

Управління розвитком

*Харківський національний
економічний університет*

*Міжнародна науково-практична
конференція, присвячена
75-річчю заснування ХНЕУ,
"Економічні проблеми інноваційно-
структурних перетворень в Україні"
7 – 8 жовтня 2005 року*

Збірник наукових статей
видається 2 рази на рік

№ 3, 2005

Харків, Вид. ХНЕУ, 2005

Засновник і видавець

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Реєстраційний номер свідоцтва КВ №5948 від 19 березня 2002 р.

Затверджено на засіданні вченої ради університету.

Протокол №2 від 31.10.2005 р.

Редакційна колегія

Пономаренко В. С. — докт. екон. наук, професор (головний редактор)

Афанасьєв М. В. — канд. екон. наук, професор

Внукова Н. М. — докт. екон. наук, професор

Григорян Г. М. — докт. екон. наук, професор

Гриньова В. М. — докт. екон. наук, професор

Дікань Л. В. — канд. екон. наук, професор

Дороніна М. С. — докт. екон. наук, професор

Іванов Ю. Б. — докт. екон. наук, професор

Кизим М. О. — докт. екон. наук, професор

Клебанова Т. С. — докт. екон. наук, професор

Левикін В. М. — канд. техн. наук, доцент

Малярєвський Ю. Д. — канд. екон. наук, доцент

Назарова Г. В. — докт. екон. наук, доцент

Орлов П. А. — докт. екон. наук, професор

Пушкар О. І. — докт. екон. наук, професор

Тодика Ю. М. — докт. юр. наук, професор

Тридід О. М. — докт. екон. наук, професор

Українська Л. О. — докт. екон. наук, професор

Хохлов М. П. — докт. екон. наук, професор

Ястремська О. М. — докт. екон. наук, доцент

Редакція збірника наукових статей

Зав. редакцією **Сєдова Л. М.**

Редактор **Демченко Н. І.**

Технічний редактор **Зубковська О. Г.**

Комп'ютерна верстка **Зубковської О. Г.**

Адреса видавця: 61001, Україна, м. Харків, пр. Леніна, 9а

Телефони:

(057)702-03-04 — головний редактор

(0572)58-77-05 — зав. редакцією

E-mail: vydav@ksue.edu.ua

Відповідальність за достовірність фактів, дат, назв, імен, прізвищ, цифрових даних, які наводяться, несуть автори статей.

Рішення про публікацію статті приймає редакційна колегія. У текст статті без узгодження з автором можуть бути внесені редакційні виправлення або скорочення.

Редакція залишає за собою право їх опублікування у вигляді коротких повідомлень і рефератів.

При передрукуванні матеріалів посилання на збірник обов'язкове.

Підписано до друку 29.12.2005 р.

Формат 84×108 1/16. Panip MultiCopy.

Ум.-друк. арк. 24,0. Обл.-вид. арк. 27,6. Тираж 500 прим. Зам. № 741.

Ціна договірна.

Надруковано з оригінал-макета на Riso-6300 61001, м. Харків, пр. Леніна, 9а.
Видавництво ХНЕУ.

- © Харківський національний економічний університет, 2005
- © Видавництво ХНЕУ, 2005
- дизайн, оформлення обкладинки
- © Управління розвитком, 2005

Секція 1

Економіко-правове регулювання інноваційних процесів на підприємстві

УДК 65:001.76

Котляров Е. И.

Болжеларский А. А.

УПРАВЛЕНЧЕСКИЙ УЧЕТ – ИНФОРМАЦИОННАЯ ОСНОВА ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Любая инновация является прогрессивным решением проблемы, возникшей впервые или ответа на которую не существовало ранее. Для нахождения такого решения автору инновации необходимо детально проанализировать сложившуюся ситуацию и изучить накопленный по данному вопросу опыт. Поэтому если руководство избрало для своего предприятия инновационный путь развития, то ему необходимо иметь как можно более полную информацию о всех сферах его деятельности.

В настоящее время проблемы инноваций в Украине рассматриваются в литературе, как правило, только на макро- и на мезоуровнях. То есть главными дискуссионными вопросами являются концепция [1], стратегия [2], модель [1, 3] инновационного развития Украины, проблемы организации и эффективности функционирования технопарков [1, 4]. В то же время проблемам инновационного развития отдельного предприятия (то есть на микроуровне), кроме классификации инновационных рисков [5] и особенностей ведения бухгалтерского учета инновационной деятельности [6], внимание практически не уделяется. Однако для эффективности деятельности тех же технопарков актуальным является вопрос регламентации деятельности каждого из участников, изучение проблем, которые могут возникнуть, а также создание механизмов эффективного взаимодействия всех участников.

В связи с этим необходимо изучить возможность использования управленческого учета в качестве информационной базы для реализации инноваций на предприятии, что и является целью данного исследования.

Одной из проблем, возникающих перед предприятием на пути к реализации инноваций, практически не упоминающейся в литературе, является *информационное обеспечение инновационной деятельности*. Исключением является тезис о том, что наличие адекватной относительно предприятия системы управленческого учета дает возможность проводить качественную оценку инвестиционных проектов и любых инноваций [7]. Однако в данной публикации ни слова о том, каким образом управленческий учет может обеспечить указанную возможность.

Управленческий учет призван обеспечить руководство предприятия всей необходимой информацией для принятия своевременных и обоснованных управленческих решений. Всю массу проблем, возникающих перед руководством предприятия, можно разделить на стандартные (обычные) — такие, как время и размер закупок, оптимальная структура выпуска продукции и пр. — и нестандартные, которые возникают впервые. Учитывая переходный этап украинской экономики, перед руководителями отечественных предприятий нестандартных проблем возникает все больше и больше. При этом причинами возникновения таких проблем являются как несовершенство внутренней среды предприятия, так и изменения во внешней среде.

Предоставляемая управленческим учетом информация является отражением фактического финансового, технического и технологического состояния предприятия в разрезе отдельных продуктов, подразделений видов деятельности. Однако для целей инновационной деятельности к управленческому учету предъявляются дополнительные требования: установление акцента на выявлении узких мест внутри предприятия, а также возможность использования предоставляемой информации для оценки влияния изменений внешней среды на деятельность предприятия. В этом случае такая информация позволит более полно проанализировать возникшие или возможные нестандартные внутренние проблемы, а также вызванные изменениями во внешней среде с целью предложения инновационного решения, то есть такого, которое не было известно ранее.

Научная новизна данного исследования заключается в рассмотрении проблем инноваций на микроуровне, то есть смещении внимания с концептуальных проблем развития инновационной деятельности в Украине на методические проблемы обеспечения всех участников инновационной деятельности необходимыми механизмами функционирования и взаимодействия.

В частности, предлагается для управления инновациями использовать управленческий учет, имеющий наиболее мощную информационную базу.

К настоящему моменту в сфере инновационной деятельности создано правовое поле, определены и концепция, и модель инновационного развития Украины. Научные исследования и разработки должны сосредоточиться на поиске наиболее эффективных механизмов взаимодействия всех участников инновационной деятельности для повышения инновационной активности в стране. Такой инструмент повышения эффективности деятельности предприятия, как управленческий учет, необходимо совершенствовать в направлении активизации инновационной деятельности на предприятии.

Литература: 1. Высоцкий Д. Концептуальные подходы к формированию оптимальной модели инновационного развития экономики Украины / Підприємництво, господарство і право. — 2004. — №2. — С. 52 – 57. 2. Семів Л. Стратегія інноваційного розвитку держави та її вплив на людські ресурси / Регіональна економіка. — 2004. — №2. — С. 7 – 22. 3. Возня А. С. Опыт Японии — ориентир для реализации инновационной модели развития Украины и Харьковской области / Економіка розвитку. — 2005. — №1. — С. 29 – 33. 4. Долішній М. Організаційно-економічні напрямки активізації інноваційної діяльності в Україні: регіональні аспекти / М. Долішній, Є. Бойко, С. Ішук / Регіональна економіка. — №1. — С. 48 – 54; Ильяшенко С. Н. Инновационные риски и их классификация / Актуальные проблемы экономики. — 2005. — №4. — С. 93 – 103. 6. Минаков А. Учет инновационной деятельности на предприятиях — участниках технопарка / Бухгалтерский учет и аудит. — 2005. — №5. — С. 24 – 27. 7. Гушко С. В. Постановка та реструктуризація управлінського обліку на промислових підприємствах / Стратегія розвитку України. — 2004. — №1/2. — С. 282 – 285.

Корнилова В. А.

УДК 657.47

РАСПРЕДЕЛЕНИЕ ЗАТРАТ КОМПЛЕКСНОГО ПРОИЗВОДСТВА ПРИ ОЦЕНКЕ ИННОВАЦИЙ

Инновационная модель развития выдвигает повышенные требования к внутреннему механизму управления предприятием, одним из ключевых компонентов которого является система учета и анализа затрат. Главным требованием при этом является возможность четко идентифицировать затраты, связанные с определенными технологическими операциями и продуктами.

В настоящее время методы планирования и учета затрат основываются на требованиях национальных Положений (стандартов) бухгалтерского учета (далее – П(С)БУ) [1, 2]. В соответствии с ними предприятие определяет производственную себестоимость продукции (работ, услуг) и использует ее при составлении финансовой отчетности.

Расчет себестоимости в соответствии с П(С)БУ представляет собой разновидность калькулирования с полным распределением затрат. При этом в комплексном производстве, где из одного вида сырья вырабатывается несколько видов продукции, большая часть затрат включается в себестоимость продукции не прямо, а путем распределения. То есть с использованием такого метода планирования и учета идентифицировать отдельные виды затрат с продуктом или технологической стадией не представляется возможным.

Другие методы, описанные в экономической литературе (учет затрат с использованием маржинального подхода, стандарт-кост), также не предусматривают четкой идентификации затрат [3, 4].

В связи с этим при оценке эффективности инноваций обычно применяется метод расчета релевантных затрат. Однако такие расчеты носят разовый характер. Отслеживание фактических результатов затрудняется, поскольку в системе учета затрат не накапливается информация о фактических затратах на производство инновационного продукта.

По мнению автора, наиболее соответствующим инновационной модели развития предприятия в условиях комплексного производства является пооперационное калькулирование. При этом в качестве объектов затрат рассматриваются не продукты, а отдельные операции (стадии технологического процесса). Затраты на отдельные операции подразделяются на три группы:

- затраты, осуществляемые для производства всех видов продукции;
- затраты на производство нескольких видов продукции;
- затраты, связанные с производством только одного продукта.

© Корнилова В. А., 2005

Такой подход позволяет определить, как изменятся затраты при исключении каких-либо стадий технологического процесса и изменении номенклатуры производимой продукции.

Сравнение метода, предусмотренного П(С)БУ, с пооперационным калькулированием представлено в таблице.

Таблица

Сопоставление методов планирования и учета затрат

Отличительные особенности	Метод, предусмотренный П(С)БУ	Пооперационное калькулирование
Объект затрат	Продукция (работы, услуги)	Технологическая операция
Область применения	Подготовка информации для составления финансовой отчетности	Подготовка информации для принятия управленческих решений
Информация, формируемая с использованием данных методов	Калькуляция себестоимости продукции (работ, услуг) в разрезе статей затрат	Сметы затрат на отдельные технологические операции
Распределение затрат между продуктами	Использование выбранной базы распределения (как правило, в качестве базы используются цены на продукты)	Не производится
Недостатки	Непредоставление объективной информации о затратах на отдельные продукты и операции	Трудоемкость метода
Достоинства	Простота расчета	Создается информационная основа для принятия управленческих решений

Одной из главных проблем при внедрении пооперационного калькулирования является определение фактических затрат материальных и энергетических ресурсов, связанных с производством отдельных продуктов и операций. Частично эта проблема может быть решена путем объединения пооперационного калькулирования и элементов стандарт-кост.

Внедрение системы пооперационного калькулирования в комплексном производстве предполагает: 1) выделение технологических операций — объектов затрат; 2) определение перечня затрат, относимого к каждой из операций (в разрезе отдельных статей — сырье, материалы, топливо и пр.); 3) установление норм расхода материалов и энергетических ресурсов на проведение отдельных операций.

Пооперационное калькулирование и определение себестоимости в соответствии с П(С)БУ не являются альтернативными. Учет по П(С)БУ является обязательным и ведется для составления финансовой отчетности. Но для целей принятия управленческих решений необходимо пооперационное калькулирование, которое является элементом управленческого учета.

Литература: 1. Положение (стандарт) бухгалтерского учета 16 "Расходы", утвержденное приказом Минфина Украины от 31.12.99 г. №318. — К.: Офіційний вісник України. — 2000. 2. Положение (стандарт) бухгалтерского учета 9 "Запасы", утвержденное приказом Минфина Украины от 20.10.99 г. №246. — К.: Офіційний вісник України. — 1999. — №441. 3. Апчерч А. Управленческий учет: принципы и практика: Пер. с англ. / Под ред. Я. В. Соколова — М.: Финансы и статистика, 2002. — 952 с. 4. Друри К. Управленческий учет для бизнес-решений: Учебник / Пер. с англ. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. — 656 с.

УДК330.342.1 (083.94)

Зубенко А. А.

**ИНТЕГРАЛЬНЫЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ЭФФЕКТ
ОТ РАЗРАБОТКИ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИННОВАЦИЙ**

Утвержденная Министерством экономики и по вопросам евроинтеграции и Минфином Украины 26.09.2001 г. №218/446 Методика определения экономической эффективности затрат на научные исследования и разработки, а также механизм их внедрения в производство обладают рядом методологических недоработок.

© Зубенко А. А., 2005

Так, расчет эффективности результатов НИОКР и их внедрения ограничивается рамками жизненного цикла научно-производственных инноваций (п. 1.1), а не производимых с их помощью конечных продуктов и услуг.

Понятие эффективности отождествляется с понятием эффекта (п.1.3). Количество видов эффектов ограничено научно-техническим, экономическим, социальным (п.1.3) и коммерческим (п. 3.14).

По методике расчет экономического эффекта рекомендуется производить в целом для народного хозяйства и для каждого субъекта, участвующего в выполнении НИОКР, во внедрении их результатов и их инвесторов. Одновременно выдвигается требование отражения в расчетах экономической эффективности проекта инноваций экономики страны, регионов, отраслей, организаций и предприятий, участвующих в реализации почему-то только технологических нововведений. При этом в качестве основных показателей, используемых в мировой практике для оценки экономической эффективности инновационных проектов, предлагаются (п. 3.1) чистый дисконтированный доход (прибыль), индекс доходности (прибыльности), период окупаемости инвестиций и внутренняя норма рентабельности.

Эти показатели и их измерители отличны по своей экономической сущности и назначению и не могут быть сведены к единому интегральному показателю эффекта по субъектам и уровням хозяйствования.

Указанные выше недостатки методики приводят к неполной оценке эффектов и затрат по стадиям жизненного цикла инноваций.

Для обеспечения методологического единства расчетов экономических эффектов предлагается в качестве расчетного периода принимать усредненные показатели длительности жизненного цикла и объемов производства конечных инновационных продуктов.

Эффекты от инноваций (инновационных проектов, инновационной деятельности) предлагается классифицировать:

а) по стадиям жизненного цикла инноваций на:

специфические — научный, научно-технический, научно-технологический, производственно-экономический и потребительский, в том числе от утилизации;

общесистемные, присущие каждой стадии жизненного цикла инновации, — экологический, экономический и информационный;

б) по субъектам:

по их отношению к объекту инновационного инвестирования — субъекты — заказчики, исполнители, — ресурсно (и) функционально воспринимающие результаты разработок, производства и потребления инноваций;

по уровню хозяйствования: микро-, мезо- и микроуровень;

в) по количеству одновременно оцениваемых видов эффектов:

простые, одноэлементные — по отдельным стадиям жизненного цикла инноваций или видам общесистемных эффектов;

комплексные — в границах хозяйствующего субъекта как совокупности видов эффектов, присущих конкретной стадии жизненного цикла инновации (проекта): технико-экономический, эколого-экономический, социально-экономический и др.;

интегральные — совокупная оценка всех видов эффектов за жизненный цикл инновации, возникающих у субъектов различных уровней хозяйствования: отраслевой, региональный, народнохозяйственный.

Определение интегрального экономического эффекта Э_{ij} для хозяйствующего субъекта начинается с выбора оптимального i-го варианта (i = 1,2,...,n) участия в производстве общественно необходимого продукта.

На каждой j-ой стадии (j = 1,2,...,m) жизненного цикла продукта формируются виды специфических (γ = 1,2,...,k) и виды (β = 1, 2, ...α) общесистемных эффектов.

Каждый из видов γ и β-эффектов является функцией факторов — показателей X_{ijγβp} (p = 1, 2, ...,h).

Часть факторов-показателей может иметь нормативные ограничения Z_{ijβp}, определяющие предельно допустимые значения для X_{ijγβp} факторов-показателей, то есть

$$X_{ij\gamma\beta p} \leq Z_{ij\beta p} \text{ или } X_{ij\gamma\beta p} \geq X_{ij\gamma\beta p}.$$

Тогда экономическая оценка γ-го или β-го вида эффекта на j-ой стадии i-го варианта проекта может быть представлена функцией вида

$$Э_{ij\gamma(\beta)} = f(X_{ij\gamma(\beta)1}, X_{ij\gamma(\beta)2}, \dots, X_{ij\gamma(\beta)h}).$$

Комплексный экономический эффект на j-й стадии можно определить как

$$Э_{ij} = \sum_{\gamma(\beta)=1}^{K(\alpha)} Э_{ij\gamma(\beta)}.$$

Интегральный экономический эффект у субъекта от внедрения i -го варианта проекта (Δ_k^e) представляет сумму Δ_{ij} . Параллельно с эффектами определяются связанные с ними затраты (убытки).

Разность эффектов и затрат, скорректированная на норму дисконта, коэффициенты риска и инфляции, позволяет определить ожидаемую дисконтированную прибыль по годам расчетного периода.

Предложенный подход обеспечивает методологическое единство расчетов интегральных экономических эффектов, формирующихся у хозяйствующих субъектов по стадиям их участия в разработке, производстве и использовании инновации. Он также позволяет оценить эффекты и эффективность каждой стадии жизненного цикла инновационного продукта, определить "узкие" места и наметить организационные, экономические и правовые меры по их устранению.

Совокупности интегральных показателей эффектов и затрат всех сопричастных субъектов позволяют определить интегральные отраслевые, региональные и народнохозяйственные эффекты, затраты и принимать решения о включении лучших проектов в соответствующие программы социально-экономического развития.

УДК 656.212.073

Крячко К. В.

ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ОБМІННИХ КОНТЕЙНЕРНИХ ПУНКТІВ

В організації централізованого завезення та вивезення контейнерів при збільшенні обсягів перевезень значну роль відіграють обмінні контейнерні пункти, а також пункти зняття контейнерів, ефективність роботи яких, згідно з останніми дослідженнями [1], залежить від обсягу роботи, відстані доставки контейнерів, типів автомобілів, тривалості їх роботи та інших факторів.

У зв'язку з позитивними зрушеннями в розвитку економіки України, поступовим зростанням національного валового продукту необхідно здійснити обґрунтування впровадження обмінних контейнерних пунктів та пунктів зняття контейнерів, на яких можливе приймання по одному контейнеру без оформлення документів на умовах, передбачених окремими договорами.

Зупинимось на результатах досліджень поставленого завдання. Автотранспорт доставляє на обмінні пункти підприємств зі станції завантажені або порожні контейнери, залишаючи їх там для вивантаження (навантажування), а підготовлені для відправлення контейнери завозить до станції. Для цього на обмінних пунктах повинні бути складські площини, перевантажувальні механізми, приміщення для роботи прийомо-здавальників та засоби зв'язку.

З метою поліпшення використання контейнерного парку і автотранспорту, встановлення постійного контролю за переміщенням і простоем контейнерів на обмінному пункті і підприємствах, де дозволено зняття контейнерів з автомобілів, поліпшення оперативного планування завантаження контейнерів підприємствами, підвищення чіткості виконання завдання шоферами-експедиторами, забезпечення достовірної інформації в умовах застосування АСУ КП слід створювати спільну групу працівників станції та обмінних пунктів щодо оперативного контролю за роботою за єдиною технологією. До неї повинні входити товарний касир з організації і планування роботи обмінних пунктів, оператор з обліку переміщення контейнерів і введення інформації до ЕОМ; диспетчер автотранспортного підприємства щодо обмінних пунктів.

Впровадження обмінних пунктів на підприємствах доцільне за умови, коли фактичний обсяг навантаження-вивантаження контейнерів буде не менше розрахункового. Дослідження показали, що добовий контейнерообіг, на який, у першу чергу, впливає тривалість рейсу автомобілів; кількість змін роботи механізмів на обмінному пункті та тривалість роботи складу на протязі доби складає від 6 до 40 контейнерів на добу.

Якщо розрахунковий обсяг буде перевищувати фактичний, то слід перевірити доцільність функціонування обмінного пункту при меншій тривалості його роботи. Дослідженнями встановлено, що зі збільшенням фактичного обсягу роботи тривалість обслуговування на обмінному пункті протягом доби скорочується зі зменшенням обороту автомобіля ($T_{об}$). Маючи розрахункові обсяги, можна вибрати оптимальний режим роботи обмінного пункту.

© Крячко К. В., 2005

Для вибору режиму обслуговування обмінних пунктів необхідно визначити максимально допустиму в техніко-економічному відношенні середню тривалість затримки контейнерів на станції. У результаті досліджень визначено, що тривалість затримки завантаженого контейнера в основному залежить від обороту автомобілів та кількості контейнерів, які перевозяться на автомобілі з напівпричепами або без них, а також від коефіцієнта здвоєних операцій, і складає від 0,6 до 10 годин.

Як видно з розрахунків, рівень навантаження автомобілів можна суттєво зменшити за рахунок використання напівприцепів і впровадження технології прямого перевантажування контейнерів без постановки на контейнерну площинку.

Застосування системи обмінних пунктів створює умови для безперервної організації завезення і вивезення контейнерів на підприємства незалежно від режиму його роботи без додаткового штату підприємства, збільшення переробної спроможності контейнерного терміналу; розширення можливостей доставки вантажів, що перевозяться в контейнерах безпосередньо до виробничих цехів, а це скорочує допоміжні перевантажувальні операції та потребу в складських приміщеннях.

Найкращі умови такого розташування забезпечує запропонована схема вантажної станції модульного типу.

Дослідженнями встановлено, що застосування напівприцепів доцільне при виконанні рейсів, довжина яких не перевищує розрахункової для різних варіантів технології обслуговування. Так, при перевезенні завантажених контейнерів з відчепленням тягачів тільки на станції ця довжина при заданому числі оборотів автомобілів (n_{oa}) і тягачів (n_{ot}) складає від 8,6 до 30,4 км; з відчепленням тягачів на підприємстві — від 19,3 до 41,2 км, а з відчепленням на станції і на підприємстві — від 5,1 до 25,6 км.

Визначено, що експлуатація автопоїздів при значних технічних і економічних перевагах викликає збільшення порожніх пробігів тягачів, які виникають при відчепленні напівприцепів на підприємстві, що зменшує оптимальну довжину рейса поїзда; крім цього, виникає необхідність у додаткових площах для зберігання напівприцепів та збільшується вартість автопоїздів у порівнянні з автомобілями, тому доцільність їх застосування повинна обґрунтовуватися при досягненні розрахункових обсягів роботи.

Зробимо висновки. У результаті досліджень вперше встановлено, що розрахунковий обсяг роботи обмінних контейнерних пунктів в залежності від тривалості їх роботи та рейсів автомобілів може складати від 6 до 40 контейнерів на добу; при цьому можлива затримка контейнерів на станції при заданій місткості автомобілів становить від 0,6 до 10 год. Маючи методику визначення розрахункових параметрів, можна економічно обґрунтувати доцільність впровадження і експлуатації обмінних контейнерних пунктів при зміні обсягів роботи підприємства.

Література: 1. Бабаев С. М. Организация контейнерных перевозок в условиях рыночной экономики // Железнодорожный транспорт. — 2002. — №6. — С.14 – 24.

Vasylyk S. K.

UDC 346

Torjanik L. B.

JURIDICAL PROVISION OF THE ANTI-CRISIS MANAGEMENT UNDER THE INNOVATION ENTREPRENEURSHIP

Innovation entrepreneurship provides economics with flexibility and the possibility to produce new advanced technologies. Namely small innovation firms are most of all technically equipped, and in the USA the sector of small entrepreneurship covers 50% of all scientific technical researchers [1]. The development of the innovation enterprises is justified by the expansion of the consumer market, by the increase of the goods nomenclature, individualization and differentiation of demand, particular for the modern phase of economic development. Under these circumstances

©. Vasylyk S. K., Torjanik L. B., 2005

the appearance, wide and quick distribution of high technological clever consumer technique radically changed not only production, but also trade enterprises, which nowadays are elements of servicing nets.

For small innovation entrepreneurship there is the contradiction between its high importance for economics and weak viability. Except traditional factors, determining instability of small enterprises the activity of innovation enterprises is connected with increased risk, grounded by the uncertainty of the prospects to introduce new technologies. But in the case of successful innovation realization such enterprises have got the right to rely on increased profitability. This mentioned contradiction is realized with the help of different forms of support of small innovation enterprises.

The condition of effective functioning of market mechanism lies in the removal from the market bankrupt entrepreneurship structures. Enterprise bankruptcy touches the interests and has negative consequences not only for proprietors but for the staff, partners, suppliers and consumers of the enterprise goods, region in which it is located.

That is why bankruptcy institution requires particular demands special juridical regulation and bankruptcy legislation development permits to evaluate the economics development level.

Bankruptcy legislation in European countries differs as to the presence or absence of the executive power branch. There is no such branch in France. The procurator office possesses certain rights as to bankruptcy procedure, but it is not a specific body of the executive branch of power dealing with bankrupt cases [2].

In Germany there is no such branch. Bankrupt and insolvency are considered exclusively in court procedure. The court role is carried out by the local courts.

In Great Britain it is absent, too. The official manager of the property to be liquidated presents the state court personally who is in service in the department of trade and industry. Such official managers represent the courts in which they are employed. Their main functions are connected to conduct and manage the court bankruptcy procedure.

Such differences in legislation in the leading European countries touch the existence of the particular bankruptcy procedures for small innovation enterprises. In France there is bankruptcy legislation which includes preventive measures to improve accountancy procedures and financial information (especially evaluating data) as to the juridical persons. The creation of the approved groups is important in order to adopt preventive bankruptcy measures.

Legislation in Germany envisages standard procedures for all kinds of enterprises. There are no branch limitations for enterprises of any category, especially the industrial sector. Special exceptions are envisaged in the respect of customer insolvency.

In Britain there is such legislation. The law of insolvency envisages a number of measures calling to stop the liquidation of the company.

In Ukraine bankrupt laws contain the chapter which envisages the liquidation procedure in simplified forms [3]. Meanwhile the analysis of foreign bankrupt legislation contains the introduction of special procedures namely for small innovation enterprises. Such procedures must secure first of all sanitation of prospective enterprises and find the outcome of crises for them but not their liquidation.

References: 1. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики. — К.: Тов. "Знання", КОО, 2001. — 278 с. 2. Weston, J. Fred. Takeovers, restructuring, and corporate governance / J. Fred Weston, Juan A. Siu, Brian A. Johnson. — New Jersey: Prentice Hall, 2001. 3. Закон України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" в редакції Закону №784-XIV (784-14) від 30.06.99 // Відомості Верховної Ради. — 1999. — №42 — 43. — Ст.378.

УДК 346.62

Подцерковний О. П.

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ

Як розширити процеси інноваційного інвестування? Відповіді на ці запитання, зазвичай, лежать у площині економічної політики держави. Але не останню роль тут відіграє налагодження ефективного законодавчого регулювання процесів залучення коштів у сферу

© Подцерковний О. П., 2005

розвитку техніки та технологій. Спробуємо сформулювати окремі пропозиції щодо усунення сьогодишніх недоліків правових ланок у цій сфері.

1. Основними джерелами фінансування інновацій є вклади учасників, бюджетне фінансування за умови виконання державного замовлення, кредити банків; інвестиції, в тому числі іноземні; прибуток від підприємницької діяльності інноваційної структури; випуск у обіг цінних паперів.

Серед зазначених джерел кредити банків є тією стежиною набуття венчурного капіталу, яка має прозору структуру та досить розроблений і зрозумілий учасникам інвестиційного процесу механізм. Причина тому — інститути кредиту, засновані на багаторічній банківській практиці, які набули завершеного вигляду в Цивільному (ЦК) та Господарському кодексах (ГК), Законі "Про банки та банківську діяльність" тощо. Проте банківські кредити не можуть самі по собі становити джерело фінансування інноваційних проектів. По-перше, в силу своєї дорожнечі, яка ґрунтується на комерційному характері діяльності банків, поза участі держави у здешевленні процентних ставок за цими кредитами вони не здатні поповнювати венчурний капітал. По-друге, інноваційний розвиток у силу своєї ризиковості за природою не викликає бажання підприємців входити у запозичення. А тому без дієвого механізму державного страхування ризиків, що виникають під час інноваційних запозичень, не варто розраховувати на активну участь банківського капіталу в обслуговуванні ринків інноваційного продукту. Отже, першочерговим стає розроблення та втілення в структуру Закону "Про інноваційну діяльність" механізму державних гарантій банківських кредитів, що надаються на виконання інноваційних проектів, та страхування ризиків, котрі виникають під час інноваційного фінансування. Останнє, на жаль, не розкрито у вітчизняному законодавстві.

Норми про фінансування інноваційних проектів здебільшого мають хибну посилку про невідворотний результат втілення інноваційного продукту. Проте такий підхід призводить до суттєвого обмеження інноваційного розвитку. Техніко-технологічний прогрес не можна втиснути в жорсткі рамки формули "гроші — результат". Інноваційним проектам за їх новаторською суттю властиві помилки. Тому держава має приймати на себе ризики пріоритетного інноваційного проектування. Цьому мають слугувати спеціальні норми щодо страхування ризиків реалізації інноваційних проектів. Їх втілення підвищить мотивацію інноваційних інвесторів.

2. Кажучи про гарантії держави за кредитами, наданими під інноваційний розвиток, треба виходити з необхідності поєднання господарсько-правових норм, що діють у цій сфері, з цивільно-правовим регулюванням, закріпленим у ЦК України. Мова йде про те, що сьогодишні норми ЦК України, зокрема статті 560-569 \square 4 гл. 49, не пристосовані до регулювання відносин у сфері державних гарантій, адже розраховані виключно на гарантії фінансових установ, ґрунтуються на принципі негайного виконання зобов'язань гаранта, платності його послуг тощо, які не враховують соціально-економічний зиск держави від надання відповідних послуг, не пристосовані до бюджетного процесу і т. ін. Все це вимагає розроблення та включення у ГК України норм про особливість застосування гарантій у сфері господарювання, і державних гарантій зокрема.

3. Потребують зміни механізми залучення коштів в інноваційні проекти. Має бути утворена така структура залучення коштів венчурних інвесторів, коли інноваційні проекти, затверджені та погоджені у встановленому порядку, пропонуються інвесторам державними та комунальними органами у супроводі з страхуванням відповідних ризиків. Це дасть змогу утворити процедурні преференції для тих осіб, які намагаються вкласти кошти у розвиток інноваційної сфери. Адже сьогодишня ситуація, коли держава та комунальні органи головним своїм завданням у цій сфері вважають належне розподілення державних коштів, обсяг яких вкрай недостатній, є хибною, призводить до об'єктивного ускладнення процедури отримання державного фінансування інноваційних проектів. Це не тільки утворює перепони на шляху новітніх технологій, адже не завжди передова технологія супроводжується адекватною підтримкою з боку менеджерів та промоутерів, але й фактично залишає поза увагою відповідних органів проблеми залучення недержавних інвестицій в інноваційні проекти. Проте саме підвищена увага до останніх має становити основну спрямованість дій влади.

4. Вимагають спрощення процедури отримання бюджетних пільг під інноваційні проекти. Звісно, проблема тут полягає у намаганні окремих підприємців та владних структур використати пільги для власного збагачення в неіноваційних сферах. Проте не можна в законі вбачати в підприємцеві злочинця, який намагається ухилитися від сплати податків. Для реагування на правопорушення існують правоохоронні органи. Інноваційний розвиток є тією щаблюною, яка здатна вивести Україну на шлях економічного підйому. Про це свідчить досвід більшості країн світу. А тому необхідно спрощувати процедуру отримання фінансової підтримки і інноваційних пільг та одночасно посилювати відповідальність за подання недостовірних даних, інші зловживання в цій сфері. Доречним є припинення практики призупинення на кожний бюджетний рік дії статей 21 та 22 Закону України "Про інноваційну діяльність". Вимагають скасування штучні обмеження на бюджетне фінансування інноваційних проектів. Наприклад, у Порядку визначення на конкурсних засадах підприємств, що мають стратегічне значення

для економіки та безпеки держави, інноваційне інвестування яких здійснюватиметься за рахунок частини коштів, отриманих від приватизації державного майна, розподілу і використання цих коштів, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 26.11.2003 р., мають бути скасовані: а) мінімальний розмір 500 тис. гривень стосовно одного інноваційного проекту; б) презумпція платного характеру користування коштами державного бюджету; в) обмеження 7-річним терміном строку повернення запозичень, а мінімальний розмір власної фінансової участі підприємств має бути зменшений з 30 до 5%.

На закінчення хочеться відзначити, що держава має утворити переваги інноваційного інвестування по відношенню до інших видів інвестиційної діяльності. Інакше ризиковий та довгоочікуваний характер інноваційного процесу зведе нанівець будь-які намагання у цьому напрямку.

УДК 338.23:336.531.2(477)

Рубан В. В.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ОБСЯГ РЕАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Ефективне державне регулювання є важливою передумовою ефективного розвитку реального інвестування.

До форм державного регулювання інвестиційної діяльності слід віднести: визначення пріоритетних сфер та об'єктів інвестування; податкове регулювання інвестиційної діяльності; регулювання інвестиційної діяльності через надання фінансової допомоги інвесторам, проведення відповідної кредитної та амортизаційної політики; регулювання участі інвесторів у приватизації; регулювання форм і умов фінансового інвестування; експертизу інвестиційних проєктів у процесі розроблення державних інвестиційних програм; забезпечення захисту інвестицій; регламентування умов вивозу капіталу для здійснення інвестицій за кордоном [1, 2, 3].

Сьогодні в Україні розвиток інвестиційної діяльності стримується завдяки корупції у владі, нестабільності політичної ситуації, непрозорості реприватизаційних процесів та податковому навантаженню малого підприємництва. Так, автор вважає, що реприватизація в Україні знаходиться в затягнутому стані і проводиться з грубим порушенням законодавства, і це негативно впливає на імідж держави.

У Програмі розвитку інвестиційної діяльності на 2002 – 2010 роки (від 28 грудня 2001 р. №1801) були виділені правильні напрями активізації інвестиційної діяльності. Але, на жаль, повною мірою не реалізовані такі заходи, як зниження податкового навантаження, забезпечення стабільності політичного середовища, активізація діяльності щодо створення позитивного іміджу держави. Так, на думку автора, для збільшення обсягу інвестицій держава повинна прийняти заходи стосовно зменшення облікової ставки НБУ (9,5%).

За даними Держкомстату України у I півріччі 2005 р. у розвиток економіки суб'єктами господарювання за рахунок усіх джерел фінансування вкладено 35,5 млрд. грн. капітальних інвестицій.

За I півріччя 2005 р. підприємствами та організаціями усіх форм власності за рахунок усіх джерел фінансування освоєно 30,6 млрд. грн. інвестицій в основний капітал, що на 8,5% більше, ніж у I півріччі 2004 р.

За даними Держкомстату загальний обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну за I півріччя 2005 р. становив 9061,4 млн. дол. США, що на 5,7% більше порівняно з 2004 р.

Автор вважає, що поки що так і не досягнутий достатній рівень політичної стабільності, а в зв'язку з наближенням парламентських виборів економічні й політичні ризики лише зростуть.

Закон України "Про режим іноземного інвестування" [4] визначає особливості інвестування в Україні, але має досить загальний характер. На думку автора, у законі відсутні такі важливі моменти, як конкретні положення про найважливіші об'єкти регулювання інвестиційної діяльності, визначення пріоритетних галузей економіки, соціальної сфери і територій, що заплутує розв'язання проблем пільгового оподаткування. У цьому законі немає положень про кваліфікаційний мінімум іноземних інвестицій і визначається лише їхня частка в статутному фонді підприємств з іноземними інвестиціями (10%), отже, виникає можливість для функціонування підприємств із так званими фіктивними інвестиціями.

Найближчим часом на державному рівні необхідно провести ряд організаційних заходів із залучення іноземного інвестора в економіку України. До найголовніших із них можна віднести [5; с.129]: гарантії уряду під інвестиційні проекти, які здійснюються на умовах валютної самоокупності й імпортозаміщення; гарантії уряду під іноземні кредити на середньорічній та довгостроковій основі з пільговим періодом погашення й помірною процентною ставкою погашення; сприяння у створенні інвестиційно-клірингового комітету і страхових компаній з участю великих іноземних страхових компаній; визначення переліку народногосподарських об'єктів, що можуть бути повністю приватизовані іноземними інвесторами. Автор вважає, що, крім цього, доцільно розробити систему надійнішого страхування інвестиційних ризиків як для зарубіжного, так і для вітчизняного інвестора, розробити ряд заходів щодо підвищення прозорості вітчизняного інвестиційного ринку.

Сьогодні в Україні актуальним є розв'язання проблем інвестування так званих ризикованих проектів, тобто спрямованих на освоєння нових технологій або випуск нової продукції. Розробкою названих проектів головним чином займаються організації малого та середнього підприємництва. Такого роду діяльність пов'язана зі значним ризиком банкрутства: як правило, з 10 інноваційних проектів лише один виявляється вдалим [6; с. 202]. В Україні потрібно створити систему державної підтримки венчурного бізнесу, використовуючи досвід США та країн ЄС.

Важливим елементом державного регулювання процесу інвестування в сучасних умовах є визначення ринкового зіставлення попиту й пропозиції на інвестиційні ресурси з точки зору аналізу об'єктів інвестування, черговості інвестування, ролі в економічній системі, аналізу ризиків та прибутковості інвестицій, управління їх надходженням [5, с.128].

Тому регулювання інвестиційної сфери в своїй основі має побудову відповідної законодавчо-нормативної бази.

Отже, дослідженнями встановлено, що в Україні система стимулювання реальних інвестицій знаходиться в стані затягнутого становлення як на макро-, так і на мікрорівні.

Література: 1. Василик О. Д. Теорія фінансів. — К.: НІОС. — 2000. — С. 325 – 337, 372 – 376. 2. Загородній А. Г. Фінансовий словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смолженко. — 3-те вид., випр. й доп. — К.: Знання, КОО. — 2000. — С. 391. 3. Омельченко А. В. Інвестиційне право: Навчальний посібник. — К.: Атака, 1999. — С. 409. 4. Закон України "Про режим іноземного інвестування" // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — №19. — С. 80. 5. Величко О. В. Державне регулювання інвестиційної діяльності // Фінанси України. — 2000. — №10. — С. 126 — 134. 6. Гаман М. Формування законодавчих та інституційних засад державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні // Вісник Національної академії державного управління. — 2003. — №3. — С. 194 — 204.

Орлов П. А.

УДК 330.322

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

У вітчизняній теорії і практиці відрізняють поняття "ефект" та "ефективність", "абсолютна" та "порівняльна ефективність інвестицій", а в зарубіжній літературі цього немає, що є, звичайно, упущенням. Так, чиста поточна вартість (доход) NPV проекту реальних інвестицій є показником ефекту, а коефіцієнт внутрішньої рентабельності проекту (IRR), модифікований коефіцієнт внутрішньої рентабельності проекту (MIRR), дисконтований строк окупності інвестицій (DPP), коефіцієнт рентабельності проекту необхідно віднести до показників ефективності. У закордонній літературі найчастіше приводиться наступна формула NPV проекту реальних інвестицій, у тому числі й в освоєнні випуску нової продукції [1, с. 94]:

$$NPV = \sum_{t=0}^n C_t (1+i)^{-t}, \quad (1)$$

де C_t — грошовий потік у кінці періоду t ;
 i — вартість грошей у часі для даної фірми;
 n — життєвий цикл інвестиційного проекту.

Більш зручною й зрозумілою представляється наступна формула цього показника, але вже з урахуванням вартісної оцінки супутніх соціальних, економічних та екологічних корисних результатів:

©. Орлов П. А., 2005

$$NPV = \sum_{t=0}^n (Pt + At + Et - Ht + Lt)(1+i)^t - K_{\Sigma} , \quad (2)$$

де P_t — явний прибуток від реалізації проекту у році t ;
 A_t — амортизація на реновацію в році t ;
 E_t — вартісна оцінка супутніх соціальних, екологічних і економічних корисних результатів, що отримані у році t ;
 H_t — податок на прибуток в році t ;
 t — рік, результати і витрати якого приводяться до розрахункового;
 L_t — ліквідаційне сальдо чи виручка від реалізації майна, що вибуває в році t , з відрхуванням витрат, які пов'язані з цим;
 K_{Σ} — сумарні капітальні вкладення на реалізацію проекту, приведені до початкового моменту часу;
 i — норма дисконту, коефіцієнт.

При цьому штучно вводити нульовий розрахунковий рік представляється доцільним тільки в тих випадках, коли початок реалізації проекту та інвестування планується в першій половині року. Можна надати наступну інтерпретацію NPV — це поточний чистий економічний результат (прибуток чи збиток) від реалізації інвестиційного проекту. Недоліки, що властиві коефіцієнту внутрішньої рентабельності проекту (IRR), призводять до того, що багато авторів вважають NPV основним критерієм ефективності інвестиційних проектів [3, 5].

Іншим важливим моментом є правильне врахування амортизаційних відрахувань при визначенні ефективності інвестицій. Деякі автори помилково вважають, що за кордоном амортизаційні відрахування на реновацію відносять до доходу. Насправді ж і у нас, і у них амортизаційні відрахування відносять до витрат виробництва. Щорічні відрахування амортизації рентабельними підприємствами має здійснюватися у відповідності до норм фіскальної амортизації, бажано прискореної, яка сприяє зростанню ефективності інвестиційних проектів. Для оцінки дійсної собівартості нової продукції і обґрунтування ціни необхідно використовувати норми неприскореної амортизації. При прогнозуванні динаміки питомої собівартості продукції протягом життєвого циклу проекту важливо вірно врахувати вплив ефекту масштабу й економії за рахунок накопиченого досвіду. Існують різні точки зору щодо їх оцінки: Т. Т. Негл і Р. К. Холден пропонують проводити роздільний їх облік. Ефект масштабу вони зв'язують з розміром фірми. Розмір економії за рахунок масштабу вони визначають різницею в питомих витратах на одиницю продукції у великій і дрібній фірмі, що випускають однорідну продукцію [6, с. 407 – 409].

У літературі з мікроекономіки [4,6] при аналізі динаміки середніх витрат на одиницю продукції в довгостроковому періоді основним фактором, що впливає на їх величину, прийнятий масштаб підприємства, його виробнича потужність. Залежно від впливу розмірів підприємства на питомі витрати виробництва виділяють позитивний (зростаючий), негативний (падаючий) і постійний (незмінний) ефект масштабу.

Варто помітити, що в обох роботах [4, 6] допущене не зовсім коректне подання графічного матеріалу. У них осі абсцис на численних графіках представлені як "випуск" або "кількість продукції" замість "випуск в одиницю часу" або "кількість продукції в одиницю часу (рік, квартал, місяць і т. д)". Ось ординат — питомі витрати. Це внесло плутанину й у коментарі, що супроводжують ці графіки.

Розрізняючи ефект масштабу і економію за рахунок накопиченого досвіду, J. Arrow, P. Desmet, M. Zollinger вважають, що економія за рахунок накопиченого досвіду містить ефект масштабу, і пропонують не розділяти їх, бо розділити ці дві складові економії, тісно зв'язані між собою, практично неможливо.

Автор розділяє точку зору про недоцільність їх поділу. Але в такому випадку замість терміна "економія за рахунок накопиченого досвіду" доцільно використати термін "економія за рахунок масштабу й накопиченого досвіду".

Дані про швидке зниження цін на комп'ютери, стільникові телефони, факсимільні апарати дозволяють припустити, що особливо швидко зростає позитивний ефект масштабу й накопиченого досвіду для техніки, заснованої на недавно освоєних технічних принципах. Усі розрахунки, пов'язані зі з'ясуванням виду ефекту масштабу, повинні проводитися тільки в порівняльних грошових одиницях.

Якщо розрахунки ефективності проектів освоєння випуску нової продукції повинні базуватися на принципах розрахунків абсолютної (загальної) ефективності, то визначення ефективності проектів щодо вдосконалення техніки, технології і організації виробництва повинно базуватися на принципах порівняльної ефективності інвестицій.

Література: 1. Бирман Г. Экономический анализ инвестиционных проектов / Пер. с англ. под ред. Л. П. Бельих / Г. Бирман, С. Шмидт. — М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. — С. 94 — 95.; 2. Комплексная оценка эффективности мероприятий, направленных на ускорение НТП. Методические рекомендации и комментарий по их применению. — М.: Информэлектро, 1989. — 116 с. 3. Норткотт Д. Принятие инвестиционных решений / Пер. с англ. под ред. А. Н. Шохина — М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. — 248 с. 4. Негл Т. Т. Стратегия и тактика ценообразования / Т. Т. Негл, Р. К. Холден. — СПб.: Питер, 2001. — 428 с. 5. Мелкумов А. С. Экономическая оценка эффективности инвестиций и финансирование инвестиционных проектов. М.: М-Инфра, 1997. — С. 79. 6. Пиндайк Р. Микроэкономика: Сокр. пер. с англ. / Р. Пиндайк, Д. Рубинфельд. — М.: Экономика, Дело, 1992. — 510 с.

ПІДПРИЄМНИЦТВО Й ІННОВАЦІЇ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Світові тенденції у сфері розвитку технологій, на перший погляд, здаються далекими від української дійсності. Однак прагнення України стати повноцінним членом міжнародної торгової системи вимагає відповідності світовим вимогам і стандартам. Конкуренція з кожним днем стає динамічнішою. Досвід компаній, які успішно розвиваються, свідчить, що сьогодні жививає той, хто вміє швидко реагувати на зміни й постійно займається інноваціями.

Однією з головних умов конкурентноздатного розвитку підприємства є насамперед його *інноваційна активність*. Впровадження інновацій дедалі частіше розглядається як єдиний спосіб підвищення конкурентноздатності товарів, що виробляються, підтримки високих темпів розвитку і рівня прибутковості. Однак значних успіхів у розвитку інноваційної сфери українські підприємства ще не досягли. Причиною цього є, насамперед, відсутність практичного досвіду ведення інноваційної діяльності в ринкових умовах. Коріння цієї проблеми сягає в минуле. Воно пов'язане з орієнтацією науково-дослідних інституцій на виконання державних, в основному військово-промислових, замовлень і відсутністю можливостей для самостійного виведення нових виробів на ринок. Багато проблем на цьому шляху виникає через відсутність добре сформованої інфраструктури підтримки горизонтальних зв'язків між підприємствами, науковими і фінансовими організаціями. Часткове поліпшення застарілих технологій, методів управління і організації, спроби зберегти неактуальні сьогодні дослідження не лише не дають конкретної користі, але й становлять певну небезпеку.

Основним фактором, що стримує інноваційну діяльність, є відсутність коштів для фінансування інноваційних змін. Це багато в чому зумовлено низьким ступенем зацікавленості різних економічних суб'єктів в інвестуванні капіталу в інноваційні процеси. Ситуація погіршується ще й через відсутність організаційно-економічних механізмів інвестування масштабних технологічних змін. Існуючий порядок фінансування державних науково-технічних програм, як правило, не забезпечує досягнення заданих кінцевих результатів.

Що ж таке інновація? Це, по-перше, успішне комерційне використання і виконання нових ідей, знань і технологій, а по-друге, процес перетворення нової ідеї в безпосередній соціально-економічний ефект. Інноваційний процес тягнеться від зародження ідеї до її комерційної реалізації, охоплюючи весь комплекс відносин: виробництво, обмін, споживання. Він об'єднує науку, техніку, освіту, економіку, підприємництво, управління і зумовлений характером і якістю їх взаємодії та взаємозв'язків. Інновація — результат колективних зусиль, де успіх залежить не лише від сфери науки і техніки, а й від значно ширшого спектра галузей та соціального оточення.

На жаль, українське підприємництво досі не стало інноваційним. У західних країнах підприємництво розглядається як особливий тип господарювання, в основі якого — пошук нових можливостей виробництва товарів і послуг на основі інновацій та вміння залучати ресурси з найрізноманітніших джерел. Процес виробництва передбачає створення нових благ, впровадження нових методів виробництва, освоєння нових ринків збуту; здійснення реорганізації в галузі і створення промислової організації нового типу. У нас же мале підприємництво здебільшого орієнтується на торговельно-посередницьку діяльність. Кількість інноваційно-активних підприємств не перевищує 10% від їхньої загальної кількості.

Зрозуміло, що необхідність інноваційного шляху розвитку в Україні не підлягає сумнівам. Причому вже зроблено вагомі кроки: розроблено і прийнято відповідну законодавчу базу, створено законодавчі передумови для функціонування ринку венчурного капіталу, розвивається мережа інноваційних структур, діють численні програми підтримки окремих проектів. Водночас інновації все ще не стали реалією, формою та змістом вітчизняної економіки. Законодавчу базу у сфері інноваційної політики загалом можна вважати задовільною. Але спільний недолік законів, спрямованих на підтримку інноваційних процесів в країні, за оцінкою експертів, полягає у відсутності пріоритетної підтримки дійсно інноваційних проектів, які забезпечують розвиток технологічного устрою всієї економіки. Закон України " Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності" виділяє вісім найважливіших пріоритетів. Проте вони деталізуються і розвиваються у 38-и пріоритетах. На думку фахівців, таке розпоширення і така розконцентрованість можуть не дати очікуваних результатів.

Головним спонукальним мотивом для розробки інновацій є бажання і прагнення керівництва підприємства здійснювати стратегічну діяльність взагалі і вести інноваційну політику зокрема. Іншими словами, на підприємстві мусить бути лідер-новатор, готовий виділити ресурси на розробку нової продукції, а в запровадженні інновацій повинен бути зацікавлений весь персонал.

Активізація інвестиційної та інноваційної діяльності потребує якісно нової організації взаємозв'язків і взаємодії між усіма учасниками інноваційного процесу, закріплення нових функцій за відповідними органами управління на державному і регіональному рівнях. Найпершими стратегічними завданнями розвитку інноваційної економіки має стати формування сприятливого середовища для діяльності суб'єктів господарювання, яке спонукало б до створення та примноження реальної, а не віртуальної доданої вартості, підвищення конкурентоспроможності продукції. Розбудова національної інноваційної системи передбачає розвиток інфраструктури та фінансово-кредитних механізмів взаємодії всіх учасників інноваційного процесу. Ефективність інноваційної діяльності насамперед залежить від того, як взаємодіють між собою учасники єдиної колективної системи одержання і використання нових знань і технологій: науково-дослідні інститути, вузи, конструкторські бюро, підприємства та інші інноваційні структури, діяльність яких спрямована на розробку й виробництво конкурентоспроможної продукції. Адміністративним шляхом втілити інноваційну модель неможливо — лише ринок, економічна конкуренція повинні врешті-решт визначити доцільність впровадження інновацій.

Література: 1. Господарський кодекс України №436-IV. — 2003. — №6. 2. Закон України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності" // Відомості Верховної Ради — 433-IV від 16 січня 2003 р. — №36. — 266 с. 3. Назарян М. М. Основы развития инновационной сферы в Украине // Вчені записки. — Харків: ХИУ, 2004. — Т.1. — Вып.13. — С. 7 – 12.

УДК 658.012.32

Назарова Г. В.

ІННОВАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЗОРОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ

Корпоративне управління виступає потужним фактором подальшого економічного та соціального розвитку, який протягом останніх років набув в Україні ознак усталеного зростання. Створення системи корпоративного управління вимагає відповідної державної політики і належної законодавчої та регулятивної бази. Однак сьогодні важливі складові правової бази, що забезпечують корпоративне управління, є недостатньо розробленими або постійно змінюються, створюючи значну неузгодженість і невизначеність.

Найважливішим питанням, що вимагає нормативного врегулювання та приведення у відповідність до міжнародного та вітчизняного досвіду, є забезпечення прозорості та відкритості діяльності акціонерних товариств. Наявність своєчасної, достовірної та вичерпної інформації про товариство є важливою умовою для здійснення акціонерами та потенційними інвесторами об'єктивної оцінки фінансово-економічного стану товариства й для прийняття ними поінформованих рішень щодо придбання або відчуження цінних паперів, а також голосування на загальних зборах акціонерів.

Аналіз законодавчих актів щодо фондового ринку та діяльності господарських товариств [1, 2, 3, 4, 5, 6] довів, що в них не міститься в повній мірі регулювання проблем прозорості діяльності та механізмів розкриття інформації. Пропонується включити до проекту закону "Про акціонерні товариства" положення, що вимагають розкривати суттєву інформацію на замову акціонерів. Перерахуємо їх.

1. Інформація про діяльність товариства. Товариство повинне не рідше одного разу на рік розкривати регулярну інформацію про цілі та стратегію бізнесу; результати фінансової та операційної діяльності; структуру власності і контролю над товариством; про посадових осіб органів управління, розмір їх винагороди, володіння акціями товариства; істотні фактори ризику, що впливають на діяльність товариства; дотримання товариством принципів корпоративного управління.

2. Інформація про будь-які зміни у фінансово-господарській діяльності, що відбуваються в період між наданням регулярної інформації і можуть вплинути на вартість його цінних паперів та розмір доходу за ними, повинна розкриватися товариством негайно — протягом двох днів після дати виникнення події.

3. Річний звіт, який повинен надаватися товариством не пізніше 3-х місяців після закінчення звітного фінансового року. Інформація у складі квартального звіту повинна розкриватись не пізніше 2-х місяців після закінчення звітного кварталу.

© Назарова Г. В., 2005

4. Якщо до порядку денного включене питання щодо затвердження річних результатів діяльності товариства, порядку розподілу прибутку, визначення порядку покриття збитків, акціонерам повинні надаватись копії фінансової звітності (у складі балансу, звіту про фінансові результати, звіту про рух грошових коштів, звіту про власний капітал і приміток до звітів), рекомендації спостережної ради, висновки ревізійної комісії та висновки аудитора.

5. Якщо до порядку денного внесено питання про обрання органів управління, акціонерам повинна бути надана повна інформація про кандидатів на відповідні посади.

6. Крім регулярної інформації, товариство повинно негайно розкривати особливу інформацію про суттєві події та зміни, які можуть впливати на стан товариства, а саме: збільшення (зменшення) розміру статутного фонду товариства; випуск облігацій; придбання товариством власних акцій; суттєві зміни в структурі акціонерного капіталу (поява в системі реєстраторського/депозитарного обліку товариства особи, частка якої становить або перевищує 10% у статутному фонді товариства); укладення разової угоди, якщо вартість майна або послуг, що є її предметом, перевищує 10% вартості активів товариства на дату укладення такої угоди; будь-які судові або арбітражні справи, включаючи ті, що пов'язані з банкрутством, управлінням майном тощо, проти товариства або третіх сторін, які можуть мати або мали в недавньому минулому значний вплив на фінансове становище або прибутковість товариства; зміна реєстратора або депозитарію товариства; факти лістингу (делістингу) цінних паперів товариства.

7. Товариство повинно забезпечити кожному акціонеру можливість ознайомитися з документами, пов'язаними з проведенням загальних зборів, зокрема, з протоколом загальних зборів, з протоколами реєстраційної (мандатної) та лічильної комісії, з протоколами представників акціонерів, які здійснювали контроль за проведенням реєстрації акціонерів, з прийнятими на загальних зборах внутрішніми документами та змінами до них.

Отже, врахування науково-обґрунтованих пропозицій у процесі вдосконалення законодавства на основі теоретичних надбань та аналізу позитивного практичного досвіду у сфері корпоративного управління може зменшити негативні тенденції, вдосконалити систему управлінських відносин, повернути довіру інвесторів до українського корпоративного сектору, забезпечити істотний соціальний ефект у суспільстві.

Література: 1. Господарський кодекс України. — Харків: ТОВ "Одісей", 2003. — 248 с. 2. Цивільний кодекс України. — Харків: ТОВ "Одісей", 2003. — 408 с. 3. Закон України "Про господарські товариства" від 19.09.91 р. №1576-XII // Відомості Верховної Ради — 1991. — №49. — Ст. 682. 4. Закон України "Про цінні папери та фондову біржу" від 18.06.91 р. №1202-12 // Відомості Верховної Ради. — 1991. — №38. — Ст. 508. 5. Закон України "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні" від 30.10.96 р. №475/96-ВР // Відомості Верховної Ради — 1996. — №51. — Ст. 292. 6. Закон України "Про національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні" від 10.12.97 р. №710/97-ВР // Відомості Верховної Ради — 1998. — №15. — Ст. 67.

Самойлова И. А.

УДК 330:338

ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В УКРАИНЕ

В условиях трансформации экономических условий в Украине наиболее актуальным является проведение радикальных реформ управления экономикой, перестройка всего хозяйственного механизма и другие меры, направленные на форсированное возрождение отечественного производителя. Перспективные направления структурной перестройки производства в отечественном промышленном комплексе неразрывно связаны с активизацией и интенсификацией инновационной и инвестиционной деятельности.

Значительный вклад в разработку проблем развития предпринимательства сделан в исследованиях А. Агеева, А. Арсенко, Г. Белоуса, П. Буряка, С. Покропивного, В. Радаева, И. Сороки и др. Негативные тенденции в динамике инвестиционных и инновационных процессов в экономической литературе рассматривают такие ведущие отечественные ученые,

©. Самойлова И. А., 2005

как А. И. Амоша, В. К. Гальчинский, М. С. Герасимчук, И. И. Лукинов и др. Они рассматривают проблемы, касающиеся низких темпов обновления выпускаемой продукции, внедрения прогрессивных технологий, ноу-хау, диспропорций в структуре инновационных затрат, несовершенства отраслевой, региональной, воспроизводственной и технологической структур инвестиций в основной капитал и др. В целом, несмотря на ряд уже существующих исследований современных экономистов, некоторые вопросы, касающиеся инновационных процессов на предприятиях, остаются не достаточно раскрытыми. Поэтому одной из основных задач исследований в области экономики является выявление условий инновационной деятельности на предприятиях, выяснение характера и основных направлений государственного регулирования данных процессов в условиях переходной экономики Украины.

Процесс рыночных преобразований в Украине существенно не повлиял на процесс внедрения инноваций на промышленных предприятиях. Основными причинами, сдерживающими инновационную деятельность, выступают: огромные затраты, отсутствие финансирования, высокие кредитные ставки, высокий экономический риск, несовершенство законодательной базы по вопросам инновационной деятельности, отсутствие информации о рынках сбыта.

Особую роль в управлении данными процессами должно играть государство. В Украине очень остро стоит вопрос обеспечения государством благоприятной макросреды для инновационной деятельности. Такими условиями являются: определение приоритетов, формирование правовой, информационной и образовательной среды.

Правовое регулирование инновационных процессов предполагает отлаженное специальное законодательство и последовательную правоохранительную деятельность. Эволюционно сложившиеся правовые модели инновационного развития включают в себя: общее законодательство по научно-технической политике; законы по защите интеллектуальной собственности; законы и нормативные акты, регулирующие деятельность инновационных структур различных типов; контрактное право, антимонопольное законодательство и др.

Закон Украины "Об инновационной деятельности" определяет правовые, экономические и организационные основы государственного регулирования инновационной деятельности в Украине. Кроме того, закон предусматривает создание государственных инновационных финансово-кредитных учреждений, предоставление беспроцентного кредитования на выполнение инновационных проектов, льготное налогообложение инновационных предприятий.

Одним из практических результатов участия государственных структур в развитии инновационной деятельности стало создание Украинского центра инноватики и патентно-информационных услуг (УкрЦИПИП), который является филиалом государственного предприятия "Украинский институт промышленной собственности". Главная задача УкрЦИПИП – содействовать коммерциализации изобретений и других объектов промышленной собственности; продвигать на внутренний и зарубежный рынки перспективные высокотехнологические разработки; вооружить пользователей и организации пользователей актуальной информацией, средствами, методиками и стратегией защиты и использования своих ресурсов интеллектуальной собственности [1].

Активными субъектами реализации общегосударственной инновационной политики должны быть территориальные административно-хозяйственные комплексы. Однако региональная инфраструктура научно-технической и инновационной деятельности очень неэффективна. Объективных условий для полноценного развертывания инновационных процессов в регионах сегодня еще нет. В настоящее время становится особенно актуальным анализ реальных возможностей активизации массовых инновационных процессов в регионах. Эффективная инновационная политика должна базироваться на предварительном анализе хозяйственной ситуации, а также определении первоочередных целей региона в инновационной сфере. Необходимо инициировать в регионах аналитическую и проектную работу, направленную на обследование реального инновационного потенциала территориальных комплексов, выявление и вовлечение активных субъектов инновационного предпринимательства.

Таким образом, несмотря на некоторую реализацию инновационной политики государством, остается еще много нерешенных вопросов. Управление инновационными процессами должно занимать особое место в государственной политике Украины на всех уровнях. Рассмотренные проблемы, касающиеся инновационных процессов в Украине, представляют теоретическое и практическое значение и поэтому требуют повышенного внимания и дальнейшего изучения.

Литература: 1. Бернадская И. Инновационная деятельность и возможности развития малого и среднего бизнеса // www.ip-centr.kiev.ua

ДОСЛІДЖЕННЯ СИНЕРГЕТИЧНОГО ЕФЕКТУ В УМОВАХ ПРОМИСЛОВО–ФІНАНСОВОЇ ГРУПИ

Автором статті проведено дослідження синергетичного ефекту, що проявляється в умовах створеної в паливно-енергетичному комплексі (ПЕК) промислово-фінансової групи; розглянуто переваги, що забезпечує спільно діючим підприємствам синергізм; досліджено механізм родинної диверсифікації, через який забезпечується синергетичний ефект; проведено аналіз ефективності діяльності диверсифікованих структур — промислово-фінансових груп — шляхом визначення синергетичного ефекту.

Аналіз в сучасних умовах діяльності промислово-фінансових груп в ПЕК доводить актуальність і необхідність дослідження даної проблеми. Синергізм між підприємствами-учасниками досягається дійсними стійкими конкурентними перевагами, що будуються на характеристиках промислово-фінансової групи (ПФГ), які унікальні. Ідея досягнення синергетичного ефекту полягає в тому, що будь-яка структурна одиниця угруповання може звернутися за ресурсами до головної компанії, а також до інших структурних одиниць — членів ПФГ. Це дозволить підприємствам, які входять до складу промислово-фінансової групи (а в решті-решт і всієї групи) в критичному фінансовому та економічному стані не зупинити виробництво, не втратити покупців, втримати належний рівень ліквідності та рентабельності.

Результати дослідження. За винятком небагатьох нині існуючих вузькоспеціалізованих підприємств, більшість сучасних компаній складається з декількох стратегічних бізнес-одиниць. Мається на увазі група з підрозділів, кожен з яких належить до своєї сфери діяльності, однак їх діяльність пов'язана між собою специфікою виробничого процесу (наприклад, промислово-фінансова група в паливно-енергетичному комплексі може об'єднувати підприємства, що відповідають зазначеним умовам). Тут можна говорити про стратегію виробничої діяльності для бізнес-одиниць (у нашому випадку це підприємства — учасники ПФГ: комерційний банк, електростанція, гірничо-збагачувальна фабрика, шахта, завод будівельних матеріалів), у якій з'являються два нових компоненти:

розподіл ресурсів між бізнес-одиницями: перерозподілу підлягають фінансові ресурси, що генеруються як в самій групі, так і поза нею, а також споруди, обладнання, кадри;

існування синергетичного ефекту між підприємствами: отримання вигоди з комлектарності та взаємної підтримки підприємств-учасників.

Синергізм — це перевага виробничої діяльності, що виникає завдяки встановленню його зв'язків з іншими бізнес-одиницями, в межах підрозділу або групи в цілому. Синергетична стратегія передбачає використання взаємозв'язків різноманітних структурних одиниць групи. Можливості спільного використання потужностей результатів дослідних робіт призведе до скорочення витрат та підвищення ефективності [2; 28].

Окремо б хотілось зупинитися на об'єднанні стратегій підприємств — учасників ПФГ. Воно проявляється в наступних аспектах:

баланс ресурсів та використання грошових потоків: "вільні" кошти одних бізнес-одиниць повинні розглядатися як потенційні інвестиції в інші бізнес-одиниці ПФГ;

підвищення ступеня гнучкості; гнучкість забезпечується знищенням зобов'язань щодо рівня основного капіталу, довгострокових контрактів і т. ін.;

використання синергізму.

Синергізм означає, що сума деяких частин перевищує їх номінальне значення поодиноці [2; 235]. У нашому контексті це означає, що промислово-фінансова група (об'єднання декількох підприємств) має більш результативні показники діяльності, ніж якщо б електростанція, гірничо-збагачувальна фабрика, шахта, завод будівельних матеріалів працювали окремо. Синергізм забезпечує спільно діючим підприємствам наступні переваги:

підвищення цінності для споживачів, тобто підвищення обсягів продажу;

зниження операційних витрат;

зменшення потреб в інвестиціях.

Забезпечити синергетичний ефект потенційно може родинна диверсифікація. Це ефект від спільного використання одних і тих же активів усіма учасниками ПФГ. Коли трапляється об'єднання підприємств, ставиться мета об'єднання декількох комплексів активів, що взаємодоповнюють одне одного [2; 384].

В останні роки концепція синергізму набула більш широкого значення. Синергія — варіант реакції на комбінований вплив двох або декількох факторів, які характеризуються тим,

що цей вплив перевищує вплив, який здійснює кожен фактор окремо. Дослідження довели: всі підприємства, що складають ПФГ, мають значний потенціал для свого розвитку, а значить, і розвитку всієї групи. Значення концепції синергізму для дослідження процесу стратегічного управління конкурентоспроможним потенціалом створення промислово-фінансової групи полягає в тому, що вона допомагає вивчити силу взаємозв'язку елементів, які створюють конкурентоспроможний потенціал промислових підприємств, та дозволяє на цій основі забезпечити ефективні управлінські рішення.

За результатами проведеного дослідження можна зробити висновки:

економічна ефективність системи підвищується шляхом однонаправленої дії всіх робітників, а останнє, в свою чергу, найкращим чином реалізується при створенні ПФГ — це робить дослідження синергетичного ефекту вельми актуальним;

синергізм означає: сума деяких частин перевищує їх номінальне значення поодиноці, тобто промислово-фінансова група має отримувати більш результативні показники фінансово-господарської діяльності, ніж якщо б шахта, гірничо-збагачувальна фабрика, електростанція або завод з виробництва будівельних матеріалів працювали окремо.

Література: 1. Мочерный С. Синергетический подход в экономическом исследовании // Экономика Украины. — 2001. — №5. — С. 44 – 51. 2. Аакер Д. Стратегическое рыночное управление / Пер. с англ. под ред. Ю. М. Коптуревского. — СПб.: Питер, 2002. — 544 с.

УДК 001.895

Колесніченко В. Ф.

ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ДЕЯКИХ КАТЕГОРІЙ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

У сучасних умовах прогресивні технології відіграють ключову роль "двигуна" економічного розвитку суспільства, стимулюють підвищення ефективності економіки. Проблема активізації науково-технічного прогресу (НТП) досить актуальна для України. Саме такий шлях розвитку забезпечує конкурентоспроможність підприємства завдяки постійному оновленню технології, товарів і послуг різноманітного призначення, стабілізації та розширенню ринків збуту, ефективному використанню науково-технічного потенціалу і стимулюванню його зростання. На рівні підприємства результатом НТП є інновації. Незважаючи на велику кількість думок різних авторів [1 – 9], сьогодні відсутня єдина, загальноприйнята термінологія у сфері інноваційної діяльності. Тому виникає необхідність у чіткому визначенні сутності деяких категорій інноваційних процесів.

Як у вітчизняній, так і в зарубіжній літературі останніх років все частіше можна помітити ототожнення поняття "інновація" з поняттями "нововведення" та "новина". Це цілком зрозуміло, оскільки будь-які винаходи, нововведення тільки тоді одержують суспільне визнання, коли будуть прийняті до широкого вжитку, і вже в новій якості вони виступають як інновації. Однак слід зазначити, що таке порівнювання понять у сучасній ринковій економіці не зовсім вірне, бо між ними є деякі принципові відмінності. На основі аналізу робіт авторів [1; 2; 3; 4] було зроблено спробу уточнити тлумачення такого поняття, як "нововведення": це комплексний, системний, безперервний, цілеспрямований, керований процес, спрямований на вдосконалення суспільної практики, який складається з різних видів діяльності, починаючи з виникнення ідеї й наступних стадій досліджень, розробок, проектування, виготовлення нового зразка, і завершується практичним використанням товарів (робіт, послуг).

Серед багатьох трактувань терміна "інновація" можна виділити такі найбільш розповсюджені підходи до розуміння цього терміна: вузький і широкий.

Наукова література трактує інновації на підприємствах вузько, тільки з технічної точки зору, коли під інновацією розуміють створення нової, поліпшеної продукції або нового виробничого процесу. Тобто вузький підхід ідентифікує інновацію з промисловим виробництвом, особливо з новою технікою, технологією, виробами. Так, у роботах [1; 5; 6; 7] інновації розглядаються як процес залежно від об'єкта й предмета свого дослідження; термін "інновація", таким чином, має науково-технологічний контекст.

На думку автора даної статті, необхідно межі поняття "інновація" не звужувати, а з урахуванням особливостей взаємодії ринку й інноваційної діяльності підприємств, зробити більш чіткий розподіл. Інновації повинні розглядатися не тільки з погляду функцій виробництва, а й з погляду їх якісного рівня.

© Колесніченко В. Ф., 2005

Широкий підхід є домінуючим останнім часом, при ньому інновації розглядаються не тільки як створення нового продукту або послуги, але й як нововведення в організаційній, фінансовій, науково-дослідній та інших сферах [2]. Вищеназваний підхід є більш обґрунтованим, він вимагає, заглядом автора, загальною, системного розуміння.

У зв'язку з цим пропонується уточнене поняття цього терміна: **інновація** — це творча діяльність, що складається із сукупності технічних, технологічних, виробничих, економічних і комерційних заходів, спрямованих на впровадження нововведення з метою одержання економічного, соціального, екологічного, науково-технологічного або іншого виду ефекту. Результатом такої діяльності є створення й освоєння принципово нового або модифікованого продукту (послуги), техніки, нового або вдосконаленого технологічного процесу та форми організації й управління.

З теоретичної і практичної точок зору дуже важливо дати чітке визначення поняття "інноваційна діяльність" на підприємстві. Необхідність цього обумовлена насамперед тим, що в сучасних умовах інноваційна діяльність виступає одним із основних елементів системи управління інноваціями а, отже, справляє значний вплив на її структуру, функції, методи й засоби управління, а також на критерії оцінки її ефективності. Аналіз робіт дозволяє зробити висновок про наявність двох загальних підходів до розуміння змісту інноваційної діяльності підприємства. Один підхід полягає в ототожненні інноваційної діяльності з інноваційним процесом [8;9], інший — у розумінні інноваційної діяльності як складової частини інноваційного процесу, що об'єднує водночас кілька його етапів [2; 10].

За думкою автора, більш раціональним є розуміння інноваційної діяльності як поняття, вужчого за змістом від поняття "інноваційний процес". З урахуванням цього інноваційна діяльність відрізняється від інноваційного процесу відсутністю етапу диверсифікації.

Інноваційний процес, як уже з'ясували, є поняттям дуже широким і розглядається з погляду різних підходів та ступеня деталізації [2; 7; 8]. Виходячи з цього, вважаємо, що інноваційний процес — це інтерактивна модель, що складається з системи методів та процедур стосовно перетворення наукових знань в інновацію, всі елементи якої взаємодіють між собою, тобто як процес послідовних подій, у ході яких інновація зазнає змін від ідеї до конкретного продукту, технології або послуги й поширюється при практичному використанні.

Визначення розглянутих понять є підґрунтям послідовного комплексного підходу щодо організаційного впровадження інновацій та створення відповідної інфраструктури у сфері інноваційної діяльності.

Література: 1. Мончев Н. Разработки и нововведения. — М.: Прогресс, 1978.— 108 с. 2. Ильенкова С. Д. Инновационный менеджмент: Учеб. для вузов / С. Д. Ильенкова, Л. М. Гохберг, С. Ю. Ягудин. — М.: ЮНИТИ, 1997. — 328 с. 3. Country Studies of Venture Capital and Innovations/ OECD. — 1996. 4. Иванова Н. Инновационная сфера: контуры будущего // МЭ и МО. — 2000. — №8. — С. 54 — 57. 5. Перлаки И. Нововведения в организациях: Пер. со словацк. / Под науч. ред. Н. И. Лапина. — М.: Экономика, 1981. — 144 с. 6. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями: Пер. с англ. / Науч. ред. К. Ф. Пузыня. — М.: Экономика, 1989. — 272 с. 7. Вишняков Л. Инновационный менеджмент / Л. Вишняков, П. Гебхард, К. Кирсанов // РЭЖ. — 1993. — №2. — С. 72 — 79. 8. Завлин П. Н. Оценка экономической эффективности инвестиционных проектов / П. Н. Завлин, А. В. Васильева, А. И. Кналь. — СПб.: Наука, 1995. — 316 с. 9. Черваньов Д. М. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств в Україні / Д. М. Черваньов, Л. І. Рейкова — К.: Знання, 1999. — 154 с. 10. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність. Навч. посібник. — К.: ЦУЛ, 2003. — 376 с.

Пушкар Т. А.

УДК 330.341.1

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У сучасних умовах господарювання будівельних підприємств одним із важливих питань є формування моделі ефективного інноваційного розвитку як окремого будівельного підприємства, так і будівельного комплексу Харківського регіону в цілому. Виходячи з особливостей будівельного виробництва, однією з яких є досить значний відрізок часу від впровадження інновацій до отримання готової будівельної продукції, актуальним стає завдання розробки скоординованої моделі інноваційного розвитку саме будівельного комплексу і оцінки економічного ефекту від впровадження інновацій на всіх етапах будівництва: від проектних робіт до готового об'єкта. В Україні і Росії існує ряд розробок у напрямку формування моделей інноваційного розвитку в різних галузях економіки, в тому числі й у будівництві, з урахуванням особливостей економіки перехідного періоду [1 – 3].

©. Пушкар Т. А., 2005

Значна роль в зростанні інноваційного потенціалу будівельної галузі належить сформованій інноваційній системі держави. Розвиток такої системи повинен забезпечуватися сформованою законодавчою базою. Значним кроком у цьому напрямку стали прийняття в 2002 р. Закону України "Про інноваційну діяльність" і в 2003 р. Закону України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні". Дані законодавчі акти виступають базою для впровадження інновацій і розвитку інноваційної діяльності в будівництві. На жаль, системи законодавчих актів, які регулюють інновації саме у сфері будівництва, на сьогодні не існує.

Виходячи з вищезазначеного, у запропонованій роботі поставлене завдання — розглянути вплив інноваційної діяльності на розвиток будівельного комплексу Харківської області.

Результати досліджень такі.

В якості інновацій у сфері будівництва можуть виступати нові будівельні технології, нові перспективні об'єкти, нові методи управління і організації будівництва, нові методи проведення передпроектних робіт і системи проектування [4].

Важким тягарем для більшості будівельних підприємств Харківської області стала значна кількість основних засобів, які мають значний фізичний і моральний знос. Така кількість зношених основних фондів призвела до скорочення виробничих потужностей і фінансових можливостей будівельних підприємств, що, з одного боку, значно обмежує їх інноваційну діяльність, а з іншого — потребує їх модернізації і оновлення шляхом впровадження інновацій. Окрім цього, значний вплив на будівництво мають інновації в інших галузях — хімічній, виробництві будівельних матеріалів, виробництві будівельних конструкцій, металургії тощо.

Для розвитку будівельного комплексу регіону необхідно диверсифікувати його інноваційну діяльність, тобто передбачити впровадження інновацій в різних його складових і в споріднених до будівництва галузях. Таким чином, можливо досягти синергетичного ефекту від впровадження інновацій. Синергетичний ефект передбачає збільшення економічного ефекту від впровадження інновацій в декількох складових будівельного комплексу, ніж при впровадженні інновацій окремо у відповідних складових. Наприклад, новий інноваційний проект будівлі вимагає інноваційних розробок у галузі будівельних конструкцій і нових прогресивних технологій їх монтажу, що, в свою чергу, може потребувати купівлі нової сучасної будівельної техніки. Одночасне впровадження інновацій може дати більший економічний ефект (синергетичний ефект), ніж при впровадженні інновацій за зазначеними вище напрямками окремо, незалежно один від одного.

Зробимо висновки. Впровадження інновацій окремим будівельним підприємством є необхідною умовою його розвитку і підвищення ефективності його діяльності. Для будівництва, де більшість підприємств зараз виступають інвестиційно привабливими, розвиток інноваційної діяльності не можна здійснити без значних змін в інвестиційній діяльності (введення податкових пільг, внесення будівельної галузі до пріоритетних напрямків розвитку інноваційної діяльності тощо). Розвиток інноваційної діяльності окремого будівельного підприємства не дасть значних економічних ефектів без активізації інновацій в будівельному комплексі і в галузях, що тісно пов'язані з будівництвом, у цілому. Це дасть можливість отримати синергетичний ефект від впровадження інновацій, що значно підвищить можливості розвитку як окремого підприємства, так і галузі взагалі.

Література: 1. Безчасний Л. Інноваційна модель розвитку України // Журнал європейської економіки. — 2003. — Т2 (№3) — с. 38 – 42. 2. Поплавська Ж. Інноваційні процеси в Україні: реалії і можливості Ж. Поплавська, Р. Поплавський. // Вісн. НАН України. — 2003. — №6 — с. 12 – 20. 3. Денисов Г. А. Инновационная деятельность в строительном комплексе: организационно — экономический аспект / Г. А. Денисов, М. И. Каменецкий // Экономика строительства. — 2003. — №7 — С. 2 – 19. 4. Сухорук А. І. Інноваційні засади територіальної організації будівництва // Регіональна економіка. — 1997. — №2. — С. 61 – 72.

УДК 332.36

Жаворонков В. О.

ІННОВАЦІЙНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ

Згідно з Законом "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" органи виконавської влади зобов'язані створювати режим найбільшого сприяння виконанню робіт, спрямованих на реалізацію відповідних пріоритетних напрямів і концентрації на них фінансово-економічних та інтелектуальних ресурсів.

© Жаворонков В. О., 2005

Необхідність інноваційного розвитку вітчизняної економіки певною мірою теоретично обґрунтована в наукових публікаціях українських вчених: В. П. Александрової, Л. К. Безчасного, В. М. Геєця, Г. І. Калитича, І. І. Лукінова, М. І. Крупки, Д. М. Черваньова, С. І. Юрія, М. М. Якубовського та ін. Проте роль органів місцевого самоврядування в організації інноваційної діяльності та інноваційному підприємстві залишається мало дослідженою.

Метою даного дослідження є визначення сутності поняття "інноваційне підприємство"; виокремлення видів інноваційного підприємства та розробка рекомендацій щодо використання інноваційного підприємства на місцевому рівні.

Сучасне розуміння підприємця як новатора визначив Й. Шумпетер [1]. Н. Тітова і Б. Обрицько [2] визначили фактори, які зумовили необхідність формування інноваційного підприємства в Україні, а саме: посилення впливу інтенсивних факторів розвитку виробництва, які сприяють застосуванню досягнень науково-технічного прогресу в усіх сферах економічної діяльності; визначальну роль науки у підвищенні інтенсивності розробки й впровадження нової техніки та підвищення технічного рівня виробництва; специфіку процесу науково-технічного виробництва (невизначеність витрат і результатів, яскраво виражену багатоваріантність досліджень, ризик і можливість негативних результатів; збільшення витрат і погіршення економічних показників підприємств при освоєнні нової продукції; швидке моральне старіння техніки і технологій, що об'єктивно створює необхідність прискорення інноваційного розвитку).

З урахуванням класичних положень теорії інноваційного менеджменту виділяють: 1) інноваційне підприємство у сфері розробки, створення і впровадження нових зразків товарної продукції; 2) інноваційне підприємство у сфері розробки та впровадження нової технології; 3) інноваційне підприємство у соціальній сфері.

Перший вид інноваційного підприємства — інновація продукції — становить процес відновлення збутового потенціалу підприємства, який забезпечує виживання фірми, збільшення обсягу одержуваного прибутку, розширення частки на ринку, збереження клієнтури, зміцнення положення, підвищення престижу, створення нових робочих місць тощо.

Другий вид — інновація технології — це процес відновлення виробничого потенціалу, спрямований на підвищення продуктивності праці й економію енергії, сировини та інших ресурсів, що, в свою чергу, дає можливість збільшити обсяги прибутку фірми, вдосконалити техніку безпеки, провести заходи щодо захисту навколишнього середовища, ефективно використовувати інформаційні технології та комп'ютерні системи.

Останній вид інноваційного підприємства — соціальні інновації — представляє собою загальний процес планомірного поліпшення гуманітарної сфери підприємства. Застосування інновацій такого роду розширює можливості на ринку робочої сили, мобілізує персонал підприємства на досягнення поставлених цілей, зміцнює довіру до соціальних зобов'язань підприємства перед співробітниками й суспільством у цілому.

До суб'єктів інноваційної підприємницької діяльності в Україні (незалежно від форм власності) належать науково-дослідні і проектно-конструкторські організації, підприємства і організації різних галузей економіки, вищі навчальні заклади. Відповідно до цивільного законодавства організаційно-правовими формами інноваційної діяльності можуть бути господарські товариства, державні й муніципальні унітарні підприємства, серед яких особливо виділяються, з огляду на їх інноваційну діяльність, наукові організації.

При формуванні системи інноваційного підприємства в Україні головну увагу необхідно приділити створенню малих інноваційних підприємств. Ефективність сучасної науково-технічної політики більшості економічно розвинутих країн визначається саме наявністю гнучкого механізму малого підприємства, здатного перебороти в процесі своєї діяльності організаційно-економічні недоліки відомчого монополізму, який негативно впливає на розвиток інноваційного процесу.

Відповідно до Закону України "Про державну підтримку малого підприємства" регіональні програми розвитку підприємства вперше затверджувались органами місцевого самоврядування в 2001 році, а профінансували дані програми лише 15 регіонів. Загальна сума коштів становила всього 3,5 млн. грн. [3].

Проблеми виживання підприємств, які забезпечують життєдіяльність міст, до яких відносяться всі житлово-комунальні підприємства, в умовах відсутності необхідних коштів змушують органи місцевого самоврядування шукати нові шляхи, які б дали можливість містам жити і розвиватися. Так, розробляються і реалізуються програми та проекти, спрямовані на реформування різних галузей житлово-комунального господарства.

Отже, держава, використовуючи фінансову політику, повинна стати партнером органів місцевого самоврядування, надавати допомогу сфері малого підприємства в подоланні протиріч, сформувати таку економічну макросферу, яка б сприяла ефективному розвитку і мікросфери, а відтак — і стабілізації, і піднесенню національної економіки.

Література: 1. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры). — М.: Прогресс, 1982. 2. Тітова Н. Інноваційне підприємство в розвитку економіки України / Н. Тітова, Б. Обрицько // 36. наук. праць КУЕТТ: Серія "Економіка і управління". — Вип. 3. — К.: КУЕТТ, 2003. — С. 142 – 151. 3. Інноваційні механізми місцевого та регіонального розвитку. За матер. VII Всеукр. муніципальних слухань "Ресурси місцевого і регіонального розвитку: національний і міжнародний аспекти", 29 липня — 3 серпня 2002 р., Судак. — К.: Атіка-Н, 2003. — 528 с.

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ В СЕКТОРІ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Перехід до ринкових відносин, а також процеси реформування в Україні економіки свідчать, що в численних програмах соціально-економічних перетворень до останнього часу не виправдано мало місця відводилося питанням використання інновацій як фактора економічного зростання. Між тим узагальнення світового досвіду дає підставу стверджувати, що неспроможність суспільства забезпечити інтенсивний розвиток новітніх технологій, наукових та організаційно-управлінських розробок зумовлює низьку ефективність реформ, відторгнення від економіки науково-технічної активності населення.

Тривале використання застарілих технологій, виробництво традиційної продукції призводять до втрати конкурентоспроможності підприємств, що зумовлює необхідність інтенсифікації інноваційного процесу, створення мотиваційного механізму активізації інноваційної діяльності.

Проблемам інноваційної діяльності підприємств присвячені роботи цілого ряду вітчизняних дослідників та економістів. Авторами наукових праць із вказаної проблеми є Александрова В., Амоша О., Андрушук Г., Біловодська О., Бойко О., Бреус С., Геєць В., Ковалишин Е., Коюда В., Пашута М., Семиноженко В., Федулова Л. та ін.

Проаналізувавши сучасні тенденції інноваційного розвитку, було поставлено завдання визначити складові інноваційної стратегії малого підприємства, показати організаційно-економічний механізм її реалізації. І ось результати дослідження.

Конкурентоспроможність та успіх будь-якого підприємства залежать від обґрунтування здійснюваної ним інноваційної стратегії, масштабів та ефективності розробки і освоєння нововведень. Інноваційна стратегія представляє собою гнучку динамічну систему, яка забезпечує вирішення різноманітних завдань, що виникають у процесі розробки та реалізації нововведень у відповідності до змін кон'юнктури ринку. Інноваційна стратегія спонукає підприємства оперативно реагувати на появу найновіших наукових відкриттів, винаходів; орієнтуватися в умовах великої кількості нововведень та приймати оптимальні рішення щодо їх впровадження; використовувати досвід інших підприємств, які є інноваційно активними.

Характерно, що в країнах з розвинутою економікою, — таких, як США, Японія, Франція, Південна Корея та інших — відсоток інноваційно активних підприємств складає 70 – 80% [1, 28]. При цьому найбільш інноваційно активними є підприємства малого бізнесу. Малими підприємствами в США та країнах Європи на сьогоднішній день запропоновано нових робочих місць загальною кількістю більше 80%. Більше половини проектів найвідомішої європейської програми наукових досліджень "Єврика" здійснюються за участю 1100 підприємств дрібного наукоміського бізнесу [2, 126].

В Україні же на сьогоднішній день можна спостерігати невідповідність стану розвитку інноваційної діяльності підприємств, зокрема малих, стандартам економіки інноваційного типу та завданням реструктуризації національної економіки за інноваційною моделлю розвитку. У зв'язку з цим виникає необхідність формування державної інноваційної політики для сектора малого підприємництва, яка має задіяти певні механізми та резерви сприяння інноваційному розвитку дрібного бізнесу.

Малі підприємства можуть взяти на себе виконання таких видів інноваційної діяльності, як дослідження та розробка нового продукту, технологічна підготовка і організація виробництва, виробниче проектування, запуск виробництва, організація дослідного виробництва, маркетинг нових продуктів.

Складовими інноваційної стратегії малого підприємства є: систематизація ідей, інформації та знань; вибір перспективних бізнес-ідей; аналіз комерційної ефективності нового продукту; створення нового продукту; освоєння ринку нової продукції.

Для реалізації інноваційної стратегії потрібно створити відповідний організаційно-економічний механізм, який би включав наступні елементи:

організаційну культуру підприємства (цілісні орієнтири, стратегічні інтереси, пріоритети життєдіяльності, можливості фірми);

висококваліфікований людський персонал, задіяний до інноваційної діяльності;

мотиваційні механізми стимулювання учасників формування і управління реалізацією стратегії;

нормативно-правові методи (внутрішні накази, інструкції, положення, розпорядження, загальнодержавні законодавчі та нормативні документи);
інструменти формування та реалізації стратегії;
інформаційну інфраструктуру (засоби та джерела отримання інформації, методики її обробки й аналізу);
моделі прийняття рішень стосовно формування і реалізації інноваційної стратегії;
банк стратегій;
показники оцінки результатів використання інноваційної стратегії.

Слід зазначити, що реалізація інноваційної стратегії повинна розумно поєднувати економічну самостійність підприємства, зацікавленість колективу й окремого працівника у створенні та використанні інновацій і вплив на розвиток інноваційної діяльності централізованих важелів.

Зробимо висновок. Розглянуті вище складові інноваційної стратегії малого підприємства, їх практична реалізація при умові створення відповідного організаційно-економічного механізму будуть сприяти посиленню інноваційної складової підприємництва і переходу до інноваційного типу економічного зростання.

Література: 1. Амоша О. Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення // Економіст. — 2005. — №6. — С.28 – 32. 2. Бреус С. В. Аналіз інноваційної діяльності промислових підприємств України // Актуальні проблеми економіки. — 2004. — №5(35). — С.121 – 128.

Іванов Ю. Б.

УДК 336.226

Коновалов М. І.

ПРОБЛЕМИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Одним із найважливіших факторів інтенсифікації інноваційної діяльності підприємства є існуюче зовнішнє економіко-правове середовище і, насамперед, наявність та ефективність дії механізмів оподаткування інноваційних процесів.

Як правило, основним джерелом фінансування інноваційної діяльності є власний капітал підприємства, залучення якого є критичною частиною процесу комерціалізації результатів наукових досліджень та дослідно-конструкторської діяльності. Однак за умови складного фінансового стану підприємств, який на сьогодні превалює у виробничо-господарському секторі, зазначене джерело має досить обмежені рамки залучення. Саме тому проблема підвищення ефективності фінансування інноваційних проектів, в тому числі й шляхом "непрямої" дії податкових пільг, є досить актуальною з точки зору сучасних економічних досліджень. Розгляду цієї проблеми присвячені дослідження вітчизняних та іноземних фахівців, серед яких, насамперед, можна виділити роботи С. Каламбет [2], Я. Литвиненко [3], О. Мазуренко [4], Є. Тихонова [5] та багатьох інших.

Метою дослідження є аналіз стану пільгової політики в оподаткуванні інноваційної діяльності підприємств в Україні, визначення проблем у сфері правового регулювання інноваційних процесів та напрямків їх розв'язання.

Світовий досвід свідчить, що для заохочення інновацій держава повинна зробити певні кроки, які сприятимуть зниженню витрат виходу підприємств на нові ринки й зменшенню ризиків, пов'язаних з розробкою й впровадженням принципово нових проектів.

Досить активні в стимулюванні інноваційного бізнесу країни Східної й Південно-Східної Азії. Китай, наприклад, надає митні й податкові пільги на 5 — 10 років для організації й розвитку науко- і техноємних галузей у віддалених районах, а також тривалі податкові канікули в спеціальних економічних зонах [5].

У США, власне кажучи, за наявності витрат на науково-дослідні та інноваційні заходи встановлюються пільги при проведенні прискореної амортизації [3], а також запроваджений інноваційний податковий кредит.

©. Іванов Ю. Б., Коновалов М. І., 2005

Головною складовою частиною податкового регулювання є система податкових пільг, при цьому вона повинна бути економічно обґрунтованою, тобто становити взаємообумовлений комплекс податкових преференцій стратегічної чинності, що компенсує фінансові втрати при випуску нової та конкурентоспроможної продукції, модернізації технологічних процесів, які зміцнюють основи виробничого господарства [2].

Не викликає сумніву той факт, що процес здійснення інноваційної діяльності суб'єктами господарювання проходить в межах визначеної державою інноваційної політики — як стратегічних, так і середньострокових пріоритетних напрямків інноваційної діяльності. В той же час систематичні "хитання" держави в галузі правового регулювання оподаткування інноваційної діяльності підприємств [1] створюють суттєві труднощі та в багатьох випадках — загрозу можливості нормального розвитку інноваційної діяльності в Україні взагалі.

Незбалансованість бюджету через кризовий стан економіки виступає головним фактором, який спонукає державну владу шукати засоби додаткового залучення фінансових ресурсів в бюджет за рахунок розширення бази оподаткування, збільшення ставок, зниження пільг, розширення кола платників, посилення репресивних податкових заходів адміністративного характеру [2].

Так, наприклад, у тому числі й внаслідок чисельних змін в чинному законодавстві щодо пільг з оподаткування кількість платників, які отримали пільги в 2002 році, зменшилась порівняно з 2001 роком з 30,3% до 27,8% від загальної кількості зареєстрованих, що суттєво вплинуло на їх спроможність та бажання здійснювати інноваційну діяльність [4].

Таким чином, несистемна законодавча політика в галузі оподаткування, прийняття законів, які мають "зворотну дію", негативно впливають, а іноді й ламають довгострокову стратегію підприємств, що врешті-решт відбивається на результатах їхньої діяльності, а відтак, і на обсягах податкових надходжень.

Уникнути цього можна шляхом впровадження наступних рекомендацій у сфері правового регулювання інновацій:

Привести у відповідність (з точки зору одноманітного визначення об'єктів правового регулювання) нормативно-правові акти, які діють у галузі оподаткування й регулювання господарської та інноваційної діяльності.

Виключити практику внесення змін у діючі закони з питань оподаткування в межах поточного фінансового року та запобігати прийняттю законів, які мають "зворотну дію".

З метою зниження фактів зловживання владою на місцях припинити можливі шляхи прояву "суб'єктивного ставлення" шляхом зменшення ролі місцевих органів у формуванні пільгового податкового портфеля та здійснювати формування його на загальнодержавному рівні з затвердженням в законодавчому порядку.

Література: 1. Закон України від 31.03.2005 р. №2505-IV "Про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 2005 рік" та деяких інших законодавчих актів України" (із змінами, внесеними згідно з Законом №2642-IV від 03.06.2005) // www.rada.gov.ua. 2. Каламбет С. Розвиток податкового регулювання через систему пільг // Економіка. Фінанси. Право. — 2001. — №3. — С. 31 – 33. 3. Литвиненко Я. Податкові пільги: їх вплив, значення і зарубіжний досвід застосування // Економіка. Фінанси. Право. — 2002. — №6. — С. 21 – 25. 4. Мазуренко О. К. Пільги в оподаткуванні — статистичний аспект // Статистика України. — 2003. — №3. — С. 50 – 52. 5. Тихонов Є. Держава заохочує інновації // Російська бізнес-газета. — 2004 р. — N484. — 56 с.

УДК 658.14/.17

Тимофеева В. В.

Мечникова И. И.

ЭВОЛЮЦИЯ СТРУКТУРЫ ТРАНСАКЦИОННЫХ ИЗДЕЖЕК ФИРМЫ В ТРАНСФОРМАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКЕ

В трансформационной экономике особый интерес представляет изучение проблемы трансакционных издержек. В современной экономической теории к ним относят всё, что тем или иным образом отражается на сравнительной работоспособности различных способов

© Тимофеева В. В., Мечникова И. И., 2005

распределения ресурсов и организации производственной деятельности, будь-то фирма рыночной экономики или государственное предприятие административно-командной системы [1, с. 32].

Трансакционные издержки играют в переходной экономике важную роль, поскольку происходят интенсивные институциональные преобразования, а именно институциональная среда определяет содержание трансакций и задаёт уровень трансакционных издержек, их структуру и характер распределения между экономическими агентами. Кроме того, от сформировавшихся условий будут также зависеть стимулы к эффективному распределению ресурсов [2, с. 25].

Институциональные преобразования 1990-ых годов сводились к двум взаимосвязанным процессам: переходу от планового регулирования к рыночному взаимодействию и спецификации прав собственности, прежде всего путём их передачи из рук государства в руки частных агентов. Таким образом, возникновение фирм происходило двумя способами: превращением государственных производственных единиц в фирмы и созданием новых фирм. Это привело к росту как динамики трансакционных издержек, так и их структуры.

Прежде всего, фирмы ощутили рост трансакционных издержек координации на всех стадиях контрактного процесса (*ex ante*, *ex interim*, *ex post*) [1], что было определено выбранной стратегией и тактикой приватизации. Так как объектом приватизации стало предприятие как таковое вне структуры его поставок и сбыта, то в большинстве случаев увеличение издержек координации при организации производства сложных продуктов превысило выгоды от роста конкуренции и повышения качества товаров.

Если в командной экономике предприятие покупало большую часть ресурсов и продавало продукцию по ценам, устанавливаемым Госкомитетом по ценам, то после либерализации цен фирмам понадобилось время и средства на подготовку собственных специалистов в области ценовой политики и работы на рынке. В результате этого стремление фирм минимизировать издержки выразилось в организационной инновации — создании подразделений маркетинга.

В то же время отход от директивных методов управления и переход к рыночным отношениям потребовал отвлечения значительных средств на ведение переговоров об условиях соглашений, на разработку, заключение и оформление контрактов. Институциональной реакцией фирм на это стало усиление значимости юридических служб. В их обязанности теперь стало входить составление типовых контрактов и адаптация их к условиям конкретной сделки, а также последующая модификация и защита контрактов. Далее они расширяются и начинают включать, например, защиту прав собственности. Издержки спецификации прав собственности связаны с деятельностью фирмы как эмитента или другими действиями фирмы как агента фондового рынка.

Следующий класс издержек, с которыми столкнулась фирма, — издержки измерения. Измерению подлежит любой экономически значимый параметр актива, то есть продукта или услуги как комплекса характеристик [3], участвующего в сделке. Одновременно важным компонентом стали затраты на внедрение международных стандартов качества, поскольку прежняя система государственных стандартов не была согласована с международной.

Специфической формой *ex post* издержек оппортунистического поведения, во-первых, является мониторинг, а во-вторых, издержки на принуждение к выполнению взятых обязательств. Они реализуются, прежде всего, правоохранительными органами и судами, деятельность которых косвенно, через налоги, оплачивают фирмы. Другими агентами являются профессиональные ассоциации предпринимателей и наемные "выбиватели долгов" из криминальных структур.

Таким образом, говоря об институциональных преобразованиях в трансформационной экономике, необходимо отметить, что именно изменчивость и непредсказуемость институциональных факторов обуславливают в этот период сложный путь развития субъектов хозяйствования. Изменения в экономической действительности приводят к появлению новых экономических задач таких, как, например, поиск информации о поставщиках, подписание контрактов и контроль их исполнения, определение объёмов производства, способов реализации и др. Результатом этого является появление в организационной структуре фирмы нового — трансакционного блока, основными функциями которого является осуществление рыночных трансакций и управление трансакционными издержками.

Литература: 1. Нуреев Р. М. Экономические субъекты постсоветской России (институциональный анализ). — М. — 2001. 2. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики. — М. — 1997. 3. Ланкастер К. Перемены и новаторство в технологии потребления // Теория потребительского поведения и спроса / Под ред. В. М. Гальперина. — СПб. — 1994.

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Глобалізація, яка є однією з головних характеристик сучасної світової економіки, поставила перед багатьма країнами проблему пошуку нових форм адаптації економічного та політико-правового середовища до сучасних вимог здійснення міжнародних відносин. Досвід останніх десятиліть дає змогу зробити деякі висновки щодо змісту одного з основних чинників конкурентоспроможності національної економіки — це посилення уваги до економіко-правових механізмів інноваційної діяльності.

Закон України "Про інноваційну діяльність" визначає інновації як "новостворені (застосовані) і/або вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукції чи послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і/або соціальної сфери" [1].

Інноваційна діяльність є процесом трансформації новітніх ідей та знань в об'єкт економічних відносин. Вона поєднує весь інноваційний процес, починаючи з появи науково-технічної ідеї і завершуючи розповсюдженням продукту. З огляду на визначальну роль, яку інноваційні процеси відіграють в сучасній економіці, визначення та врахування цих особливостей є неодмінною умовою забезпечення ефективності економічної стратегії держави [2].

Економічна вагомість інноваційної політики підтверджується обсягами видатків провідних корпорацій на інноваційні дослідження. Лідерами за такими витратами у світі є корпорації "Дж. Моторс" (8,2 млрд. дол. на рік), "Форд" (6,3 млрд. дол.), "Сіменс" (4,5 млрд. дол.), IBM (4,3 млрд. дол.). Найбільша питома вага цих витрат на одного працівника відзначена в корпорації "Майкрософт" (87 тис. дол.) [3].

Зараз у світовому співтоваристві відбувається переоцінка основних цінностей: від економічної спрямованості суспільство переходить до інноваційної, яка стає тим фундаментом, котрий визначає перспективи країни на світовому ринку.

Структурні зміни, що відбуваються протягом останніх років в економіці України, характеризуються значною втратою позицій галузями, які впливають на науково-технічний прогрес. Суттєве відставання України в соціально-економічному та науково-технічному розвитку від розвинених країн світу робить перехід до інноваційного типу розвитку неодмінною умовою збереження економічного та політичного суверенітету.

Впровадження в Україні інноваційної моделі розвитку привертає до себе все більшу увагу науковців, бізнесменів, політиків. Не викликає сумнівів, що лише на цьому шляху національна економіка може зайняти відповідне місце у світовому ринковому середовищі. Створення належних економіко-правових стимулів для поширення інноваційної моделі економічної поведінки українського бізнесу стає одним із найбільш визначальних завдань економічної політики держави.

Метою даної роботи є теоретичне опрацювання економіко-правових засад інноваційної політики та розробка напрямків вдосконалення системи нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності.

В Україні досі практично не створено сприятливих умов для здійснення інноваційної діяльності, формування попиту на інновації. Комплекс політико-правових, фінансових, організаційних, технологічних проблем перешкоджає реалізації інноваційної політики, недостатньо уваги приділяється законодавчому забезпеченню інноваційної діяльності.

На початку 90-х років в Україні був прийнятий ряд законів, спрямованих на регламентацію наукової та науково-технічної діяльності, зокрема: "Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності" (1991), "Про наукову і науково-технічну діяльність" (1991), "Про науково-технічну інформацію" (1993), "Про наукову і науково-технічну експертизу" (1995).

Але тривалий час українське законодавство характеризувалося непослідовністю та суперечливістю. У 1999 р. було прийнято Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України. Базовий закон у цій сфері ("Про інноваційну діяльність") вступив у дію лише у 2002 році. Закон визначає мету та принципи державної інноваційної політики. Головною метою державної інноваційної політики визнається створення економічних, організаційних і правових умов для відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни.

За переходу України на інноваційну модель розвитку законодавчі акти, пов'язані з нормативно-правовим регулюванням інноваційної діяльності, повинні узгоджуватися між собою, визначати загальні, найбільш принципові положення, регламентувати інноваційну діяльність як послідовний інноваційний процес, спрямований на прискорення економічного розвитку України. Тому необхідно здійснювати постійний моніторинг існуючих нормативних актів та тих, що готуються до прийняття, на предмет їх впливу на інноваційну діяльність.

Слід також визначити пріоритетні сфери інноваційної діяльності, які потребують досконалого правового забезпечення: ресурсозберігаюче устаткування та технологічні процеси для базових галузей економіки, авіаційна, ракетно-космічна техніка, електронні інформаційні технології та системи зв'язку, медичні діагностичні системи, техніка і технології для агропромислового комплексу. Необхідно продовжувати вдосконалення і розвиток чинного законодавства в патентно-ліцензійній сфері, приведення його у відповідність з нормами міжнародного права.

Таким чином, готовність економіко-правової сфери до дій в умовах інноваційного розвитку є принципово важливим питанням. Стимулювання інноваційного розвитку має бути спрямоване на створення умов для масового пошуку результативних шляхів технологічних змін, ґрунтуючись на гнучкому правовому механізмі. Відтак одним із головних завдань інноваційної політики держави є забезпечення збалансованої взаємодії економічного та нормативно-правового потенціалів й поширення інновацій за всіма сферами господарювання, що потребує ретельних досліджень.

Наукові результати та практичне значення запропонованої роботи полягають у наступному: проаналізовано існуючі проблеми нормативно-правового забезпечення інноваційної політики; визначено пріоритетні сфери впровадження інновацій; сформульовано економіко-правові заходи здійснення інноваційної діяльності, які відповідають інноваційній моделі розвитку України.

-
- Література:** 1. Закон України "Про інноваційну діяльність" // ВВР. — 2002. — №36. — С. 882 – 892.
2. Гамидов Г. С. Основы инновативности и инновационной деятельности. — СПб.: Политехника, 2000. — 324 с.
3. Перспективи інноваційного розвитку України (аналітична доповідь). <http://www.niss.gov.ua/Table/Zhalilo21/index.htm>.

Федорович Р. В.

УДК 628.31

МОДЕЛІ, ЧИННИКИ ТА УМОВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Розширення Європейського Союзу робить процес інтеграції України в цю структуру не лише базовою, але й необхідною умовою економічного розвитку. Світовий розвиток кінця ХХ — початку ХХІ ст. відзначається прискореними темпами економічного зростання, кінцевою метою якого є виробництво високоякісних конкурентоспроможних товарів за зменшення затрат, а визначальним фактором — технологічний процес (його частка в структурі факторіального впливу у високорозвинених країнах постійно зростає). Суттєвою перепороною шляху інтеграції України є, насамперед, її недостатній економічний розвиток, слабкий розвиток високотехнологічних та наукоємних виробництв, незначна інвестиційна привабливість.

Загальний інвестиційно-інноваційний клімат держави визначається сукупністю економічних, соціальних, політичних, правових умов, які сприяють діяльності іноземних та внутрішніх суб'єктів підприємницької діяльності.

Світова економічна наука виокремлює 3-і основні моделі інноваційного розвитку, які використовуються (або використовувалися) низкою країн (серед них визнані лідери світового виробництва — США, Англія, Франція та ін.), — "перенесення", "запозичення", "нароцзування".

Яка ж модель розвитку може найбільше відповідати Україні?

Перша — "перенесення", — свою назву отримала завдяки тому, що передбачає використання зарубіжного потенціалу шляхом придбання ліцензій на нові технології з метою освоєння виробництва дефіцитних товарів, які користуються підвищеним попитом. Так створюється власний потенціал, що забезпечує весь інноваційний цикл.

Друга — "запозичення". Держава, яка має дешеву робочу силу, використовує частину власного технічного потенціалу для того, щоб розпочати випуск товарів, які вже виробляються

© Федорович Р. В., 2005

іншими державами. У подальшому поступове нарощування технічного супроводу виробництва дає змогу на основі трансформації форм власності розвивати окремі перспективні технології.

Третя модель — "нарощування" суть якої полягає в створенні нової продукції на основі взаємодії вітчизняного й зарубіжного науково-технічного потенціалів, що відкриває шлях інноваціям.

З названих моделей розвитку Україна повинна обрати найоптимальніший, який міг би базуватися на існуючому науковому потенціалі та технічних ресурсах. Тому перший з усіма його позитивними сторонами для України є мало прийнятним. У сучасних умовах постійного технологічного оновлення, загрози викрадення державних і виробничих таємниць, штучного обмеження розповсюдження науково-технічної інформації, скуповування умів, викрадення і привласнення новітніх наукових розробок, складних і дорогих систем патентування результату інтелектуальної праці опиняються переважно в руках економічно могутніх країн, які мають для цього необхідні ресурси і кошти, активно розробляють нові технології і торгують ними, враховуючи власні інтереси. Названі чинники, безумовно, стримують прискорення світового науково-технологічного розвитку. Особливо це стосується слабorozвинутих країн, які не мають реальних можливостей конкурувати в науково-технологічних сферах.

Малоймовірним є те, щоб високорозвинені держави створювали собі конкурентів, продаючи ліцензії на виготовлення високоякісної продукції; та й за придбання їх наша держава заплатила значні суми. Отже, варіант перший привів би врешті-решт до повної економічної і технологічної залежності, що також негативно позначилося б на національній безпеці нашої держави.

Варіант "нарощування" використовують нині Франція, США, Німеччина та інші держави. Він ефективний у таких галузях, як атомна енергетика, космонавтика, авіація тощо, проте Україна ще не готова до такого варіанту.

Найбільш прийнятним для України, що належить до так званої групи країн "наздоганяючої індустріалізації", на думку автора, є варіант "запозичення", який дав би можливість реалізувати (принаймні, частково) імпортозамінну модель економіки закритого типу, в результаті чого можна було б поетапно вирішувати проблему відставання від технологічно розвинених лідерів.

Саме ця модель дала змогу провідним європейським країнам досягти високого економічного рівня розвитку. В одній державі створювався відповідний технологічний ланцюг: "сировинні галузі — машинне виробництво", який залишався в межах національного господарства, що й забезпечувало певну самостійність, незалежність від зовнішніх впливів. Високий результативності цієї моделі сприяла наявність сировини.

Провідні спеціалісти, правда, стверджують, що такий напрям на сьогоднішній день втратив свою значущість як засіб створення відносно окремої економіки, проте завдяки йому створено класичні зразки формування інноваційних потоків у економіках країн. Так, японські спеціалісти (зокрема, Акамацу) вважають імпортозамінну модель лише етапом, необхідним для збереження подальшого активного розвитку господарства з урахуванням світових тенденцій. Класична імпортозамінна модель, яку використовують країни, що стали на шлях індустріалізації пізніше, зазнає суттєвих змін, оскільки формується на новій технологічній основі. Це, зрештою, призводить до того, що типові характеристики існуючих моделей розвитку набувають нових ознак, результатом чого є створення синтезованих моделей.

Заслугує на увагу *інноваційна модель*, суть якої в тому, що формування технологічно високого виробництва здійснюється шляхом використання кредитної емісії під майбутню вартість, оскільки вітчизняне підприємництво (як мале, так і велике) відчуває гострий дефіцит джерел фінансування.

У результаті аналізу чинників впливу на розвиток інноваційної діяльності встановлено, що найнегативнішу дію мають три головних чинники: недостатній рівень їх фінансування, недосконале законодавче забезпечення та існування високих кредитних ставок.

Для активізації інноваційної діяльності підприємств необхідно здійснювати широкий комплекс заходів, важливе місце серед яких займає виявлення внутрішніх резервів її організації. Одним із них є забезпечення швидкого та якісного виконання кожної зі стадій і етапів інноваційного процесу, які відображають трансферт нововведень у матеріальне виробництво: від зародження і проведення фундаментальних досліджень, проектно-конструкторських розробок, створення дослідних зразків їх випробування до організації серійного виробництва.

Суккупність підприємств, що займаються інноваційною діяльністю, не є однорідними. Підприємства різні за формою і масштабами інноваційної діяльності. Розвиток ринкових відносин довів, що взаємовідносини малих, середніх і великих підприємств у сфері інновацій мають взаємодоповнюючий і взаємозабезпечуючий характер. Тому дослідно-конструкторські розробки та експериментальне виробництво доцільно доручати венчурним фірмам, ефективність функціонування яких у даній сфері є значно вищою. Вони забезпечують розробку та реалізацію нововведень, тому що базуються на високій концентрації інтелекту. Таким чином, можна зробити висновок, що головною умовою активізації інноваційної діяльності сьогодні може стати відпрацьована система раціональної взаємодії малих, середніх і великих підприємств.

Для швидкого подолання негативного впливу на мікрорівень чинників, зумовлених кризовим станом економіки, необхідно здійснювати державну підтримку таких підприємств, які зорієнтовані на активну інноваційну діяльність, що дасть можливість забезпечити високий перспективний розвиток підприємств усіх базових галузей національної економіки.

Література: 1. Бородюк В. Результативность экономических реформ в Украине // Экономика Украины. — 1994. — №7. — С. 8. 2. Каганець І. Політична антропологія //Перехід — IV, 2001. — №2. С. 28. 3. Мортиков В. Внешнеэкономические регуляторы занятости в Украине // Бизнес-информ, 1999. — №5 — 6. — С. 127. 4. Лукинов І. Пріоритетна політика держави в технологічних перетвореннях // Економіка України, 1997. — №2. — С. 5. 5. Макконнэлл К., Брю С. Экономика. — М.: 1993. — Т.1. — С. 238.

Гонтарева И. В.

УДК658.589

ИННОВАЦИОННАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ В ПОВЫШЕНИИ СИСТЕМНОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

В настоящее время постоянно возрастает количество предприятий, которые вкладывают средства в разработку инновационных решений. Однако это может привести к неоправданным изменениям, потере устойчивости финансовых потоков и организационной структуры. Возникает потребность в дополнительных финансовых средствах, и общая (системная) эффективность функционирования предприятия падает (эффект "Красной королевы" [1]).

Цель исследования – поиск способов управления инновационными процессами для повышения общей эффективности предприятия.

Системная эффективность – это степень приспособленности предприятия к расширенному воспроизводству [2]. Оценивать ее можно с помощью сбалансированной системы показателей, параметров производственного и финансового циклов и т. п. [3], однако эти методики не учитывают специфику оценки нематериальных активов предприятия.

К нематериальным активам относятся: персонал, клиенты, репутация предприятия и его учредителей, ноу-хау, товарные знаки, патенты, лицензии и др. Основные факторы нематериальных активов, влияющие на эффективность предприятия, касаются:

надежности правовой защиты, патентной чистоты, технико-экономической значимости; издержек на создание и патентование объекта, поддержание охранных документов, организацию использования объекта, страхование рисков, разрешение конфликтов, уплату налогов и сборов;

ожидаемых поступлений лицензионных платежей по объекту;

ожидаемых поступлений в форме штрафных выплат при подтверждении факта нарушения исключительных прав владельца объекта;

срока действия патента или лицензионного соглашения на момент оценки эффективности предприятия;

срока полезного использования объекта интеллектуальной собственности.

Для оценки стоимости интеллектуальной собственности на практике используются три подхода: доходный, затратный и сравнительный.

Доходный подход предполагает оценку стоимости объекта интеллектуальной собственности по будущим доходам от его использования.

По затратному способу стоимость объекта рассчитывается как сумма всех затрат в зависимости от создания или покупки объекта, скорректированная с учетом коэффициента технико-экономической значимости для изобретений и полезных моделей, коэффициента морального устаревания, индекса цен на дату оценки. При покупке объекта интеллектуальной собственности учитываются затраты на приобретение имущественных прав, на освоение в производстве товаров с использованием нематериального актива, на страхование риска внедрения инноваций. При создании объекта на самом предприятии учитываются затраты на поисковые работы и разработку инноваций; создание экспериментальных образцов; на услуги сторонних организаций; уплату патентных пошлин, создание конструкторской, технологической, проектной документации, составление и утверждение отчета.

© Гонтарева И. В., 2005

Сравнительный подход базируется на определении стоимости объекта, подход по цене сделок купли-продажи аналогов.

Повышать эффективность предприятия можно, управляя инновациями, таким образом, чтобы:

а) возникал синергетический эффект между внедрением технологических, товарных и организационных решений;

б) в активах предприятия постоянно увеличивалась величина нематериальных активов.

Тогда можно использовать "петлю взаимного усиления" роста эффективности предприятия. Внедряя инновации, сокращаются сроки воспроизводственного процесса, возрастает поток финансовых средств, повышается эффективность предприятия.

Таким образом, по мнению автора, чтобы повышение инновационных усилий не привели к негативным результатам, необходимо выделять нематериальные активы и ими управлять так, чтобы их доля на развивающихся предприятиях была значительно выше, чем у материальных активов.

Литература: 1. Янсен Ф. Эпоха инноваций: Пер. с англ. — М.: ИНФРА-М, 2002. — 308 с. 2. Гонтарева И. В. Проблемы выбора эффективного направления развития предприятия. Региональная экономика: проблемы и перспективы развития. Материалы международной научной конференции, 24 – 25 июня 2005 г. / Университет Алеку Руссо, Бельцы, Республика Молдова — Бельцы: Издательство Бельцкого университета, 2005. — С. 56 – 61 3. Козырь Ю. В. Стоимость компании: оценка и управленческие решения. — М.: Издательство "Альфа-Пресс", 2004. — 200 с.

УДК 338.512:330.322

Булеев И. П.

ТРАНСАКЦИОННЫЕ ИЗДЕРЖКИ И ИНВЕСТИЦИОННАЯ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТЬ ГОСУДАРСТВА, ПРЕДПРИЯТИЯ

Для рыночной экономики, отношения субъектов хозяйствования которой формируются на контрактной (договорной) основе, неизбежным элементом затрат являются транзакционные издержки. Начиная с основоположников институционального течения экономической теории, до настоящего времени при однонаправленности определения транзакционных издержек отсутствует систематизация их, дефиниции в зависимости от уровня хозяйствования отношений (предприятие, регион, государство, международные отношения) и их проявления во времени и в пространстве.

Цель данной работы — в очередной раз доказать, что транзакционные издержки есть объективно существующая необходимость платы за рыночные отношения в условиях неопределенности внешней среды, высокой степени финансовых рисков, недостаточности информации о рынке и субъектах рыночных отношений, роста роли интеллектуального капитала и что существенно влияют на инвестиционный климат в государстве.

Исходя из того, что транзакционные издержки (ТИ) — то расходы на приобретение необходимой экономической коммерческой информации, на подготовку, заключение, реализацию контрактов и их последующее обслуживание, на преодоление оппортунизма и барьеров для достижения поставленных целей на уровне от индивида до государства, ТИ существенно влияют на экономику государства в целом и каждого его субъекта в частности [1, с. 42 – 3].

В условиях становления постэкономического, информационного общества удельный вес ТИ в цене товара резко возрастает, а издержки транзакций формируются начиная с индивидуума, субъекта хозяйствования, до международных организаций. На уровне индивида ТИ проявляются как в потерях его времени на решение тех или иных вопросов, так и денежными потерями (средства на выезды, оплаты услуг, взятки и т. п.). На уровне предприятия — отвлечение части трудового ресурса на преодоление внутреннего и внешнего оппортунизма, из-

© Булеев И. П., 2005

держки на официальное и неофициальное продвижение товаров (услуг), проектов, получение необходимой информации и др. На уровне государства — расходы по участию в межгосударственных организациях и проектах, по финансированию госаппарата, борьбе с теневой экономикой, преодолению бюрократизма и т. д.

По уровню ТИ определяется эффективность предприятий, предельный размер корпораций, эффективность менеджмента, корпоративная культура. ТИ являются важным критерием привлекательности государства, предприятий для инвесторов. В Украине ТИ чрезвычайно высоки. Как отмечают специалисты, по экспертным оценкам ТИ возросли в различных отраслях с 10 – 20% до 30 – 50% от уровня цен конечного потребления. Такой нагрузки не смогла бы выдержать даже наиболее рентабельная экономика [2, с. 65].

По расчетам специалистов Института экономического прогнозирования НАНУ, Украина нуждается в инвестициях примерно 220 – 240 млрд. долл. США для выхода на современную структуру экономики. При среднегодовом бюджете в 20 млрд. долл. США такая перестройка без иностранных инвестиций невозможна в ближайшей перспективе в принципе. Чтобы получить иностранные инвестиции (в том числе прямые иностранные инвестиции — ПИИ) в стране должен быть благоприятный инвестиционный климат, одним из важных показателей оценки которого являются ТИ.

По оценкам Всемирного экономического форума (ВЭФ) [3; 4] из 104 обследованных стран Украина имеет следующий рейтинг показателей:

- кредитный рейтинг страны "Индустриальным инвестором", 2004 г. — 74 место;
- эффективность (неэффективность) расходования государственных ресурсов — 94 место;
- поиндекс контрактов и законов — 99 место;
- зависимость судебной власти от политического влияния членов правительства, граждан, компаний — 95 место;
- четкость определения и защищенность законом имущественных прав, включая финансовые активы — 97 место;
- издержки бизнеса из-за организованной преступности — 97 место;
- поиндекс коррупции — 89 место;
- распространение взяток в связи с получением разрешений на импорт и экспорт — 95 место;
- распространенность взяток в связи с ежегодной уплатой налогов — 87 место;
- распространенность взяток в связи с доступом к общественным услугам — 74 место;
- эффективность законодательной базы — 89 место;
- время правительственного регулирования — 102 место;
- уровень бюрократизма — 102 место;
- эффективность законодательных органов — 83 место;
- издержки бизнеса из-за преступности и насилия — 73 место;
- эффективность работы правительства в преодолении бедности и неравенства — 103 место;
- издержки бизнеса в связи с коррупцией — 102 место;
- распространенность отмывания денег в банковской системе — 104 место.

Перечисленные индексы и ряд других показателей характеризуют уровень ТИ. Если исходить из данных цифр, то по уровню ТИ Украина занимает примерно 95 – 100 место из 104 рассматриваемых ВЭФ стран. Естественно, что при этом ПИИ в Украину в расчете на одного человека на порядок ниже, чем в соседней Польше и многократно ниже даже большинства постсоциалистических стран СНГ.

Учитывая важность ТИ в определении инвестиционной привлекательности экономики предприятий, необходимо разработать методы расчета ТИ на уровне индивида, предприятия, региона, государства, регулярно определять рейтинги предприятий, регионов по уровню ТИ как главного критерия инвестиционной привлекательности, а также предавать широкой огласке международные рейтинги и место в них Украины, компаний транснационального уровня. Это будет способствовать улучшению инвестиционной привлекательности Украины, ее регионов, предприятий.

Литература: 1. Булеев И. П. Управление транзакционными издержками в переходной экономике / НАН Украины. Инст. экономики пром-сти. — Донецк, 2002. — 154 с. 2. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. акад. В. М. Гейця. — К.: Инст. екон. прогнозув.; Фенікс, 2003. — 1008 с. 3. The Global Competitiveness Report 2004-2005. 4. Блэнк Дженнифер. Оценка конкурентоспособности Украины в условиях политических изменений // Зеркало недели. — 2005, 2 июля. — №25 (553). — С. 1; 7.

ІННОВАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

Тривалий період соціально-економічної трансформації в Україні, його невизначені наслідки і висока динаміка правил та норм поведінки суб'єктів підприємницької діяльності спонукають підприємництво України розглянути основні функції діяльності з точки зору безпеки, а також переглянути і дати оцінку здійснюваній ними стратегії підприємницької діяльності. За останні роки з'явилося чимало досліджень і публікацій стосовно перегляду пріоритетів підприємницької діяльності, зміни акцентів щодо уникнення ризиків, загроз, адаптації до проблемних ситуацій напередбачення, виявлення і зниження до мінімально прийняттого рівня ризиків.

Серед науково-практичних завдань — таких, як дослідження, оцінка фактичного стану економіки і значення підприємництва у її функціонуванні, виявлення і нівелювання загроз, як реальних так і потенційних, — зайняли місце і розробка конкретних напрямків та заходів забезпечення економічної безпеки, впровадження їх у практику діяльності фірми з метою досягнення конкретного рівня підприємницького ризику, результатів діяльності.

Серед праць вітчизняних економістів все більше уваги звертається на дослідження чинників, проблем, стратегії забезпечення економічної безпеки держави. Це праці таких економістів, як В. Шлемка, І. Зінько, В. Мутіяна, Н. Єрмоленко, М. Камлика, Г. Козаченко, В. Пономарьова, О. Ляшенко, Я. Малик та багатьох інших.

Мета дослідження полягає у визначенні ролі і місця інновацій у забезпеченні економічної безпеки підприємств.

Сьогодні в економічній науці та практиці не існує єдиної думки щодо визначення категорії економічної безпеки, заходів створення і впровадження конкретних механізмів забезпечення безпеки суб'єктів господарювання, що свідчить про актуальність даного дослідження. Проте відсутність єдиного розуміння економічної безпеки підприємства може як значно знизити результативність наукових досліджень, так і принести користь.

В умовах інтернаціоналізації національних економік формується ієрархія рівнів економічної безпеки: глобальний, міжнародний, національний, регіональний, захист підприємства [1]. Усі ці рівні є взаємозалежними. Проведення розробок сучасних концепцій економічної безпеки неможливе без належної уваги до міжнародного й національного рівнів.

Показовою ознакою рівня економічної безпеки країни є стан економіки, наявність державних резервів і стратегічних ресурсів.

Економічна безпека підприємства лежить в основі національної безпеки країни. В умовах переходу до ринку підприємництво в Україні набуло якісно нових ознак, серед яких — використання в процесі підприємницької діяльності нових технологій, новаторських ідей та новітніх форм організації праці; наявність елементів творчості, широкої ініціативи та самовираження; свобода у прийнятті рішень; підприємницький ризик; можливості отримання необмеженого особистого доходу; повна економічна відповідальність за результати діяльності; наявність у власника бізнесу відповідних владних повноважень щодо працівників [2].

Слід відзначити зростання ролі інновацій як на окремих підприємствах, так і в економічній організації суспільства: нові елементи в спектрі основних господарських структур, трансформація змісту взаємозв'язків між ними, зрушення в структурі і реалізації різних форм власності, розвиток технологій управління, доповнення і заміна горизонтальними зв'язками вертикальних структур. Здатність до інновацій стала одним із найважливіших визначників безпеки держави.

Творчий характер, широка ініціатива та самовираження особистості при здійсненні підприємницької діяльності проявляються в особистих якостях підприємства, здатності ризикувати, брати на себе відповідальність, приймати неординарні рішення.

Право без обмежень самостійно здійснювати будь-яку підприємницьку діяльність, не заборонену законом, несе підприємству як вигоду, так і вразливість.

З точки зору інновацій спостерігається загострення протиріччя між падінням рівня науково-технічного потенціалу і зростаючими вимогами до якості і конкурентноздатності виробництва. Науково-технічний потенціал України зазнав значних втрат: скорочення майже в сім разів витрат на проведення наукових досліджень, застаріла матеріально-технічна база, неефективні інвестиції в модернізацію і технічне оновлення. За цих умов використання в процесі

підприємницької діяльності нових технологій, новаторських ідей та новітніх форм організації праці стає об'єктом комерційної таємниці, що вимагає від підприємців додаткових зусиль у зведенні до мінімуму впливу на бізнес негативних факторів [3].

Доцільно виділити основні функції підприємництва з точки зору безпеки: ведення бухгалтерського обліку та здійснення фінансового контролю (облік виключає можливість прямих розкрав без встановлених законом наслідків, створює інформаційні умови для здійснення контролю доцільності і законності використання ресурсів, надає співпрацю попередженню реалізації загроз); кадрова робота; матеріально-технічне забезпечення (найбільш уразливими етапами є: ведення переговорів з партнерами та постачальниками, укладання угоди та укладання договору, звертання за потребою до державних або комерційних структур за консультацією); виробнича діяльність (дотримання режиму таємності особливостей технологічного процесу, використання в ньому новітніх технологій, сертифікація продукції тощо); забезпечення маркетингу (управлінська діяльність); науково-дослідна діяльність (забезпечення комерційної таємниці, таємності на етапі розробки та втілення ідеї і підприємницьких проектів у виробництво).

З метою захисту комерційної інформації підприємству доцільно розробити й затвердити Положення про комерційну таємницю на підприємстві, яке б передбачало організацію роботи з конфіденційними документами, перелік відомостей, що складають комерційну таємницю, ступінь конфіденційності інформації, порядок доступу до інформації, а також коло працівників підприємства, які допускаються до користування інформацією відповідного ступеня конфіденційності.

Варто зазначити, що ризиковані дії керівництва фірми з впровадження нових технологій, організації виробництва нової продукції не можна вважати загрозою економічній безпеці підприємства.

Література: 1. Білоус О. Г. Глобалізація і безпека розвитку: Монографія / О. Г. Білоус, Д. Г. Лук'яненко та ін.; [Керівник авт. кол. і наук. ред. О. Г. Білоус. — К., 2001. 2. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект: Навчальний посібник. — К.: Атака, 2005. 3. Г. В. Козаченко. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: Монографія. / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко. — К.: Лібра, 2003

Шевцова А. З.

УДК 330.341.1

Мемедляев З. Н.

ЭКОНОМИКО-ПРАВОВОЙ ПОДХОД К РАСПРЕДЕЛЕНИЮ РИСКА В ПРОЦЕССЕ ИННОВАЦИОННОГО ПЕРЕХОДА "НОВШЕСТВО – НОВОВВЕДЕНИЕ"

В инновационной цепи "новая идея — инновация" наиболее рискованным звеном является переход "новшество — нововведение", или, другими словами, первое внедрение новшества в практику. Нежелание рисковать – в первую очередь по экономическим соображениям — породило ставший дежурным у потенциальных заказчиков вопрос: а где это работает? В то же время очевидно: чтобы инновация состоялась (или не состоялась), кто-то должен быть первым...

Чтобы снять или смягчить этот вопрос, предлагается создание демонстрационных центров по приоритетным технологическим направлениям [1, 2], что в условиях чрезвычайного разнообразия техники и технологий представляется нереальным по многим аспектам, равно как и создание государственного внедренческого центра, предназначенного для организации внедрения в промышленность успешных результатов исследований и разработок фундамен-

© Шевцова А. З., Мемедляев З. Н., 2005

тального и прикладного характера [3].

Целью настоящего исследования является разработка и апробация нового подхода к решению вопроса о первом промышленном внедрении новшества.

Результатом первого промышленного внедрения новшества может быть нововведение⁺, нововведение и нововведение⁻. Не всякое нововведение есть инновация, а лишь успешное нововведение, причем по законодательству Украины к инновации можно отнести только нововведение⁺ (практическое использование с существенным улучшением), а по зарубежным меркам — как нововведение⁺, так и нововведение (практическое использование).

По-нашему мнению, для осуществления первого промышленного внедрения новшества необходимо стремиться к балансу интересов Заказчика и Разработчика через распределение риска между ними на экономико-правовой основе путем заключения договора, суть которого заключается в следующем. Разработчик продает разработку, образно говоря, по льготной цене, но в случае неудачи (нововведение⁻) не возмещает затраты Заказчика, а в случае удаче (нововведение⁺) последний получает возможность извлечения (сверх прибыли), а Разработчик — устанавливать рыночную цену при диффузии инновации.

Подобный экономико-правовой подход к организации первого промышленного внедрения новшества [4, 5] и созданию инновации успешно апробирован в ходе реконструкции реактора агрегата метанола М-100-2 [6] и может быть рекомендован для использования в инновационной деятельности.

Литература: 1. Соловьев В. П. Инновационная деятельность как системный процесс в конкурентной экономике (синергетические эффекты инноваций). — К.: Феникс, 2004. — 560 с. 2. Каныгин Ю. Социально-экономические аспекты теории и практики инновационной деятельности в конкурентной экономике // Экономика Украины. — 2004. — №9. — С. 91 – 92. 3. Формирование хозяйственных решений / Под общ. ред. В. М. Хобты. — Донецк: Каштан, 2003. — 416 с. 4. Декларационный патент 58417А Украины. — 2003. — Бюл. №7. 5. Патент Российской Федерации №2246345. — 2005. — Бюл. №5. 6. Черепнова А. В. Проблемы эксплуатации крупнотоннажных агрегатов синтеза метанола и пути их решения А. В. Черепнова, А. П. Какичев, В. Н. Олейник, З. Н. Мемедляев // Научно-технические новости / Scientific and technical news. — 2004. — №4. — С. 16 – 22.

УДК 658.589.012.32

Филипович Т. Г.

КОРПОРАТИВНОЕ УПРАВЛЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫМИ ИЗМЕНЕНИЯМИ НА ПРЕДПРИЯТИИ

Инновационная деятельность предприятия, направленная на непрерывное совершенствование экономических, технологических, функциональных, социальных аспектов его функционирования и внедрение соответствующих нововведений, в значительной степени обуславливает формирование конкурентных преимуществ предприятия. Организация инновационного развития в сложных организационно-правовых формах хозяйствования — таких, как акционерное общество (АО), — представляет собой сложный процесс, поскольку помимо финансово-экономического обоснования важное место занимает согласование интересов участников корпоративных отношений.

Проблемам инновационного развития предприятия уделяли внимание такие ученые, как А. И. Орлов, С. М. Ильяшенко, А. В. Гринев, Р. А. Фатхутдинов [3], Л. Г. Мельник и др. Проблемы корпоративного управления социально-экономическим развитием АО рассматривались в работах В. Н. Гриневой, Г. В. Назаровой, В. А. Євтушевского, В. Ж. Дубровского [1], А. Радыгина, В. Б. Кондратьева [2,4] и др.

В современных условиях особую актуальность приобретает вопрос корпоративного управления в сфере инновационного развития, поскольку обеспечение эффективности инно-

© Филипович Т. Г., 2005

вационных процессов в АО требует особого механизма управления, способного в первую очередь обеспечить баланс интересов всех участников инновационного процесса. Однако исследованию вопросов корпоративного управления в инновационных процессах уделяется недостаточное внимание, в связи с чем данная проблема представляется достаточно актуальной.

Целью данного исследования является обоснование целесообразности использования процедур корпоративного управления в сфере организации инновационных процессов развития предприятия, а также определение основных инструментов корпоративного управления инновациями на предприятии.

Корпоративное управление является специфическим механизмом обеспечения инновационного развития в АО, поскольку направлено не на непосредственную организацию данного процесса, а на согласование интересов участников данного процесса, на поддержку эффективного сотрудничества всех участников.

Согласование интересов участников в значительной степени осуществляется за счет определения роли каждого участника в инновационном процессе, размера и характера его вклада, а также размера и формы его вознаграждения от реализации данного процесса. Важным механизмом при согласовании корпоративных интересов является мотивационный механизм корпоративного управления, который представлен совокупностью инструментов, направленных на обеспечение интересов участников корпоративных отношений. Поскольку интересы участников корпоративных отношений различны, мотивационные инструменты для каждой группы участников корпоративных отношений будут иметь свои особенности.

Развитие предприятия в долгосрочной перспективе за счет реализации инновационных процессов влияет на репутацию предприятия и, следовательно, на репутацию управленческого персонала. Непрерывное и всестороннее развитие предприятия позволяет обеспечить как менеджерам АО, так и остальным работникам предприятия благоприятные для работы условия, высокий уровень заработной платы, удовлетворение социальных нужд, определенную степень стабильности своей работы.

Увеличение доходов предприятия за счет реализации инновационных процессов отражается на размерах и частоте выплат дивидендов, а также на росте курсовой стоимости акций, что благоприятно сказывается на интересах собственников АО.

Реализация инновационных проектов представляет интерес и для потенциальных инвесторов АО. Основными мотивационными инструментами для данной группы участников является обеспечение минимизации степени финансового риска, а также характер вознаграждения в распределении результата от реализации этого проекта. Подробное финансово-экономическое обоснование эффективности инновационных проектов является основным способом привлечения потенциальных инвесторов для участия в их реализации.

Для выбора предприятием инновационной направленности важным условием является преодоление консерватизма во взглядах участников корпоративных отношений. Основанием для преодоления консерватизма, боязни разного рода рисков является цель непрерывного развития, а также цель обеспечения соответствия основных характеристик предприятия условиям рыночной среды. Акцент предприятия на прибыли предприятия без капитальных вложений, внедрения современных технологий, соответствующих навыков управленческого и рабочего персонала является основной причиной неудач большинства предприятий Украины. Основным инструментом преодоления консерватизма во взглядах участников корпоративных отношений является непосредственное их вовлечение в разработку и реализацию программы инновационного развития.

Таким образом, принятие акционерами предприятия решений относительно инновационного развития зависит от их заинтересованности в долгосрочном развитии АО. Основным механизмом обеспечения инновационного развития АО является корпоративное управление, от эффективности которого зависит приобретение предприятием конкурентных преимуществ. Определение основных инструментов корпоративного управления и их реализация на практике является основой для успешной организации и реализации стратегии инновационного развития.

Литература: 1. Дубровский В. Ж. Динамика корпоративного развития / В. Ж. Дубровский, О. А. Романова, А. И. Татаркин, И. Н. Ткаченко. — М.: Наука, 2004. — 502 с. 2. Кондратьев В. Б. Корпоративное управление и инвестиционный процесс. — М.: Наука, 2003. — 318 с. 3. Фатхутдинов Р. А. Инновационный менеджмент. — М.: ЗАО Бизнес школа "Интел-Синтез", 1998. — 616 с. 4. Кондратьев В. Корпоративное управление инвестиционным процессом / В. Кондратьев, Ю. Куренков. http://www.cfin.ru/management/corp_inv_mana.shtml

Секція 2

Інформаційне забезпечення систем підтримки прийняття рішень

УДК 378.147.157:004

Бурдаев В. П.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЭКСПЕРТНО-ОБУЧАЮЩИХ СИСТЕМ ДЛЯ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ ПО ДИСЦИПЛИНЕ "ИНФОРМАТИКА И КОМПЬЮТЕРНАЯ ТЕХНИКА"

Парадигма современного процесса дистанционного образования (ДО) основывается на самостоятельном изучении обучающимися теоретического и практического материала.

В этой парадигме существенным недостатком является отсутствие квалифицированных преподавателей, методистов, психологов, осуществляющих и контролирующих процесс обучения, как это есть в традиционной модели "учитель — ученик".

Для того, чтобы устранить такой недостаток, в помощь обучающемуся предлагается использование экспертно-обучающих систем (ЭОС) [1, 2].

ЭОС "КАРКАС" — это компьютерная система, построенная на основе знаний экспертов предметной области (квалифицированных преподавателей, методистов, психологов), осуществляющих и контролирующих процесс обучения. Назначение такой системы состоит в том, что она, с одной стороны, помогает преподавателю обучать и контролировать учащегося, а с другой — учащемуся самостоятельно обучаться.

Основными компонентами ЭОС "КАРКАС" являются следующие: база знаний, машина вывода, извлечение знаний, обучение, система объяснения, тестирование, модуль преподавателя.

В методическом плане ЭОС "КАРКАС" реализует психолого-педагогические и дидактические основы обучения с помощью модуля преподавателя, который включает следующие компоненты:

- формирование мотивации к обучению;
- изучение дисциплины, обучение, самообучение;
- тестирование и система объяснения;
- текущий и результирующий контроль.

Компоненты модуля преподавателя воспроизводят функции преподавателя, то есть обеспечивают процесс усвоения знаний. В состав модуля также входит программа "монитор", с помощью которой преподаватель может контролировать работу обучаемых на своем рабочем месте.

Компонент обучения представляет собой комплекс программных модулей, реализующих различные механизмы вывода для достижения педагогической цели в обучении. ЭОС "КАРКАС" в отличие от других компьютерных средств обучения обладает интерактивностью: имеет диалог с обучаемым, что очень привлекательно для последнего.

Достоинством традиционного обучения является то, что опыт и знания преподавателя позволяют выделить в ответе студента, какими он знаниями обладает. Но недостатком при этом является количество времени, ушедшее на контроль знания.

Преимущество компьютерных тестирующих программ состоит в том, что они позволяют работать одновременно с большим количеством тестируемых и мгновенно объявлять результаты тестирования. Недостаток таких систем состоит в том, что процесс тестирования напоминает угадывание правильных ответов.

Для промежуточного контроля знаний (аттестаций, коллоквиумов, олимпиад) студентов, в процессе выполнения ими курсовых проектов, практических занятий и лабораторных работ, разработана ЭОС "КАРКАС", база знаний которой содержит правила принятия решений по тестированию знаний студентов по дисциплине "Информатика и компьютерная техника".

- ЭОС "КАРКАС" позволяет эффективно:
 - создавать тесты;

проводить тестирование как на отдельном компьютере, так и по локальной сети;
по каждому тестированию составлять детальный протокол и иметь средства для анализа результатов тестирования;
автоматически формировать файлы протоколов и ведомостей результатов тестирования, которые могут быть использованы для хранения информации об аттестации, блочном контроле, экзамене;
работать в интеграции с пакетом Microsoft Office (Word, Excel, PowerPoint);
использовать подсказки и обучающие блоки по работе с ней (презентации в стиле MS PowerPoint);
настраивать индивидуальные стратегии для тестирования (выбор различных тем, сборки по темам, случайным образом формирование вопросов для тестов, использование коэффициентов значимости вопросов, адаптивное тестирование во время тестирования как в сторону повышения значимости вопросов, так и в противоположную сторону);
наглядно графически интерпретировать тестирование: диаграммы текущей оценки, диаграммы распределения верных и неверных ответов, диаграммы статистики ответов, модифицированные *лица чернова* для оценки результатов тестирования;
для оценки теста формировать ряд показателей: оценка по отношению к верным ответам, погрешность ответа, общая оценка, экспертная оценка и заключительная оценка;
база знаний по тестированию и база данных (вопросы и ответы), имеющая защиту от несанкционированного доступа и копирования;
формировать тесты динамически согласно стратегиям преподавателя и правилам базы знаний.
Будущее украинского образования неотвратимо связано с Болонским процессом. Поэтому дисциплина "Информатика и компьютерная техника" (ИКТ) разбита на блоки, по окончании изучения каждого из них студенты сдают тесты.

Литература: 1. Бурдаев В. П. Модуль преподавателя в современных информационных технологиях обучения. / В. П. Бурдаев, Л. В. Бурдаева / ИПШ "Наука і освіта" Искусственный интеллект 3. 2004. — С. 279 – 286. 2. Бурдаев В. П. Искусственный интеллект в дистанционном обучении: Научное издание // В кн: Современные компьютерные технологии в дистанционном обучении / Под ред. докт. экон. наук, проф. А. И. Пушкаря. — Харьков: Изд. ХНЭУ, 2004. — С. 197 – 227.

Бутов М. В.

УДК 001.895

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ ІННОВАЦІЙНИМ ПРОЦЕСОМ ОРГАНІЗАЦІЇ

Мета управління інноваціями полягає в тому, щоб ініціювати, генерувати, контролювати нові ідеї та керувати ними в масштабах усієї організації, виводити отримані результати на ринок [2, с. 435].

Інноваційний процес охоплює весь період часу — від виникнення ідеї до її практичної реалізації та моменту реєстрації конкретного ефекту від її впровадження.

Технологічну основу управління інноваційним процесом становить інформаційний процес — сукупність управлінських операцій, головним предметом яких є інформація. Інформація є неодмінним елементом управління інноваційною діяльністю.

Інформаційний процес включає операції зі збору, реєстрації, передачі, зберігання, обробки найрізноманітнішої інформації для прийняття рішень з управління інноваційним процесом. Це: пошук ідеї, що покладена в основу інновації і є її фундаментом;

інформація про попит споживачів на продукти, послуги, котрі характеризуються високим ступенем новизни;

інформація про інновації, яка з'явилися на ринку;

інформація про діяльність конкурентів з метою використання їх позитивного досвіду у своїй роботі тощо.

© Бутов М. В., 2005

Досягти якісного поліпшення інформаційної підтримки процесу прийняття інноваційних рішень дозволяє застосування сучасних інформаційних технологій.

Метою даного дослідження є необхідність показати роль інформаційних технологій в управлінні інноваційним процесом та їх вплив на інноваційну діяльність організації.

З одного боку, сучасні інформаційні технології дозволяють забезпечити оперативний доступ саме до тієї інформації, яка необхідна розроблявачам інновацій, менеджерам, аналітикам, консультантам, експертам. При цьому забезпечується її повнота й актуальність.

Такі інструменти в галузі інформаційних технологій, як сховища даних, багатомірні бази даних, бази знань, бази моделей, системи інтелектуального аналізу даних, OLAP-технології, мережні технології, дозволяють створити системи підтримки прийняття інноваційних рішень. Ці системи розробляються для того, щоб допомогти особам, які приймають рішення, подивитися на проблему із внутрішнього боку і моделювати інноваційні рішення за технологією "що, якщо...". При цьому такі системи реалізують нові методи прийняття управлінських рішень. Отже, вони розробляються для автоматизації управління інноваційним процесом та одночасно самі видають інновацію як результат.

З іншого боку, розвиток інформаційних технологій є стимулюючим чинником у розробці, використанні інновацій. При цьому інформаційна технологія може стати складовою самої інновації.

Наприклад, нова форма бізнесу — електронний бізнес (e-business) — може існувати тільки у формі, яка обумовлена інформаційними й телекомунікаційними технологіями мережі Інтернет.

Банки використовують нові платіжні інструменти — пластикові картки, які є складовим елементом нових платіжних систем, заснованих на комп'ютерних технологіях.

Інтернет, як глобальна мережа, впливає на всі сфери діяльності, стимулює розробку нових ринкових інструментів кредитування, страхування, нових послуг.

Серед таких послуг — Інтернет-банкінг; цю послугу банки пропонують своїм клієнтам. Це не просто дистанційне управління своїм рахунком у банку через Інтернет, але й можливість здійснити комунальні платежі, оплатити рахунки за послуги зв'язку, одержати в електронному вигляді випуску з рахунку, переказати гроші на рахунок в інший банк. Деякі українські банки модернізували системи "клієнт — банк" до рівня "клієнт — інтернет — банк". Це теж нова послуга.

Висновок: сучасні інформаційні технології використовуються для підвищення ефективності управління інноваційною діяльністю, впливають на розробку та впровадження інновацій, одночасно являючись їх складовою частиною. Викладений підхід має велике значення під час розробки інноваційної стратегії організації.

Література: 1. Балабанов И. Т. Инновационный менеджмент. — СПб: Издательство "Питер", 2000. — 208 с. 2. Информационные технологии в бизнесе / Под ред. М. Желены. — СПб: Питер, 2002. — 1120 с. 3. Уткин Э. А. Бизнес-реинжиниринг. — М.: Ассоциация авторов и издателей "ТАНДЕМ", Издательство ЭКМОС, 1998. — 224 с.

УДК 658. [114.3 + 589]

Гаврилова А. А.

ИНФОРМАЦИОННАЯ БАЗА СИСТЕМЫ ПОДДЕРЖКИ ПРИНЯТИЯ ИННОВАЦИОННЫХ РЕШЕНИЙ В УПРАВЛЕНИИ КОРПОРАТИВНЫМ СЕКТОРОМ

На определенном этапе развития корпоративных отношений в украинских промышленных предприятиях формируется большое информационное поле, позволяющее осуществлять принятие основных инновационных решений, связанных со стратегическими направлениями их развития. Проблематика данного вопроса с позиций принципов информационной прозрачности активно исследуется такими отечественными экономистами, как А. Козаченко, А. Воронкова [1], О. Михайлюк [2] и др. Учитывая качественную составляющую, они не дают оценки логической взаимосвязи элементов информационного поля.

Поэтому целью данного исследования является определение роли информационной базы автоматизированной информационной системы корпоративного управления предприятиями в поиске эффективного собственника.

Роль информационной базы сводится к тому, что она является определяющей в процессе подготовки заключений о существующем распределении акционерного капитала между собственниками, классификации самих собственников и, соответственно, возможной степени их влияния на корпоративную политику предприятия в целом. На сегодня в Украине

© Гаврилова А. А., 2005

Государственной комиссией по ценным бумагам и фондовому рынку (ГКЦБФРУ), контролирующим органом, осуществляющим отслеживание выполнения предприятиями корпоративного сектора законодательных норм и утвержденных национальных Принципов корпоративного управления, анализ деятельности украинских акционерных предприятий проводится без учета такого определяющего фактора, как структура собственности. Следовательно, результаты анализа деятельности предприятий корпоративного сектора могут быть не полными и не достоверными. Устранить данный недостаток позволит рассмотрение эффективности структуры собственности как информационного процесса, значительное влияние на который имеет существующий уровень развития информационных технологий, современных методик и требований к обработке и сохранению информационных потоков, наиболее рациональных способов вычленения и систематизации информации. А это может быть достигнуто лишь при условии создания полной, целостной и достоверной информационной базы, позволяющей отслеживать изменения, происходящие в корпоративной среде крупных промышленных предприятий.

Информационная база, представляющая собой совокупность упорядоченной информации, является ядром информационного обеспечения автоматизированной информационной системы (АИС) по выявлению эффективного собственника как на уровне национального, так и на уровне мирового корпоративного пространства. Поэтому основными элементами такой системы являются источники информации, используемые в процессе формирования информационной базы, и классификация самой информации в зависимости от места нахождения источника (внутренняя и внешняя).

Внутренней информацией является нормативная информация, определяющая степень влияния инвесторов на корпоративную политику предприятия в зависимости от принадлежащего им пакета акций. Источники же внешних данных — предприятия корпоративного сектора, которые являются непосредственными поставщиками информации о физических и юридических лицах; именно им принадлежит акционерный капитал этих предприятий [3]. Для проведения сравнительного анализа эффективности структур собственности ДКЦПФРУ формирует информационную базу годовых финансовых отчетов по всем предприятиям — эмитентам ценных бумаг. На основании данных отчетности рассчитывается ряд финансово-экономических показателей, характеризующих деятельность каждого предприятия. Как следует из данных, помещенных в Internet [3], именно размер пакета акций определяет приоритеты собственников предприятия. Какие-либо существенные преобразования относительно деятельности акционерного общества могут быть осуществлены только теми акционерами, которые владеют либо крупными пакетами акций (не менее 25%), либо контрольным пакетом (50% плюс 1 акция) [1].

После проведения анализа структур собственности определяется наилучший и наихудший варианты корпоративного контроля. Экономическая эффективность деятельности предприятий связана с долей акционерной собственности акционеров и корпоративной политикой собственника, который может влиять на результат экономической деятельности, характеризуемый отношением полученного экономического эффекта к затратам, обусловившим получение данного результата.

Исходя из результатов данного исследования, можно сделать вывод об определяющей роли формирования информационной базы в анализе системы корпоративного контроля и прогнозировании основных направлений инновационного и стратегического развития промышленных предприятий корпоративного сектора в условиях рынка.

Литература: 1. Козаченко Г. В. Корпоративне управління. Підручник для вузів / Г. В. Козаченко, А. Е. Воронкова — К.: "Лібра", 2004. — 368 с. 2. Михайлюк О. Річний звіт акціонерного товариства // Круглий стіл (інформаційно-аналітичний бюлетень проекту "Корпоративний розвиток в Україні" Міжнародної фінансової корпорації"). — №10 (13). — 2003 р. 3. <http://www.corporation.com.ua>

Гиковатый В. М.

УДК 001.895

Гиковатая Н. К.

УДК 001.895

ИНТЕГРАЦИЯ МАРКЕТИНГОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ НА ОСНОВЕ CRM-СИСТЕМЫ

Успешное функционирование и развитие современных предприятий, занимающихся производством и продвижением на рынок продукции производственно-технического назначения, возможно только при условии использования идеологии маркетинга. Современный

© Гиковатый В. М., Гиковатая Н. К., 2005

маркетинг охватывает практически все аспекты деятельности предприятия, которые так или иначе связаны с процессом взаимодействия предприятия с потребителями. В круг функциональных обязанностей современного отдела маркетинга входит решение таких задач, как поиск неудовлетворенных потребностей и определение емкости рынка, его сегментация и позиционирование товаров на выбранных сегментах и т. д. Решение этих задач невозможно без полной, достоверной и актуальной информации, единственным источником для получения которой, по мнению Е. П. Голубкова [1], являются маркетинговые исследования.

Как правило, маркетинговые исследования имеют узкую направленность, то есть их результаты могут быть использованы только при решении той задачи, ради которой они были организованы. Учитывая тот факт, что такие исследования обычно являются процессом дорогостоящим, трудоемким и продолжительным, возникает необходимость в интеграции маркетинговых исследований, что позволяет снизить издержки предприятия, связанные с их проведением. При этом под интеграцией маркетинговых исследований понимается процесс сбора, учета, хранения и обработки информации, при котором исключается дублирование данных, имеющих на предприятии.

Целью данной работы является разработка методических рекомендаций по интеграции маркетинговых исследований предприятия.

Кратко остановимся на результатах этих исследований.

Методические рекомендации по интеграции маркетинговых исследований предприятия включают три положения.

Учет, хранение и обработку результатов указанных исследований целесообразно осуществлять на базе CRM-системы предприятия. Это объясняется, во-первых, тем, что структура базы данных практически исключает дублирование информации и обеспечивает ее хранение в формализованном виде. Во-вторых, в базе данных CRM-системы уже содержится часть необходимой информации, которая постоянно в процессе взаимодействия сотрудников отдела продаж предприятия с его потребителями дополняется и уточняется. Последнее обстоятельство обеспечивает актуальность существующей части информации к моменту проведения тех или иных маркетинговых исследований.

Сбор данных целесообразно осуществлять в рамках взаимодействия сотрудников отдела продаж и ЛПР предприятий-потребителей с целью продажи последней продукции товаропроизводителя, так как в процессе решения текущих задач они затрагивают широкий круг вопросов, интересующих товаропроизводителя. Такая организация сбора позволит снизить трансакционные издержки предприятия.

CRM-система должна строиться на принципах открытой архитектуры. Данное положение обеспечит адаптацию системы под специфику маркетинговых исследований разных предприятий.

Предложенные в работе методические рекомендации прошли апробацию на машиностроительном предприятии "Укragросервис", результаты которой можно считать положительными. Внедрение CRM-системы и проведение на ее основе маркетинговых исследований позволило сократить затраты на маркетинг на 8%.

Литература: 1. Голубков Е. П. Маркетинговые исследования: теория, методология и практика. — М.: Издательство "Фипресс", 1998. — 416 с.

УДК 658.012.32

Минухин С. В.

ИННОВАЦИОННЫЙ ИНЖИНИРИНГ БИЗНЕС-ПРОЦЕССОВ: ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ПРОЕКТИРОВАНИЯ И УПРАВЛЕНИЯ

Развитие и совершенствование экономических отношений в Украине осуществляется в контексте структурных трансформаций и сопровождается такими процессами, как конвергенция информационных технологий и внедрение процессного подхода к управлению и проектированию сложных систем. Использование современных информационных систем в таких условиях требует применения принципов адаптации программного обеспечения и инновационного инжиниринга бизнес-процессов. Основные методы и средства реализации принципов процессного подхода к управлению получили свое отражение в работах ученых и практиков (например, [1]). Вместе с тем определенные теоретические положения требуют своего раз-

© Минухин С. В., 2005

вития в контексте построения моделей бизнес-процессов, отражающих сферы и направления инновационного развития предприятия и возрастающей роли информационных технологий.

Целью исследований, изложенных в данной работе, является разработка инновационных подходов и методов проектирования бизнес-процессов (БП) в условиях функционирования современных информационных систем и классических подходов к реинжинирингу бизнес-систем, использующих представление предприятие в виде сети бизнес-процессов, а также их интеграцию в рамках системы сбалансированных показателей (ССП).

Представление деятельности предприятия в виде совокупности (сети) БП использует все их типы — основные, управленческие и вспомогательные, которые взаимодействуют между собой на различных уровнях управления в соответствии с их функциональным назначением. При этом различают внутренние БП, отражающие производственно-хозяйственную деятельность предприятия, и внешние — его взаимодействие с клиентами. Управление этими процессами предполагает принятие решений относительно тех компетенций, которые определяют преимущества предприятия перед конкурентами и представляют собой базис для его развития. Технология сквозного бизнес-процесса (его этапов) может быть изменена эволюционным путем или радикально; это, в первую очередь, связано с внедрением новых технологий или технологий, построенных на других по сравнению с существующими принципах, например, технологиях, использующих методы интеллектуального анализа данных, хранилища данных в рамках корпоративных систем.

Разработка и внедрение инновации основного БП сводится к увеличению затрат, связанных с предпроектным исследованием эффективности инновации или же ее заместителя, обладающего признаками инновации (затраты на проведение НИОКР, на повышение уровня компетентности персонала, его обучение и т. д.). Формирование признаков появления представления об инновационном продукте определяется системой взаимодействия с потребителями продукции — ее клиентами. Это связывается с информационным образом инновации и теми потребительскими свойствами, которые она может реализовать. В случае использования маркетингового управления предприятием система взаимодействия с клиентами, ее развитие и модификация должны предусматривать развитие сети бизнес-процессов, которые реализованы в концепции информационной системы CRM и системе сбалансированных показателей (срез "клиенты").

При использовании стратегии снижения издержек реализация инноваций должна быть осуществлена для внутренних производственных БП (информационные системы типа B2B или B2C) (срез "процессы"). Для создания продукта-заменителя, когда в нем сочетаются свойства существующего и модифицируемого продукта, возможно использование информационных систем класса B2C. Таким образом, инновации, использующие информационные технологии, позволяют достаточно быстро перейти к адаптации предприятия к изменениям во внешней среде и разработать инновационный продукт, отвечающий требованиям рынка. Такой подход применен авторами монографии [2] для решения задач реинжиниринга программного обеспечения распределенных информационных систем. Используемые в системе сбалансированных показателей проекции "персонал" и "финансы" могут быть реализованы в виде подсистем приведенных классов информационных систем, в частности, в подсистемах управленческого анализа и учета, финансового менеджмента и т. д. Мотивационная составляющая ССП определяется бизнес-процессами повышения уровня мотивации и компетентности персонала и связана с основными БП на основе, например, таких показателей, как величина добавленной стоимости продукта, а с внешними клиентами — величиной потребительской стоимости и другими.

В данной работе предлагается рассмотреть инновационное развитие продукта как основного результата деятельности в виде области, включающей в себя составляющие, приведенные на рис. 1.

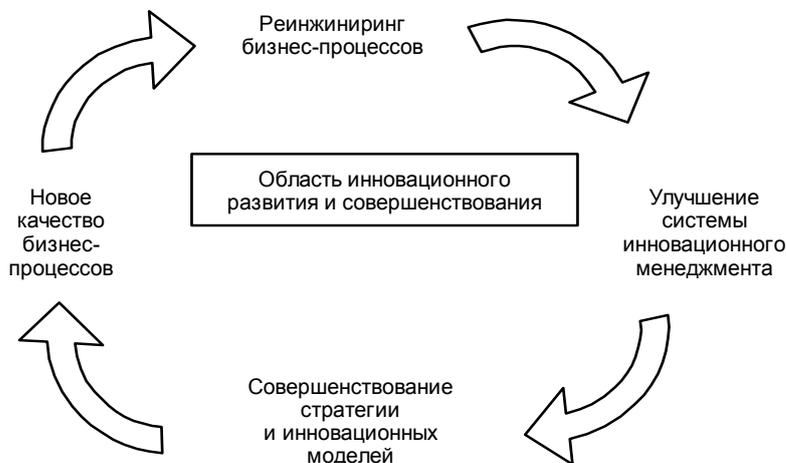

Рис. 1. Схема инновационного развития

В соответствии с рис. 1 возможно модифицировать известные и достаточно детально описанные в литературе схемы непрерывного улучшения бизнес-процессов в виде, приведенном на рис. 2.

Рис. 2. Модифицированная схема непрерывного улучшения бизнес-процессов

Инновационные стратегии с учетом принципов процессного подхода, а также использования системы сбалансированных показателей, в основе которых лежит проектирование инновационного продукта, можно представить в виде инновационных инжиниринговых стратегий, структура которых приведена на рис. 3.

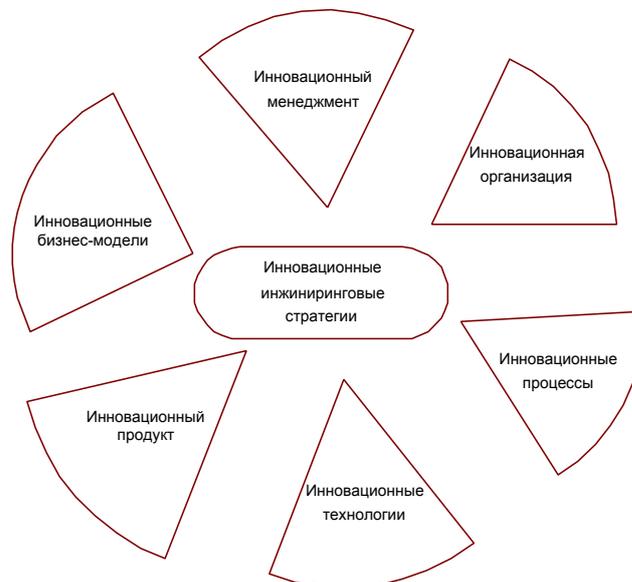

Рис. 3. Составляющие инновационных инжиниринговых стратегий

На схеме показан инновационный базис инжиниринговых стратегий, включающий: инновационные бизнес-модели, инновационные процессы, инновационные технологии, инновационную организацию, результатом взаимодействия которых является конечный результат — инновационный продукт.

Анализ исследований в области инжиниринга бизнес-процессов показал, что их улучшение может быть связано с двумя основными направлениями – эволюционным и радикальным — в зависимости от стратегических целей предприятия и фокусированием на степени инновации предлагаемого продукта или услуги. Таким образом, характер инновации определяет инновационную стратегию — бизнес-модель, поддерживаемую, как показано на рис. 1 и рис. 3, инновационными процессами, технологиями, персоналом, системой управления.

Классификация рассмотренных типов инноваций и их характеристики приведены на рис. 4.

ЭВОЛЮЦИОННЫЕ ИННОВАЦИИ	РАДИКАЛЬНЫЕ ИННОВАЦИИ
Характеристика: Известные технологии Повышение конкурентоспособности на данном рынке Фокус на цене или улучшение отдельных характеристик продукта Малая неопределенность	Характеристика: Новые технологии Фокус на процессы, продукты с неизвестными свойствами Создание новых рынков и отраслей Большая неопределенность

Рис. 4. Характеристика эволюционных и радикальных инноваций

Для моделирования инновационных бизнес-стратегий в работе были использованы следующие предположения: информационное обеспечение стратегического инновационного управления бизнес-процессами должно поддерживать большие объемы информации (структурированной и неструктурированной), находящейся в пределах и за пределами информационной системы предприятия; состав бизнес-процессов должен ограничиваться основными и управленческими; инновационные бизнес-модели должны использовать архитектуру рассмотренных информационных систем; уровень адаптации программного обеспечения информационных систем должен соответствовать инновационным инжиниринговым и реинжиниринговым стратегиям; информационные технологии должны поддерживать бизнес-сети процессно ориентированного предприятия, базирующиеся на использовании основных и управленческих бизнес-процессов. Результаты моделирования, проведенного в среде Statistica 6.0, приведены на рис. 5 – 7.

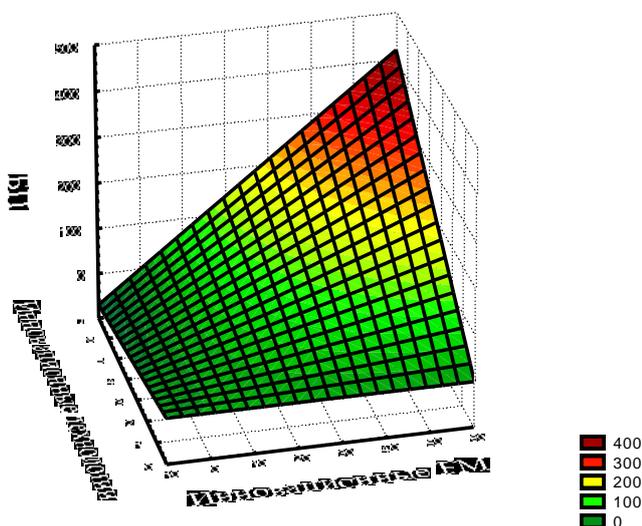

Рис. 5. Зависимость между инновационными бизнес-моделями, инновационными технологиями и количеством бизнес-процессов

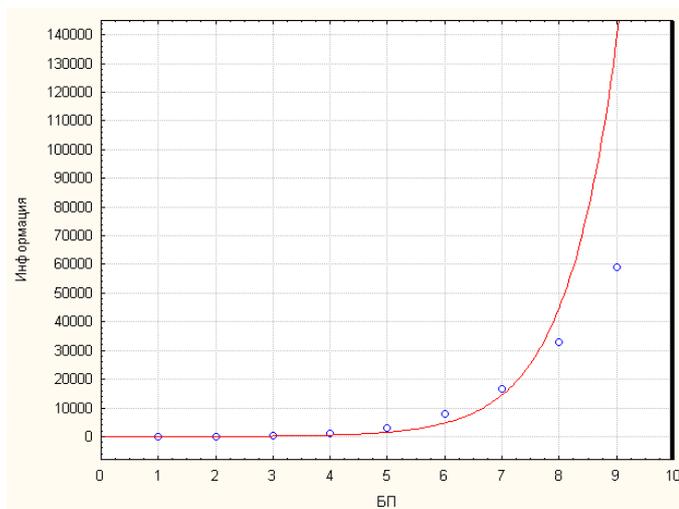

Рис. 6. Зависимость объема информации от количества бизнес-процессов

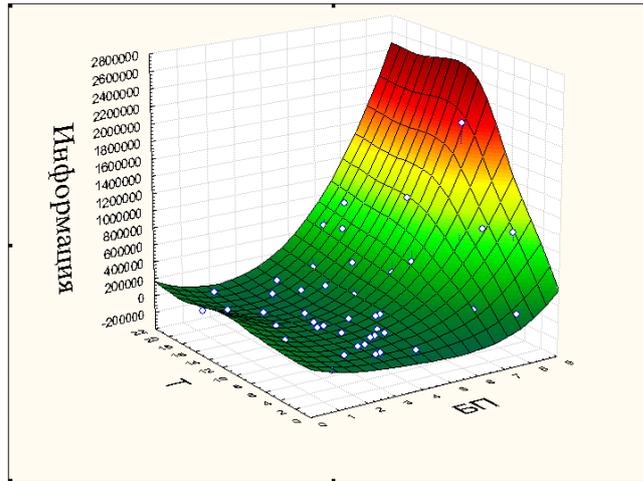

Рис. 7. Зависимость объема информации от количества бизнес-процессов и временных интервалов управления ими

Приведенные результаты показывают значительную зависимость объемов информации, используемой для инновационного развития и улучшения бизнес-процессов, от количества и интервалов управления ими, что, в свою очередь, требует применения современных информационных технологий хранения и анализа инновационных данных (рис. 8 – 10) [3].

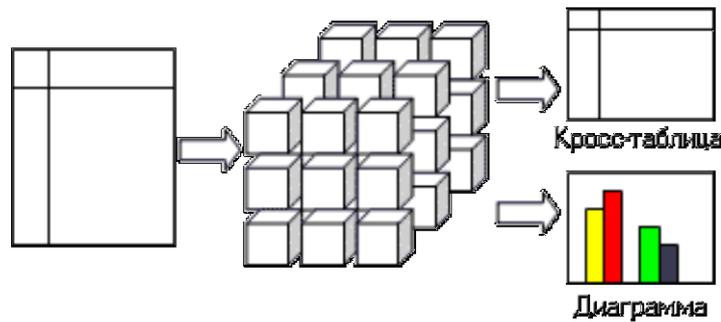

Рис. 8. Последовательность преобразования данных в технологии OLAP

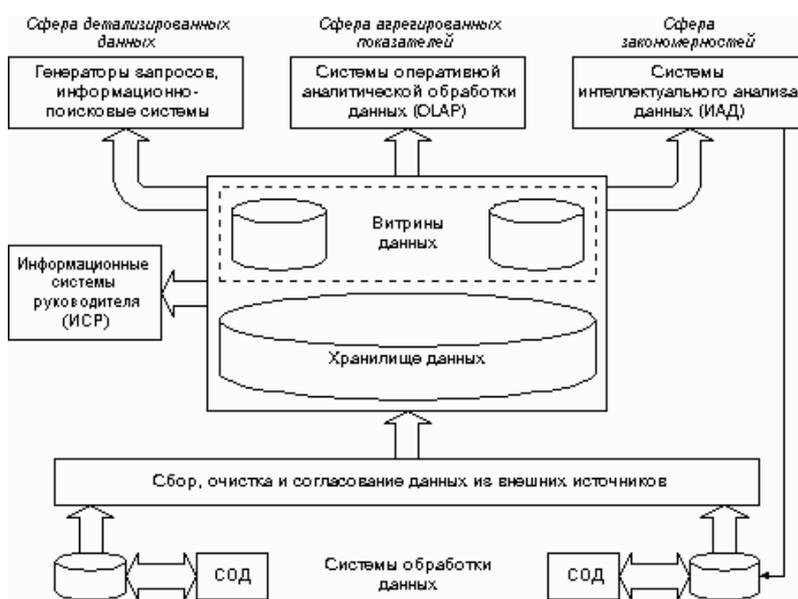

Рис. 9. Схема интеллектуального анализа данных

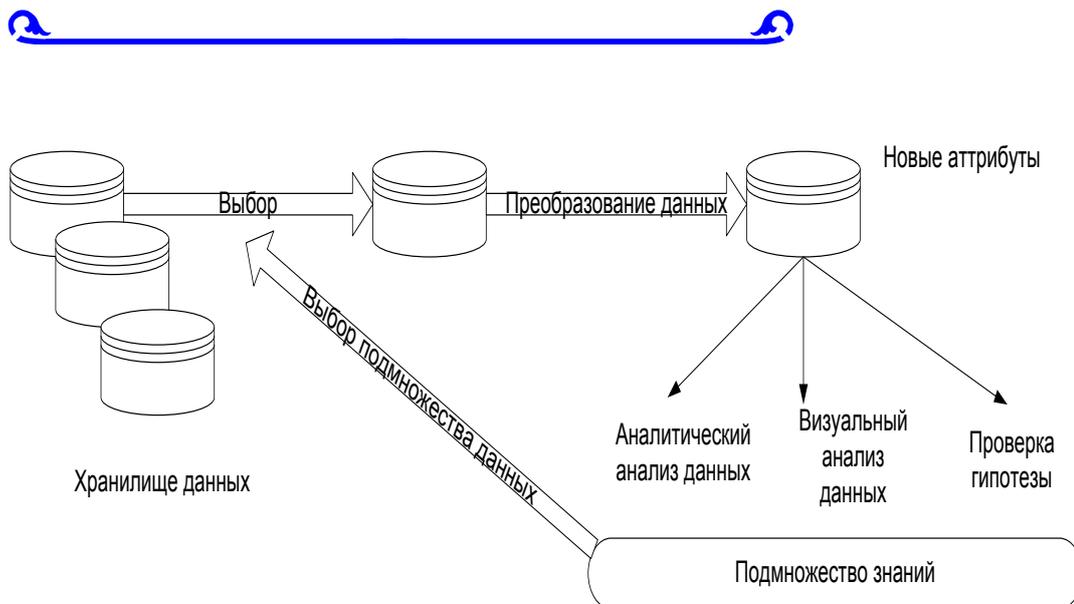

Рис. 10. Процесс интеллектуального анализа данных

Таким образом, полученные результаты показывают необходимость и актуальность применения информационных технологий в задачах стратегического инновационного развития для построения и управления инновационными моделями бизнес-процессов в условиях скачкообразного увеличения информации и определяют перспективы такого развития в сфере инновационного менеджмента организаций и управления знаниями как основы эволюционных и радикальных инноваций.

Литература: 1. Репин В. В. Процессный подход к управлению, Моделирование бизнес-процессов / В. В. Репин, В. Г. Елиферов — М.: РИА "Стандарты и качество", 2004. — 408 с. 2. Ткачук Н. В. Архитектуры, модели и технологии программного обеспечения информационно-управляющих систем: Монография / Н. В. Ткачук, В. А. Шеховцов, Д. В. Кукленко, В. Е. Сокол / Под ред. М. Д. Годлевского. — Харьков: НТУ "ХПИ", 2005. — 546 с. 3. [http://www. basegroup. ru/](http://www.basegroup.ru/).

Андросова Т. В.

УДК 004:347.191.11

Кот О. В.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ КОРПОРАТИВНОГО ЗНАЧЕННЯ

З появою можливості безготівкової електронної оплати товарів і послуг та використання глобальної мережі для проведення транзакцій в усьому світі з'явилось таке унікальне явище, як "електронна комерція". Багато Web-каталогів, що існують у рекламних та інформаційних цілях, доповнені можливістю негайного придбання товару.

Перед авторами статті стояло завдання: розглянути якісно нові форми організації підприємств — мережні й віртуальні корпорації, достоїнства і недоліки організаційних форм корпорацій; підкреслити нові можливості для участі в них українських фахівців.

Результати дослідження. У розвинутих країнах електронна комерція у вигляді продажів товарів і послуг з використанням доступу до мережі широко представлена не тільки завдяки

© Андросова Т. В., Кот О. В., 2005

високим темпам технічного прогресу, але й через підготовленість населення до подібного виду сервісу. Справа в тім, що в розвинутих країнах десятиліттями практикується придбання товарів за каталогами, замовлення з доставкою додому. В Україні розвиток торговельних відносин подібного роду поки знаходиться на недостатньому рівні. Більш того, невідповідність стандартам якості виробили таку модель поведження покупців, що примушує будь-яку річ перед придбанням уважно оглянути та перевірити. Це стосується не тільки України і СНД, а й деяких держав Східної Європи і практично всіх країн, що розвиваються. Однак електронна комерція в інших формах уже існує в Україні — більш того, вона Україні необхідна [1].

Мережний характер підприємств — глобальна мережа, яка використовується для обміну необхідною інформацією між географічно вилученими підрозділами компанії.

Новий підхід до організації підприємства з поділом повноважень між його підрозділами одержав назву "динамічної мережної організації", або організації з модульною структурою. Мережна структура означає розподіл основних функцій між окремими підрозділами й організаціями. Координація дій здійснюється невеликим центральним офісом або "брокером". Головна відмінність такої структури в тім, що основні операції — такі, як виробництво, розробка нової продукції, сервіс, бухгалтерський облік, — не зібрані в одному підприємстві, а виконуються окремими організаціями (підрозділами) за контрактом або за якоюсь іншою домовленістю. Зв'язок центрального офісу з даними організаціями (підрозділами) здійснюється, як правило, з використанням електронних засобів і глобальної мережі передачі даних. Як приклад такої структури можна привести фірму, що займається розробкою програмного забезпечення. Для зв'язку з партнерами і підрозділами широко використовуються можливості глобальної мережі — такі, як електронна пошта і відеоконференції.

Незважаючи на те, що в області застосування мережних технологій виробники програмного забезпечення відіграють головну роль, найпершою компанією, яка в ході розширення і глобалізації бізнесу застосувала модульну структуру і домоглася заглушливого успіху, був Nike — лідер американського ринку з виробництва і продажу спортивного одягу й інвентарю.

Мережна, або модульна структура дає безліч переваг. У першу чергу — це можливість сконцентрувати зусилля персоналу на рішенні декількох основних задач, замовляючи виконання інших функцій — таких, як доставка, бухгалтерський облік, а також виробництво поза компанією [2].

Найважливішою перевагою є присутність організації в багатьох країнах світу, а також можливість завойовувати ринкові позиції скрізь, де є така можливість. Мережна організація консолідує ресурси в усьому світі з метою домогтися найкращої якості продукції при максимально низькій вартості, що є одним із вирішальних факторів для досягнення стійкої переваги над конкурентами. Перевагою є також гнучкість у виборі робочої сили, оскільки виконання будь-якої функції, будь то інженерна розробка або сервіс, можна замовити будь-якій профільній компанії в якому завгодно кінці світу. Причому компанії — виконавці кожної функції — можуть бути без особливих обмежень змінені на кращі — такі, як необхідність придбання виробничого ресурсу або необхідного устаткування. Модульна організація може постійно змінювати свою структуру для того, щоб виходити на ринок з новою продукцією. Причому структура мережної (віртуальної) корпорації — це найбільш гнучка форма з усіх можливих форм існування ділових організацій.

Одним із найбільш істотних недоліків мережної структури є послаблення безпосереднього контролю над усіма процесами. Керівники підприємства не мають можливості спостерігати за ходом виконання доручень, оскільки більшість підлеглих вилучена географічно й доступна тільки по каналах електронного й телефонного зв'язку.

Друга, і не менш серйозна проблема, стосується суттєвої залежності від роботи суміжників.

Особливість глобальної мережної корпорації заключається також у тім, що виникає необхідність у керівниках, які підготовлені до роботи в різних країнах.

Зробимо висновки. Перспективними мають стати компанії, що розвивають інфраструктуру електронного бізнесу, насамперед технологічні послуги типу обслуговування платежів по Інтернет. Найбільш важливою метою розробки технічних засобів групової роботи є створення інтегрованого середовища роботи з вилученими співробітниками, що є невід'ємною частиною функціонування мережної корпорації.

Література: 1. Меджибовська Н. Перспективи розвитку електронного бізнесу в Україні // Економіка України. — 2003. — №6. — С. 36 – 41. 2. Панов А. В. Разработка управленческих решений: информационные технологии — М.: Радио и связь, 2004. — 152 с.

АДАПТАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ СТРУКТУР ПІДПРИЄМСТВ ДО СУЧАСНИХ УМОВ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Практика трансформаційних перетворень в економіці України свідчить про те, що їх динамізм багато в чому залежить від зрушень в основній ланці суспільного виробництва — підприємств. Дослідження на мікрорівні є актуальними не лише для трансформаційних, а й для розвинених економік, оскільки на сучасному етапі розвитку найбільш кардинальні зрушення відбуваються на даному рівні. Про це свідчить і той факт, що новітні дослідження економічної теорії пов'язані перш за все з аналізом процесів, що відбуваються у фірмі.

Зрозуміло, що результативність рішень, які приймаються на макрорівні, можна оцінити лише в тому випадку, якщо вони зможуть зробити більш ефективною поведінку мікро-економічних суб'єктів — підприємств.

Серед усього різноманіття проблем, пов'язаних з розвитком і функціонуванням підприємства, слід виділити проблеми формування нових організаційних форм і структур, оскільки їх функціонування засвідчує необхідність більш глибоких перетворень. Для економіки України, в зв'язку з цим, нагальною стає проблема використання таких нових форм і структур, їх адаптації до наших умов з тим, щоб забезпечити необхідний рівень ефективності й економічного зростання.

Проблеми розвитку нових організаційних структур знаходяться в центрі уваги провідних зарубіжних економістів, серед яких слід назвати С. Авдашеву, А. Алчіана, О. Вільямсона, Х. Демсеця, Д. Норта, А. Олейніка, М. Портера, К. Прахалада, А. Радигіна, Ж. Тіроля, Т. Хемела та ін. Українські економісти аналізом даних проблем займаються значно менше, але можна виділити роботи А. Наливайка, пов'язані з розвитком теорії стратегії підприємства, де організаційні перетворення на мікрорівні проаналізовані досить детально [1]. У той же час зміна організаційних структур і форм, як важливий чинник інноваційно-структурних перетворень в Україні, потребує подальшого обґрунтування і поглиблення досліджень, які надасть змогу втілити в практику господарювання нові механізми, що майже не задіяні українськими підприємствами. Метою даної статті є обґрунтування основних напрямків адаптації сучасних організаційних структур підприємств до умов їх функціонування в період ринкової трансформації.

Дослідження діяльності підприємств і еволюції їх структур показують, що головним чинником організаційних змін на даному рівні суспільного виробництва є концентрація [2]. За низького рівня концентрації виробництва і капіталу ієрархічні структури були взагалі відсутні. Так, П. Мілгрот та Д. Робертс вважають, що до 1850 року такі структури взагалі не існували в економіці [3, с. 298], оскільки вона складалася з невеликих підприємств, управління якими здійснювали власники. Малі розміри підприємств відповідали як умовам контролю за виробництвом, так і ринковій структурі.

Концентрація виробництва і розвиток спеціалізації викликали відповідні зміни в організації підприємства: власники вже не могли одноосібно управляти великими підприємствами, з'явилася потреба в управлюючих різних рівнів, що, в свою чергу, розширювало можливості підприємств до зростання. Наслідком таких змін був перехід від простих організаційних структур (лінійних, функціональних, лінійно-функціональних) до мультидивізіональної структури. Її поява обумовлена не тільки рівнем концентрації виробництва і капіталу на підприємствах, але й змінами в ринкових умовах, розвитком регіонального і міжнародного ринків.

Мультидивізіональна структура значно розширила можливість підприємств і сприяла зростанню їх концентрації за рахунок диверсифікації діяльності, прямої і зворотної інтеграції, інтерналізуючи угоди, що раніше здійснювалися через ринок. Диверсифікація не зв'язаних між собою видів діяльності організаційно представлена величезними конгломератами, що стали найбільш поширеними у 60-х роках і охоплювали різноманітні види бізнесу, починаючи з виробництва продуктів харчування, виплавки металів і закінчуючи різними видами послуг.

У подальшому тенденції організаційного розвитку змінилися: кількість видів діяльності компанії почала скорочуватися, але при цьому збільшилася кількість продуктів, які випускалися в межах того чи іншого бізнесу. Пануючою залишалася мультидивізіональна структура, яка надавала можливість підприємствам оптимальним чином поєднати ефект контролю і ефект масштабу [4, с. 81].

Мультидивізіональна структура сприяє швидкій адаптації до умов, що змінюються, ефективному використанню інформації, часу і уваги керівництва вищої ланки. У той же час частина функцій управління в рамках мультидивізіональної структури залишається централізо-

ваною: фінанси, управління персоналом, дослідження і наукові розробки тощо в залежності від специфіки діяльності тієї чи іншої компанії.

Упровадження мультидивізіональної структури супроводжується зазвичай витратами дивізіоналізації — витратами, пов'язаними з розробкою точних показників результативності, з розвитком методів обліку та управління автономними підрозділами, з встановленням трансфертних цін між підрозділами, з виникненням суб'єктивних ризиків тощо. Але мультидивізіональна структура значно знижує трансакційні витрати, оскільки розширюється можливість здійснення оптимальних угод всередині фірми. Така структура дає найбільший ефект в компаніях великих розмірів, при розширенні виробничо-господарської діяльності, широкій номенклатурі продукції, диверсифікованому виробництві, а також при більш-менш стабільній кон'юктурі ринку. Найбільш розвиненими мультидивізіональними структурами є організаційні структури на основі стратегічних одиниць бізнесу (стратегічних господарських центрів), що застосовуються в компаніях при наявності великої кількості самостійних підрозділів близького профілю діяльності. Стратегічні одиниці бізнесу відповідають за розробку стратегічних позицій в одній або декількох сферах господарювання. Реалізація розроблених програм покладається на відділення компанії, що є центрами прибутку.

Застосування мультидивізіональних структур значно підвищує ефективність компаній, що вже доведено практикою, але в умовах, коли середовище діяльності фірми швидко змінюється, дана структура не може забезпечити значне зростання. Тому закономірним у сучасних умовах є перехід до адаптивних (гнучких, органічних) організаційних структур, для яких характерна відсутність бюрократичної регламентації діяльності органів управління, а також детального поділу праці за видами робіт, розмитість рівнів управління і невелика їх кількість, гнучкість структури управління, децентралізація прийняття рішень, індивідуальна відповідальність кожного робітника за загальні результати діяльності. Вони здатні легко змінювати свою форму, пристосовуватися до умов, що змінюються, орієнтовані на прискорену реалізацію складних проєктів, формуються на тимчасовій основі на період вирішення проблеми.

Структури адаптивного типу представлені проєктними, програмно-цільовими, проблемно-цільовими, командними, проблемно-груповими, бригадними структурами [5, с. 172 – 175].

Однак, враховуючи особливості української економіки і діяльності українських підприємств [4, с. 170 — 175; 6], найбільш прогресивною на даному етапі все ж залишається мультидивізіональна структура, оскільки вона сприяє більш швидкому реагуванню на запити споживачів, своєчасному реагуванню на зміни в зовнішньому середовищі. Адаптивні структури вводять нові українських підприємств, на наш погляд, завчасно як з об'єктивних, так і з суб'єктивних причин. Об'єктивні пов'язані перш за все з незрілістю ринкових відносин, зі слабким розвитком ринкової інфраструктури, а суб'єктивні — з консерватизмом мислення більшості українських менеджерів. У той же час застосування мультидивізіональної структури на деяких українських підприємствах дає значний економічний ефект і сприяє їх розвитку [7].

Екстраполяція подальшого розвитку ринкового механізму, що у свій час уже довів консервативність конгломератів, формування та існування яких базувалось, в основному, лише на одній перевазі — більшій "плинності" фінансів, тобто можливості їх перекидання між підрозділами внаслідок різних періодів життєвого циклу та особливостей кривих попиту, дає можливість спрогнозувати виникнення в Україні мереж юридично незалежних фірм, але діяльність яких синхронізована в ритмі єдиного складного економічного організму. Підприємства за таких умов починають нагадувати вузли величезної мережі, тісно пов'язані між собою, де реальні межі економічних одиниць стерті, а ринок прогинається під їх диктатом.

Наразі більшість українських підприємств уже відчувають необхідність децентралізації, що може створити умови для виходу з кризи, невідповідності виробничо-господарського й управлінського станів умовам зовнішнього середовища. Основними напрямками реформування організаційних структур підприємств є такі:

децентралізація управління за рахунок надання автономії підрозділам великих підприємств, створення дочірніх підприємств, виділення непрофільних структурних підрозділів;

реорганізація на основі об'єднання (злиття, поглинання, приєднання) господарчих суб'єктів;

зміна внутрішньої структури підприємства шляхом ліквідації виробництва нерентабельної продукції, ліквідації та реформування виробничих і технологічних підрозділів підприємства, а також реорганізації всіх служб підприємства (планово-економічної, маркетингової, зовнішньоекономічної тощо).

Література: 1. Наливайко А. П. Теорія стратегії підприємства. — К.: КНЕУ, 2001. — 228 с. 2. Доленко Л. Х. Теорія стратегії підприємства. — Одеса: Астропринт, 1998. — 160 с. 3. Милгром П. Економіка, організація, менеджмент / П. Милгром, Д. Робертс. — В 2-х т. — СПб.: Економіческая школа, 1999. — Т. 1. 4. Горняк О. В. Фірма в економічній теорії та практиці господарювання. — Одеса: Астропринт, 2004. — 228 с. 5. Лапін Е. В. Економічний потенціал підприємства. — Суми: Університетська книга, 2002. — 310 с. 6. Богачов С. В. Сравнительный анализ некоторых показателей функционирования корпоративизированных предприятий // Економіка промисловості. — 2001. — №4 (14). — С. — 67 — 107. 7. Денис О. Анализ результатов использования акционерного капитала в Украине // Региональна економіка. — 2003. — №3. — С. 108 — 114.

ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ОРГАНИЗАЦИИ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ РАБОТЫ ВУЗА

Переход на рыночные принципы хозяйствования потребовал переосмысления основ деятельности всех структурных подразделений экономики Украины, включая и систему высшего образования. Высокий научный потенциал, сосредоточенный в высшей школе, высококвалифицированный персонал, уровень материально-технической базы научных подразделений вузов, значительное влияние вузовской науки на развитие экономики региона вызывают необходимость в разработке механизмов, влияющих на принятие таких управленческих решений, которые способствовали бы повышению эффективности научных исследований в вузах. Деятельность высших учебных заведений не только закладывает основы процессов развития и интеграции естественно-научного, гуманитарного, социального знаний, но и ставит их в зависимость от множества конкретных условий и факторов различного уровня. Современный ученый, работающий в вузе, как познающий субъект входит в социальные общности, являющиеся субъектами практической, инновационной деятельности. Каждый индивидуальный субъект может одновременно быть включенным в различные коллективные субъекты деятельности. Поэтому развитие вузовской науки определяют прежде всего социальные связи и общественные условия жизнедеятельности людей, вовлеченных в сферу производства научных знаний, а затем уже соответствующее финансирование.

Управление процессом привлечения инвестиций в инновации, в научные исследования — комплексная социологическая проблема, разработке которой посвящены труды многих ученых [1, с. 2 – 5], [2, с. 74 – 83].

Система отношений, экономические связи между всеми подразделениями, осуществляющими деятельность по производству научных знаний, а также социальные факторы развития вузовской науки (особенно, когда вузы фактически перешли на полное самофинансирование) требуют пристального внимания, изучения и оптимизации. Социальные факторы развития вузовской науки начинают интенсивно взаимодействовать между собой, к ним, наряду с внутренними и внешними условиями существования науки, можно отнести и сложную систему общественных потребностей в развитии, распространении и внедрении результатов научных исследований, проводимых учеными высших учебных заведений.

Концепции развития науки (независимо от профиля вуза) исходят из признания равноправия научной теории и конкретных научных и прикладных исследований, учета конкретных условий работы, особенностей и интересов не только преподавателей, но и студентов и аспирантов. В условиях реформирования образования, широкого использования в деятельности вузов современных информационных технологий развитие вузовской науки получает новый мощный импульс. Реализация системного подхода к планированию и управлению научной деятельностью непосредственно связана с функционированием общевузовской информационной системы. Построенная на основе СУБД ACCESS информационная система ИС "Кадры" по своему назначению и структуре может быть отнесена к "управленческим (административным) информационным системам", их преимуществом является коллективное пользование данными, для которых характерен структурированный поток информации, интеграция задач обработки данных, генерация запросов и отчетов. Блок ИС "Кадры – наука" содержит информацию, отражающую научную деятельность каждого члена кафедры за последние 5 лет (публикации, участие в конференциях и симпозиумах, выполнение и внедрение научно-исследовательских работ, написание учебников и монографий, защита диссертаций и т. п.). Кроме того, в так называемой виртуальной визитной карточке преподавателя отражены и личные научные интересы, к какой научной школе он себя относит, в каких творческих коллективах он работал или желает работать. Основная функция таких систем — обеспечение руководства информацией, необходимой для принятия решений о поддержке (или отклонении) того или иного научного проекта или предложения о выполнении определенной научно-исследовательской работы.

Приступить к решению (к последующему внедрению) какой-либо научной темы или воплощению какой-либо инновационной идеи возможно лишь после того, как эта задача или

ідея буде представлена і реалізована в формі проекту. Під проекти фінансові установи видають кредити, державні організації виділяють бюджетні кошти, організації-донори — гранти. Часто для рішення якоїсь задачі або прийняття рішення об інвестуванні проводиться конкурс на найкращий проект. Оперативний аналіз наукового потенціалу того або іншого підрозділу (творчого колективу), динаміки його роботи дає можливість керівництву науково-дослідницької частини більш якісно і обґрунтовано готувати документацію для участі в конкурсах. Крім того, завдяки використанню системи стало можливим оперативно формувати і самостійно виходити з пропозиціями виконання тих або інших прикладних досліджень, впровадження вже існуючих розробок в практику на регіональному або галузевому рівні.

Дослідження, виконувані в останні роки ученими ОГЭУ, дозволяють утвердити, що використання інформаційних моделей, постійно оновлюючої інформаційної бази у освітніх установах дає можливість оперативно проводити моніторинг, формувати творчі колективи для рішення суттєвих соціально-економічних проблем, для подальшого розвитку і підтримки традиційних вузівських наукових шкіл і напрямків.

Література: 1. Оптимізація процесів прийняття програмних інвестиційних рішень // Формування ринкових відносин в Україні. — 2005. — №5. 2. Харичков С. К. Управление процессом привлечения инвестиций в инновации // В кн. Экономические инновации / Под ред. Буркинського Б. В. Вып.13 — Одесса: ИПР и ЭИИ НАН Украины, 2002. — С. 27—41.

УДК 658.012.32

Павленко Л. А.

МОДЕЛІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО КОМФОРТУ РОБОТИ ФІРМИ СИСТЕМИ ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ІНФОРМАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Інформаційний дискомфорт у будь-якій сфері діяльності пов'язаний як з недостатньою кількістю, так і з надлишком інформації і є причиною ентропійних аномалій, або "чорних інформаційних дір" в існуванні як індивідуума, так і соціуму в цілому. У трансформаційний період розвитку суспільства проблема інформаційного дискомфорту є серйозним дестабілізуючим чинником у роботі організацій і підприємств усіх форм власності й видів діяльності.

Інформаційний комфорт залежить від багатьох факторів і, в першу чергу, пов'язаний із забезпеченням "критичної маси інформації", необхідної для придушення шумів різної природи. Це завдання покликаний вирішувати запропонований модуль оптимізації використання інформаційних ресурсів фірми, який є складовою частиною системи підтримки прийняття рішень (СППР) інформаційного менеджменту.

Особливо гостро проблема інформаційного дискомфорту проявляється як результат глобалізації бізнесу й пов'язаної з цим проблемою розподілу всіх компонентів системи управління — від функціональних до таких, що забезпечують. Територіальна віддаленість підрозділів підприємств, і особливо корпорацій, вимагає ретельної оцінки й розробки засобів доставки та обробки інформації. Безконтрольне розширення меж предметної області для системи управління об'єктом будь-якої природи чревато втратою інформаційних зв'язків з розподіленими фрагментами або доставкою перекрученої інформації й, як наслідок, втратою засобів управління.

Відповідно до концепції дослідження інформації [1], між відправленим сигналом і одержувачем існує ніби тришаровий фільтр, у кожному шарі якого відбуваються втрати інформації, обумовлені різними групами факторів. У першому шарі причиною втрат є фізичний шум, перешкоди в різних каналах зв'язку. Ця проблема вирішується синтактично. У другому інформація губиться у зв'язку з семантичним шумом. У третьому виконується добір інформації з урахуванням її цінності з погляду конкретного одержувача, який вирішує певні практичні завдання. Помилки в цьому доборі призводять до появи прагматичного шуму. Прагматика

© Павленко Л. А., 2005

визначає цінність даних для конкретних споживачів з урахуванням завдань, які вони вирішують. Тобто в предмет прагматики втягуються завдання управління, ефективність інформаційних систем.

Завдання розробників інформаційних систем можна сформулювати так: організувати збір, обробку й передачу даних таким чином, щоб втрати інформації, що вміщена в них, у всіх трьох шарах фільтра були мінімальними. Автоматизовані інформаційні системи (АІС) є діючими компонентами кіберкорпорації, виконують функції підтримки управління на всіх рівнях. Але навіть АІС не рятує співробітників фірми від необхідності пошуку потрібної інформації та нагромадження й аналізу значних обсягів надлишкових даних.

Вихідним посиланням при оцінці інформаційного комфорту фірми в даній роботі є те, що добір інформації виконується з відомостей, які збирають і які не є інформацією в змісті потреб фірми, тобто не є прагматичною інформацією. Поняття "відомості", "дані", "інформація" пропонується розрізняти в такий спосіб: із численних джерел інформації надходять відомості про об'єкт дослідження; зниження їхньої надмірності перетворює їх у вхідну інформацію; в інформаційних сховищах накопичують і зберігають дані, з яких витягають необхідну вихідну інформацію. Завдання забезпечення інформаційного комфорту полягає в одержанні максимуму інформації з відомостей, що збираються (мається на увазі забезпечення "критичної маси інформації"), з урахуванням безлічі обмежень.

Пропонується методика й моделі вирішення наступних задач.

1. Пошук і вибір джерел, що містять максимум інформації з рубрик, які становлять інтерес для фірми, — інформативних джерел, що знижує надмірність відомостей і наближує їх до прагматичної інформації. При цьому фіксуються період відновлення кожного джерела, якщо така інформація є, і умови оплати за роботу з джерелом. Моделі засновані на нечітких множинах [2].

2. Структуризація середовища зберігання на основі систематизації семантики предметної області [3].

3. Оптимізація роботи службовців в мережі фірми з інформативними джерелами на підставі розподілу інформаційних ресурсів з врахуванням факту старіння інформації та необхідності виконання обробки в короткий час її актуальності.

Методика й пропоновані моделі є основою для розробки автоматизованого модуля СППР інформаційного менеджменту, який надає можливість заповнити матрицю переваг інформаційних каналів, забезпечити раціональне використання каналів зв'язку, засобів доставки інформації, можливостей кінцевих користувачів пошукових систем по фільтрації відомостей, які одержуються, або витягу прагматичної інформації, що сприяє одержанню "критичної маси" прагматичної інформації та забезпечує підвищення інформаційного комфорту роботи, продуктивності праці й, в остаточному підсумку, — прибутку фірми.

Література: 1. Економічна інформація. Методологічні проблеми. — М.: Статистика, 1974. — 240 с. 2. Кофман А. Введение в теорию нечетких множеств. — М.: Радио и связь, 1982. — 432 с. 3. Корнеев В. В. Базы данных. Интеллектуальная обработка информации. / В. В. Корнеев, А. Ф. Гареев, С. В. Васюти, В. В. Райх. — М.: Нолидж, 2000. — 352 с.

Михасёва Н. В.

УДК 658.589.012.2

БЮДЖЕТИРОВАНИЕ ЗАТРАТ НА ИННОВАЦИОННУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В СИСТЕМЕ БЮДЖЕТИРОВАНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ

Инновационная деятельность играет важную роль для эффективного функционирования предприятия, так как существенным образом улучшает структуру и качество производства и социальной сферы. При этом субъект хозяйствования должен иметь достаточное финансовое обеспечение. Поэтому бюджетирования затрат на инновационную деятельность имеет особое значение; объясняется это тем, что данный процесс позволяет определить тенденцию оттока денежных средств предприятия, а в случае необходимости определить варианты их поиска.

© Михасёва Н. В., 2005

В публикациях особенностям составления бюджета на инновационную деятельность уделяется недостаточно внимания, что негативно отражается на обеспечении средствами. В частности, отсутствует единство подходов к классификации бюджетов и относительно того, к какому подклассу относится бюджетирование затрат на инновационную деятельность.

Рассмотрим наиболее встречающиеся подходы к классификации бюджетов (таблица).

Таблица

Подходы к классификации видов бюджетов на предприятии

№	Классификация бюджетов		Автор
1.	1. Операционные: бюджеты бизнес-направлений; бюджеты подразделений; бюджеты центров финансового учета; бюджеты бизнес-процессов; бюджеты проектов	2. Финансовые: бюджет доходов и расходов (прибылей и убытков); бюджет движения денежных средств (кассовый бюджет); бюджет по балансовому листу (прогнозный баланс)	7 нот менеджмента Под ред. В. Красновой, А. Привалова [8].
2.	1. Операционные: бюджет продажи; бюджет производства; бюджет прямых материальных расходов; бюджет прямых расходов на оплату труда; бюджет производственных накладных расходов; бюджет себестоимости готовой продукции; бюджет расходов на сбыт; бюджет административных расходов; бюджетный отчет о прибыли	2. Финансовые: бюджет капитальных инвестиций; бюджет денежных средств; бюджетный баланс	Голов С. Ф. [1].
3.	1. Операционные бюджеты: бюджет продажи; бюджет запасов готовой продукции; бюджет производства; бюджет прямых материальных расходов; бюджет прямых производственных расходов; бюджет общепроизводственных расходов; бюджет себестоимости реализованной продукции; бюджет коммерческих расходов; бюджет управленческих расходов.	2. Финансовые: прогноз отчета о прибыли и убытках; бюджет движения денежных средств; прогнозный бухгалтерский баланс	Бурцев В. В. [3].
	3. Вспомогательные бюджеты: план капитальных (первоначальных) расходов (инвестиционный бюджет); кредитный план (план привлечения финансовых ресурсов)	4. Специальные бюджеты: налоговый бюджет; бюджет распределения прибыли; бюджеты отдельных проектов и программ	
4.	1. Прогнозные финансовые документы: прогнозный отчет о финансовом положении; прогнозный отчет о прибылях и убытках; прогнозный отчет о движении фондов	2. Денежный бюджет	Кляшторная О. [11].
	3. Оперативные бюджеты: бюджет продаж; производственный бюджет; бюджет закупки /использования материалов; бюджет прямых трудовых расходов; бюджет общепроизводственных расходов; бюджет общехозяйственных расходов; бюджет коммерческих расходов	4. Вспомогательные бюджеты: инвестиционный бюджет; бюджет капитальных расходов	
5.	1. Долгосрочные и краткосрочные бюджеты 2. Постатейные бюджеты 3. Бюджеты с временным периодом 4. Гибкие и статические бюджеты 5. Бюджеты преемников и бюджеты с нулевым уровнем		Бланк И. А. [12].

По мнению автора, бюджет затрат на инновационную деятельность можно отнести к бюджету капитальных вложений, если рассматривать инновационную деятельность как вид инвестиционной. Под бюджетом капитальных вложений понимают план предполагаемых расходов на приобретение долгосрочных активов и средства финансирования этих приобре-

тений. Определение направлений капитальных вложений и получение финансовых ресурсов для них является комплексной задачей всего процесса бюджетирования. Проблема состоит в том, чтобы решить, какие долгосрочные активы приобрести или построить на основе выбранного критерия, что связано с определением рентабельности инноваций. Информация, касающаяся долгосрочных капиталовложений, влияет на бюджет наличности, затрагивая вопросы выплаты процентов за кредиты, прогнозный отчет о прибыли и убытках, прогнозный баланс, изменяя сальдо на счетах основных средств и других долгосрочных активов. Следовательно, все решения по капитальным расходам должны планироваться и включаться в общий бюджет.

Как видно из изложенного выше, бюджет затрат на инновационную деятельность составляется на длительную перспективу, что дает основание отнести его к стратегическому (долгосрочному) планированию. Это обуславливает специфику методики его осуществления, что будет являться направлением дальнейших исследований автора.

Литература: 1. 7 нот менеджмента / Под ред. В. Красновой, А. Привалова. — 5-е изд., доп. — М.: ЗАО "Журнал-Эксперт", ООО "Издательство ЭКСМО", 2002. — 656 с. 2. Голов С. Ф. Управлінський облік. Підручник. — К.: Лібра, 2003. — 704 с. 3. Бурцев В. В. Через бюджетирование к эффективному менеджменту // Финансовый менеджмент. — 2005. — №1. — С. 33 – 40. 4. Кляшторная О. Бюджетирование: старое понятие в новых формах. // www.cfo.rbcmail.ru. 5. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента. Т.2. — К.: Ника-Центр, 1999. — С. 215.

Погарцев А. В.

УДК 330. 341

ИННОВАЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ САМОДОСТАТОЧНОСТИ НА МЕЗОУРОВНЕ

Одной из наиболее общих тенденций современного общества является глобализация, открывающая огромные возможности заимствования современных производственных и информационных технологий, взаимодействия стран в использовании экономического и духовного потенциала. Вместе с тем глобализация несёт и существенные угрозы, связанные с углублением их дифференциации по уровню жизни населения, усилением эксплуатации сообществ третьего мира и ставших на путь рыночных преобразований. Противостояние отрицательным последствиям глобализации становится актуальной проблемой для целых континентов и густонаселенных регионов земли. Вполне закономерно, что в Стратегии экономического и социального развития Украины на 2004 – 2015 годы [1] предусматривается осуществлять строительство социального государства и экономики с опорой на собственные силы. При этом в каждом регионе должны быть созданы условия для формирования современного производственного комплекса, способного к развитию и обеспечению внутренних потребностей.

В настоящее время применительно к социальной, экономической, политической сферам, к странам, регионам, отраслям, отдельным физическим лицам получил распространение термин "самодостаточность". При всём многообразии его трактовок ключевым является представление о самодостаточности как способе реализации конституционного права каждого на достаточный жизненный уровень для себя и своей семьи, обеспечивающий потребности в питании, одежде и жилище [2]. Это является стержнем национального интереса в Украине, который должен поддерживаться динамичной самодостаточной национальной экономикой [3]. Поэтому актуализируется проблема выбора эффективных инновационных решений, обеспечивающих экономическую независимость страны.

Цель проведенных исследований, направленных на решение этой проблемы, — теоретическое обоснование системного управления инновационными процессами на региональном уровне, являющееся экономическим мезоуровнем всего хозяйственного комплекса государства.

Исследование проводилось в процессе разработки Стратегии социально-экономического развития Луганской области до 2011 года [4]. Эта Стратегия представляет первый

© Погарцев А. В., 2005

в Украине опыт подготовки региональных документов с учётом соответствующих стандартов стратегического планирования, действующих в странах ЕС. Непосредственное участие в её формировании приняли эксперты Министерства международного развития Великобритании. Указанная Стратегия по содержанию и методам разработки сама представляет инновационный продукт в сфере регионального управления. Такие стадии её разработки, как формирование видения и миссии громады, выделение стратегической, приоритетных и операционных целей, разработка проектов и программ бюджета для реализации Стратегии существенно обогатили практику планирования, использующуюся областной госадминистрацией. Важно, что все мероприятия инновационного характера в ней предопределены такими направлениями социального характера, как создание условий для всеобщей занятости и увеличения доходов населения, улучшение инфраструктуры области, прежде всего жилищного хозяйства, социальных объектов, транспорта и связи, увеличение объёма и качества услуг. Мероприятия до 2011 года основывались на разработанном в ходе исследований прогнозе производственного облика области в 2030 году. Наиболее существенным его элементом станет комплекс производств по энергохимической переработке каменных углей Донбасса с целью получения жидких синтетических моторных топлив. Это обеспечит энергетическую независимость не только региона, но и всей Украины.

Сделаем выводы. Совершенствование научных принципов планирования инноваций на мезоуровне на основе приоритета социальных целей развития регионов позволило создать новую методическую и информационную базу для текущего регионального программирования экономического роста в регионах. Вместе с тем требуют дальнейшей научной разработки методика определения материальных, энергетических затрат и инвестиционных ресурсов для осуществления инновационной политики на мезоуровне, обоснование технологических расходных коэффициентов для балансирования этих показателей.

Литература: 1. Стратегия экономического и социального развития Украины (2004 – 2015 годы) "Путем европейской интеграции" / Авт. кол.: А. С. Гальчинский, В. М. Геец; Нац. ин-т стратег. исслед., Ин-т экон. прогнозирования НАН Украины, Мин. экономики и по вопросам европ. интегр. Украины. — К.: ИВЦ Госкомстата, 2004. — 416 с. 2. Ефремов О. С. Методологические аспекты достижения социально-экономической самодостаточности региона: Монография. / О. С. Ефремов, В. М. Тихонов, М. И. Попов. — Луганск: Изд. СЧУ им. В. Даля, 2002. — 156 с. 3. Злупко С. М. Национальная экономика и региональная политика // Материалы Всеукраинской научной конференции "Регион в системе новых экономических и правовых отношений", Ивано-Франковск, 8 – 10 октября 1997 г. — Ивано-Франковск: Сіверсія, 1998. — С. 18 – 21. 4. Стратегия развития Луганской области до 2011 года / Луганская областная государственная администрация. — Луганск: 2003. — 109 с. — Машинопись.

УДК 330.45:338.47

Плеханова Г. О.

ВИКОРИСТАННЯ ІМІТАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ ТРАНСПОРТНОГО ПОТОКУ ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЕКТНИХ РІШЕНЬ В ДОРОЖНЬОМУ БУДІВНИЦТВІ

Пропорційно до збільшення антропогенного навантаження від автотранспорту підвищується актуальність впровадження екологічних розрахунків у системі автоматизованого проектування (САПР) автодоріг. Такі розрахунки дійсно реалізуються в більшості програмних продуктів подібного класу, але економічні показники на базі екологічних оцінок майже не впроваджуються.

Виходячи з зазначеного, можна зробити висновок, що існує необхідність доповнення існуючих програмних продуктів (ПП) модулями еколого-економічного моніторингу.

Задачу імітації транспортних потоків (ТП) найчастіше доводиться вирішувати при створенні САПР доріг та геоінформаційних систем. Низку систем імітації дорожнього руху

© Плеханова Г. О., 2005

розроблено в країнах Західної Європи й Америки (такі, як MITSIM, FRESIM, PHAROS (США), AUTOBANN, PLANSIM-T (Німеччина); DRACULA, PADSIM (Великобританія); ANATOLL, SIMDAC (Франція) та ін. Вони працюють у режимі реального часу і мають імітатори потоків руху транспорту.

Серед САПР цього класу найрозповсюдженішими в Україні є наступні: комплекс CAD_CREDO [1], система IndorCAD/Road [2], САПР доріг ROAD [3], пакет планування та організації дорожнього руху PTV vision [4], САПР GIP [5], Robur [6], Autodesk Civil Design [7]. Зазначені комплекси дозволяють проектувати автодороги на стадіях будівництва, реконструкції та ремонту, планувати й аналізувати дорожній рух. Подібні ПП дають можливість значно вдосконалити процес оцінки антропогенного впливу транспортних об'єктів, спрощуючи обробку даних, і розширити кількість варіантів заходів щодо охорони навколишнього середовища. Наприклад, системи CAD_CREDO або Robur імітують рух розрахункового транспортного потоку, надаючи проектувальнику значення швидкостей руху, коефіцієнтів безпеки та аварійності, витрат палива й обсягів викидів токсичних речовин для різних ділянок дороги, а також дозволяють виконати оцінку забруднення прилеглих водоймищ у результаті експлуатації дороги. На підставі отриманих даних визначаються заходи щодо зменшення впливу транспортного спорудження на навколишнє середовище.

Однак загальним недоліком розглянутих програмних комплексів автор вважає відсутність економічної інтерпретації екологічних оцінок. У разі, якщо існує декілька варіантів проектів, кожен з яких відповідає екологічним нормам, виникає питання: яким чином, при інших рівних умовах, обрати один із варіантів? Критерієм для такого вибору може стати показник комплексного еколого-економічного збитку, котрого буде завдано навколишньому середовищу транспортним потоком в тих чи інших умовах функціонування, тобто в разі прийняття того чи іншого проектного рішення. Розрахунок збитку, завданого навколишньому середовищу, можна виконати за допомогою ПП, розробленого в державному інституті проектування міст "Діпроміст" [8], але й цей комплекс враховує лише два види збитку — від загазованості та шумового забруднення.

Отже, метою дослідження є розроблення концептуальних засад впровадження еколого-економічних розрахунків в системи імітації дорожнього руху.

Найбільш суттєвий внесок у формування еколого-економічного збитку від автотранспортних потоків роблять викиди шкідливих речовин з відпрацьованими газами, транспортний шум та дорожньо-транспортні пригоди (ДТП).

Найпоширенішим підходом є визначення економічного збитку від забруднення навколишнього середовища як суми витрат на попередження впливу антропогенного фактора на реципієнтів і витрат, обумовлених таким впливом. Однак у зв'язку з недостатнім науково-методичним обґрунтуванням подібних методик розрахунку і необхідністю збору великих обсягів додаткової інформації їхнє застосування є досить проблематичним. Тому ми пропонуємо розраховувати економічний збиток від перевищення фактичного рівня шумового забруднення над гранично допустимим рівнем на основі методу експертних оцінок.

Для визначення матеріального збитку від ДТП пропонується використовувати підхід, що базується на розрахунках економічної ефективності життєдіяльності людини.

Оцінка економічного збитку від впливу відпрацьованих транспортних газів здійснюється з використанням імітаційної моделі транспортних та дорожніх умов. Отримавши в результаті моделювання пропускну спроможність ділянки автомобільної дороги, можна розрахувати витрати палива автомобілями кожного типу в залежності від швидкостей та режимів руху і, відповідно до цього, об'єм викиду шкідливих речовин різних видів, після чого виконується розрахунок економічного збитку від забруднення атмосфери транспортними газами.

Сума збитків від окремих видів забруднення формує значення комплексного еколого-економічного збитку.

Впровадження такого підходу щодо еколого-економічних розрахунків допоможе приймати обґрунтовані рішення на стадіях проектування автодоріг. Отже, створення сучасних систем збору, збереження й оброблення інформації з використанням комп'ютерних технологій, зокрема систем імітаційного моделювання, дозволяє створити науково-методичне підґрунтя для комплексного вирішення задачі оптимізації дорожньої мережі з метою мінімізації збитку від усіх видів забруднень.

Література: 1. СП "Кредо — Диалог" // www.credo-dialogue.com. 2. Русская промышленная компания. Всё о САПР и ГИС // www.cad.ru. 3. Воронеж ГипродорНИИ // www.vgdni.ru. 4. A+S Consult. Исследования и разработки // www.ptv-vision.ru. 5. ГИПРОДОРНИИ // www.giprodor.ru. 6. НПФ Топоматик // http://topomatic.ru/robur_intro.shtml. 7. НТЦ Конструктор // www.n.constructor.ru/vm/categorie/id/313. 8. Короткова Л. П. Вирішення питань автоматизації транспортно-містобудівного проектування (досвід "Діпроміста") // www.myland.org.ua

ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ПРО ІНВЕСТУВАННЯ В ГАЛУЗЕВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ МІЖГАЛУЗЕВОГО БАЛАНСУ

Вітчизняна економіка в силу існуючих історичних, економічних і соціальних факторів знаходиться зараз на шляху становлення ринкових відносин і нормального функціонування у світовому економічному просторі. Проведений фахівцями з регіональної економіки аналіз [1] показав, що сучасні особливості стану економіки та соціальної сфери будь-якого регіону України вимагають вирішення таких завдань, як:

реструктуризація економічної та соціальної сфери регіону з орієнтацією на подальшу підтримку розвитку галузей господарського комплексу регіону;

реалізація комплексу ресурсо- й енергозберігаючих заходів та дій, спрямованих на підвищення ефективності використання матеріальних і енергетичних ресурсів;

оновлення виробництва на науково-технологічній основі тощо.

Для вирішення поставлених завдань необхідним є активізування інвестиційних процесів як на рівні державному, так і на рівні регіонів і окремих підприємств. Відмітимо, що основними інструментами інвестиційної політики є такі показники: загальний обсяг інвестицій, вітчизняні (внутрішні) інвестиції та іноземні (зовнішні) інвестиції. У відповідності до макроекономічної теорії [2] зростання зовнішніх інвестицій призводить до збільшення торговельного дефіциту, а зростання внутрішніх інвестицій — до зростання внутрішнього (вітчизняного) виробництва. Загальний валовий внутрішній продукт (ВВП) і обсяг виробництва повинен збільшуватися.

Насправді ж, в умовах української економіки практика відрізняється від теорії. В економіці України спостерігається використання відсталих виробничих технологій, відсутність налагоджених економічних відносин, диспропорції у розвитку економічних регіонів. За інформацією Донецького обласного управління статистики [3], зростання інвестицій в основний капітал не призвело до підвищення фінансових результатів діяльності промислових підприємств регіону. Причинами низької ефективності інвестиційної діяльності можуть бути: невдосконала технологічна структура галузей регіону, неспрямованість інвестицій на впровадження сучасних технологій.

Для вдосконалення технологічної структури пропонується: взяти за еталон галузеві структури розвинутих країн світу, порівняти їх із вітчизняною структурою, виявити диспропорції регіонального розвитку та обґрунтувати найбільш ефективні варіанти інвестиційних вкладень у нові галузеві технології.

Інструментарієм для вирішення поставленого завдання обрано модель міжгалузевого балансу (МГБ), оскільки МГБ: 1) відображає структуру виробничо-технологічних зв'язків галузей регіону; 2) дозволяє визначити вплив технологічних змін в одних галузях на інші тощо.

За допомогою МГБ проводиться порівняльний аналіз галузевих структур окремих регіонів України з галузевими структурами Німеччини, Великобританії та США й розробляються обґрунтовані оцінки варіантів оптимального розподілу інвестиційних вкладень у ті чи інші галузеві технології. Результати дослідження можуть бути практично застосовані при вирішенні питання щодо ефективного фінансування великих інвестиційних проектів регіонального масштабу.

Література: 1. Про Концепцію державної регіональної політики: Указ Президента України від 25 травня 2001 р. №341/2001. 2. Макроэкономика. / Под ред. Соловьевой А. Г. — Москва: Инфра-М, 2000. — 320 с. 3. Статистичний щорічник Донецької області за 2001 рік. — Донецьк: Обласне управління статистики, 2002. — 372 с.

МОДЕЛИ РАСПРЕДЕЛЕННЫХ СИСТЕМ И ПРОЦЕДУР ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЙ

Понятие распределенности, ранее используемое в основном в информационно-вычислительных системах, в последние годы все шире стало применяться по отношению к социально-экономическим системам и процедурам принятия управленческих решений.

Такие объекты включают целый ряд существенных неформализуемых элементов и не поддаются полному формальному описанию. При этом для разработки системы поддержки принятия решений, выполняющей формализуемые операции, требуется формальное описание элементов.

В качестве задания возьмём требование на создание формального описания распределенной системы и процедуры принятия решений.

Результаты исследования будут таковы. Пусть имеется множество объектов $I = \{i\}$, каждый из которых характеризуется вектором значений показателей $x_i = \{x_{ip}\}$, $i \in I, p \in P$, где P – множество показателей. Рассмотрим граф $G(V, U)$, где $V = \{v\}$ – множество вершин, соответствующее множеству объектов, а $U = \{u\}$ – множество дуг, соответствующих информационным связям между объектами. Пусть на множестве дуг и вершин графа заданы функциональные связи между значениями показателей:

$$\begin{aligned} f_l(v_1, v_2, \dots, v_{r_l}; u_1, u_2, \dots, u_{q_l}) &= 0, \\ v_1 \in V, \dots, v_{r_l} \in V, u_1 \in U, \dots, u_{q_l} \in U, l \in L, \end{aligned} \quad (1)$$

где L – множество функциональных связей вида (1), заданных на графе G .

Сеть \tilde{G} , то есть граф G с заданными на нем функциональными связями (1), будем называть *общей (информационной) моделью системы*.

Будем называть *состоянием системы* набор значения показателей $x = \{x_{ip}\}$ для всех $i \in I, p \in P$, то есть точку x в фазовом пространстве X (пространстве показателей). *Состояние системы будем называть допустимым*, если набор значений показателей $x = \{x_{ip}\}$, $i \in I, p \in P$ удовлетворяет условиям (1), а соответствующее множество X^0 назовем множеством допустимых состояний.

В случае если на множестве X^0 определено отношение предпочтения R , будем говорить о выделении из X^0 подмножества X^* недоминируемых по R состояний (в частности, единственного наиболее предпочтительного решения x^*):

$$X^* = \{x^* \mid x^* \in X^0, \neg \exists x \in X^0 : xRx^*\} \quad (2)$$

или

$$Z_0 : X^* = F^B(X^0). \quad (3)$$

Тогда возникает задача Z_0 нахождения допустимого или в заданном смысле (2) недоминируемого состояния (множества состояний); здесь F^B функция (оператор) выбора. В дальнейшем такое состояние x^* , являющееся решением задачи Z_0 , будем называть решением.

Пусть задано множество исполнителей $J = \{j\}$, каждый из которых может использовать алгоритмы A_j из заданного класса A . При этом ни один из этих алгоритмов не может реализовать функцию выбора F^B (3), то есть решение общей задачи Z_0 в целом практически нереализуемо без ее разбиения на частные подзадачи Z_k , для каждой из которых существует хотя бы один оператор A_{jk} , дающий ее решение

$$X_k^* = A_{jk}(\tilde{G}_k). \quad (4)$$

Здесь \tilde{G}_k – модель, соответствующая подзадаче Z_k , то есть подграф $G_k(V_k, U_k)$ графа G вместе с множеством заданных на нем функциональных связей типа (2):

$$\begin{aligned} f_l(v_1, v_2, \dots, v_{r_l}; u_1, u_2, \dots, u_{q_l}) &= 0, \\ v_1, \dots, v_{r_l} \in V_k, u_1, \dots, u_{q_l} \in U_k, l \in L_k. \end{aligned} \quad (5)$$

Тогда *распределенной системой* будем называть кортеж

$$S = \langle \{Z_k\}, \{\tilde{G}_k\}, J, \{A_j\} \rangle, \quad (6)$$

где $\{Z_k\}, \{\tilde{G}_k\}, J, \{A_j\}$ — множества всех подзадач, соответствующих им моделей, исполнителей и классов алгоритмов.

Семейство множеств (6) порождает множество $\bar{B} = \{B_k\}$ возможных операций B_k процедуры, описываемых кортежами вида

$$B_k = \langle Z_k, \tilde{G}_k, j_k, A_{jk} \rangle, \quad (7)$$

где Z_k — k -я частная подзадача, в соответствие с которой поставлены модель \tilde{G}_k , исполнитель j_k и оператор A_{jk} , дающий решение этой подзадачи.

Элементарным блоком (операцией) решения задачи будем называть множество операторов, выполнение которых может привести к изменению состояния системы. Выделим в состоянии $\{x_p\}$, $i \in I$, $p \in P$ компоненты $\{x_{ik}, p_k\}$, $i_k \in I_k$, $p_k \in P_k$, где P_k, I_k — множества показателей и объектов, входящих в граф G_k локальной k -й модели. Тогда компоненты $\{x_{ik p_k}^{r-1}\}$ состояния $\{x_{i_p}^{r-1}\}$ будем называть *входной информацией* для блока B_k , а компоненты $\{x_{i_k p_k}^r\}$ состояния $\{x_{i_p}^r\}$ — *выходной информацией* для блока B_k . Тактом решения задачи назовем реализацию хотя бы одного элементарного блока, приводящего к изменению состояния системы.

Пусть выполнено $r-1$ тактов, и необходимо определить блоки, выполняемые на такте r . Обозначим через Y правило упорядочения работы блоков

$$k_r = Y(\bar{B}, x^1, x^2, \dots, x^{r-1}), \quad (8)$$

где k_r — имя активизируемого на r -м такте блока, x^1, x^2, \dots, x^{r-1} — состояния системы на предыдущих $r-1$ тактах. Тогда *процедурой П формирования решений* комплекса взаимосвязанных подзадач $\{Z_k\}$ назовем кортеж

$$\Pi = \langle \bar{B}, Y \rangle. \quad (9)$$

Под *реализацией процедуры* будем понимать конкретный набор блоков и порядок их выполнения во времени, получившийся в процессе решения конкретной задачи. Соответственно *распределенной системой* принятия решений будем называть такую систему, которая может реализовать распределенную процедуру.

Сделаем вывод. Предложенное формальное описание может быть положено в основу разработки математического обеспечения системы поддержки принятия решений в условиях распределенных как источников информации, так и лиц, принимающих решения.

УДК 332.025.12

Малахова Н. Б.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗРАХУНКУ ВАРТОСТІ І ЦІНИ ТОВАРІВ ЗАЛІЗНИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Об'єктивний процес розвитку залізничного транспорту в економічному аспекті пов'язаний з подальшим поглибленням розподілу праці і розвитком відносин власності. Спеціалізація праці і концентрація видів діяльності на певних операціях і технологічних процесах дає можливість виділити в сучасній залізничній системі дві самостійні, технологічно завершені, економічно відособлені сфери — залізничну інфраструктуру і перевізний процес. Кожна з них може продавати свій відособлений товар, хоча між собою ці товари суміжні. Один товар — це право доступу до мережі магістральних залізниць, а другий — власне послуга з перевезення вантажів або пасажирів. Дослідженню сутності і характеру цих двох товарів ще не надається належної уваги в сучасній літературі з економіки транспорту. Хоча Директиви

© Малахова Н. Б., 2005

Європейського Союзу 91/440, 2001/18, 2001/19 щодо розвитку залізничного підприємництва і забезпечення міжнародних транспортних коридорів містять вимогу до національних залізничних організацій про інституціоналізацію інфраструктурної і перевізної сфер [1, 2, 4].

Проблемою даної статті є пошук інформаційних технологій для формування вартості і ціни товарів залізничної інфраструктури. Для її вирішення поставлені задачі: обґрунтувати об'єктивну неминучість реорганізації нинішньої системи управління залізничними юридичними особами, виявити першочергові економічні умови створення конкурентного і монопольного середовища, пов'язані з ціною і вартістю прав доступу до залізничної інфраструктури.

Залізнична інфраструктура включає види діяльності, які забезпечують експлуатацію верхньої будови шляху, залізничного полотна, мостів і тунелів, контактної мережі, комунікацій сигналізації, автоблокування і зв'язку, систему енергопостачання. Право доступу до залізничної інфраструктури утворює самостійний товар, який в умовах ринкової економіки підприємства-перевізники і оператори купують для подальшої організації своїх товарів — перевізних послуг.

Послуга з продажу доступу до мережі (нитки графіку) має свої особливості за формою економічної організації, які полягають у доцільності вживання монополізму в інфраструктурному секторі залізничної системи. Навпаки, при організації надання перевізних послуг монополізм економічно недоцільний, не вигідний, не гарантує суспільству раціонального використання ресурсів і вимагає конкурентного середовища. Об'єктивні економічні закономірності обумовлюють необхідність конкурентного функціонування підприємств-перевізників і операторів. На користь суспільства, споживачів і самих залізничних виробників, перевізників і операторів повинно бути багато, і на ринку своїх товарів вони повинні конкурувати між собою.

Чому організаційно-правове розділення нинішніх залізничних підприємств на два сектори диктує необхідність нової реструктуризації? Які логічно, технологічно й економічно обґрунтовані шляхи реорганізації?

Шляхи реорганізації об'єктивно витікають з самого ества сучасного розвитку залізничної сфери, пов'язаного з виділенням виробничих систем, що формують два вказаних вище товари — продаж права доступу до інфраструктури і продаж вантажовласникам або пасажиром перевізної послуги. Розділення залізничного транспорту на дві сфери економічно неминуче, тому що форми організації цих двох товарів принципово різні, діаметрально протилежні, а суб'єкти господарювання змушені працювати в різних середовищах — монопольному або конкурентному.

Монопольна і конкурентна сфери багато в чому різні між собою для функціонування суб'єктів господарювання. Серед умов господарювання найважливішу роль виконує ціноутворення на товари, що надаються. Ціна і вартість товарів зв'язані між собою такими ж математичними співвідношеннями, як пов'язані граничні й середні величини від однієї первісної. Саме ці математичні закономірності і дозволяють з емпірично одержаних даних щодо маржинальних (граничних) витрат на будівництво і експлуатацію інфраструктури розрахувати середні затрати, що становлять вартість нитки графіка.

Відомо, що вартість товару відображає повні суспільно необхідні витрати на його виробництво і реалізацію. Ціна виступає формою вартості, її грошовим виразом і залежить від способу інституціоналізації ринку: чи є він конкурентним, чи монопольним.

Сучасні досягнення економічної теорії свідчать, що ціни на конкурентному ринку формуються на рівні граничних витрат, а ціни на монопольних ринках через істотні побічні ефекти повинні регулюватися на користь суспільства шляхом обмеження на рівні середніх витрат, тобто на основі збігу ціни з вартістю.

Довгий час головною перешкодою для здійснення цих принципів ціноутворення вважалася відсутність в емпіричній практиці господарювання інформації про граничні витрати й труднощі збору даних для їх розрахунку. Тепер доведено, що в безпосередній господарській практиці всі суб'єкти господарювання мають справу саме з маржинальними (граничними) величинами, здійснюючи калькуляцію витрат з розрахунку на одиницю товару, що випускається. Якщо раніше вважалося, що при звичайній калькуляції ми одержуємо середні затрати на одиницю продукції, то тепер ясно, що середні (питомі) затрати не тотожні середнім затратам і що останні можливо лише аналітичним шляхом розрахувати. Спосіб аналітичного розрахунку пов'язаний із застосуванням правил інтегрування до рівняння, що описує динаміку зміни маржинальних витрат. Самі маржинальні витрати легко одержати з емпіричних даних, показаних у фінансовій звітності будь-якого суб'єкта господарювання. Узяті за декілька послідовних періодів, вони легко апроксимізуються в рівняння, що становить першу похідну. Шляхом знаходження рівняння первісної від рівняння першої похідної і визначення середніх значень витрат приходимо до величини вартості й економічної сутності ціни та вартості товарів. У ринковій економіці ціна конкурентних товарів встановлюється за граничними витратами, а їх вартість відповідає середнім тратам. Ціна монопольних товарів визначається за мінімальними середніми витратами, тобто при $AC = MC$.

Виходячи з введеного в науковий обіг алгоритму, за розрахунковими даними про витрати на експлуатацію інфраструктури в одному з залізничних підприємств системи "Укрзалізниці" одержана інформація для формування вартості і ціни інфраструктурного товару залізничної системи.

Для одного з залізничних підприємств в системі "Укрзалізниця" за даними 1996 — 2003 рр. були розраховані граничні (МС) і середні (АС) витрати, які показані в таблиці.

Таблиця

**Маржинальні і середні витрати залізничної
інфраструктури підприємства N за 1996-2003 рр., коп/т-км**

Роки	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Маржинальні витрати МС	12,34	12,34	12,34	12,34	12,34	12,34	12,34	12,34
Середні витрати АС	12,48	12,48	12,48	12,48	12,48	12,48	12,48	12,48

З даних цієї таблиці видно, як змінювалася вартість (АС) інфраструктурного товару залежно від фактичних одиничних повних витрат (МС) залізничного підприємства N, що функціонує поки в неподіленому, нереструктуризованому вигляді.

Зробимо висновки. Виділяючи інфраструктуру в монопольну організацію, слід пам'ятати про правила регулювання ціни природного монополіста за середніми витратами ($P = AC$). Згідно з проведеним розрахунком, у ці роки ціну на право доступу до інфраструктури можна було встановлювати на рівні середніх витрат, тобто за суспільно значущою вартістю даного товару. Маємо з 1996 р. перевищення МС над АС, що свідчить про втрату ефекту від масштабу виробництва і невиправдане функціонування даного підприємства як монопольного в цілому. Монополізм слід залишити тільки для інфраструктурних видів діяльності, а саме залізничне підприємство N реструктуризувати. Точка $МС = АС$ не тільки відображала б мінімальні суспільно необхідні витрати для даного підприємства в його нинішньому технологічному стані, але й вартість його інфраструктурного товару, а також стан ефекту від масштабу виробництва.

Запропонована методика може бути розрахована на будь-який період за емпірично одержаними даними про фактичні витрати будь-якого залізничного підприємства, а також будь-якого монопольного підприємства інших галузей. Але важливо підкреслити, що у сфері інноваційно-структурних перетворень залізничного транспорту вона обґрунтовує рівень суспільно прийнятних інфраструктурних витрат для проведення назрілої реорганізації залізничної системи на два сектори.

Література: 1. Аббон Дж. Темпы реформ на европейских железных дорогах // Железные дороги мира. — 2002. — №7. 2. Далтон Г. Перспективные структуры управления на европейских железных дорогах // Железные дороги мира. — 2002 — №2. 3. Малахова Н. Б. Об'єктивні умови конкуренції на залізничному транспорті // Збірник наукових праць Київського університету економіки та технології транспорту: Серія "Економіка і управління". Вип. 4. — КУЕТТ, 2003. — С.68 — 72. 4. Пакет директив ЄС по інфраструктурі // Железные дороги мира. — 2001. — №6. 5. Пиндайк Р. Микроэкономика / Пер. с англ. / Р. Пиндайк, Д. Рабинфельд. — СПб.: Питер, 2002. — С. 385 — 386. 6. Баумоль У. Экономическая теория и исследование операций: Пер. с англ. [Под ред. М. М. Голанского и Ю. Я. Ольсевича. — М.: Прогресс, 1965. — 496 с. 7. Блауг М. Економічна теорія в ретроспективі: Пер. з англ. І. Дзюб. — К.: Вид. "Основи", 2001. — 670 с. 8. Малахова Н. Б. Статична та динамічна моделі функціонування українських підприємств // Вісник Харківського національного політехнічного університету, MicroCAD. — Харків: ХПИ, 2005.

УДК 628.31

Макеева Е. А.

**АУТСОРСИНГ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ
В ПРОЦЕССЕ ИННОВАЦИОННО-СТРУКТУРНЫХ
ПРЕОБРАЗОВАНИЙ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ**

Суть аутсорсинга (от англ. outsourcing – использование внешних источников) — это современная методология создания высокоэффективных и конкурентоспособных организаций, выполнение в условиях конкуренции сторонней организацией определенных задач, бизнес-функций или бизнес-процессов, необходимых для полноценного функционирования бизнеса. Аутсорсинг получил развитие именно в связи с развитием информационных систем и технологий, особенно в сфере деятельности, связанной с программированием, администрированием сетей и поддержкой информационных систем в целом в сфере логистики [1, 6 – 7].

© Макеева Е. А., 2005

В этой работе рассмотрены проблемы развития аутсорсинга информационных технологий в процессе инновационно-структурных преобразований предпринимательства в Украине.

В условиях интеграции международной экономики в мире широко используется практика аутсорсинга. Все больше мировых фирм используют аутсорсинг компаний, которые располагают передовым оборудованием и новейшими технологиями, дают гарантии и несут ответственность за качество выполняемых работ, используют современные принципы и формы управления.

Роль информации и значение умелой работы с ней связаны с развитием электронно-информационных сетей и информационных технологий. Создание и продвижение товаров на рынках требует все больших знаний, позволяющих формировать современные маркетинговые программы с учетом запросов конкретных покупателей. Значение умения работать с информацией возрастает не только для производителя и продавца, но и для принятия решений потребителем при покупке товаров и услуг [2, с. 23].

С возникновением мирового рынка сфера снабжения выполняет функции, связанные с поиском или созданием поставщиков мирового уровня, способных удовлетворить стратегические потребности международных предпринимательских структур с учетом существующей сегодня конкуренции, возможностей рынка и современной информационной технологии, модификации устаревших моделей, использования внешних источников снабжения.

Сегодня крайне важно широко использовать аутсорсинг информационных технологий для разработки эффективных направлений развития общества, трансформации информационных ресурсов в международном предпринимательстве, развитии иностранного инвестирования.

При аутсорсинге — передаче сторонним подрядчикам функций, связанных с осуществлением развития организации и управлением этим процессом, — следует определить свои подходы к производству, логистике, управлению персоналом в соответствии с формированием новых идей развития бизнеса. В центре соисполнителей и временных сотрудников должен находиться "мозг организации", который управляет корпоративной культурой, интеллектуальным капиталом.

При выборе источника использования аутсорсинга информационных технологий в международном предпринимательстве формируется новый тип рыночной экономики для достижения своих глобальных целей в кооперации с другими экономическими единицами.

Главным итогом развития инновационной сферы в совместных международных предприятиях является возникновение в национальных хозяйствах инновационных систем, в которых непрерывно зарождаются и реализуются радикальные нововведения, что требует не только формирования фундаментальной науки об информации, но и конкурентоспособного предпринимательского сектора. Совместные международные предприятия характеризуют особую функцию корпораций как лидеров нововведений и определяют направления инновационной деятельности каждой отдельно взятой страны, выполняя функции, которые не могут взять на себя другие секторы национальных инновационных систем.

Сделаем выводы.

1. С концентрированием внимания современных компаний на основных видах деятельности курс взят на аутсорсинг, на развитие корпоративных связей, создание поставщиков информационных систем мирового уровня, способных удовлетворить стратегические потребности предприятий.

2. Перспективным направлением применения аутсорсинга информационных технологий в международном совместном предпринимательстве является, по мнению автора, передача многих элементов аутсорсинга Торгово-промышленной палате Украины [3, с. 2 – 3]. Одесская региональная торгово-промышленная палата (ОРТПП) является членом ряда международных организаций, в том числе ассоциации палат Черноморской зоны, представляя в них интересы своих членов по вопросам предпринимательства и представляет широкий спектр услуг для осуществления международной предпринимательской деятельности, оказывает помощь в установлении и развитии научно-технических и торгово-экономических связей с иностранными предпринимателями, а также с организациями, которые их объединяют в более 80-ти странах мира. Регулярно организует для членов палаты деловые миссии за границу, обеспечивает предпринимателей деловой информацией [3, с. 30].

3. Внедрение инноваций, активизация резервов самоорганизации и саморазвития производственных систем должны быть нацелены на создание во всех регионах страны социально-ориентированной экономики и на работу в условиях жесткой конкуренции с упором на человеческий потенциал Украины. Одновременно экономическая политика должна быть направлена на разработку и освоение информационно-интеллектуальных технологий, присущих постиндустриальному обществу [4, с. 137].

Литература: 1. Аутсорсинг: создание высокоэффективных и конкурентоспособных организаций: Учеб. пособие / Под ред. проф. Б. А. Аникина. — М.: ИНФРА-М, 2003. — 188 с. 2. Евтух А. Информационная эпоха и актуальные проблемы экономики // Мировая экономика и международные отношения. — 2005. — №4. — С. 23 – 28. 3. Авраменко Л. История палаты / Одесский регион. Издатель: Одесская региональная торгово-промышленная палата. — Одесса: Моряк. — 2005. — №4 (47). — С. 23 – 30. 4. Чухно А. А. Посіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України. — К.: Логос, 2003. — 632 с.

АВТОМАТИЗАЦИЯ РАСПРЕДЕЛЕНИЯ ФУНКЦИЙ МЕЖДУ ЛПР И ЭВМ

Общий подход к распределению функций в диалоговых системах принятия решений (ДСПР) между лицом, принимающим решения (ЛПР), и ЭВМ заключается в передаче ЭВМ трудоемких информационно-поисковых и вычислительных операций и оставление за ЛПР интеллектуальных функций оценки и выбора вариантов планов или указания путей их поиска. Чем интеллектуальнее ДСПР, тем меньше ЛПР вмешивается в процесс поиска.

Количественная оценка возможности передачи той или иной функции от ЛПР к ЭВМ возможна, на взгляд автора, только на основе применения экспертных методов. Это обусловлено неполной формализацией процесса мышления человека, его интеллектуальных возможностей. Предлагаемые в литературе методы оценки функций по ряду параметров и методы оценки существенности преобразований информации в ходе реализации этих функций основаны на шкалах оценок параметров и существенности преобразований, задаваемых ЛПР.

Представляется правомерным подход, при котором каждая функция, реализуемая в ДСПР, оценивается по степени соответствия между формализованной (в ЭВМ) и неформализованной (у ЛПР) подмоделями, обеспечивающими выполнение этой функции. Чем выше степень соответствия, тем с большей уверенностью можно передать функцию ЛПР к ЭВМ.

Конечно, в ЭВМ можно заложить достаточно сложные модели и методы, с которыми плохо знаком ЛПР — пользователь ДСПР. Однако при проектировании и адаптации ДСПР роль ЛПР-проектировщика выполняет группа, включающая ЛПР-пользователя и системного аналитика, обладающего необходимыми знаниями о математических моделях и методах. Такая ЛПР-группа обладает более полными и адекватными данными об объекте и более широким набором моделей и методов, чем те, что могут быть формализованы в ЭВМ.

Основной для оценки функции с указанных позиций может служить диалоговая модель D системы управления (объект + орган управления). Для оценки функции F используем показатель S согласованности по F формализованной D^* и неформализованной $D^!$ подмоделей модели D , определяемый как $\sum \beta_i \mu_i$ при $\sum \beta_i = 1$, где β_i — коэффициент важности элемента $f_i \in D^*$ для выполнения функции F , причем элементу f_i соответствует элемент $l_k \in L_i \subset D^!$, где L_i — расплывчатое (нечеткое) множество элементов того же типа, что и f_i , но принадлежащее неформализованной подмодели $D^!$. Множество L_i задается множеством пар $L_i = \{l_k, \mu_L(l_k)\}$, $l_k \in L_i$, $0 \leq \mu_L(l_k) \leq 1$, где $\mu_L(l_k)$ или просто μ_i — степень принадлежности l_k к L_i , характеризующая реальность значения или применимость элемента l_k в текущих производственных условиях.

Инструментарий для автоматизации распределения функций между ЛПР и ЭВМ должен содержать следующие информационные и программные средства:

1. Полный для данного класса объектов список функций, реализуемых в ДСПР, например таких: ввод и корректировка оперативной, плановой и нормативно-справочной информации, поступающей из системы сбора данных или от ЛПР; выбор ограничений и критериев и задание правил предпочтений для субоптимизации оперативных планов; выбор методов и изменение параметров субоптимизации; поиск субоптимальных вариантов планов; корректировка вариантов планов; оценка достоверности и оперативности информации; передача (выдача) оперативных планов пользователям.

2. "Пустую" диалоговую модель, то есть базу данных и библиотеку процедур, состав и взаимосвязь между элементами которых определены, однако уточнение для конкретного объекта и наполнение информацией и программами еще не производилось.

3. "Пустые" списки коэффициентов важности β элементов $f_i \in D^*$, по одному списку на каждую функцию F .

4. "Пустой" поиск степеней принадлежности μ , по одному μ на каждый элемент f .

5. Языки и процедуры уточнения и заполнения списков β , μ , F .

6. Процедуры вычисления и выдачи значения оценок согласованности S модели D по каждой функции F .

7. Язык сценария, позволяющий зафиксировать распределение функций между ЛПР и ЭВМ.

В сущности, указанные средства образуют основу "пустого" прототипа ДСПР и могут использоваться не только при распределении функций на этапе проектирования, но и для перераспределения их между сеансами диалога в работающей ДСПР, а также при выполнении проектирования базы данных и сценария ДСПР и при их уничтожении.

Методика распределения функций между ЛПР и ЭВМ реализуется следующими этапами:

- 1) уточнение списка функций, выполняемых ДСПР, для конкретного объекта и класса задач;
- 2) уточнение состава и структуры формализованной подмодели D^* , реализованной в виде базы данных и библиотеки процедур.
- 3) уточнение состава и заполнения списков β и μ по результатам экспертного опроса ЛПР — пользователей;
- 4) расчет значений оценок согласованности C по каждой функции F и принятие решений ЛПР-проектировщиком о распределении функций между ЛПР-пользователем и ЭВМ;
- 5) составление сценария диалога для ДСПР.

В проектируемую ДСПР необходимо включить средства, позволяющие выполнять этапы 2, 3, 4 между сеансами диалога для обеспечения возможности периодически проводить поэлементную сверку подмоделей D^* и D^1 (модели в ЭВМ и у ЛПР), что позволяет повысить адекватность диалоговой модели реальному объекту управления.

Лепя Р. Н.

УДК 658.012.41

Петрачкова Е. Л.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПОЛОЖЕНИЯ ОЦЕНКИ КАЧЕСТВА И ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ РЕШЕНИЙ

Известно, что в сложившихся экономических условиях принятие оптимальных управленческих решений (УР) на промышленных предприятиях целесообразно осуществлять с применением адекватных научных методов, отражающих специфику деятельности предприятий и особенности современных экономических условий. На передовые позиции при этом выходит задача оценки качества и эффективности УР, влияния результатов деятельности системы подготовки и принятия УР на эффективность функционирования предприятия, что и явилось основой для осуществления настоящего исследования. Целью настоящей работы является формализация теоретических положений задачи оценки качества и эффективности УР на предприятии, разработка синтезированной схемы процесса оценки экономической эффективности УР, а также обоснование использования для формализации критериев и оценки эффективности УР на предприятии аппарата нечеткой реляционной модели представления знаний. Достижение поставленной цели позволит повысить обоснованность и оперативность выбора оптимальных УР на предприятии, эффективность функционирования отечественных предприятий.

Одной из наиболее важных составляющих качества УР является способность к оптимальному выбору управленческого персонала. В работе [1, с. 20 – 24] под качеством УР понимается степень соответствия параметров выбранной альтернативы решения определенной системе характеристик, удовлетворяющая его разработчиков и потребителей и обеспечивающая возможность эффективной реализации. К числу таких характеристик относятся: научная обоснованность (P), своевременность (P), непротиворечивость (P), адаптивность (P_4) и реальность УР (P_5). Для достоверной трактовки понятия, а также оценки качества УР список указанных характеристик в настоящем исследовании предлагается дополнить также следующими: расчетный уровень ликвидации проблемы (P_6), прогнозируемый уровень социально-экономических последствий реализации УР (P_7), рейтинг решения в системе возможных альтернатив (P_8), качество располагаемой для принятия решения информации (P_9), четкость формулировки цели (P), уровень подготовленности управляемой системы для восприятия с целью реализации УР (P), уровень информатизации и автоматизации процесса подготовки УР (P_{12}), прогнозируемая стоимость реализации УР (P_{13}), стоимость разработки УР (P_{14}).

© Лепя Р. Н., Петрачкова Е. Л., 2005

Каждая отмеченная характеристика, кроме P_{13} и P_{14} , должна иметь обязательную допустимую границу $\bar{P}_i, i = \overline{1,12}$, при этом УР может считаться качественным, если оно отвечает всем перечисленным выше требованиям, то есть $\forall i = \overline{1,12}, P_i \geq \bar{P}_i$. Система принятия УР на предприятии может считаться качественной, если для каждого УР

$$\frac{\sum_{i=1}^{12} \alpha_i P_i}{\alpha_{13} P_{13} + \alpha_{14} P_{14}} \rightarrow \max,$$

где α_i — удельный вес характеристики УР, определяемый экспертным путем, $\sum_i \alpha_i = 1$.

Следует отметить, что в научной литературе по рассматриваемому направлению термин "качество УР" зачастую переплетается с термином "эффективность УР". Так, качество УР является оценкой теоретически найденного ЛППР УР, а эффективность — оценкой практически реализованного УР. Исходя из этого, качество УР возможно оценивать еще до начала стадии его реализации. В общем виде эффективность целесообразно рассматривать как результативность функционирования системы и процесса управления, как результат взаимодействия управляемой и управляющей систем, то есть интегрированный результат компонентов управления. Эффективность показывает, в какой мере управляющий орган реализует цели, достигает запланированных результатов. Результаты действия, соотношенные с целью и затратами, — это и есть содержание эффективности как управленческой категории.

Проведенный анализ понятий "качество" и "эффективность УР" позволяет сделать вывод о том, что в научной литературе по отмеченной предметной области нет устоявшегося подхода к формированию адекватного понятийного аппарата, что требует проведения в рамках настоящего исследования теоретического обобщения. В частности, это вызвано тем, что в научных трудах не выделяется поэтапная эффективность, то есть эффективность разработки и реализации УР, а также его интегральная эффективность, что определяет необходимость проведения адекватного научного исследования. Исходя из этого, качество УР является составляющей их эффективности, а также, что эффективность УР необходимо рассматривать как объединение эффективности разработки и эффективности реализации УР, что соответствует двум стадиям процесса принятия УР.

Таким образом, в рамках настоящего исследования получены следующие результаты: проведен анализ существующих подходов к формализации понятийного аппарата задачи оценки качества и эффективности УР; определен состав показателей, характеризующих качество УР, а также сформированы принципы оценки качества системы принятия УР на предприятии; проведен анализ существующих методов оценки качества и эффективности УР; построена укрупненная схема оценки качества и эффективности УР.

Литература: 1. Ременников Б. В. Разработка управленческого решения: Учеб. пособие для вузов. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2000. — 140 с. 2. Лепа Р. М. Прийняття управлінських рішень на підприємстві: теорія та практика: Монографія / Р. М. Лепа, В. М. Тимохін / НАН України. Інститут економіки промисловості. — Донецьк: ТОВ "Юго-Восток, Лтд", 2004. — 262 с.

УДК 658012011

Левыкин И. В.

ТРЕБОВАНИЯ К ОБЕСПЕЧИВАЮЩЕМУ КОМПЛЕКСУ ПОЛИГРАФИЧЕСКОЙ ИНФОРМАЦИОННОЙ СИСТЕМЫ

Информационная система (ИИС) является специализированной компьютерной системой, предназначенной для ввода и обработки текстовой и графической информации, создания электронного макета (верстки) издания, получения оригинал-макета, фотоформ или непосредственно печатных форм, которые используются в дальнейших процессах получения готового издания.

При этом введение современных компьютерных технологий в издательское дело — одна из главных задач сферы печати. Процессы допечатной подготовки изданий сегодня невозможны без современных информационных издательских систем (ИИС), которые на

© Левыкин И. В., 2005

основе электроники, компьютерной и лазерной техники и технологий революционизировали эти процессы. Современные модели компьютеров, сканеров, цифровых камер, лазерных принтеров дают возможность создавать ИИС на мощных издательско-полиграфических комплексах, в установках, офисах, даже в домашних условиях, причем новейшие компьютерные технологии введения и вывода информации позволяют подготовить и распечатать издание, что качеством не уступает традиционной полиграфии. Развитие ИИС очень сильно влияет также на смежные издательско-полиграфические процессы.

Входные данные для проектирования ИИС: необходимое качество продукции; особенности печатного оборудования; алгоритм и режим выпуска издания; допустимое время стояния из-за неисправности или сбоя; объемы текстовой и графической информации в изданиях; объем, этапы и специфика финансирования; уже имеющаяся база или ее составные части; стандарты смежностей; перспективы облегчения и обновления; требования к помещениям, условия и правила эксплуатации; опыт и необходимость обучения персонала.

Можно выделить две стратегии введения новых информационных технологий в издательско-полиграфическом деле:

1) информационная технология применяется к существующей организационно-технологической структуре предприятия, и осуществляется только локальная модернизация сформированных методов работы. При этом, как правило, рационализируются только рабочие места;

2) организационно-технологическая структура модернизируется таким образом, чтобы информационная технология давала максимальный эффект. Основной стратегией является введение новых технологических процессов и операций, характер которых коренным образом изменяется на базе широкого использования постоянно возрастающих возможностей компьютерных технологий. Это особенно характерно для современного состояния издательского дела и полиграфии.

В любом случае структурной единицей ИИС является автоматизированное рабочее место, которое, как правило, не зависит от функционального предназначения, состоит из таких компонентов: человек (специалист), информационное обеспечение, программное обеспечение, аппаратное обеспечение.

Создание информационных издательских систем предусматривает наличие значительных материальных, финансовых и трудовых ресурсов, которые должны быть использованы при разработке систем и их элементов. В основу методологии создания подобных систем должен быть положен логистический подход, обеспечивающий снижение затрат на всех этапах их проектирования.

Примеры разработки информационных издательских систем показывают, что эффективными являются такие системы, которые должны обладать высокой степенью адаптивности с ориентацией на реализацию широкого спектра функций, позволяющие осуществлять дополнительные задачи без привлечения значительных материальных, финансовых и трудовых затрат. Передовой отечественный и зарубежный опыт создания подобных систем показывает, что до завершения процесса проектирования сложно определить их характеристики. Для приближенной оценки соответствия характеристик разрабатываемой ИИС современным тенденциям её развития вводится обобщенный показатель научно-технического уровня (НТУ). Определяющими составляющими показателя НТУ ИИС являются частные показатели, а именно: уровень организационной деятельности объекта; системотехнический уровень обеспечивающей ее части; экономический уровень системы, уровень автоматизации функций управления, характеризующий функциональную структуру системы.

Из рассмотренного перечня локальных показателей наиболее значимыми, оказывающими максимальное влияние на обобщенный показатель являются показатели автоматизации функций управления и системотехнического уровня информационно-издательской системы, фактически определяющие уровень её эффективности, так как от состава и уровня каждого из функциональных модулей зависит возможность реализации функций информационной издательской системой в установленные сроки.

Расчёт показателя системотехнического уровня зависит от множества факторов и, в частности, от возможности получения оценок по уровням каждого модуля информационно-вычислительной подсистемы. Предусматривается, например, определение таких показателей, как использование данных, среднесуточная загрузка, использование средств отображения типа используемых устройств. Главным обобщенным фактором системотехнического уровня информационной издательской системы, как и любой системы управления, является своевременная реализация всеми функциональными модулями соответствующих операций, так как от уровня каждого из них зависит оперативность представления пользователю справочных или расчётных данных для принятия управленческих решений. Реализация всех этих требований в процессе проектирования осуществляется при разработке всех функциональных модулей информационно-вычислительной подсистемы, что предусматривает наличие значительных материальных, финансовых и трудовых ресурсов. Поэтому в основу методологии разработки ИИС должен быть положен логистический подход, предусматривающий прежде всего сокращение затрат на всех этапах проектирования издательской системы.

ЛОГІСТИЧНІ ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ

Сучасний етап впровадження логістичних концепцій виходить за рамки інституційованих меж підприємства завдяки формуванню інформаційних мереж в регіональному, національному та інтернаціональному (глобальному) масштабах. Інформаційний потік як елемент логістичної системи функціонує за правилами певної інформаційної системи. В логістиці, як і в маркетингу, в менеджменті, обліку або фінансах, при прийнятті тих чи інших рішень завжди існують певні інформаційні потреби, класифіковані відповідно до функціонального призначення. Саме тим викликається доцільність створення інформаційних систем, завдяки яким забезпечується неперервний доступ до актуальної, точної та правдивої інформації.

Оскільки логістична діяльність зазвичай виходить за рамки підприємства, то її інформаційні потреби є значно більшими, ніж, наприклад, потреби маркетингу чи обліку. Тому виникає необхідність у створенні логістичної інформаційної системи (LIS — Logistics Information System), яка має свої особливі функції. Система логістичної інформації може виступати вагомим інтеграційним чинником як всередині підприємства, так і поза його межами. Так, отримавши замовлення, підприємство мусить ефективно здійснити функції планування, координації і контролю виконання замовлення стосовно матеріального потоку (від сировини до готової продукції), що безпосередньо залежить від інформаційного забезпечення прийняття відповідних рішень.

Іншими словами, система інформаційного забезпечення прийняття рішень у сфері логістичної діяльності теж мусить будуватися на засадах концепції логістики, що обґрунтовано приймається в дослідженнях відомих авторів, зокрема в працях [1, с. 28; 2, с. 55; 3, с. 206; 4, с. 517]. Водночас малодослідженою все ще залишається сфера інтеграції інформаційних систем логістики в умовах функціонування ланцюгів поставок чи будь-яких міжорганізаційних утворень.

Постановка завдання. Викладене вище актуалізує дослідження щодо окреслення функцій та завдань логістичних інформаційних систем в реалізації функцій управління матеріальним потоком та обґрунтування відповідних функцій експертних систем.

LIS виконує чотири основні функції:

організацію комунікації з клієнтом задля досягнення акцептованого рівня обслуговування; планування виконання замовлення згідно з вимогами клієнта (час, простір і т. д.); координацію логістичної діяльності учасників логістичного ланцюга в часі і просторі; контроль виконання замовлення, включаючи моніторинг фізичного переміщення товарів.

Це визначає, що інформаційна система має бути надійною (з точки зору правдоподібності інформації), еластичною (з точки зору адаптації), відкритою (з точки зору інтеграції) та продуктивною й ефективною (з точки зору співвідношення витрат і результату). Наглядним може бути стан, коли зі зміною кон'юнктури ринку організація змушена реалізувати концепцію диверсифікації виробництва, і це вимагає одночасного й взаємозалежного вирішення сукупності логістичних проблем:

у постачанні — формування відповідної системи матеріально-технічного постачання сировиною, матеріалами, комплектуючими, а також транспортних і складських потужностей тощо;

у виробництві — реконструкція підприємства, вдосконалення та впровадження нових технологій, закупівля нового обладнання, зміна системи оперативно-виробничого планування та диспетчерування, організаційна перебудова і т. п.;

у збуті — проектування та організація відповідних розподільчих систем, організація системи маркетингових досліджень, формування моделі логістичного сервісу;

у сфері трудових ресурсів — підготовка та комплектування працівників необхідної кваліфікації, реформування управлінської структури;

у сфері фінансів — мобілізація фінансових ресурсів і створення достатнього фінансового забезпечення;

у сфері інформації — формування необхідного інформаційного потоку.

Іншою сферою є вимоги оперативного управління матеріальними потоками, а це означає необхідність забезпечення паралельності матеріальних та інформаційних потоків у часі, тобто забезпечення збору, обробки й передачі інформації в режимі реального масштабу часу. Як показує світовий досвід, проблема функціонування інформаційного потоку в темпі матеріального потоку вирішується за допомогою відповідних технологій — обміну даними (EDI) та автоматичною ідентифікацією (AI) на основі мікропроцесорної техніки, здатної ідентифікувати окрему вантажну одиницю, через сканування різноманітних штрихових кодів розпіз-

навати будь-який логістичний продукт. Таке обладнання дозволяє отримувати інформацію про логістичну операцію в момент і в місці її здійснення — на складах промислових підприємств, в розподільчих центрах (базах), на транспорті, в магазинах тощо, а це означає можливість її опрацювання в режимі реального часу і відповідного впливу на матеріальний потік в оптимальні терміни.

Сучасними досягненнями в оперативному управлінні необхідно вважати так звані експертні системи — один із найбільш ефективних варіантів консультативних систем з використанням ідеї штучного інтелекту (знання, процедури тощо). Як узагальнено в роботі [2], якісна інформаційна підготовка та ефективні консультативні системи в цілому визначають якість прийнятого рішення, а саме: 80% завдяки інформації, 10% — завдяки інспірації та 10% — завдяки інтуїції.

З допомогою консультативних систем до певної міри стандартизовано вирішення більшості логістичних проблем, серед яких такі типи [2, с. 178]:

- рішення *make or buy* (зробити чи купити);
- планування виробництва, зокрема формування асортименту, планування використання виробничого цеху, формування матеріальних переміщень, впорядкування завдань на виробничих машинах, мінімізація запасів незавершеної продукції;
- планування постачання сировини, зокрема вибір постачальника, прогнозування пропозиції, планування можливостей субституції матеріалів та субвузлів;
- обслуговування клієнта у руслі визначення потреб та вимог клієнтів;
- прогнозування величини попиту — в часовому і просторовому діапазоні;
- планування дистрибуції, зокрема вибір каналів дистрибуції;
- планування розміщення складських баз, визначення їх величини і кількості;
- управління складським господарством, зокрема планування господарювання складу, планування прийому та видачі, планування алокації запасів;
- управління запасами, визначення страхового рівня запасів;
- моделювання дистрибуційної мережі, зокрема локалізація логістичних центрів, складсько-транспортних баз, транспортних вузлів, формування транспортних сполучень між ними;
- формування вантажів, розміщення товарів у вантажних одиницях;
- управління транспортуванням, зокрема формування структури власності транспортного парку, вибір виду транспорту та перевізника;
- управління транспортним парком, у тому числі підпорядковування парку перевізним дорученням і водіїв машинами, управління процесами оновлення парку;
- планування перевезень, у тому числі планування доставки вантажу та його комплектування, планування переміщень (маршрутизація).

Зробимо висновки. 1. Отриманню тривалих конкурентних переваг організаціями сприяє логістична концепція управління підприємством, впровадження якої неможливе в сучасних умовах без створення інформаційних систем. 2. Повноцінна інформаційна підтримка логістичних рішень вимагає створення експертних систем для підготовки рішень з традиційних логістичних проблем.

Література: 1. Васелевський М. Інформація та кадри в логістичних системах: Монографія / М. Васелевський, Р. Патора. — Львів: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2001. — 272 с. 2. Kompendium wiedzy o logistyce/ Pod redakcją Elżbiety Gołembskiej. — Warszawa, Poznań: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1999, 315 s. 3. Christopher M. Logistyka i zarządzanie łańcuchem sprzedaży. — Kraków: Wydaw. PSB, 1998. — 273 s. 4. Coyle J., Bardi E., Langley C. Zarządzanie logistyczne. — Warszawa, PWE, 2002. — 734 s.

Полякова О. Ю.

УДК 330.46:332.146

Олексенко О. С.

ПОЕТАПНА МОДЕЛЬ ОЦІНКИ РИЗИКОВАНOSTІ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЕКТУ

Одним із важливих інструментів розвитку економіки України є інноваційна діяльність. Необхідність активізації інноваційної діяльності в Україні беззаперечна, це підтверджено багатьма економістами [1, 2]. Тому одним із найважливіших питань сьогодення, що постають перед керівниками всіх рівнів управління, є необхідність реалізувати інноваційні рішення та цим самим сприяти розвитку інноваційної діяльності країни в цілому.

© Полякова О. Ю., Олексенко О. С., 2005

Оцінка інноваційних проектів з метою їхнього відбору — найважливіша сфера прийняття рішень для керівників підприємств та інвесторів. Тому вона повинна бути достатньо обґрунтованою й спиратись на використання багатьох методів і критеріїв [3, 4].

Метою нашого дослідження є побудова моделі всебічної оцінки інноваційних проектів, яка дозволить підвищити обґрунтованість інноваційних рішень, тому пропонується розширити множину використовуваних критеріїв за рахунок оцінок ризикованості для кожного з етапів життєвого циклу інноваційних проектів (ЖЦІП).

Використання кількісних критеріїв для аналізу інноваційного проекту може виявитися недостатнім. З метою більш глибокого аналізу й ухвалення рішення про реалізацію проекту включають до розгляду й якісні критерії. В силу унікальності кожного інноваційного проекту стандартних критеріїв їхньої об'єктивної оцінки не існує.

Як правило, для кількісної оцінки інноваційних проектів використовують загальні властивості проекту, пов'язані з його прибутковістю та рентабельністю, але критерії, що характеризують інноваційний проект, слід розглядати за фазами його життєвого циклу, оскільки кожна фаза має свої особливості. Це дозволить побачити переваги й недоліки інноваційного проекту і дати можливість вчасно зреагувати на них протягом відповідних фаз.

ЖЦІП включає 3 фази, які об'єднують 12 етапів: фазу науково-дослідної роботи: маркетингові й наукові дослідження потреб ринку, генерація ідей, відбір бізнес-ідей, розробка концепції товару і її перевірка; фазу виробництва: аналіз можливості виробництва й збуту, розробка товару, пробний маркетинг, підготовка й виробництво товару; фазу реалізації: впровадження, ріст, зрілість, спад. У фазі науково-дослідної роботи критерії спрямовані на оцінку ринкових можливостей та потенціалу інноваційного проекту, у фазі виробництва головними критеріями стають реалізаційні можливості підприємства, а у фазі реалізації — критерії, що характеризують систему і методи збуту нового товару.

Кожний етап життєвого циклу інноваційного проекту має свої ризикові особливості. Основними умовами, що негативно впливають на ефективність проекту, є: зсув запланованих строків закінчення цієї або іншої фази (усі 12 етапів); збільшення запланованих витрат, пов'язане з перевитратою інвестиційних коштів (усі 12 етапів); зменшення запланованих доходів, пов'язане з додатковими ризиками, які стримують комерціалізацію інновації на ринку (3 фаза ЖЦІП).

Щоб забезпечити об'єктивність аналізу ефективності інноваційної діяльності підприємства, необхідно кількісно оцінювати величину ризиків інноваційного проекту. Існує безліч підходів до оцінки цих ризиків. Однак у силу унікальності кожної інновації загальноживаних рецептів об'єктивної оцінки ефективності інноваційного проекту не існує. З висловлених міркувань проблема об'єктивної оцінки ефективності інноваційного проекту залишається актуальною.

Зробимо наступне базове припущення: величина очікуваних втрат (інвестиційних, часових, дохідних) пропорційна величині ризику відповідного етапу. Нехай X_{ij} — оцінка ймовірності невиконання i -го етапу (ймовірність невиконання) ЖЦІП під впливом j -го виду ризиків, $i = 1, \dots, 12$; $\bar{x}_{ij}, \underline{x}_{ij}$ — відповідно оптимістична та песимістична оцінки. Модель оцінки ризику інноваційного проекту представимо в наступній формі:

$$K_1 = \sum_{i=1}^{12} I_i x_i, \quad K_2 = \sum_{i=1}^8 T_i x_{i2}, \quad K_3 = \sum_{i=9}^{12} T_i x_{i3}, \quad K_4 = \sum_{i=9}^{12} R_i x_{i4},$$

де I — витрати за 12-ма етапами життєвого циклу інноваційного проекту;

T — тривалість етапу ЖЦІП;

R — недоодержання прогнозованого грошового потоку за третьою фазою.

Критерій K_1 характеризує сумарну величину перевитрат інвестицій при реалізації всіх етапів інноваційного проекту; критерій K_2 означає вимогу мінімізації сумарної величини перевищення планового часу реалізації перших восьми етапів інноваційного проекту, пов'язаних першими двома фазами; критерій K_3 враховує життєвий цикл товару й відбиває мінімізацію втрат часу за рахунок ризику, пов'язаного з комерціалізацією інновації на ринку; критерій K_4 описує сумарну величину недоодержання прогнозованого доходу.

Загальна оцінка може бути отримана у вигляді згортки чотирьох критеріїв: $K = \alpha_1 K_1 + \alpha_2 K_2 + \alpha_3 K_3 + \alpha_4 K_4$, де α_i — вагові коефіцієнти групи ризиків, $\alpha_1 + \alpha_2 + \alpha_3 + \alpha_4 = 1$. Оцінка проекту повинна здійснюватися для оптимістичного та песимістичного варіантів. Критерій K дозволяє провести порівняльну оцінку різних інноваційних проектів на основі співставлення їх оптимістичної та песимістичної оцінок. Для вибору більш прийняттого з них можна використовувати принцип оптимізації В. Парето.

Отже, в керуванні інноваційними проектами важлива роль належить оцінці їх економічної ефективності та ризикованості. Найбільш об'єктивний результат гарантований при поєд-

нанні використання як кількісних, так і якісних методів оцінки. Використання запропонованого підходу до оцінки ризикованості ІП дозволить виявити приховані недоліки проекту, які можуть вплинути на його реалізацію на окремих етапах і підвищити якість прийняття інноваційних рішень.

Література: 1. Гальчинський А. Інноваційна стратегія українських реформ / А. Гальчинський, В. Геєць, А. Кінах, В. Семиноженко. — К.: Знання України. — 2002. — 336 с. 2. Гусєв В. О. Інноваційна діяльність в Україні у світових координатах розвитку // Статистика України. — 2003. — №3. — С. 40 – 45. 3. Пазинич В. І. Оцінка фінансової ефективності впровадження інноваційних програм на підприємстві. // Фінанси України. — 2002. — №6. — с. 42 – 47. 4. Савчук В. П. Анализ и разработка инновационных проектов. Учеб. пособие. / В. П. Савчук, С. И. Прилипка, Е. Е. Величко — К.: Абсолют-В, Эльга. — 1999. — 264 с.

Радевич Н. В.

УДК 681. 518 (477)

Нікітіна О. В.

ЗАГАЛЬНІ КОНЦЕПТУАЛЬНІ Й ТЕХНІЧНІ АСПЕКТИ ПОБУДОВИ КОРПОРАТИВНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ

Сучасною тенденцією розвитку корпоративних інформаційних систем та технічної транспортної основи — корпоративних мереж — є перехід до інтегрованої передачі даних і мовлення (за оцінками експертів, інтегрований трафік у 2003 році становитиме близько 84% від загального проти 48% — у 1996 році). Мотиви такого переходу обумовлені істотною економією при використанні найдорожчого ресурсу мережі — каналів зв'язку.

Застосування інтегрованої передачі інформаційних потоків забезпечує кожне робоче місце повним комплексом інформаційних послуг при виправданих витратах на їх підтримку. Зокрема, телефонні розмови між регіональними відділеннями перетворюються на розмови в межах установи, що забезпечує кращий контроль і безпеку, не кажучи вже про суттєве зниження витрат на міжміський зв'язок.

Досліджуючи стан телекомунікаційного простору України, необхідно відзначити досить складні стартові умови побудови територіально розподілених мереж. Найперша й найбільш фундаментальна перешкода — це якість стандартних каналів зв'язку, що вже існують (каналів тональної частоти). Їхня низька якість зумовила той факт, що ряд компаній, світових лідерів каналного устаткування, змушені були адаптувати свої продукти для українського ринку. Це дало змогу частково вирішити дану проблему і стало поштовхом до впровадження альтернативних технологій, наприклад бездротового зв'язку.

Напрями еволюції технологій побудови корпоративних мереж в Україні можна вважати визначеними. Накопичений досвід помилок і вдалих рішень в інших країнах українські фахівці грамотно аналізують, виробляють власні концепції, котрі поступаються світовим аналогам. На даний момент можна стверджувати, що Україна має власний потенціал знань для побудови територіально розподілених мереж, заснованих на використанні інформаційних технологій, спроможних задовольнити потреби будь-якого корпоративного замовника.

Підхід до вибору технології передачі інформації індивідуальний для країн з різним рівнем розвитку інфраструктури телекомунікацій. Чинники, що впливають на цей вибір, мають економічний, географічний та політичний характер і пов'язані, передусім, з політикою національних телекомунікаційних компаній.

Яскравим прикладом завершеної розробки складного програмного продукту, орієнтованого на використання в найбільшій телекомунікаційній компанії України — українському державному підприємстві електров'язку "Укртелеком" — є підприємства "Укртелекому".

Підприємства "Укртелекому", надаючи послуги електров'язку, мусять розраховувати їхню вартість, виставляти рахунки, враховувати зроблені оплати, зводити баланс рахунків клієнтів, працювати з дебіторами (в існуючих економічних умовах їх стає дедалі більше), проводити взаєморозрахунки з діловими партнерами тощо. Автоматизовані системи, що забезпечують таку функціональність, називаються білінговими.

© Радевич Н. В., Нікітіна О. В., 2005

На західному ринку є кілька десятків систем такого класу, але, як правило, використовувати їх в умовах України без значної модифікації неможливо через проблеми, пов'язані з: національним законодавством (часті його зміни, запровадження нормативних даних у дію заднім числом);

величезною кількістю пільгових категорій клієнтів (для західних систем це цілком незрозуміла категорія) і практики часткового відшкодування їхніх витрат різними організаціями; змішаним використанням технічних засобів (наприклад, до 18.00 годин телефон використовується підприємством, а після зазначеного часу — фізичною особою).

Крім цього, вартість таких систем дуже значна (сотні тисяч і мільйони доларів США).

Необхідно відзначити, що білінгові системи, призначені для використання обласними дирекціями "Укртелеком", є складними програмно-технічними комплексами, що включають потужні серверні комплекси, які забезпечують величезні обсяги обчислень, великі бази даних БД — десятки та сотні гігабайт; потужні принтери, що мають надрукувати сотні тисяч рахунків й інших документів за кілька днів, розгалужену мережу передачі даних для забезпечення функціонування сотень робочих місць. Для експлуатації таких систем мають бути підготовлені як обслуговуючий персонал, так і безпосередні користувачі.

Розробка системи такого масштабу неможлива без застосування промислової технології розробки комп'ютерних систем.

Зробимо висновки. Розроблена і використовується в НПФ "Енран-Телеком" технологія заснована на:

застосуванні відповідних державних стандартів, що діють в Україні, а також на використанні елементів британської промислової технології розробки інформаційних систем — SSADM, що де-факто стає стандартом в Європейському співтоваристві;

застосуванні 10-ти власних стандартів, які регламентують усі критично важливі процеси розробки;

застосуванні спеціально розробленої системи організації та керування проектом;

використанні відчуженого від розроблювачів і програмістів процесу складання програмних компонентів і створення інсталяцій системи або окремих частин;

організації багаторівневого процесу тестування.

Література: 1. Коуров Л. В. Информационные технологии. — Мн.: Амалфея, 2000. — 192 с. 2. Панов А. В. Разработка управленческих решений: информационные технологии — М.: Радио и связь, 2004. — 152 с.

УДК 628.31

Слукина С. А.

АНАЛИЗ ФАКТОРОВ ФИНАНСОВОГО РИСКА ПРЕДПРИЯТИЯ КАК ЭЛЕМЕНТ ИНФОРМАЦИОННОЙ БАЗЫ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ РИСКАМИ

Результаты деятельности любого предприятия складываются под воздействием множества внешних и внутренних факторов, каждый из которых несет в себе элементы случайности. Поэтому неопределенность и риск являются неотъемлемыми составляющими функционирования производственных структур. От точности прогнозов и степени адаптируемости системы к возможным сбоям и отклонениям в окружающей рыночной среде и внутри себя во многом зависит экономический успех предприятия. Разработка и внедрение на предприятиях систем управления рисками является перспективной инновацией в сфере производственного менеджмента.

Для **рисков производственно-хозяйственной деятельности** имеются теоретические проработки и практические рекомендации по созданию систем управления рисками (СУР). Существует много классификаций рисков по различным признакам. При этом для обеспечения управляемости, обозримости и полного охвата на практике, как правило, группы рисков высшего уровня выделяют по основным элементам производственного процесса: риски, связанные с кадрами, основными фондами, предметами труда, технологией и т. д.

©Слукина С. А., 2005

Наименее проработанными остаются вопросы, связанные с управлением **финансовыми рисками** в деятельности промышленных предприятий. Финансовые риски широко исследуются, и разрабатываются схемы управления ими для кредитных и страховых организаций. Но не менее значимой является проблема управления финансовыми рисками и для других отраслей экономики.

Финансовые риски рассматриваются нами на примере ремонтно-строительного предприятия. Классификация рисков важна для построения эффективной системы управления ими. Предлагаемая классификация двух верхних уровней приведена в таблице. На этих уровнях может быть обеспечена почти полная универсальность, приемлемость классификации для разных экономических объектов. Более глубокие уровни с доведением до конкретных показателей имеют специфику и не обладают универсальной применимостью.

Таблица

Классификация финансовых рисков промышленного предприятия (верхние уровни)

Группы рисков	Факторы риска по группам				
	1.1.	1.2.	1.3.	1.4.	
1. Утрата имеющихся финансовых ресурсов	Обесценивание в связи с инфляцией	Вывод из эксплуатации недоамортизированного оборудования	Списание неликвидных запасов	Порча, утрата имущества	
2. Снижение прибыли по сравнению с планом, получение убытков. (Если величина убытков > критической, то 2. — один из факторов 1)	2.1.	2.2.	2.3.	2.4.	2.5.
	Производство и реализация продукции, услуг меньше планового объема	Снижение цен товаров, услуг по сравнению с планом	Увеличение затрат на материальные ресурсы	Увеличение затрат на содержание фондов	Увеличение затрат на оплату труда
3. Дефицит финансовых ресурсов (недостаточность для обслуживания оборота). Если величина дефицита > критической, то 3. — один из факторов 2)	3.1.	3.2.	3.3.	3.4.	
	Рост дебиторской задолженности	Снижение кредиторской задолженности	Относительный (временный) дефицит оборотных средств	Абсолютный недостаток оборотных средств	

Следующие уровни классификации раскрывают более детально факторы рисков перечисленных групп. Например, среди факторов группы 2.5 (см. таблицу) можно назвать рост трудоемкости работ, снижение выработки, рост заработной платы.

Для каждого первичного (измеримого конкретными показателями) фактора финансового риска проводимый на основе набранной статистики анализ включает в себя:

оценку степени колеблемости при помощи стандартного отклонения и коэффициента вариации (основной характеристики рисковости фактора);

исследование влияния данного фактора на основные (критериальные) финансовые показатели работы предприятия — на качественном уровне;

количественную оценку этого влияния при помощи коэффициентов эластичности критериальных показателей по данному фактору;

установление диапазонов отклонений данного фактора, которые могут считаться зонами приемлемого, критического и катастрофического риска для каждого критериального показателя.

Необходимым предварительным элементом последнего этапа анализа является выбор базовых (плановых или желательных) значений критериальных показателей и оценок их приемлемых, критических и катастрофических отклонений от базы.

СУР, используя адекватные методы управления рисками, должна обеспечивать устойчивость экономического объекта при различном поведении факторов риска, не зависящих от действий предприятия, и удержание в приемлемых рамках факторов, на которые предприятие может влиять, разрабатывая специальную программу превентивных мероприятий по снижению рисков.

Рассмотренные вопросы формирования аналитической базы системы управления финансовыми рисками — лишь один из аспектов проблемы формирования такой системы в рамках общего менеджмента предприятия. Предлагаемые подходы служат созданию информационной базы для последующей разработки конкретных программ управления рисками предприятия на каждый календарный период.

АДАПТИВНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ РАЗРАБОТКИ ПРОГРАММНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ КАК ИНСТРУМЕНТ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИННОВАЦИОННЫХ РЕШЕНИЙ ПРИ ПРОЕКТИРОВАНИИ СЛОЖНЫХ ИУС

Рассматривая комплекс современных проблем разработки и сопровождения сложных информационно-управляющих систем (ИУС), следует учитывать наличие так называемых унаследованных приложений (*legacy application*), что является одним из критически важных факторов, которые на концептуально-модельном уровне существенно влияют на современный этап развития методов проектирования программного обеспечения (ПО). При этом дальнейшая успешная эксплуатация таких систем предполагает обязательный учет следующих обстоятельств, влияние которых отчетливо проявилось за последние 10 – 15 лет [1]:

появление *принципиально новых ИТ* для создания глобальных и корпоративных ИУС: Internet/intranet технологии, хранилища данных, сетевые распределенные агенты, системы мобильных вычислений и некоторые другие;

изменение принципов управления и технологий *подготовки и принятия решений* в бизнесе, на производстве и т. д., связанное с использованием рыночных принципов управления экономикой;

резкое ускорение *процессов интеграции* экономических и производственных структур Украины в европейское и мировое информационное пространство.

Анализ последних публикаций по тематике реинжиниринга ИУС в сборнике докладов наиболее представительной в Украине международной конференции по вопросам информатики и программирования "УкрПРОГ, 2004" [2] показывает, что отчетливо наметилась тенденция рассматривать эти проблемы не только (и не столько) как задачи *внесения изменений* в унаследованные системы, поскольку эти методы в основном уже достаточно хорошо разработаны как на концептуальном уровне, так и в инструментальном плане, а в большей степени — как проблемы разработки таких подходов к проектированию и сопровождению новых ИУС, которые обладали бы *способностью к эволюции* в процессе их сопровождения и повышением своими *устойчивости и "выживаемости"* в условиях непрерывных изменений в среде их функционирования. При этом становится все более очевидным, что эффективные решения в этой области могут быть получены путем применения *адаптивных моделей* разработки ПО с использованием современных *технологических платформ* для реализации таких систем [3 – 4], и поэтому актуальной проблемой становится разработка обобщенных формализованных моделей таких процессов.

Один из возможных подходов к решению этой задачи состоит в проведении содержательного анализа *структурных схем* адаптивных систем управления и различных *моделей жизненного цикла* разработки ПО, в результате чего можно установить структурно-функциональное соответствие между их основными процессами и артефактами. На основании этого теоретико-множественное определение *обобщенной модели адаптивной схемы разработки и сопровождения* ПО сложной ИУС $M^{(ADS)}$ может быть задано в виде кортежа множеств:

$$M^{(ADS)} \Rightarrow \langle SA, SR, DM, DP, EM \rangle,$$

где A — множество проектных вариантов *системной архитектуры* (System Architecture);

SR — множество *системных требований* (System Requirements) к разрабатываемой (модифицируемой) ИУС;

M — множество *доменных моделей* (Domain Models), которые содержат информацию о предметной области проектирования и функциональных характеристиках среды самого процесса проектирования ПО;

P — множество *процедур проектирования* (Design Procedures);

M — множество *моделей оценки* (Estimation Models) различных характеристик (свойств) получаемых проектных решений;

$\langle \dots \rangle$ — теоретико-множественный оператор формирования упорядоченной n -арки (n -местного кортежа).

При использовании этого представления процессов адаптивного проектирования в качестве инструмента повышения эффективности компонентных программных решений особое значение имеет формирование множества адекватных моделей оценки (множества EM) таких их характеристик, как производительность и надежность. Для этого нами уже предложен ряд имитационных и метрических моделей, а также разработана соответствующая инструментальная среда для их использования [5]. В дальнейшем предполагается структурировать множество этих моделей в виде кортежа:

$$M^{(\Sigma)} = \langle M^{(Dom)}, M^{(Shm)}, M^{(Com)}, M^{(Ins)} \rangle,$$

где $M^{(Dom)}$ — множество моделей *доменного уровня*;

$M^{(Shm)}$ — множество моделей *уровня схем межкомпонентного взаимодействия*;

$M^{(Com)}$ — множество *моделей отдельных компонентов*;

$M^{(Ins)}$ — множество моделей *внутрикомпонентных программных механизмов*, что обеспечивает возможность комплексной и эффективной оценки получаемых проектных решений.

Литература: 1. Ткачук Н. В. Архитектуры, модели и технологии программного обеспечения информационно-управляющих систем / В. А. Шеховцов, Д. В. Кукленко, В. Е. Сокол. — Харьков: НТУ "ХПИ", 2005. — 546 с. 2. Материалы 4-й международной научной конференции по программированию "УкрПРОГ'2004" (1 – 3 июня 2004 г., Киев) // Проблемы программирования. — 2004. — №2 – 3 (спецвыпуск). — 614 с. 3. Згуровский М. З. Информационная платформа сценарного анализа в задачах технологического предвидения / М. З. Згуровский, Н. Д. Панкратова // Кибернетика и системный анализ. — 2003. — №4. — С. 112 – 225. 4. Павлов А. А. Информационные технологии и алгоритмизация в управлении / А. А. Павлов, С. Ф. Теленик. — К.: Техника, 2002. — 344 с. 5. Ткачук Н. В. Комплекс имитационных моделей для исследования компонентных программных решений в ИУС АСУ ТП / А. В. Горелький, А. А. Земляной // Вісник НТУ "ХПИ". — Харків: НТУ "ХПИ". — 2004. — №18. — С. 145 – 152.

Чен Р. Н.

УДК 334.012.64

ОРГАНИЗАЦИЯ КЛИЕНТСКОГО ДОСТУПА В СУБД ACCESS

Несмотря на широкое распространение и использование СУБД Access и серверных баз данных Oracle, Ms SQL Server, вопросы совместного использования Access и Oracle или Ms SQL Server, к сожалению, не находят надлежащего освещения. Если разработанная база данных должна одновременно обслуживать множество пользователей и/или работать с большими объемами данных, то желательно создать клиент-серверный режим работы, в котором СУБД Access можно использовать в качестве клиента.

Поставленная задача предполагала разработать удобный пользовательский интерфейс для эффективного использования настольной СУБД Access в качестве клиента (или проект Access) в корпоративной информационной системе, использующей серверные базы данных Ms SQL Server или Oracle. В отличие от настольной базы данных (.mdb) проект Access (.adp) не содержит таблиц или запросов. При создании проекта необходимо создать подключение к базе данных, которая располагается на сервере SQL Server. В этой базе данных и будут сохраняться все таблицы и запросы (представления, функции и хранимые процедуры), используемые приложением.

Организация доступа к БД Ms SQL Server. Для организации такого доступа необходимо в первую очередь запустить на локальном или серверном компьютере программный пакет Ms SQL Server. После подключения к серверу создается файл проекта Access, хранящий все таблицы, представления, функции и хранимые процедуры, затем можно приступить к созданию таблиц, форм, запросов и т. д.

При создании файла проекта можно также создать новую базу данных. В результате у разработчика БД появляется возможность использовать виды (views), триггеры (triggers) и хранимые процедуры (stored procedures) SQL Server, которые можно редактировать непосредственно из Ms Access. Повышается уровень безопасности транзакций, появляются еще достоинства, которые разработчиков БД в Ms Access обычно мало волнуют, например, объем занимаемой памяти клиентского компьютера. При этом БД в Ms Access становится полно-

© Чен Р. Н., 2005

стью совместима с SQL Server, можно пользоваться всеми достоинствами SQL Server, используя весь инструментарий Ms Access по разработке пользовательского интерфейса, можно использовать также защиту данных на уровне SQL Server. Таблица Ms Access в режиме конструктора начинает выглядеть так, как в Enterprise Manager SQL Server. Исчезает также вкладка Queries, вместо нее появляются вкладки Views и Stored Procedures.

Но разработанная СУБД становится заметно более сложной и зависимой от Ms SQL Server, что является хорошим для корпоративных решений, но совсем плохим для настольных баз данных. Чтобы писать триггеры, необходимо освоить язык, на котором они пишутся, — Transact-SQL и SQL Server.

Организация доступа к данным Oracle из Access. Существует несколько способов использования данных Oracle при работе в Access. Основными из них являются базовая методика ODBC и ADO-программирование, которые реализуются тремя способами: связывание таблиц; построение SQL-запросов к серверу; прямое подключение с помощью ADO.

Связывание таблиц. Для создания связей между таблицами в Oracle необходимы: совместный драйвер ODBC для ORACLE, сетевое подключение к базе данных Oracle (используется SQLNet или Net8), драйвер ODBC в составе Access. С помощью ODBC выполняется подключение к базе данных, управление таблицами, представлениями, процедурами, а также работа с операторами SQL.

Создание строки подключения ODBC. Менеджеры ODBC на клиентском компьютере связывают процесс и драйвер ODBC, который используется для соответствующего источника данных. Для подключения к Oracle необходимо составить строку подключения. Эта строка содержит несколько аргументов, которые означают:

DSN — имя источника данных;

UID — имя пользователя;

PWD — пароль;

База данных — имя базы данных, если DSN не указывает его;

APP — приложение, которое используется для подключения.

Строка подключения ODBC может иметь, например, следующий вид:

ODBC;DSN=MSOracleDriver;UID=Scott;

SERRVER=empexample;;TABLE=SCOTT. DEPT.

Любая часть строки подключения может быть необязательной, поэтому, даже если в строке отсутствует описание какого-нибудь аргумента, пользователь все равно получит ответ на запрос.

Создание имени сервера базы данных. Для использования ODBC необходимо создать имя сервера базы данных (Database Server Name), после этого можно вызвать ODBC для связывания данных Oracle с Access.

Связывание Access с данными Oracle. Для создания связи с Oracle необходимо создать новую базу данных Access, затем выбрать соответствующие пункты из инструментального меню, после чего в окне базы данных Access появятся таблицы Oracle.

Обычно создание связи с базой данных Oracle нуждается в больших затратах времени и ресурсов, поэтому при программировании с помощью ODBC, RDO, DAO, ODBC Direct или ADO разработчик сохраняет подключение и повторно ссылается на него в своем приложении. При связывании таблиц в Oracle эту работу выполняет СУБД Access, которая поддерживает связь открытой, поэтому к Oracle можно обращаться с помощью ссылок на объект Таблица.

Запросы SQL к серверу ODBC. Используя ту же ODBC связь, которая использовалась для связывания, разработчик получает доступ к базе данных Oracle и передает запрос на обработку серверу. В запросе все источники данных должны размещаться в базе данных Oracle, а сам SQL-оператор должен отвечать требованиям синтаксиса Oracle. В таких запросах на сервер посылаются SQL-оператор, а приходит — результат.

Практическая реализация клиент-серверных систем с использованием СУБД Access даст неограниченные возможности в разработке информационного обеспечения автоматизированных систем принятия решений в любых отраслях народного хозяйства.

УДК 30.115

Чайковская М. П.

СТРУКТУРНАЯ МОДЕЛЬ ОЦЕНКИ ИНВЕСТИЦИЙ С УЧЕТОМ ТИПОЛОГИИ ИНФОРМАЦИОННЫХ СИСТЕМ

На сегодняшний день, в условиях бурного развития процессов информатизации, вопрос о необходимости использования информационных систем (ИС) в управлении и целесообразности расчета экономической эффективности внедрения ИС сменяется на более животрепещущий — оценки эффективности вложений в информационные технологии (ИТ)

©Чайковская М. П., 2005

и методах этой оценки. Связано это, в первую очередь, с переходом к новому этапу процесса информатизации — этапу комплексного внедрения проектов ИТ, расширению взгляда на результаты внедрения ИС (от автоматизации рутинной работы сотрудников, экономии производственных ресурсов, улучшения качества продукции, повышения производительности труда к изменению основных технико-экономических и социальных показателей производственно-хозяйственной деятельности объекта); а также с осознанием ИТ, как инструмента ведения бизнеса, от инвестиций в который можно ожидать отдачи. Вопросам оценки эффективности ИТ проектов посвящены работы Матвеева М., Петрова Ю., Мэйора Т., Стикела И., Румянцева М., Красноперова К., Кадушина А., Некрасовой Е., Шубина А., Матвиенко А. Для определения эффективности ИТ-инвестиций предлагается ряд методик [1, 2, 3], которые можно сгруппировать следующим образом: традиционные финансовые методики (Return on Investment, Total Cost of Ownership, Economic Value Added); вероятностные, или эвристические методы (Real Options Valuation, Applied Information Economics); инструменты качественного анализа (Balanced Scorecard, Information Economics), однако универсальной методики не выработано, каждый подход учитывает и предоставляет алгоритм расчета только определенной группы параметров, не затрагивая или затрагивая косвенно остальные. Основная проблема оценки заключается в том, что ИС не способна напрямую повлиять на финансово-экономические показатели, а может лишь вовремя предоставлять нужную информацию руководителям и тем самым обеспечивать высокое качество управленческих решений, что является основой любого экономического подъема и увеличения конкурентоспособности. ИТ-практики утверждают, что методику необходимо выбирать исходя из конкретной ситуации. Однако это очень абстрактное утверждение, не дающее инструмента выбора и приводящее к росту затрат на этапе оценки до 15% стоимости ИТ-проекта.

Целью исследования является разработка структурной модели применения методик оценки эффективности ИТ-проектов на практике с целью минимизации затрат на данном этапе.

Идея данной модели оценки состоит в том, что при определении эффективности проекта внедрения ИТ необходимым является использование различных подходов в совокупности и получение интегральной оценки на основании выделенных (конкретных для каждой системы) ключевых параметров эффективности функционирования ИС (как качественных, так и количественных). При этом для оценки количественных параметров применяются методы финансового подхода, для оценки рисков — вероятностного, для учета неколичественных эффектов — качественные методики.

Для структуризации данной идеи за основу было взято предположение о том, что ключевые факторы (параметры) в наибольшей степени определяются функциями, за эффективное выполнение которых должна отвечать информационная система (ИС), предусмотренная конкретным инвестиционным проектом, то есть применение того или иного подхода в большей степени зависит от вида ИС по функциональному признаку. Но при этом вид системы не означает привязку к этому виду конкретной методики. Это лишь позволяет распределить "акценты" при выборе инструментов того или иного подхода в интегральной оценке эффективности. Каждая группа систем решает определенный тип задач, в соответствии с которым выделяется набор критических показателей эффективности и факторов риска (при необходимости параметрам присваиваются весовые коэффициенты). Показатели были распределены на группы в соответствии с методикой их оценки. Был рассчитан "вес" каждой группы показателей по следующей формуле:

$$V_{ij} = N_{ij} / N_j,$$

где V_{ij} — весовой коэффициент i -той группы показателей j -того вида;

N_{ij} — количество показателей в i -той группе j -того вида ИС;

N_j — количество показателей, выделенных для j -того вида ИС.

На основании проведенных расчетов были построены структурные диаграммы используемых подходов при оценке эффективности систем различного типа функциональности. Для производственных ИС доля подхода к оценке групп ключевых показателей в интегральной оценке составила: финансовый — 54,5%, вероятностный — 18,2%, качественный — 27,3%; для маркетинговых — 23,1%, 15,4%, 61,5% соответственно; для учетных — 63,6%, 18,2%, 18,2%; для стратегических — 17,7%, 29,4%, 52,9%.

Данная модель была верифицирована на проекте внедрения системы автоматизированного проектирования работ (САПР) на предприятиях легкой промышленности.

Используя на практике предложенную модель предприятие получает возможность учитывать максимальное количество полезных эффектов внедрения ИТ при сокращении бюджета на оценочной стадии проекта. Однако следует учитывать, что экономические оценки должны осуществляться не однократно, а итерационно на протяжении всего периода разработки и внедрения проекта.

Литература: 1. Некрасова Е. Информационная система предприятия: эффекты или эффективность? // Директор ИС. — 2004. — №3. 2. Красноперов К. Оценка эффективности ИТ-инвестиций. // Открытые системы. — 2003. — №6. 3. Кадушин А. И. Методика оценки экономической эффективности ИТ-проектов / А. И. Кадушин, Н. Б. Михайлова // ИФ-Консалт. — 2004. — №7.

МОДЕЛЮВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЕКТУ ЗА УМОВ НЕЧІТКОЇ ВХІДНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Однією з важливих передумов успішного функціонування підприємства за умов ринкової економіки є наявність власної стратегії розвитку суб'єкта господарювання. Необхідною складовою цієї стратегії є інноваційна, яка передбачає розробку й практичне впровадження інновацій. За Законом України [1], під інновацією розуміємо новостворену й удосконалену конкурентоздатну технологію, продукцію або послугу, а також організаційно-технічне рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і соціальної сфери.

Для реалізації інноваційної стратегії підприємству часто необхідно вирішувати завдання доцільності реалізації інноваційного проекту, яке є одним із комплексу завдань планування виробничої програми підприємства. Незважаючи на те, що є багато досліджень і публікацій, які стосуються аналізу доцільності інновацій, немає методика, яка б комплексно підходила до оцінки ситуації. У більшості випадків як критерії максимізації очікуваного результату від впровадження інновацій розглядаються тільки економічні оцінки. Це, наприклад, критерії, які ґрунтуються на дисконтованих оцінках, а також, ті, які ґрунтуються на облікових оцінках проектів [2]. Використовуються також і методи, котрі дають практичні рекомендації, застосовуючи інтегральні оцінки, але вони знову ж таки "економічно" зорієнтовані, тобто визнають прибуток основним показником ефективної діяльності підприємства [3]. Що стосується інших важливих показників оцінки, то вони розглядаються тільки як одні з пріоритетних, але не як такі, що входять у математично обґрунтовану модель для прийняття рішень.

Отже, необхідна методика, яка б давала комплексну оцінку доцільності реалізації інноваційного проекту на підприємстві. Проблемою при розробці такої методики є те, що інформація, яка використовується для прийняття рішень, на практиці у більшості випадків є лінгвістичного характеру, тобто фахівці підприємства часто роблять висновки, використовуючи лінгвістичні правила "якщо... — то...".

Тому запропонована модель оцінки доцільності реалізації інноваційного проекту, яка ґрунтується на використанні апарату теорії нечітких множин.

Нехай $X = x_1, x_2, \dots, x_n$ — показники, які визначають доцільність виробництва нового товару. Тоді модель становить пошук функціонального відображення виду:

$$X = x_1, x_2, \dots, x_n \rightarrow Q \in [0, 1] . \quad (1)$$

Для моделювання залежності (1) використовуються нечіткі бази знань, які можна представити у вигляді:

$$\begin{aligned} & \text{Якщо } (x_1 = a_1^{l1}) \text{ і } (x_2 = a_2^{l1}) \text{ і } \dots \text{ і } (x_n = a_n^{l1}), \text{ або} \\ & \quad (x_1 = a_1^{l2}) \text{ і } (x_2 = a_2^{l2}) \text{ і } \dots \text{ і } (x_n = a_n^{l2}), \text{ або } \dots \\ & \quad (x_1 = a_1^{lk_1}) \text{ і } (x_2 = a_2^{lk_2}) \text{ і } \dots \text{ і } (x_n = a_n^{lk_1}), \\ & \text{то } y = d_1, \text{ інакше} \\ & \text{Якщо } (x_1 = a_1^{21}) \text{ і } (x_2 = a_2^{21}) \text{ і } \dots \text{ і } (x_n = a_n^{21}), \text{ або} \\ & \quad (x_1 = a_1^{22}) \text{ і } (x_2 = a_2^{22}) \text{ і } \dots \text{ і } (x_n = a_n^{22}), \text{ або } \dots \\ & \quad (x_1 = a_1^{2k_2}) \text{ і } (x_2 = a_2^{2k_2}) \text{ і } \dots \text{ і } (x_n = a_n^{2k_2}), \\ & \text{то } y = d_2, \text{ інакше } \dots \\ & \text{Якщо } (x_1 = a_1^{m1}) \text{ і } (x_2 = a_2^{m1}) \text{ і } \dots \text{ і } (x_n = a_n^{m1}), \text{ або} \\ & \quad (x_1 = a_1^{m2}) \text{ і } (x_2 = a_2^{m2}) \text{ і } \dots \text{ і } (x_n = a_n^{m2}), \text{ або } \dots \\ & \quad (x_1 = a_1^{mk_m}) \text{ і } (x_2 = a_2^{mk_m}) \text{ і } \dots \text{ і } (x_n = a_n^{mk_m}), \\ & \text{то } y = d_m, \end{aligned} \quad (2)$$

де $d_j (j = \overline{1, m})$ — лінгвістична оцінка вихідної змінної y , яка визначається з терм-множини D ;

a_i^{jp} — лінгвістична оцінка вхідної змінної x_i у p -ій стрічці j -ої диз'юнкції, яка обирається з відповідної терм-множини $A_i, i = \overline{1, n}, j = \overline{1, m}, p = \overline{1, k_j}$;

k_j — кількість правил, які визначають значення змінної $y = d_j$.

Із використанням операцій \cup (або) і \cap (і) система логічних висловлювань може бути записана у компактному вигляді:

$$\bigcup_{p=1}^{k_j} \left[\bigcap_{i=1}^n (x_i = a_i^{jp}) \right] \rightarrow y = d_j, j = \overline{1, m}. \quad (3)$$

Нехай $\mu^{a_i^{jp}}(x_i)$ — функція належності параметра x_i нечіткому терму $a_i^{jp}, i = \overline{1, n}, j = \overline{1, m}, p = \overline{1, k_j}$;

$\mu^{d_j}(x_1, x_2, \dots, x_n)$ — функція належності вектора вхідних змінних $X = \{x_1, x_2, \dots, x_n\}$ значенню вихідної змінної $y = d_j, j = \overline{1, m}$.

Запишемо систему логічних рівнянь:

$$\mu^{d_j}(x_1, x_2, \dots, x_n) = \bigvee_{p=1}^{k_j} \left[\bigwedge_{i=1}^n \mu^{a_i^{jp}}(x_i) \right], j = \overline{1, m}. \quad (4)$$

Тоді з використанням теорії нечітких множин може бути отримана наступна модель нечіткої апроксимації об'єкта [4]:

$$\mu^{d_j}(y) = \max_{p=1, k_j} (\min_{i=1, n} \mu^{a_i^{jp}}(x_j)), j = \overline{1, m}, \quad (5)$$

де $\mu^{d_j}(y)$ — функція належності виходу до класу d_j ;

$\mu^{a_i^{jp}}(x_i)$ — функція належності входу x_i до нечіткого терму $a_i^{jp}, p = \overline{1, k_j}$.

Тобто даний алгоритм використовує ідею ідентифікації лінгвістичного терму за максимумом функції належності і за матрицею знань. І модель, яка ґрунтується на його використанні, може бути повноцінно застосованою як одна із методик оцінки доцільності реалізації інноваційного проекту на підприємстві.

Література: 1. Закон України "Про інноваційну діяльність" від 4 липня 2002 р. // Відомості Верховної Ради. — 2002. — №36. — Ст.266, стаття 1. 2. Лагода А. В. Інвестиційні проекти в системі прийняття інноваційних рішень (критерії пріоритетності) // Наук. праці МАУП, 2002. Вип. 3: Інноваційний менеджмент: проблеми формування в перехідних економіках. — С. 232 — 235. 3. Косачев Ю. В. Экономико-математические модели эффективности финансово-промышленных структур. — М.: Логос, 2004. — 248 с. 4. Сявавко М. Математичне моделювання за умов невизначеності / М. Сявавко, О. Рибицька. — Львів: НВФ "Українські технології", 2000. — 320 с.

Пушкар А. И.

УДК 338.2

ИНФОРМАЦИОННЫЕ РЕСУРСЫ ИННОВАЦИОННЫХ РЕШЕНИЙ В ЭЛЕКТРОННОМ БИЗНЕСЕ

Процессы глобализации и информатизации ведут к интенсивному развитию информационной экономики, информация становится важным ресурсом любого предприятия. В этих условиях становится актуальной проблема обеспечения эффективности принятия инновационных решений предприятиями. Данная проблема связана с необходимостью решения задач обеспечения различных видов поддержки инновационных решений — методического, информационного, математического, организационного.

© Пушкар А. И., 2005

Подходы к решению данного круга задач нашли свое отражение в работах [1, 2]. Авторы работ [3, 4] рассматривают электронный бизнес как новую форму коммерческой деятельности, выделяют специфические черты рыночного окружения и новые возможности компаний. В то же время аспект управления информационными ресурсами в инновационном развитии электронного бизнеса остается неисследованным.

Цель проведенного исследования состоит в разработке методологического подхода к управлению информационными ресурсами в процессах принятия решений по инновационному развитию электронного бизнеса.

Под электронным бизнесом в данном исследовании понимается коммерческая деятельность, реализуемая посредством внедрения информационных технологий с целью создания интегрированной цепочки добавленной стоимости. К составляющим электронного бизнеса относятся системы электронной коммерции и обмена информацией, системы электронных платежей, дистанционный банкинг, мобильный офис, системы электронного консалтинга, глобального поиска данных, сбора и использования знаний; системы интернет-маркетинга, дистанционное обучение и др. Через глобальную информационно-коммуникационную сеть Интернет субъекты экономической деятельности осуществляют коммуникационные бизнес-процессы взаимодействия, а также обмен информационными ресурсами. Информационный ресурс (ИР) [6] — это ресурс, имеющий информационную основу, который производится внутри предприятия или привлекается из внешней среды, имеет локализацию на носителях различной природы, которыми являются знания, умения, компетентность людей, информационные системы, и лежит в основе процессов интеллектуальной деятельности как персонала предприятия, так и агентов внешней среды, связанных с предприятием для достижения конкретных целей деятельности.

Основная идея предлагаемого подхода состоит в том, чтобы рассматривать согласованно три аспекта присутствия ИР в инновационных процессах развития электронного бизнеса: ИР, привлекаемый для принятия инновационного решения; ИР, который необходимо привлечь для успешной реализации нововведения; ИР, который производится в результате реализации нововведения.

Второе базовое положение подхода заключается в том, что инновационные ситуации, в которых необходимо принимать решения о нововведениях, рассматриваются с учетом этапа развития электронного бизнеса для конкретного предприятия.

Различные этапы развития электронного бизнеса (предварительный этап развития, этап формирования обеспечения платформы е-бизнеса, этапы позиционирования, стабилизации, укрупнения и интеграции) связаны со своими специфическими инновационными решениями. Так, например, на предварительном этапе развития принимаются решения о выборе множества базовых функций коммерческой деятельности. Данный этап связан с формированием ключевых функций персонала компании. На этапе позиционирования электронного бизнеса инновационные решения направлены на расширение множества функций бизнеса, реализуемых новыми информационными технологиями, формируется портфель инноваций.

На этапе укрупнения и интеграции инновационные решения направлены на формирование технологической платформы бизнес-решений, которая базируется на множестве стратегических партнеров в рамках сетевых альянсов, множествах функций информационных порталов и информационных технологий партнеров альянсов.

Предварительный этап развития, например, может включать формирование ключевых функций персонала компании, а, следовательно, требует определения структуры и состава информационных ресурсов, представляемых в виде знаний, умений и навыков персонала.

Учет свойств и качеств ИР при принятии инновационного решения следует осуществлять с использованием вектора критериев качества, отражающих стратегические цели развития ИР предприятия (например, объемы продаж информационных продуктов, информационных услуг, доходов от рекламы, количество услуг консалтингового бизнеса, объем финансовых средств, авансируемых в информационные фонды, и т. п.)

Принятие инвестиционных решений представляется в виде технологии, состоящей из нескольких последовательно связанных этапов.

Научная новизна полученных результатов заключается в обосновании методического подхода к управлению информационными ресурсами в процессах принятия инновационных решений по развитию электронного бизнеса. Дальнейшим направлением исследования в рамках рассмотренной проблематики является построение механизмов, реализующих поддержку решений на каждом из этапов развития электронного бизнеса.

Литература: 1. Чухрай Н. Інновації та логістика товарів: Монографія / Н. Чухрай, Р. Патора. — Львів: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2001. — 264 с. 2. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи. — Суми: ВТД "Університетська книга", 2003. — 278 с. 3. Минс Г. Метакапитализм и революция в электронном бизнесе: какими будут компании и рынки в 21 веке. — М.: Альпина Паблишер, 2001. — 264 с. 4. Мошелла Д. Бизнес-перспективы информационных технологий: как заказчик определяет контуры технологического роста. Пер. с англ. — М.: МПБ "Деловая культура", Альпина Бизнес Букс, 2004. — 252 с. 5. Пушкарь А. И. Концепция развития информационных ресурсов предприятия / А. И. Пушкарь, Е. В. Пономаренко // Економіка розвитку. Науковий журнал. Харківський державний економічний університет, №2 (30). — Харків, ХДЕУ, 2004. — С. 9 – 18.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ В УКРАЇНІ

Протягом останнього десятиліття фахівці в галузі світової економіки все більше відзначають тенденцію зсуву грошового потоку у сферу електронного бізнесу — комерції в Інтернет, що підтверджує факт величезного впливу Інтернет-технологій на глобальні світові економічні процеси. Саме з появою Інтернету на початку 90-х років революційний ефект комп'ютерів і комп'ютерних технологій почав відчуватися у всіх сферах життя суспільства.

Дослідити сучасний стан та перспективи розвитку електронної комерції в Україні — таке завдання поставили перед собою автори статті.

Результати дослідження. За кілька років торгівля в Інтернеті стала одним із наймогутніших сегментів національних економік промислово розвинутих країн, особливо США. Компанії і підприємці стрімко відкривають для себе можливості Інтернету та прагнуть максимально їх використовувати за допомогою швидкого навчання, обробки та передачі інформації, грошей, товарів. Суспільство переходить на якісно новий етап розвитку, де визначальну роль відіграє інформація.

Дані Держкомстату України свідчать про забезпеченість організацій (підприємств) України засобами обчислювальної техніки, що підтверджує постійне зростання комп'ютеризації (таблиця) [1].

Так, забезпеченість комп'ютерною технікою порівняно з 1994 роком у 2004 році зросла на 1263,5 тис. шт.

Таблиця

**Забезпеченість організацій засобами обчислювальної
техніки (на початку року, тис. шт.)**

	1994	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Усього ЕОМ	139,0	163,2	476,1	691,2	763,3	888,2	1124,6
у тому числі персональні ЕОМ	132,4	156,6	472,4	689,0	761,4	886,3	1123,2

Найважливішою складовою електронного бізнесу стала електронна комерція. Під електронною комерцією маються на увазі будь-які форми угод, коли взаємодія сторін здійснюється електронним способом.

Електронний бізнес є найбільш загальним поняттям. До нього входять будь-які форми взаємодії між суб'єктами ринку за допомогою цифрових технологій: обмін інформацією; проведення маркетингових досліджень; перед- і післяпродажна підтримка; продаж товарів і послуг; електронна оплата, у тім числі з використанням електронних платіжних систем; поширення продуктів, включаючи як керування доставкою і її відстеження для фізичних продуктів, так і безпосередню доставку продуктів, що можуть поширюватися електронним шляхом; можливість організації віртуальних підприємств — групи окремих фахівців або навіть незалежних компаній для ведення спільної комерційної діяльності; здійснення бізнес-процесів, спільно керованих компанією і її торговельними партнерами.

Оскільки рівень розвитку країни оцінюється рівнем її інформатизації, а розширення інформаційних технологій і Інтернет безпосередньо впливає на економічне зростання країни, то завданням номер один для України є як можна швидше входження в систему міжнародної електронної торгівлі і підтримка Інтернет-економіки у всіх сферах економічної діяльності.

Виявлення сучасних світових тенденцій розвитку електронного бізнесу та аналіз можливостей і перспектив участі України у всесвітній електронній торгівлі проводиться шляхом:

визначення глобальних тенденцій у сфері Інтернет-технологій, використовуючи досвід США як світового лідера в електронній торгівлі;

вивчення можливостей європейського ринку інформаційних технологій та його розвитку в найближчі роки;

розгляду сучасного стану українського сегмента Інтернету та перспектив розвитку електронної комерції в нашій країні;

виявлення необхідних умов для більш швидкого включення України в міжнародну систему електронної торгівлі.

В умовах поглиблення міжнародного поділу праці, активного розвитку спільної комерції, коли підприємства не тільки купують один у одного продукцію, а й спільно працюють над виробництвом нових товарів та послуг, електронна комерція такого напрямку набуває особливого значення, оскільки вона передбачає формування тривалих партнерських відносин між підприємствами, які здійснюються через комунікаційні мережі.

В Україні вже створюються корпоративні портали, де систематизується корпоративна інформація та надається доступ до неї сертифікованим користувачам. Прикладом є корпоративні системи компанії «Квазар-Мікро» та Softline. Перспективним для України є також створення електронних ринків, систем управління ланцюжком комплектації, систем управління взаємовідносинами з клієнтами.

Таким чином, для активного включення України в міжнародний електронний бізнес необхідно наступне:

активне впровадження базового устаткування, комп'ютерів та телекомунікацій, у тому числі й у сільській місцевості, що забезпечить розширення комп'ютерної грамотності населення і належний рівень розвитку інфраструктури;

стимулювання швидкого розвитку інфраструктури мережі: розвиток Інтернет-магазинів, мережних бізнес-структур, операторів мережі та створення декілька великих вітчизняних інтернет-порталів;

навчання професійним і загальним навичкам роботи в інтернеті на всіх рівнях освітньої системи, включаючи держслужбовців;

розвиток внутрішнього споживчого ринку, підвищення купівельної спроможності шляхом досягнення стабільного економічного зростання.

Література: 1. Сайт Державного комітету статистики — www.ukrstat.gov.com.ua

УДК 658.589

Шарий П. А.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ АВВЗ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРИЙНЯТТЯ ІННОВАЦІЙНИХ РІШЕНЬ

На даному етапі економічного розвитку українських підприємств основною умовою їх успішного існування є ефективно впровадження інновацій. Проблема ефективності інноваційної діяльності з позиції підвищення рівня застосування функціонально-вартісного аналізу, реінжинірингу бізнес-процесів, інформатизації, використання стратегії нарощування знань активно розглядаються в працях таких учених, як В. М. Гриньова [1], А. Б. Крутік [2], Г. Хемел [3] та ін. Однак методикам творчості та відповідному інформаційному забезпеченню, які б дозволили максимально ефективно використовувати поки що дуже великий науковий потенціал вітчизняних робітників на якісно високому рівні, зовсім не приділяється уваги.

Тому метою даної роботи є *розгляд особливостей алгоритму вирішення винахідницьких задач (АВВЗ) та його інформаційного забезпечення, а також можливостей щодо його ефективного використання на сучасних українських підприємствах для підвищення ефективності їх інноваційної діяльності.*

Згідно з монографією [1; с. 67], основною причиною виникнення зайвих витрат у інноваціях є недостатня інформованість проєктантів щодо нових матеріалів, прогресивних способів конструювання, технологічних процесів, стандартів та ін. Але інформованість — це лише підґрунтя для створення ідей. Згідно з роботою [4], ефективність інноваційної діяльності значною мірою визначається її творчим етапом, тому, перш за все, треба мати ефективну методику народження ідей. На жаль, саме генерація ідей є найбільш складною та незрозумілою стороною інноваційної діяльності. Їй практично не приділяють належної уваги, зосереджуючись лише на технічних питаннях пошуку, збору, накопичення та обробки інформації, так званому видобуттю та накопиченню знання, створенню інформаційного потенціалу. Але проблема ефективного використання цього потенціалу так і залишається невизначеною.

© Шарий П. А., 2005

При цьому виникнення ідеї сприймається як посмішка фортуни, як диво, а саме: процес народження ідеї розглядається як щось неконтрольоване людиною, підсвідоме, що раптом з'являється протягом важкої праці методом спроб та помилок, невід'ємною частиною якої є ретельний пошук та розгляд усієї множини можливих варіантів вирішення задачі, які можна виділити на основі всієї купи інформації, що вдалося зібрати.

Зараз існує близько трьох десятків методик генерування ідей. Найбільш відомими з них вважаються: метод спроб та помилок, морфологічний аналіз, метод мозкового штурму, сінектика, АBB3. Згідно з роботою, на яку автор уже посилався [4], саме АBB3 є найбільш ефективним. Цей алгоритм поєднує в собі переваги інших методів та не має їх недоліків. Він дає можливість створювати ідеї для вирішення як простих, так і дуже складних задач не навмання, а за певними правилами, що дозволяє уникнути генерування й розгляду безлічі усіх потенційно можливих варіантів та швидко знайти найбільш ефективне рішення. Але, на думку автора тез, головна перевага цього методу — це відсутність необхідності його автоматизування та довгого вивчення, тому його можна використовувати на українських підприємствах уже тепер.

Єдина його вимога — це освіченість та досвід робітника в предметній області, до якої належить задача, а також досвід у вирішенні винахідницьких задач за допомогою цього алгоритму, що досягається шляхом навчання на спеціальному наборі задач-аналогів. Таким чином, робітник дійсно стає головною цінністю організації, генератором важливих ідей та ефективних рішень.

До складу інформаційної бази АBB3 належать: навчальні задач-аналоги; "стандарти" (правила та прийоми для вирішення протиріч, притаманних проблемі); таблиці вирішення протиріч; довідники так званих фізичних ефектів, тобто ефектів та законів, на яких ґрунтується існування об'єкта дослідження, притаманних йому властивостей та протиріч. Практично уся вона разом із алгоритмом легко вміщується в мозок людини та не потребує витрат на її автоматизацію. АBB3 — це ефективний алгоритм пошуку ефективних ідей. До того ж з його допомогою вирішується проблема ефективності інноваційних комунікацій завдяки значному зниженню емоційної напруги та підвищенню ефективності роботи фізичного, семантичного й прагматичного когнітивних фільтрів людини під час спілкування та роботи з інформацією.

Серед недоліків треба зазначити нездатність алгоритму ефективно працювати при низькій якості вхідної інформації. Саме для вирішення цієї проблеми й потрібно застосовувати сучасні інформаційні та комунікаційні технології (ІКТ), але сам стиль їх застосування треба пристосувати до АBB3, який надає потрібний напрямок пошуку й тому повинен бути первинним у порівнянні з ІКТ. Саме такий підхід дозволить втілити мрію про ефективне використання інформації.

Багато хто вважає, що АBB3 не придатний до використання з соціально-економічними системами, бо він начебто призначений для вирішення технічних задач. Так, спочатку його використовували виключно в межах технічної творчості. Так, він базується на об'єктивних законах існування та розвитку фізичних систем. Але саме фізика лежить в основі будь-якої системи. Це й надає можливість застосовувати його у будь-якій сфері науково-практичної діяльності людини. АBB3 — більше ніж методика пошуку варіантів структури чи технології. Скоріше, це універсальний алгоритм креативного мислення. Тому головною рисою рішень, що знаходяться з його допомогою, є саме їх природна інноваційність, економічність та простота впровадження в життя.

Треба також зазначити, що цей алгоритм ще недостатньо математично формалізований. Тому автор тез планує розробити його формальну математичну модель.

Результатом аналізу, проведеного в цій роботі, може бути висновок про необхідність широкого застосування АBB3 на українських підприємствах для здійснення ефективної інноваційної діяльності.

Література: 1. Гриньова В. М. Функціонально-вартісний аналіз в інноваційній діяльності підприємства: Монографія. — Харків: Видавничий Дім "ІНЖЕК", 2004. — 128 с. 2. Крутик А. Б. Малое предпринимательство и бизнес-коммуникации / А. Б. Крутик, М. Д. Горенбуров — М.: Издательство "Бизнес-пресса", 1998. — 296 с. 3. Хэмел Г. Стратегическая гибкость / Г. Хэмел, К. Прахалад, П. Томас, Д. О'Нил — СПб.: Питер, 2005. — 384 с. 4. Альтшуллер Г. С. Найти идею. — Петрозаводск: Скандинавия, 2003. — 296 с.

Бизюк А. В.

УДК 653.3

ПЕЧАТЬ PRINT-ON-DEMAND — ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

Печать по требованию (print-on-demand) является новой технологией издательского дела, ориентированной, как правило, на возможности цифровой печати и применяемой в случаях достаточно малых тиражей. Такая технология сочетает в себе достоинства цифровой печати и выгоды малых тиражей.

© Бизюк А. В., 2005

Какова же область применения данной технологии и в связи с этим каковы перспективы применения печати по требованию в полиграфических фирмах нашего региона?

Суть данной технологии в том, что печать издания осуществляется непосредственно с компьютера, минуя этап формной полиграфии, при этом электронная черно-белая или цветная продукция распечатывается с использованием печатной машины с цифровым контролем. У окончательной продукции могут иметься отличия по экземплярам или страницам – рекламный журнал может ориентироваться на конкретную персону, а научная статья — включать результаты последнего эксперимента. Благодаря использованию этой технологии можно печатать ровно столько экземпляров книги, брошюры или журнала, сколько требуется для удовлетворения спроса.

Как известно, традиционная печать становится эффективнее в смысле затрат на единицу продукции по мере роста тиражей. Издержки на печать состоят из расходов на подготовку печати, непосредственно саму печать и на послепечатную обработку. Совершенствование производственных процессов позволяет снизить себестоимость тиража, однако, чтобы быть рентабельным, объем тиража должен быть достаточно большим (десятки тысяч экземпляров). В результате заказчик обычно выбирает больший тираж и считается с расходами на складирование и планирование, надеясь использовать лишние экземпляры позднее, и учитывает риск возврата и невостребованности книжной продукции, который, согласно статистике, составляет в среднем 30 – 40 процентов от большинства тиражей.

Цифровая печать, по сравнению с традиционной печатью, позволяет исключить этап изготовления формных пластин и монтажа фотоформ. Таким образом удается значительно упростить подготовку к печати, что дает, по оценкам экспертов, до 30% экономии денежных средств и до 60% экономии времени. Применяемые при этом технологии электрофотографии и фотокопирования имеют фиксированные затраты на единицу продукции, которые одинаковы независимо от величины тиража. Таким образом, на графике "Себестоимость/объем тиража" (рисунок) можно четко указать область применения цифровой печати и её разновидности — печати по требованию: это область малых тиражей — до 1000 экземпляров безусловно и от 1000 до 5000 экземпляров — как правило. В первую очередь, это учебные и научные издания университетов, брошюры, буклеты, каталоги, формуляры, дополнительные тиражи журналов и газет и т. д.

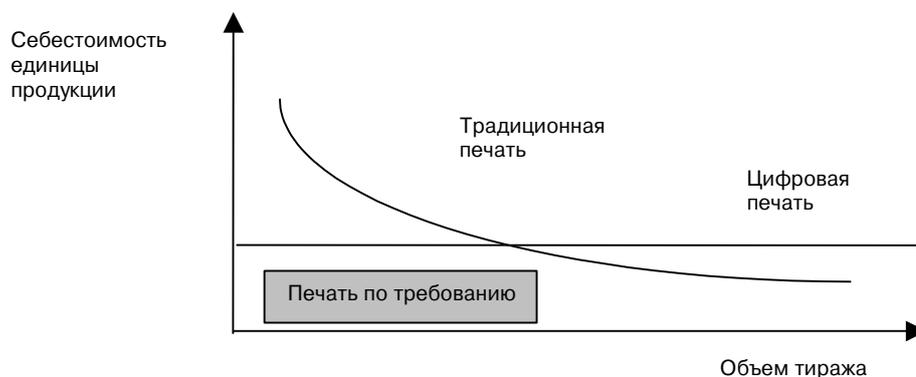

Рисунок. Сравнение затрат на производство одного экземпляра при малых тиражах

С другой стороны, малые тиражи позволяют снизить затраты на складирование и транспортировку продукции, а также уменьшается риск устаревания. Рентабельное полиграфическое издание малого тиража найдет свой отклик в учебной, научной, публицистической литературе — в условиях, когда круг целевой аудитории ограничен, а тематика издания является достаточно специфичной.

Технологии цифровой печати позволяют быстро модифицировать документ, внося необходимые изменения, и сделать его персональным, адресным. Персонализированная печать увеличивает отклик читателей на 36% и сокращает время отклика на 34%, что в совокупности приводит к росту объема продаж и увеличению прибыли на 31%.

Цифровое издательское дело постоянно получает дополнительный стимул в результате быстрого развития информационных сетей и дигитального производственного процесса, пролагая дорогу новым операционным моделям, которые могут заменить, дополнить и усовершенствовать процессы производства и распространения книг, пособий, рекламных материалов и другой печатной продукции. Главный фактор, сдерживающий развитие рынка услуг print on demand, — относительно высокая цена оборудования при инициации производства. Очевидно, однако, то, что цены будут со временем падать, а спрос на услуги print on demand расти.

Сделаем выводы. Данная технология имеет достаточный спектр положительных качеств: высокая скорость печати, достаточно низкая себестоимость малых тиражей, возможность быстрого внесения исправлений, дополнений как в план изданий, так и в само издание. К недостаткам следует отнести относительно высокую стоимость цифровых минитипографий и связанный с этим фактор окупаемости начальных затрат. Впрочем, тенденции развития рынка цифровой печати свидетельствуют о том, что данная технология укрепляет свои позиции в выбранном секторе производства.

Литература: 1. Фентон Ховард М. Основы цифровой печати. — М.: Изд. МГУП, 2004. — 144 с.
2. Печать по требованию (Print-on-Demand). Технологическая революция в издательском мире (др. Гжегож Богута). — Open Society Institute-Center for Publishing Development, 2000. <www.osi.hu/cpd/syndicate.html>

Кавун С. В.

УДК 628.31

Бабаев А. С.

МОДИФИЦИРОВАННОЕ РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ ТРАНСПОРТНОЙ ЛОГИСТИКИ

За последнее время предприятия, занимающиеся торговлей, максимизируют сервис обслуживания своих клиентов. Одной из таких услуг является доставка товара непосредственно заказчику. Транспортная логистика предназначена для составления маршрута доставки товаров. Изначально логистикой занимались только люди, исходя из своего жизненного опыта и знаний в данной области, поэтому всегда возникала необходимость минимизации расходов на данный вид деятельности. Для улучшения качества и скорости работы представляется возможным автоматизировать организацию распределения клиентов по маршрутам и выбор оптимальных маршрутов.

Поскольку используемую для решения данной задачи карту дорог местности можно спроецировать на плоскости в несимметричный граф, то для ее решения необходимо подобрать алгоритм из аппарата теории графов.

Итак, постановка задачи. Имеется N пунктов, которые должен посетить экспедитор с минимальными затратами. При этом на его маршрут накладывается два ограничения:

маршрут должен быть замкнутым, то есть экспедитор должен вернуться в тот пункт, из которого он начал движение;

в каждом из пунктов назначения экспедитор должен побывать точно один раз, то есть надо обязательно обойти все точки, не побывав ни в одной из них дважды.

Для расчета затрат строится матрица условий, содержащая затраты на переход из каждого пункта в каждый, при этом считается, что можно перейти из любой точки в любую, кроме той же самой. Целью решения является нахождения маршрута, удовлетворяющего всем условиям и имеющего минимальную сумму затрат.

Фактически это классическая задача коммивояжера, сформулированная еще в 1934 г. [1], однако ее применимость к данной конкретной задаче имеет свои особенности, что накладывает некоторые ограничения на алгоритм решения.

Результаты. Подходящими для решения данной задачи алгоритмами являются алгоритмы решения "Задачи коммивояжера (ЗК)". При этом существует около десятка известных алгоритмов, способных решить эту задачу за приемлемое время [2]. Наиболее известные из них представлены ниже:

- "жадный" алгоритм;
- "деревянный" алгоритм;
- метод лексикографического перебора;
- метод ветвей и границ;
- алгоритм Дейкстры для решения ЗК;
- метод выпуклого многоугольника;
- генетический алгоритм.

© Кавун С. В., Бабаев А. С., 2005

Более точное решение за приемлемое время даёт алгоритм Литтла, который работает в два прохода:

1. Нахождение пути с наименьшей оценкой.

2. Исключение всех путей, оценки которых больше или равны данной оценке, и продолжение ветвления путей, оценки которых меньше полученного результата.

Однако, учитывая специфику данной задачи, – алгоритм необходимо модифицировать. Так как алгоритм Литтла изначально сам определяет стартовую вершину из условия минимальной оценки всех путей графа и строит замкнутый путь наименьшей длины, то необходимо иметь заранее определенную точку старта. Так же необходимо учитывать тот фактор, что путь наименьшей длины может не являться оптимальным по затратам на его преодоление. Следовательно, необходимо к основной матрице добавить матрицу импедансов либо включить правила приоритетности маршрутов, составленных по экспертным оценкам участков пути. Полученный в результате алгоритм должен будет не только вычислять минимальный маршрут, но и строить его так, чтобы он являлся оптимальным с учетом человеческого фактора.

Сделаем выводы. Полученный модифицированный алгоритм решения 3К можно эффективно внедрять в работу любой организации или предприятия, занимающегося продажей любого вида товара на определенной территории. Программный продукт, реализованный на полученном алгоритме, позволит автоматизировать работу транспортного логистика, а также составлять маршруты движения транспортных средств лицам, не знающим данную область знаний. Более того, в конечную реализацию продукта можно включить механизмы хранения и обработки полученных ранее результатов.

Все вышесказанное позволит контролировать и минимизировать расходы на транспортный отдел компании без дополнительных денежных и временных затрат.

Литература: 1. Н. Кристофидес. Теория графов: алгоритмический подход. — М.: Мир, 1978. — 430 с.
2. О. Оре. Теория графов. — М: Наука, 1982. — 504 с.

УДК 658.589

Гныря А. В.

УДК 658.589

Любарская В. М.

ВНЕДРЕНИЕ CRM-СИСТЕМ КАК ИННОВАЦИОННО-СТРУКТУРНЫХ ПРЕОБРАЗОВАНИЙ НА ПРЕДПРИЯТИИ

Современный этап развития предприятий Украины характеризуется возрастающей конкуренцией, жесткой борьбой за каждого потенциального клиента, с одной стороны, и растущими запросами заказчика — с другой. Данное противоречие ставит ряд задач, требующих инновационно-структурных преобразований на предприятиях.

Анализ существующих программных средств, предлагающих решение данного противоречия, позволил выделить в отдельный класс пакетов прикладных программ CRM-системы (Customer Relationships Management — системы управления взаимоотношений с клиентами). Именно они в полном объеме реализуют клиентоориентированную стратегию ведения бизнеса.

Открытым остается вопрос стоимости внедрения данных систем на предприятиях Украины.

Анализ современного экономического состояния предприятий Украины показывает, что компаний, готовых инвестировать сотни тысяч долларов в комплексную CRM-систему, на нашем рынке единицы. К ним можно отнести крупные телекоммуникационные компании и компании, производящие товары массового потребления, которые готовы к полномасштабному внедрению CRM-систем.

В то же время большинство малых и средних предприятий уже созрело для автоматизации самых необходимых процессов взаимодействия с клиентами. А именно — ведение единой базы контактов с полной информацией об истории взаимоотношений и управление продажами. Но пока они готовы платить лишь за недорогие решения, допускающие быстрое внедрение.

Анализ CRM-систем, предлагаемых в Украине и готовых к работе на малых и средних предприятиях, с учетом соотношения цена — качество позволил выделить следующие: 1С Предприятие 8.0, TerraSoft CRM, WinPeak CRM, АСТ! и Парус-менеджмент и маркетинг.

© Гныря А. В., Любарская В. М., 2005

В таблице приведены основные параметры перечисленных выше CRM-систем, отвечающих соотношению цена-качество.

Таблица 1

Параметры CRM-систем

№ п/п	Наименование CRM-системы	Наличие Call-центра	Стоимость (цены снижаются при увеличении количества лицензий)	Потребность в дополнительном ПО	Комплектация дополнительным ПО	Наличие демонстрационной версии
1	1С Предприятие 8.0	Нет	€ 420 за первое раб./м., € 150 за дополнительное	1С:Предприятие 8.0	Комплект	Нет
2	TerraSoft CRM	Есть, как отдельный модуль	от € 299 за рабочее место	СУБД	Нет	Есть, MS Access, ограничение 15 записей
3	WinPeak CRM	Есть, как отдельный модуль	от € 355 за рабочее место	СУБД	Нет	Есть, ограничения по записям
4	Парус-менеджмент и маркетинг	Нет	от € 200 за одно рабочее место и от € 50 за последующие	Нет	Нет	Есть
5	АСТ!	Нет	€ 193 (1 пользователь), € 894 (5 пользователей) и т. д.	Нет	Нет	Есть, ограничение 30 дней с момента установки

Принципы подбора CRM-системы практически не отличаются от критериев выбора любого другого бизнес-приложения. Таким образом, у пользователей есть три варианта внедрения системы:

- разработать систему самостоятельно;
- купить готовый продукт;

купить комплексную систему, внедрение которой требует привлечения консультантов.

Последний вариант — наиболее правильный выбор для крупных организаций, например, национальных операторов мобильной связи или крупных банков. Стоимость подобных проектов оценивается в сотни тысяч долларов.

Оптимальный вариант для компаний среднего и малого бизнеса — покупка готового продукта, который максимально отвечает требованиям организации.

Таким образом, несмотря на достаточно высокую стоимость CRM-систем, начальные затраты на внедрение, их следует рассматривать как инвестиционные, которые вскоре должны окупиться благодаря росту прибыли и снижению уровня затрат.

Литература: 1. Костерева. Катерина CRM: курс на малый и средний бизнес. www.salesmaster.ru/info-crm11.shtml. 2. Вертоградов В. Конкуренция на рынке решений класса CRM — Intelligent Enterprise №16, сентябрь 2002. www.salesmaster.ru/info-crm27.shtml. 3. Костерева Катерина. CRM-системы: технологии в основе бизнеса. www.salesmaster.ru/info-crm13.shtml. 4. Вертоградов В. Развертывание CRM-системы как рациональный первый шаг в постановке маркетинга. www.salesmaster.ru/info-crm28.shtml. 5. www.terrasoft.com.ua. 6. www.v8.1c.ru 7. www.winpeak.ru. 8. www.parus.ua 9. www.proact.ru

Гливенко С. В.

УДК 658.012.32:004.42

РАЗВИТИЕ СИСТЕМ ПОДДЕРЖКИ ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЙ

Автоматизированные информационные системы играют важную роль в поддержке управляющего персонала в его полуструктурированной и неструктурированной деятельности по принятию управленческих решений. Решения все чаще принимаются более децентрализованно на основе огромного объема информации и ограниченного времени. В такой напряженной среде менеджерам приходится принимать решения от целиком структурированных до совсем не структурированных, на всех организационных уровнях — от операционного до стратегического [1, 3].

Разработан целый ряд информационных систем, которые могут помочь при принятии решений различных типов и уровней. Хранение данных и планирование ресурсов

© Гливенко С. В., 2005

предприятия (ERP) помогают унифицировать информацию и совместно пользоваться ею, что необходимо для принятия структурированных решений на уровне операций [3, 4]. Групповые системы поддержки помогают достичь согласия в группах. Управленческие информационные системы (MIS) и некоторые системы поддержки принятия решений (DSS) помогают принимать относительно структурированные решения в сфере управленческого контроля [1, 4].

В силу того, что мы стали свидетелями новой волны информационных технологий и создания управляющих информационных систем различных типов, целесообразно определить тенденции и возможности использования систем поддержки принятия решений в инновационной деятельности руководства компании; рассмотреть возможности использования экспертных систем (ЭС) как одного из видов систем искусственного интеллекта, а также искусственных нейронных сетей (ИНС). Такова была поставлена задача.

Краткие результаты ее исследования. Современные тенденции развития и использования автоматизированных систем иллюстрирует эволюцию и смещение приоритетов от данных и информации к знаниям и опыту. Системы, основанные на использовании стереотипных решений, постепенно вытесняются системами поддержки принятия решений (СППР), предназначенными для поддержки управленческих решений и интуитивного подхода к выполнению управленческих задач. Они обеспечивают менеджеров необходимой информацией, генерируют, оценивают и предлагают несколько вариантов, так как большая часть управленческих задач требует обработки как количественных, так и качественных данных.

Следует особо отметить существование однопользовательских и групповых систем поддержки принятия решений (СППР), которые во многом отличаются друг от друга [1,4]. Групповые и однопользовательские СППР имеют различные цели. Для поддержки группы принимающих решения лиц, работающих совместно, групповые СППР имеют специфические технологические требования к техническому и программному обеспечению, персоналу и процедурам. Программное обеспечение для систем поддержки групповых решений также должно обладать особыми функциональными возможностями, дополнительными по отношению к программному обеспечению однопользовательских СППР, например: анонимный ввод идей и предложений, список идей и предложений членов группы, голосование и ранжирование альтернатив. Человеческий компонент групповой СППР должен включать ведущего: он управляет сессией и является промежуточным звеном между группой и компьютерными системами.

Все чаще организации используют программное обеспечение коллективного пользования, связанное с Интернет-технологиями [2]. Глобальные СППР становятся новым рубежом информационно-управляющих систем. Глобальные системы поддержки управления становятся ключевым элементом процессов принятия управленческих решений и сильным оружием в мире глобальной конкуренции. Одной глобальной СППР недостаточно для эффективного решения задач международного управления: управления валютами, управления иностранной валютой при допущении риска, глобального управления налоговой системой и глобального объединенного документирования. Для решения таких задач необходимо развивать интегрированные глобальные СПУ, включающие искусственные нейронные сети, ЭС с базой знаний, сформированной на основе опыта экспертов в соответствующей предметной области, а также специалистов по международному управлению финансами, международной налоговой системе и т. д. Таким образом, можно говорить о глобальных системах поддержки принятия решений как о новом инновационном продукте, который окажет серьезное влияние на качество управления межнациональными компаниями.

Информационные системы поддержки принятия решений помогают руководителям за счет предоставления более качественных данных, более быстрого доступа к ним, более адекватных моделей или наиболее благоприятных решений. На сегодняшний день информационные системы наиболее полезны менеджерам при выполнении служебных обязанностей по сбору информации и принятию решений.

Сделаем выводы. В настоящее время набирает силу тенденция использования информационных систем поддержки принятия решений на скрупулезный анализ данных, имеющий целью распознавание образов и определение потенциальных проблем. Акцент на быстрый доступ к информации сместился в сторону доступа к интегрированной и согласованной информации для поддержки принятия решений. Возрастает потребность в технологиях, которые поддерживают эффективные средства связи, совместный доступ к документам и знаниям, а также принятие решений в группах, особенно в тех, участники которых разделены временем и расстоянием. Все больше систем связано с внешней средой через Интернет для упрощения коммуникации, а также для пользования информацией и опытом совместно с покупателями, клиентами и партнерами. Информационным системам придется стать более гибкими и способными адаптироваться к меняющимся потребностям динамичной среды бизнеса.

Литература: 1. Лиходелов Н. П. Информационные ресурсы для бизнеса. / Н. П. Лиходелов, Л. Е. Товстых — СПб.: ЗАО "ЭЛБИ", 1998. — 184 с. 2. Скрипкин К. Г. Экономическая эффективность информационных систем. — М.: ДМК Пресс, 2002. — 256 с. 3. http://www.infomika.ru/text/magaz/higher/3_97/6razdel.html. 4. Рахматуллаев М. А. Глобальная информационная инфраструктура. Инициативы и тенденции. <http://ula.uzsci.net/publishing/ru/publishing.php>

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ТРАНСФОРМАЦІЙНОГО РІШЕННЯ: ІННОВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

В останній час, коли влада України окреслила подальші шляхи розвитку країни, а саме — вступ до Світової організації торгівлі (СОТ) та Європейського економічного союзу (ЄЕС), перед більшістю підприємств постає питання трансформаційних перетворень. На цьому шляху вони зустрінуть жорстоку конкурентну боротьбу, в якій виживуть лише ті підприємства, які зможуть пристосуватися до зміни умов праці. У цих умовах зростає вагомість науковообоснованого підходу до управління підприємствами.

У сучасній економіці виділяють декілька наукових підходів до менеджменту. Так, Гасанов А. З. [0], систематизувавши ці підходи, виділив системний, комплексний, інтеграційний, маркетинговий, функціональний, динамічний, відтворювальний, процесовий, нормативний, кількісний (математичний), адміністративний, поведінковий та ситуаційний підходи. Але в останній час учені почали звертати увагу на інноваційний підхід, це насамперед пов'язано з швидким розвитком наукоємких технологій, у тому числі інформаційних. Інновація, за думкою Ільєнкової С. Д. [0], інтерпретується як перетворення потенційного науково-технічного прогресу в реальний, що втілюється в нових продуктах і технологіях. Інноваційний підхід до трансформаційних процесів передбачає введення нової структури (реструктуризація), стратегії та ринкової орієнтації (ревіталізація) тощо.

Для того, щоб скоротити невизначеність, яка виникає при розробленні трансформаційних перетворень, та цим самим знизити ймовірність допущення невимушеної помилки при прийнятті рішення, треба застосовувати сучасні інформаційні технології, що надасть керівництву більше корисної інформації та збільшить інформаційне забезпечення, необхідне для прийняття раціонального й об'єктивного управлінського трансформаційного рішення.

Метою публікації є визначення впливу інформаційного забезпечення на прийняття управлінського трансформаційного рішення з використанням інноваційного підходу.

Під інформаційним забезпеченням будемо розглядати інформацію, засоби її здобуття та передачі, які необхідні особі, що приймає рішення (ОПР), для раціонального та об'єктивного прийняття управлінського трансформаційного рішення. Так як інформаційне забезпечення формується під впливом інформаційних потоків, нами були визначені інформаційні й управлінські потоки в умовах здійснення трансформаційних перетворень, які представлені на рисунку.

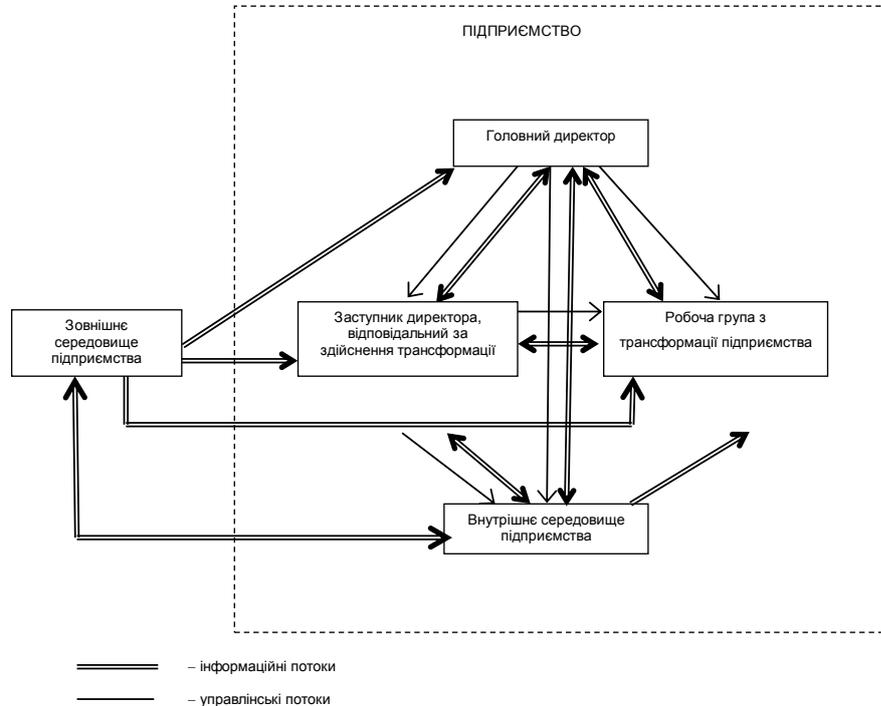

Рис. Інформаційні та управлінські потоки при прийнятті управлінського трансформаційного рішення

Як бачимо, всередині підприємства повинен проходити повний обмін інформацією, пов'язаною з його трансформацією, окрім того, що робоча група з трансформації одержує інформацію з внутрішнього середовища, але не ділиться виробленими трансформаційними рішеннями, що дозволяє зберегти комерційну таємницю від зовнішнього середовища та підготувати колектив до майбутніх перетворень для зменшення супротиву цим перетворенням. Такий підхід, на думку автора, є дуже принциповим, так як дозволить підприємству уникнути зайвих проблем з конкурентами і персоналом.

Основними властивостями інформаційного забезпечення є повнота інформації та швидкість доступу до інформаційних ресурсів. Тому для того, щоб інформація була найбільш повною, швидко доходила до ОПР та від ОПР до виконавців, пропонується використовувати Intranet-технології в межах підприємства та Internet-технології для доступу до зовнішніх джерел інформації.

Застосування сучасних інформаційних технологій й інноваційного підходу до прийняття управлінських трансформаційних рішень дозволить більш оперативно та раціонально вирішувати складні питання з кардинальними перетвореннями на підприємстві.

Література: 1. Гасанов А. З. Разработка управленческих решений. <http://www.az-g.narod.ru>. 2. Инновационный менеджмент / Под ред. Ильенковой С. Д. — М.: Юнити, 2003. — 344 с.

УДК 65.9(2)31-07

Гордієнко Н. І.

Гордієнко Т. В.

НАРОДНОГОСПОДАРСЬКА ЕФЕКТИВНІСТЬ ІННОВАЦІЙ У БУДІВНИЦТВІ

Ключовим напрямком розвитку України є розробка стратегії прискорення соціально-економічного розвитку. Найважливішою ланкою цієї стратегії є інтенсифікація суспільного виробництва на основі впровадження новітніх технологій та техніки, що забезпечує необхідні умови для вирішення технічних, соціальних, екологічних і економічних задач.

Підвищення ефективності виробництва, функціонування народногосподарського комплексу України є стрижневою проблемою розвитку національної економіки. Це повною мірою відноситься до будівельного виробництва як важливої складової частини матеріального виробництва, що включає не тільки будівництво нових будинків і споруд, й їх капітальний ремонт і реконструкцію. У сучасних умовах значення реконструкції, технічного переозброєння і розширення діючих підприємств зростає. Але необхідний контроль над якістю і термінами будівництва, заощадливою витратою матеріальних, трудових, виробничих ресурсів і застосуванням поворотних матеріалів ще не завжди забезпечений. При техніко-економічних обґрунтуваннях ще слабо враховуються надійні показники ефективності, дотепер не завжди забезпечується комплексний, системний підхід. До негативних наслідків, з погляду державних інтересів, призводить ізольоване прогнозування показників, а також недооцінка єдиного комплексного узагальнюючого показника ефективності [1, 2, 3, 4].

Невідповідність актуальності задач практичним мірам, спрямованим на підвищення ефективності виробництва, позначається на незадовільній динаміці ряду показників ефективності, нерозв'язаності важливих теоретичних проблем, конкретної діяльності відносно підготовки і перепідготовки кадрів усіх рівнів у галузі ефективності виробництва й нової техніки.

При прогнозуванні, обґрунтуванні й виборі оптимального напрямку функціонування суспільного виробництва і його частини — будівельного виробництва — вирішальне значення має орієнтація на узагальнюючі комплексні показники ефективності.

Стосовно сучасних задач будівництва, капітального ремонту і реконструкції будинків і споруд, то необхідно конкретизувати наукові й практичні проблеми з позицій народногосподарського підходу, спираючись на принципи комплексності, зв'язку теорії і практики, повного й точного обліку витрат і, нарешті, на облік соціальних та екологічних аспектів.

©Гордієнко Н. І., Гордієнко Т. В., 2005

Аналіз практики обґрунтувань ефективності напрямків розвитку виробництва і науково-технічного прогресу показує, що порушення принципу порівнянності аналізованих варіантів може мати найсерйозніші негативні наслідки.

Уся економічна політика держави, всі її напрямки органічно зв'язані з науково-технічною політикою, що виступає могутнім фактором суспільного прогресу. Вона зачіпає інтереси всього суспільства і всіх соціальних груп і саме тому є сферою політики. Існування державної й приватної власності на засоби виробництва створює необхідні умови для ефективного здійснення єдиної загальнодержавної технічної політики, яка підлягає одній стратегічній меті: без широкої реконструкції технічної бази виробництва на основі новітніх відкриттів світової й вітчизняної науки не можна вирішити задачу інтенсифікації суспільного виробництва.

Таким чином, задача підвищення ефективності суспільного виробництва, і зокрема підвищення ефективності будівництва, реконструкції і капітального ремонту будинків і споруд, тісно зв'язана з рішенням комплексу проблем. Найважливішими з них є: приведення практичних заходів у повну відповідність з господарсько-політичним значенням цієї задачі; посилення підготовки і перепідготовки кадрів усіх рівнів; забезпечення планування ефективності виробництва, посилення економічної обґрунтованості заходів, обліку соціальних і екологічних аспектів; використання науково-технічного прогресу як засобу підвищення ефективності виробництва й вирішення соціально-екологічних задач; удосконалення стимулювання зростання ефективності виробництва на основі узагальнюючих показників ефективності, а також теорії ефективності з послідовною реалізацією принципів народногосподарського еколого-економічного підходу.

Література: 1. Абрамов С. И. Управление инвестициями в основной капитал. — М.: Издательство "Эк-замен", 2002. — 544 с. 2. Десмонд Г. М. Руководство по оценке бизнеса: Пер. с англ. / Г. М. Десмонд, Р. Э. Келли. — М. Российское общество оценщиков, Академия оценки, 1996. — 472 с. 3. Риммер М. И. Планирование инвестиций / М. И. Римме, А. Д. Касатов. — М.: Высшее образование и наука, 2000. — 338 с. 4. Денисенко М. П. Основы инвестиційної діяльності: Підручник. — К.: Алерта, 2003. — 482 с.

Знахур С. В.

УДК 004.65

ОБ ОДНОМ ПОДХОДЕ К РАЗРАБОТКЕ ИНФОРМАЦИОННОЙ СИСТЕМЫ ДЛЯ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО АНАЛИЗА ДАННЫХ ИННОВАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ ПРЕДПРИЯТИЯ

Принятие решения о внедрении новых технологий, продуктов или модернизации существующего производства должно основываться на всестороннем и комплексном анализе данных внешней и внутренней среды предприятия. На современном этапе развития ИС большинство организаций и предприятий уже обладают большими объемами данных, которые представлены в виде предметных БД или БД корпоративных информационных систем (КИС) [1]. Следует также отметить и наличие формализованных данных и тематических БД в Интернете, к которым может быть организован доступ как на уровне информационно-поисковых систем, так и с помощью специализированных приложений и технологий, в том числе и WEB-технологий. Поэтому в настоящее время актуальной проблемой является извлечение из огромного объема детализированных данных некоторой полезной информации — скрытых закономерностей, знаний, которые не могут быть получены в явном виде на основе простой аналитической обработки или агрегации исходных данных. Такое направление обработки данных получило название интеллектуального анализа данных (ИАД), или Data Mining. Классическими задачами ИАД (Data Mining) являются: классификация, кластеризация, поиск ассоциативных правил, прогнозирование, а также их комбинация [2]. Например, в инновационной сфере задачами ИАД могут быть:

- определение конкурентных свойств продуктов, информация о которых представлена в Интернете или специализированных БД;
- классификация и позиционирование новых продуктов относительно существующих продуктов организации;
- прогнозирование качества продукта в зависимости от измеряемых параметров технологического процесса;
- классификация и аннотирование электронных документов организации по контенту и т. д.

© Знахур С. В., 2005

Целью работы является анализ основных положений разработки информационной системы интеллектуального анализа данных инновационных процессов на предприятии.

Следует отметить, что в данном исследовании предметом является не анализ математических методов, лежащих в основе ИАД, а анализ положений построения ИС (ее архитектуры) для использования уже существующих технологий ИАД (Data Mining) в инновационной сфере.

Выделим основные положения информационной системы интеллектуального анализа данных, которые лежат в основе ее архитектуры.

1. Информационная система ИАД является предметно-ориентированной системой, что предполагает концептуальное проектирование БД на основе выделения сущностей, процессов, задач инновационных процессов предприятия. Под инновационными процессами в данном случае будем понимать процессы, связанные с совершенствованием или модификацией уже существующих продуктов предприятия или их производства. Следовательно, предметной областью использования ИАД являются разнородные (по составу и хронологии) данные, которые описывают процессы (и их результаты), связанные с жизненным циклом инновационных продуктов и продуктов-аналогов.

2. Для обеспечения целей ИАД необходима организация хранилища данных (ХД). Концепция ХД предполагает разделение структур хранения данных для оперативной обработки и выполнения аналитических запросов. Это позволяет в рамках одной системы поддержки принятия решений объединить две подсистемы, которые имеют изначально противоречивые требования.

3. Для анализа информации наиболее удобной формой ее представления является многомерная модель (гиперкуб), ребра которого представлены измерениями. Использование многомерной модели позволяет анализировать данные одновременно по нескольким измерениям. Практическая реализация многомерного анализа основана на использовании OLAP-технологии. Архитектура OLAP-системы включает OLAP-сервер и OLAP-клиент, где OLAP-сервер может быть реализован и на основе реляционных БД (ROLAP).

4. Непосредственно интеллектуальный анализ должен быть основан на использовании стандартов ИАД. В данном случае предлагается использовать унифицированные интерфейсы для объектных языков программирования (CWM Data Mining, JDM, OLE DB for Data Mining) и надстройки для языка SQL (SQL/MM, OLE DB for Data Mining) [3]. В настоящее время существуют уже готовые алгоритмы, методы и их программная реализация (библиотеки), позволяющие осуществить ИАД на основе различных форматов данных и способов их хранения, в том числе хранилищ данных. Как правило, архитектура библиотек Data Mining соответствует стандарту MDA (Model Driven Architecture), что позволяет их использовать в языках программирования Java, C++ и т. д. Следовательно, разработчик может использовать в своих приложениях алгоритмы, объекты, классы, методы библиотек, разработанных сторонними разработчиками.

Таким образом, ИАД (Data Mining) является перспективным направлением развития КИС, а также построения систем BI (business intelligence) на предприятии. Высокая эффективность применения ИАД может быть получена именно для сложноформализуемых задач, к которым принадлежат и инновационные задачи, в случае наличия (получения) больших объемов данных.

Литература: 1. Абдикеев Н. М. Проектирование интеллектуальных систем в экономике: Учебник / Под ред. Н. П. Тихомирова. — М.: Экзамен, 2004. — 528 с. 2. Дюк В. Data Mining. Учебный курс. — СПб: Питер, 2004. — 640 с. 3. Parsaye K. A Characterization of Data Mining Technologies and Processes // The Journal of Data Warehousing. — 1998. — №1.

УДК 004.7

Климова К. Ю.

Шевченко С. В.

СТРАТЕГИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ КОМПЬЮТЕРНЫХ СЕТЕЙ С УЧЕТОМ НЕОПРЕДЕЛЕННОСТИ

На современном этапе быстрое интенсивное и экстенсивное развитие сетевых информационных технологий и их возрастающая роль во всех областях человеческой деятельности неизбежно создают ряд проблем. В частности, это максимальная производительность передачи и обработки информации в сети при максимальной вероятности отсутствия отказов

©Климова К. Ю., Шевченко С. В., 2005

на всех уровнях управления и преобразования информации. С другой стороны, это требование максимальной эффективности вариантов развития сети, что в самом простом случае отвечает критерию минимальной стоимости сети — проекта, который принимается при условии соответствия его условиям использования.

Стратегия развития компьютерной сети (КС) основывается на общей стратегии развития компании (учреждения) и конкретизирует положения общей стратегии с точки зрения КС. Общая стратегия развития компании (учреждения) определяет основные направления видов деятельности, организационную и территориальную структуру компании и т. д. В свою очередь, стратегия развития компьютерной сети содержит основные положения использования КС в деятельности компании, она определяет, как будет поддержана заданная стратегия развития компании (учреждения) средствами КС.

Процесс создания или развития КС требует привлечения значительных ресурсов и занимает продолжительный отрезок времени. В процессе создания выделяется множество временных интервалов, характеризующихся продолжительностью, допустимыми объемами выделяемых (осваиваемых) ресурсов или требуемой эффективностью, а также данными об эволюции обслуживаемых абонентов и элементов системы. В связи с этим возникает задача выбора для каждого из выделенных интервалов наилучших значений структурно-топологических, структурно-технологических характеристик и параметров элементов и связей системы. Решение такой (динамической) задачи позволяет определить план изменения характеристик и параметров системы при переходе от интервала к интервалу, то есть определить траекторию ее создания или развития.

Разработка аппарата принятия решения о наилучшем варианте развития сети осложняется еще одним принципиально важным обстоятельством — наличием неопределенности в ситуации принятия решения, обусловленной неполным знанием целей системы, факторов внешней и внутренней среды, меняющихся с течением времени и оказывающих влияние на векторный критерий эффективности принятия решений.

Задача принятия решения состоит в выборе одной из множеств альтернатив, называемых стратегиями. Этот выбор производит лицо, принимающее решение (ЛПР) и стремящееся к достижению определенных целей. ЛПР сравнивает стратегии по предпочтительности не непосредственно, а с помощью некоторого критерия эффективности. В классической теории исследования операций [1] предполагается наличие одной функции, характеризующей эффективность стратегии. Однако по различным причинам ЛПР не всегда может заранее задать однозначно эту функцию, и ему проще сначала указать несколько функций, а потом сравнивать альтернативные оптимальные решения. В этом случае предпочтительность стратегий определяется векторной функцией, называемой векторным критерием [2]. Неоднозначность в выборе критерия эффективности трактуется как субъективная неопределенность и приводит в качестве решения к множеству стратегий, одну из которых, в конечном счете, выбирает ЛПР.

Общая схема формирования множества эффективных решений может иметь следующий вид [3]:

1. Определение для выбранного множества источников спроса решения в соответствии с основным критерием (максимум прибыли или минимум затрат) по моделям, учитывающим первоначальные оценки стоимостей вариантов развития и их компонент.

2. Оценка уровня качества и надежности решения по результатам работы имитационной модели функционирования сети.

3. Изменение условий определения решения на первом шаге с целью уменьшения загрузки компонент, вследствие чего можно ожидать повышения качества функционирования и увеличения стоимости оптимальных вариантов развития сети в соответствии с условиями расчетов по п.1.

4. Если загрузка компонент сети является экономически допустимой, то переходим к первому шагу.

Результатом вычислений по данной схеме является множество Парето-оптимальных решений с позиций критериев: минимальная стоимость варианта развития сети и максимальный уровень качества ее функционирования.

Для оценки возможностей финансирования вариантов развития сети по каждому из полученных решений можно воспользоваться подходом, предложенным в работе [4]. Применение указанного подхода позволяет получить значения максимальной ожидаемой прибыли по каждому варианту развития как элемента множества эффективных решений для выделенных моментов времени, а также требуемые объемы дополнительного финансирования.

Литература: 1. Гермейер Ю. Б. Введение в теорию исследования операций. — М.: Наука, 1971. — 98 с. 2. Подиновский В. В. Парето-оптимальные решения многокритериальных задач / В. В. Подиновский, В. Д. Ногин. — М.: Наука, — 1982. — 106 с. 3. Шевченко С. В. Математические аспекты оптимизации бизнес-планов развития производства по вариантам реализации // Системный анализ, управление и информационные технологии. — №13. — Харьков: НТУ "ХПИ", 2002. — С.143 — 147.

КОМПЬЮТЕРНАЯ ПОДДЕРЖКА МЕЖЛИЧНОСТНЫХ КОММУНИКАЦИЙ В ПРОЦЕССЕ ПРИНЯТИЯ ИННОВАЦИОННЫХ РЕШЕНИЙ

Основной спецификой процесса принятия инновационного решения является повышенное значение "человеческого фактора": человек не только выполняет функции ЛПР, но и выступает в роли генератора идей. Инновации требуют знаний, творческого и системного мышления, изобретательности и целеустремленности. В связи с этим возникает вопрос о том, каким образом можно повысить эффективность работы человека в процессе принятия инновационных решений. Один из путей решения этой проблемы — использование компьютерных систем поддержки принятия инновационных решений (СППИР). Другой возможный подход — управление межличностными взаимосвязями, возникающими в ходе реализации проекта. Видится целесообразным объединение этих двух подходов и создание компьютерной поддержки межличностных взаимосвязей в процессе проектирования и реализации инноваций. Исследования в рамках данной тематики соответствуют одному из приоритетных направлений развития науки и техники Украины — "новые компьютерные технологии информатизации общества".

Исходя из изложенного выше, целью настоящего исследования является описание свойств СППИР, необходимых для организации компьютерной поддержки установления межличностных взаимосвязей в процессе принятия инновационных решений.

По мнению автора, для реализации компьютерной поддержки межличностных взаимосвязей СППИР должна быть наделена следующими функциями:

- 1) функцией поддержки формирования инновационной команды;
- 2) функцией поддержки установления межличностных коммуникаций по обмену знаниями.

Необходимость реализации указанных функций выдвигает определенные требования к организации информационного обеспечения СППИР. По мнению автора, база данных системы должна содержать следующие сведения о персонале предприятия:

1. Результаты психологических и иных тестов, позволяющие получать на их основе прогноз поведения человека в инновационной команде.

Обоснование. Создание эффективной инновационной команды — одно из основных условий успешного развития инновационных идей. Задача формирования инновационной команды представляет собой задачу принятия решений, в которой альтернативами выступают различные варианты состава ее участников. Как показывают современные исследования, результат деятельности команды во многом зависит от соблюдения в ней баланса командных ролей: новаторов, аналитиков и реализаторов. В связи с этим специалисты рекомендуют формировать инновационные команды с учетом результатов психологических и иных тестов. Прогноз особенностей поведения человека в команде может быть получен, например, с помощью батареи тестов, включающей личностный опросник Кеттелла, тест Ватсона Глейзера "Оценка критического мышления" и тест Билла Хартсона "Опросник персональных предпочтений" [1]. Результаты подобных тестов позволяют формировать такие команды, в которых будут представлены все роли, необходимые для успешного генерирования и внедрения инновационных идей.

2. Реестр ведущих специалистов организации с указанием сферы их компетентности.

Обоснование. Питательной средой для зарождения и развития инновационной идеи являются неформализованные знания, опыт, интуиция и весь "жизненный ресурс" сотрудников предприятия. Распространение подобной информации осуществляется от человека к человеку, ее невозможно представить в формализованном виде в машинной базе данных. В связи с этим в формализованном виде в базе данных системы целесообразно хранить реестр *носителей* таких знаний, то есть тех сотрудников предприятия, которые в силу своего опыта и способностей выполняют роли экспертов и консультантов по определенным вопросам. В ходе диалога ЛПР с СППИР система должна предоставлять ссылки на того или иного носителя информации, способного дать консультацию по соответствующему вопросу.

3. Информация об участниках сети разработки решений и о генерируемых ими альтернативах решения проблем.

Обоснование. Одной из современных тенденций развития бизнеса является постепенный переход к так называемой самоуправляемой интеллектуальной организации [2]. Основная особенность такой организации — передача полномочий по принятию большинства решений рядовым исполнителям и их группам. Однако часто для того, чтобы принять решение, нужно видеть все картину бизнеса в целом. Если эту функцию выполняет не руководитель, находящийся на вершине иерархии, то ее может выполнять сеть исполнителей. В связи с этим целесообразно перейти к использованию сетей разработки решений. Под сетью разработки решений (СРР) будем понимать систему лиц, каждое из которых представляет одно из структурных подразделений предприятия и осуществляет проектирование мероприятий по решению проблем с точки зрения предметной области данного подразделения. При наличии СРР процесс решения проблемы проходит следующие этапы: 1) сотрудник предприятия, выявивший проблему, обращается в СРР; 2) участники СРР предлагают альтернативы решения проблемы; 3) результат деятельности СРР формализуется в СППИР; 4) ЛПР рассматривает альтернативы и принимает решение.

Сделаем выводы. Организация компьютерной поддержки межличностных коммуникаций в процессе принятия инновационных решений представляет собой перспективное направление развития систем класса СППР. Актуальность этого направления тесно связана с интенсификацией процессов управления знаниями, охватывающих в том числе и сферу инновационной деятельности предприятий. Реализация описанных в докладе требований к информационному обеспечению СППР позволит сблизить два основных подхода к управлению знаниями — "кодификацию", предполагающую обязательную формализацию знаний, и "персонализацию", подразумевающую непосредственное общение сотрудников.

Литература: 1. Белбин Р. М. Типы ролей в командах менеджеров: Пер. с англ. — М.: НИРО, 2003. — 232 с.
2. Мильнер Б. Управление знаниями. — М.: ИНФРА-М, 2003. — 178 с.

Третьяк В. Ф.

УДК 681.3.7

Голубничий Д. Ю.

Челенко Ю. В.

ТИРАЖИРОВАНИЕ ДАННЫХ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ БАЗАМИ ДАННЫХ

В распределенной вычислительной системе часто возникает проблема согласования данных, которые хранятся на различных компьютерах и в различных базах данных. Для решения этой проблемы разработчики баз данных интегрируют в системы управления базами данных (СУБД) специальные приложения для синхронизации разрозненных данных, которые называются механизмами тиражирования (репликации). Эти механизмы бывают нескольких типов, и каждый из них имеет свои характерные черты [1].

Механизм репликации очень важен, поскольку позволяет обеспечить доступ пользователям к актуальным данным там и тогда, когда они в этом нуждаются. Основной проблемой репликации данных является то, что обновление любого логического объекта должно распространяться на все хранимые копии этого объекта. Трудности возникают из-за того, что некоторый узел, содержащий данный объект, может быть недоступен (например, из-за краха системы или данного узла) именно в момент обновления. В таком случае очевидная стратегия немедленного распространения обновлений на все копии может оказаться неприемлемой, поскольку предполагается, что обновление (а значит и исполнение транзакции) будет провалено, если одна из копий будет недоступна в текущий момент.

В качестве базового уровня служба репликации распределенных данных должна быть способна копировать данные из одной базы данных в другую синхронно или асинхронно.

Асинхронное копирование заключается в том, что источник нового блока данных вводит его по очереди в те части распределенной базы данных, в которых они должны находиться. Если при этом какая-либо абонентская система оказалась недоступной, то изменения в ее части базы выполняются тогда, когда это станет возможным. Синхронное тиражирование

© Третьяк В. Ф., Голубничий Д. Ю., Челенко Ю. В., 2005

предусматривает практически одновременное изменение данных во всех частях базы. Если одна из систем недоступна, то тиражирование отменяется. Синхронное тиражирование является более сложным. Однако при его использовании невозможны случаи, когда в разных базах содержатся данные, отличающиеся друг от друга.

Среди функций, реализуемых службой репликации, выделяют:

масштабируемость. Служба репликации должна эффективно обрабатывать как малые, так и большие объемы данных;

отображение и трансформацию. Служба репликации должна поддерживать репликацию данных в гетерогенных системах, использующих несколько платформ. Это может быть связано с необходимостью отображения и преобразования данных из одной модели данных в другую или же для преобразования некоторого типа данных в соответствующий тип данных, но для среды другой СУБД;

репликацию объектов. В службе репликации должна существовать возможность реплицировать объекты, отличные от обычных данных;

механизм подписки. Система должна включать механизм, позволяющий привилегированным пользователям оформлять подписку на данные и другие подлежащие репликации объекты;

механизм инициализации. Система должна включать средства, обеспечивающие инициализацию вновь создаваемой реплики.

Использование возможностей современных СУБД позволяет реплицировать следующие объекты: таблицы, индексы, процедуры и функции, триггеры, синонимы.

Основные достоинства применения механизма репликации:

надежность. Процесс репликации значительно увеличивает надежность системы, предоставляя приложениям альтернативный доступ к данным. При потере соединения с одним из серверов, пользователь может продолжать работу с данными, используя другой;

производительность. Используя репликацию, можно обеспечить высокую скорость доступа к данным, так как нагрузка будет равномерно распределена между множеством сайтов репликации;

возможность работы без постоянного соединения с базой. Снимки позволяют пользователю работать с набором данных без наличия постоянного соединения с базой данных. Позже, когда установится соединение, пользователь сможет синхронизировать (обновить) снимки, если необходимо, и таким образом внесенные им изменения попадут в базу данных.

уменьшение сетевой нагрузки. Репликация может быть использована для распределения данных между различными региональными центрами. Приложения будут обращаться не к центральному серверу, а к региональному, тем самым уменьшая нагрузку на сеть.

При разработке вариантов тиражируемой системы учитывают:

загрузку и вычислительную мощность каждого узла как предполагаемого места расположения репликационных серверов — источников тиражируемых данных;

качество и полосу пропускания каналов связи между парами удаленных узлов при определении пути распространения данных и частоты репликации.

Итак, многие известные СУБД предлагают пользователям возможности репликации. Следует отметить общее для всех систем управления базами данных ограничение: репликация возможна только внутри данной СУБД. Общедоступной технологии, которая обеспечила бы репликацию между базами данных, имеющими разную физическую природу, на настоящий момент не существует. Сегодня преобладает подход написания утилит для репликации между различными СУБД, причем для этих утилит характерно полное отсутствие универсальности.

Литература: 1. Третьяк В. Ф. Технология репликации в распределенных системах управления базами данных // Інформаційно-керуючі системи на залізничному транспорті. — Харків: ХАЖДТ — 2004. — №1. — С. 7 – 10.

УДК 658.012.32

Сокиринська І. Г.

ЕКОНОМІЧНА ДІАГНОСТИКА ЯК ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА БАЗА СИСТЕМИ ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Ринкові умови господарювання суттєво розширили можливості керівництва підприємства щодо управління виробництвом. Удосконалення цього процесу для прийняття зважених та ефективних рішень на різних етапах процесу управління потребує наявності не тільки відповідної аналітичної інформації, а й її певної структуризації.

©Сокиринська І. Г.,2005

Господарські процеси та їх результати віддзеркалюються в системі економічної інформації, яка є досить неоднорідною: схема взаємозв'язків окремих її видів відрізняється певною складністю, до того ж останнім часом проявляється тенденція до їх подальшого ускладнення [1]. Питанням пошуку й вибору ефективної методики визначення економічного стану підприємства і відповідно інформаційної бази для здійснення цих методик присвячено багато праць вітчизняних та зарубіжних дослідників [2, 3]. Майже всі вони погоджуються з тим, що поряд із систематичним зростанням обсягу інформації відчувається її недостатність для прийняття управлінських рішень.

В останній час практично кожне підприємство стикається з тим, що зростання потоку інформації призводить до надмірності даних. Завдання полягає в тому, щоб із усієї сукупності даних обрати такі, які, з одного боку, були б необхідні в мінімальній кількості, а з іншого – повністю описували всі сторони фінансово-господарської діяльності, тобто були достатніми. Здійснити це допомагає економічна діагностика, пов'язана з розпізнаванням та ідентифікацією стану об'єкта за непрямими ознаками [4]. На відміну від аналізу економічна діагностика передбачає застосування такого підходу, який дозволяє не тільки отримати велику кількість показників, а й чітко визначити певний клас, до якого відноситься та чи інша фінансово-господарська ситуація, й оцінити можливі наслідки такого стану.

Якість інформаційного забезпечення системи діагностики впливає на можливість раннього запобігання та реагування на проблеми, що виникають як у стратегічному, так і в оперативному управлінні економічною діяльністю підприємства. Саме тому суб'єкти господарювання мають звертати особливу увагу на формування інформаційного забезпечення підприємства. Недоліки в побудові системи інформаційного забезпечення можуть стати одним із чинників раптової кризи, оскільки інформація є основою проведення аналізу, діагностики, оцінки ризиків, планування, визначення стратегії розвитку підприємства і т. ін.

На думку автора, економічна діагностика підприємства має розпочинатися з діагностики його фінансового забезпечення як консолідуючого чинника, від якого залежить уся подальша господарська діяльність підприємства. Особливістю моделі економічної діагностики та управління фінансовим забезпеченням підприємства є те, що вона базується на використанні тільки відкритої інформації. Тобто, використовуючи лише публічну, відкриту інформацію, яка не може бути таємницею в ринкових умовах господарювання, з'являється можливість отримання досить точної оцінки структури джерел фінансового забезпечення та їх відповідності структурі активів підприємства. Застосування відкритої інформації робить модель досить універсальною та простою у використанні.

Після виявлення проблемних питань фінансового забезпечення діяльності підприємства доцільно провести поглиблену діагностику й здійснити моделювання майбутніх фінансових ситуацій перед остаточним прийняттям управлінського рішення. На цьому етапі проводиться поглиблене дослідження всієї потрібної документації, яка може дозволити визначити причини виникнення негативних факторів. Кількість показників для діагностики фінансового забезпечення має бути такою, щоб можна було оцінити як загальну структуру джерел фінансування, так і поточну, включаючи оцінку фінансових результатів та враховуючи багатогранний характер діяльності підприємства.

Побудову моделі економічної діагностики фінансового забезпечення пропонується здійснювати від часткових критеріїв до інтегрального, зосереджуючись при необхідності на дослідженні їх складових факторів. Кожна з аналітичних підсистем при необхідності може бути використана окремо.

Інформаційне забезпечення моделі економічної діагностики підприємства має задовольняти наступним принципам:

принципу достовірності і вірогідності інформації, який дає змогу забезпечити результати, найбільш наближені до реальних. Наявність недостовірної й непорівнянної інформації знижує якість моделі й цінність отриманих при моделюванні результатів;

принципу достатності інформації, котрий означає, що в моделі використовується тільки відома інформація з необхідною точністю для моделювання результатів діяльності підприємства в залежності від структури фінансового забезпечення;

принципу гнучкого реагування, який означає, що кожне підприємство має швидко реагувати на зміни ринкових можливостей. У залежності від напрямку змін, що відбуваються, воно має оперативно відкоригувати свою діяльність, у тому числі й фінансову, обираючи саме ті варіанти розвитку, які відповідають новій ситуації на ринку і наявному потенціалу.

Зробимо висновки. Система діагностики фінансового забезпечення спрямована на прийняття оптимальних управлінських рішень на підставі отриманої економічної інформації, яка підлягає певному ранжуванню і в залежності від класу дозволяє отримати характеристику ситуації з певними рекомендаціями щодо усунення "вузьких місць" у системі фінансового забезпечення. До того ж модель діагностики можна розглядати як засіб інформаційної підтримки

прийняття управлінських рішень у сфері економічної діяльності підприємства, оскільки фінансове забезпечення внаслідок його істотного впливу на функціонування підприємства в цілому є однією з найважливіших сфер, що потребує своєчасного аналізу, контролю та регулювання.

Література: 1. Финансовое положение предприятия / Под ред. д. э. н., профессора А. В. Чуписа. — Сумы: Издательство "Университетская книга", 1999. — 332 с. 2. Стоянов Е. А. Экспертная диагностика и аудит финансово-хозяйственного положения предприятия. / Е. А. Стоянов, Е. С. Стоянова. — М.: Перспектива, 1993. — 90 с. 3. Швиданенко Г. О. Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства: Монографія. / Г. О. Швиданенко, О. І. Олексик — К.: КНЕУ, 2002. — 192 с. 4. Сокиринська І. Г. Концепція економічної діагностики та її роль в управлінні підприємством // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. — 2002. — №1 (14). — С. 147 — 151.

УДК 004.4(042.4)

Ушакова І. О.

Лощина Л. В.

ІНСТРУМЕНТАРІЙ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ БІЗНЕСУ

У сучасних умовах організація роботи підприємства ґрунтується на реінжинірингу процесів бізнесу, коли всі ділові операції піддаються раціоналізації щодо їх впливу на кінцеві результати діяльності. Поняття "процес" міжнародний стандарт ІСО 9000:2000 визначає як сукупність взаємозв'язаних і взаємодіючих видів діяльності, що перетворюють входи і виходи. Процес включає одну або більше пов'язаних між собою функцій (процедур), що реалізують певне завдання бізнесу, як правило, в рамках організаційної структури.

Процеси бізнесу як ланцюжок послідовних дій (операцій), що виконуються різними спеціалістами в різних структурних підрозділах підприємства, починаються і закінчуються у споживача. Для гнучкого реагування на запити споживачів необхідно усунути всіх посередників при виконанні процесів бізнесу, а всі інформаційні їх складові повинні також починатися і закінчуватися у споживача.

Реалізація такої концепції неможлива без використання сучасних інформаційних технологій. Тому активно опрацьовуються питання, пов'язані з процесним підходом до проектування інформаційних систем [1 – 3]. Дана робота присвячена розгляду питань інструментарію і технологій, що підтримують цей підхід.

Процесний похід до проектування ІС спирається на широке використання засобів структурного аналізу, які описують складні системи за допомогою різних нотацій. Найбільш поширеними нотаціями структурного аналізу для опису процесів бізнесу є IDEF і ARIS. Особливості застосування нотацій IDEF для моделювання процесів бізнесу широко описані в зарубіжній і вітчизняній літературі. Доступ до опису нотації ARIS значно обмежений. У роботі [1] дано опис сімейства моделей в нотації ARIS, в роботі [3] — порівняльний аналіз нотацій IDEF і ARIS для моделювання процесів бізнесу. Зупинимось на деяких достоїнствах і недоліках нотації ARIS для опису процесів бізнесу.

Для опису процесів бізнесу використовується нотація eEPC (extended Event Driven Process Chain), яка розшифровується як модель або діаграма подієвого ланцюжка процесів. Нотація для цієї моделі розроблена німецькою компанією IDS Scheer під керівництвом професора Шеєра. Модель eEPC відображає послідовність функцій (дій), що виконуються організаційними одиницями, для одного процесу бізнесу в одному підрозділі, декількох підрозділах або певними співробітниками. У цій моделі може бути використано більше 80 видів об'єктів і 39 видів зв'язків між ними. Проте можна виділити основні, найбільш часто використовувані об'єкти — це функція, подія, організаційна одиниця, документ, прикладна система, кластер інформації, зв'язок, логічні оператори "І", "АБО", "АБО", що виключає.

Основним недоліком даної моделі в роботі [3] вважають наявність великої кількості різних об'єктів і, як наслідок, збільшення розмірів моделі, погану її читаність. Проте на практиці для побудови моделі звичайно обмежуються вказаними вище десятьма об'єктами, що цілком

© Ушакова І. О., Лощина Л. В., 2005

відповідає можливостям людини у сприйнятті інформації. Якщо ж потрібно відобразити ще які-небудь додаткові аспекти процесу, тоді можна використовувати весь арсенал наявних об'єктів.

Особливістю моделі eEPC є те, що для кожної функції можуть бути визначені початкова та кінцева події, виконавці, матеріальні й інформаційні потоки. Подія — це стан, який є суттєвим для цілей управління бізнесом і здійснює вплив або контролює подальший розвиток бізнес-процесів. Події активізують функції, тобто передають управління від однієї функції до іншої. Вони можуть бути також результатом виконання функцій. Події в протилежність від функцій не мають тривалості і здійснюються миттєво. При необхідності може бути проведена декомпозиція окремих функцій на підфункції.

Можна виділити наступні основні достоїнства нотації ARIS eEPC:

хороше сприйняття об'єктів моделі: кожен об'єкт відображається певним символом і має певний колір: функція – зелений, подія – рожевий, організаційна одиниця — жовтий і т. д.;

використання різних типів зв'язків між об'єктами: сполучних і таких, що деталізують;

використання подій і логічних операторів для відбиття логіки процесу бізнесу: кожна функція ініціюється подією і породжує подію, яка ініціює виконання наступної функції;

можливість відображення входів (процесів-постачальників) і виходів (процесів-клієнтів) процесу бізнесу;

наочне відображення ресурсів процесу бізнесу: персоналу, устаткування, інформації, середовища виконання функції;

можливість включення контрольних точок для виміру показників ефективності процесу;

можливість відображення відхилень від нормального процесу;

наявність зв'язку виконавця і керівника процесу;

зручність відображення моделі за допомогою її різновидів: у вигляді стовпців і строк, у вигляді таблиць з потоком матеріалів.

У методології ARIS модель процесів через сумісний репозиторій зв'язується з організаційною, функціональною й інформаційною моделями, кожна з яких відображає свій аспект діяльності підприємства. Це дозволяє здійснити комплексний всебічний опис підприємства, що є складною соціально-технічною системою.

Таким чином, методологія ARIS дозволяє здійснити системний аналіз діяльності підприємства, створити його формалізований опис, провести аналіз одержаних моделей, спроектувати інформаційну систему та описати її реалізацію. У цій методології якнайповніше втілюються базові принципи системного підходу, що вимагає повного й усестороннього розгляду досліджуваної системи. Можна з упевненістю сказати, що на сьогодні ARIS є одним із найбільш перспективних інструментів аналізу й проектування складних соціально-технічних систем.

Література: 1. Каменова М. Методология ARIS / М. Каменова, А. Громов, М. Ферпонтов, А. Шматалюк. — М.: ООА Изд. "Серебряные нити", 2001. — 328 с. 2. Моделирование бизнес-процессов. — <http://quality.eur.ru/>. 3. Репнин В. В. Бизнес-процессы: регламентация и управление / В. В. Репнин, В. Г. Елиферов — М.: ИНФРА, 2004. — 318 с.

Золотарева И. А.

УДК 628.31

Степанов В. П.

Мишин А. А.

ОРГАНИЗАЦИЯ ХРАНЕНИЯ ДАННЫХ НА ОСНОВЕ ГЕТЕРОГЕННЫХ МЕТОДОВ ДОСТУПА К БАЗАМ ДАННЫХ

Задача практического построения гетерогенных информационных систем в различных областях науки и техники решается путем разработки новых или использования существующих методов доступа к различным источникам данных, обеспечивающих це-

© Золотарева И. А., Степанов В. П., Мишин А. А., 2005

лостность информации. Для дальнейшей обработки всю информацию (данные) целесообразно хранить в виде хранилища данных.

Определение понятия "хранилище данных" первым дал Уильям Инмон в своей монографии [1] — это "предметно-ориентированная, интегрированная, содержащая исторические данные, неразрушаемая совокупность данных, предназначенная для поддержки принятия управленческих решений".

Построение хранилища данных обычно выполняется в трехуровневой архитектуре [4].

На первом уровне расположены разнообразные внешние источники, в которых данные могут храниться в различных форматах и находиться под управлением различных систем.

Второй уровень содержит центральное хранилище, куда стекается информация от всех источников с первого уровня, он является источником аналитической информации и центром подготовки для последующей загрузки в центральное хранилище. Под подготовкой данных понимают их преобразование и проведение определенных проверок.

Третий уровень представляет собой набор предметно-ориентированных витрин (способов представления данных), источником информации для которых является центральное хранилище данных. Именно с витринами данных и работает большинство конечных пользователей.

Альтернативой рассмотренной трехуровневой архитектуре построения может служить двухуровневая архитектура хранилища данных. Последняя подразумевает построение витрин данных без создания центрального хранилища, при этом информация поступает из регистрирующих систем и ограничена конкретной предметной областью. При построении витрин используются основные принципы построения хранилищ данных, поэтому их можно считать хранилищами в миниатюре. Плюсы такого подхода: простота и малая стоимость реализации; высокая производительность за счет физического разделения регистрирующих и аналитических систем, выделения загрузки и трансформации данных в отдельный процесс, оптимизированный под анализ структурой хранения данных; поддержка истории; возможность добавления метаданных.

В обоих рассмотренных типах архитектур хранилищ данных особую значимость приобретает вопрос обмена данными в гетерогенных информационных системах, так как регистрирующие системы (источники данных первого уровня) на практике зачастую содержат данные в различных форматах и находятся под управлением различных операционных систем и СУБД.

Эта задача может решаться двумя способами. Первый — создавать или использовать существующие модули для взаимодействия конкретных СУБД, затем создавать промежуточные модули для интеграции данных из одной СУБД в другую. Таким образом создается так называемая "полносвязная" макросистема, в которой каждая система соединена друг с другом.

Второй вариант решения задачи — необходимо создать приложение, объединяющее методы взаимодействия с различными СУБД. Возможно, что роль центрального приложения будет играть одна из объединяемых систем. В этом случае все равно необходимо использовать промежуточное ПО, однако управлять процессом взаимодействия будет бизнес-система.

Первый вариант оптимален для небольшого количества объединяемых систем, второй — для их большого числа. В применении второго варианта целесообразно учитывать дискретность обновления информации в объединяемых системах.

Практическим решением для данной задачи может являться использование драйверов (ODBC, BDE, ADO и др.) для соединения с какой-либо платформой. Архитектура системы в данном случае будет выглядеть достаточно просто — несколько последовательных соединений различных СУБД и платформы при помощи драйвера.

Реализация рассмотренных методов обмена данными в гетерогенных информационных системах предоставляет широкий спектр возможностей для интеграции данных (рисунок).

В целом решение задач хранения данных, обрабатываемых в контексте гетерогенных распределенных информационных систем, актуально в случае разнотипности регистрирующих систем сбора данных, применяемых для повышения уровня управления некоторым множеством объектов.

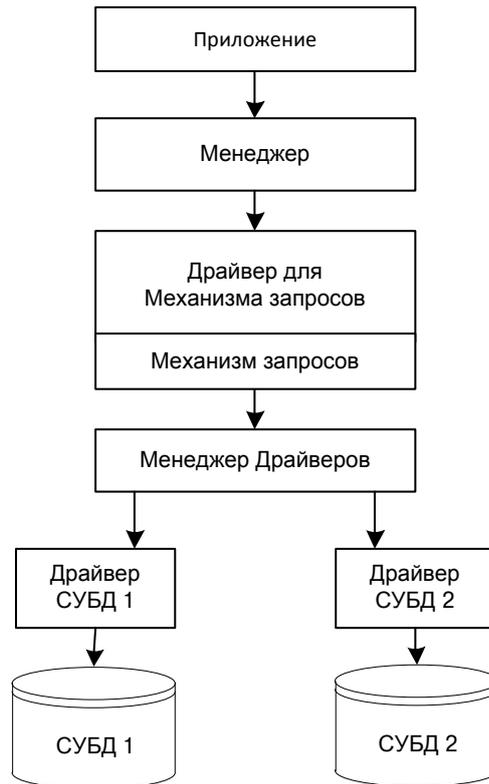

Рис. 1. Архитектура механизма гетерогенного объединения

Литература: 1. Inmon W. H., Building the Data Warehouse. New York, N. Y.: John Willey & Sons, 1992. — 412 p. 2. Erhard Rahm, Hong Hai Do, Data Cleaning: Problems and Current Approaches. IEEE Data Engineering Bulletin, 23(4): 2000. — С. 3 – 13 3. Калиниченко Б. О. Асинхронное тиражирование данных в гетерогенных средах. — СУБД №3. — 1996. — С. 8 – 21 4. Спирли Э. Корпоративные хранилища данных. Планирование, разработка, реализация. Том. 1: Пер. с англ. — М.: Вильямс, 2001. — 400 с.

Земляной А. А.

УДК 004.415

УПРАВЛЕНИЕ СИСТЕМНЫМИ ТРЕБОВАНИЯМИ ДЛЯ ПОДДЕРЖКИ ПРИНЯТИЯ ИННОВАЦИОННЫХ РЕШЕНИЙ ПРИ РАЗРАБОТКЕ ПРОГРАММНЫХ ПРОДУКТОВ

Разработка программного обеспечения (ПО), как и любого другого рыночного продукта, требует предварительных маркетинговых исследований и анализа эффективности инвестиций в соответствующий проект. Особо актуален этот вопрос для инновационных разработок, а именно: в индустрии ПО большинство производимых продуктов являются в той или иной степени инновационными.

Маркетинговые исследования и инвестиционный анализ инновационного программного продукта предполагает как минимум исследование свойств будущего продукта и стоимо-

© Земляной А. А., 2005

сти всего проекта. В большинстве случаев это сложно формализуемая задача, которую невозможно решить без специальных подходов и методологий проектирования, так как именно в процессе адаптивного проектирования исследователь получает необходимую информацию. В настоящее время активно ведутся разработки в области таких подходов и методологий проектирования [1].

Входной информацией процесса проектирования программного продукта для этого служат спецификации системных требований (СТ), которые отображают потребности потребителей продукта, его пользователей. Изначально СТ представляются в языковой форме, преимущество которой — в ее естественности и детальности описания, и именно такая форма представления СТ понятна как пользователям, которые их формулируют, так и инженерам-разработчикам. Однако такая форма непригодна для автоматизированной поддержки процесса, так как она практически не формализована, а естественно-языковое описание, как правило, неоднозначно. Формальное же представление подходит для автоматизации процессов и понятно разработчикам ПО, однако недоступно для пользователей, которые в общем случае не владеют специализированными средствами формального представления. Это порождает ряд конфликтов, приводящих, например, к невозможности валидации требований, их искажению и т. п. Это означает, что конечный продукт процесса разработки ПО не будет в полной мере удовлетворять потребности его пользователей.

С целью решения таких проблем различными источниками предлагается ряд подходов. Одним из них является подход КСРМ (Klagenfurt Conceptual Pre-design Model) [2, 3], характеризующийся достаточно высокой степенью проработанности. КСРМ обеспечивает минимальный набор понятий, необходимых для моделирования СТ. С их использованием выполняется моделирование на среднем уровне, который позиционируется между уровнем естественного языка конечного пользователя и уровнем концептуальных схем инженеров.

В рамках подхода предлагаются инструменты, автоматизированные средства для моделирования СТ на среднем уровне, для автоматизированного преобразования требований естественного языка в спецификации среднего уровня, для автоматизированного преобразования от представления среднего уровня к дальнейшим концептуальным схемам.

В то время как задача преобразования требований естественного языка в спецификации КСРМ является смежной с областью прикладной лингвистики, задача автоматизированного преобразования от представления КСРМ к последующим концептуальным схемам является одной из задач автоматизированной поддержки проектирования, которое значительно облегчает проведение соответствующих экономических исследований проекта. В роли концептуальных схем, в зависимости от технологий проектирования, могут выступать, например, диаграммы UML различных типов: диаграммы классов, взаимодействий, активностей, состояний и т. д.

Целью предлагаемого подхода является создание эффективного инструментария для автоматизированного преобразования диаграмм КСРМ в диаграммы состояний UML. Основываясь на онтологиях этих двух нотаций, разработана система правил прямого и обратного преобразования, которая учитывает как семантическое соответствие элементов объектов преобразования, так и опыт экспертов в данной области. Предпочтения эксперта учитываются при помощи конфигурируемого набора специальных правил, возможности управления ходом процесса преобразования и редактирования конечных результатов. Инструментарий преобразования разработан при помощи средств технологии J2EE. Для отображения целевых UML диаграмм, которые формируются в формате XMI, в графическом виде используется подключение к универсальному редактору Poseidon for UML [4].

Получаемые диаграммы являются элементами проектных решений, которые в современных условиях сложных адаптивных процессов разработки программных продуктов предоставляют необходимую информацию для проведения маркетинговых исследований и принятия инновационных решений. Кроме того, они позволяют повысить точность оценок характеристик программного продукта для большинства из имеющихся подходов проектирования. Для дальнейшего повышения качества таких оценок данная работа может быть продолжена для других типов диаграмм, применяющихся при проектировании ПО.

Литература: 1. Ткачук Н. В. Архитектуры, модели и технологии программного обеспечения информационно-управляющих систем: Монография. / Н. В. Ткачук, В. А. Шеховцов, Д. В. Кукленко, Е. В. Сокол — Харьков: НТУ "ХПИ", 2005. 2. Kop C.: Mapping Functional Requirements: From Natural Language to Conceptual Schemata. / С. Kop, Н. С. Mayr. In: Proceeding of the 6th IASTED International Conference Software Engineering and Applications (SEA 2002) Cambridge (USA): 04. November 2002, pp. 82 – 87. 3. Kop C.: An Interlingua based Approach to Derive State Charts from Natural Language Requirements. / С. Kop, Н. С. Mayr. In: Hamza M. H. (Hrsg.): Proceedings of the 7th IASTED International Conference on Software Engineering and Applications Anaheim, Calgary, Zurich: Acta Press November 2003, 538 – 543. 4. URL: <http://www.gentleware.com/>

Секція 3

Фінансове забезпечення інноваційної діяльності підприємств

Колодізев О. М.

УДК 330.45:336.78

Чмутова І. М.

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ВНУТРІШНІХ ФАКТОРІВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОЦЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ

Одним із важливих завдань для вітчизняних банків у сучасних умовах є забезпечення прибутковості та підвищення ефективності їх діяльності. За 8 місяців 2005 року прибуток банків склав 1433,4 млн. грн., що в 1,7 раза більше, ніж за відповідний період 2004 року (862,5 млн. грн.) [6]. Позитивним є те, що доходи банків зростають більш високими темпами порівняно з витратами. Проте тенденція до зменшення таких показників фінансової результативності, як чиста процентна маржа та чистий спред (табл. 1), свідчить про необхідність підвищення ефективності процентної політики банків України.

Таблиця 1

Динаміка основних показників фінансової результативності банків України [5]

Показник	Дата						
	01.01.2001	01.01.2002	01.01.2003	01.01.2004	2005		
					01.01.	01.04	01.07
Рентабельність активів, %	-0.09	1.27	1.27	1.04	1.07	1.54	1.22
Рентабельність капіталу, %	-0.45	7.50	7.97	7.61	8.43	11.24	9.18
Чиста процентна маржа, %	6.31	6.94	6.00	5.78	4.90	4.78	4.64
Чистий спред, %	7.10	8.45	7.20	6.97	5.72	5.67	5.53

Завдання менеджменту при цьому полягає у визначенні такої кількості депозитів і кредитів, рівнів їхніх процентних ставок при заданій пропозиції та попиті на різні види грошових ресурсів, щоб забезпечити максимальне значення процентної маржі, що є цільовою функцією роботи банку [2, 4, 7].

З метою визначення і конкретизації управлінських заходів у процесі формування процентної політики банку необхідно виявити фактори, що впливають на величину процентної маржі. Спрямування уваги менеджерів на найбільш істотні фактори, модифікація їх значень залежно від конкретної ситуації дозволить підвищувати ефективність процентної політики в цілому. Для вилучення цих факторів доцільно використати методи факторного аналізу, для дослідження джерел впливу на результативність діяльності комерційного банку — регресійний аналіз, відповідними даними якого є отримані фактори.

У сучасній математичній статистиці під факторним аналізом розуміють сукупність методів, що на основі реально існуючих зв'язків показників-ознак дозволяють вилучити і кількісно описати латентні узагальнюючі характеристики механізму розвитку досліджуваних явищ і процесів [1, 3]. У формуванні початкової інформації для проведення факторного аналізу важливим є вибір показників, що адекватно відображають форми прояву сутності досліджуваного явища. У загальному вигляді величина процентної маржі залежить від обсягів залучених

© Колодізев О. М., Чмутова І. М., 2005

ресурсів, співвідношення депозитів і кредитів, їх термінів, рівнів процентних ставок. Тому до складу показників було включено коефіцієнти, які характеризують діяльність банку з залучення і розміщення ресурсів та її ефективність. Розрахунок показників здійснювався на прикладі однієї з банківських установ м. Харкова. Факторний аналіз проводився за допомогою програми Statistica 6 (модуль Factor Analysis).

Результати аналізу наведені в табл. 2.

Таблиця 2

Матриця факторних навантажень показників, що характеризують діяльність банку з залучення та розміщення ресурсів

№ показника	Показники	Навантаження факторів		
		F_1	F_2	F_3
1.	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (H7)	0,84		
2.	Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (H9)	0,97		
3.	Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (H10)			0,39
4.	Коефіцієнт ефективності використання власних коштів			
5.	Коефіцієнт відношення строкових депозитів до виданих кредитів та цінних паперів			
6.	Коефіцієнт залучення строкових депозитів	0,81		
7.	Коефіцієнт використання залучених коштів у кредитному портфелі		0,47	
8.	Коефіцієнт активності використання строкових депозитів у кредитному портфелі		0,82	
9.	Коефіцієнт кредитної активності			0,83
10.	Коефіцієнт проблемних кредитів	0,99		
11.	Рентабельність активів	-0,94		
12.	Рівень загальних витрат	0,95		
13.	Коефіцієнт фінансового важеля	-0,94		
14.	Мультиплікатор власного капіталу	-0,97		
15.	Коефіцієнт активності залучення коштів	-0,98		
16.	Коефіцієнт активності використання залучених коштів у доходних активах		0,68	
17.	Норматив поточної ліквідності (H5)	-0,89		
18.	Норматив короткострокової ліквідності (H6)			
19.	Коефіцієнт доходності активів	0,72		

Отримані за допомогою факторного аналізу фактори можна розглядати як внутрішні умови, причини, які об'єктивно впливають на процентну політику банку, та як вектори, що задають напрями розвитку його подальшої діяльності. Інтерпретація фізичного змісту отриманих факторів ґрунтується на економічному аналізі набору показників-ознак, що мають пріоритетну за рівнем, а отже, і за силою тісноту зв'язку з факторами (за факторними навантаженнями).

Першим і, значить, найбільш істотним є узагальнюючий фактор, утворений показниками x_{10} , x_2 , x_{12} , x_1 , x_6 , x_{19} , x_{17} , x_{11} , x_{13} , x_{14} , x_{15} . Дана послідовність сформована за убаванням факторних навантажень, а саме: x_{10} (0,99) — коефіцієнт проблемних кредитів; x_2 (0,97) — норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру; x_{12} (0,95) — рівень загальних витрат; x_1 (0,84) — норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента; x_6 (0,81) — коефіцієнт залучення строкових депозитів; x_{19} (0,72) — коефіцієнт доходності активів; x_{17} (-0,89) — норматив поточної ліквідності; x_{11} (-0,94) — рентабельність активів; x_{13} (-0,94) — коефіцієнт фінансового важеля; x_{14} (-0,97) — мультиплікатор капіталу; x_{15} (-0,98) — коефіцієнт активності залучення коштів. Представлені показники та їх послідовність дозволяють припустити, що цей фактор характеризує активність залучення коштів та ризиковість спрямування цих коштів у найбільш доходні активи.

Зміни в джерелах формування активів характеризують структуру ресурсів та напрями їх використання для забезпечення дохідності діяльності комерційного банку і покриття всіх витрат, тобто ефективності його діяльності. Низька ефективність процентної політики в даному випадку може бути обумовлена залученням дорогих ресурсів, тобто збільшенням рівня витрат банку та неефективним їх розміщенням, що не дозволяє забезпечити достатній рівень прибутковості банківських операцій. У разі низької якості активів та пасивів банки приймають на себе високі ризики, які ведуть до незапланованих втрат банку та здатні погіршити результати його діяльності.

Другий фактор утворений показниками x_8 (0,82) — коефіцієнт активності використання строкових депозитів в кредитному портфелі; x_{16} (0,68) — коефіцієнт активності використання

залучених коштів в доходних активах; x_7 (0,47) — коефіцієнт використання залучених коштів у кредитному портфелі. Можна припустити, що зазначений фактор характеризує ефективність політики банку щодо використання залучених коштів у кредитний портфель. Ефективність політики відносно залучення коштів відображає здатність банку залучати кошти та розміщувати їх у кредитні операції як найбільш доходні операції банку.

У третій фактор включені показники x_9 (0,83) — коефіцієнт кредитної активності та x_3 (0,39) — норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам. Цей фактор характеризує активність банку на кредитному ринку.

Таким чином, за результатами факторного аналізу можна оцінювати процентну політику банку за трьома узагальненими характеристиками — отриманими факторами, які значно скорочують інформаційний простір, зберігаючи основну вимогу інформації — цінність.

Факторний аналіз також передбачає можливість використання отриманих результатів для прогнозування чистої процентної маржі на основі рівняння багатфакторної регресії, побудованої на виявлених факторах:

$$y_j = \sum_{i=1}^k b_i P_i + b_0, \quad (1)$$

де y_i — результуючий показник (чиста процентна маржа);

P_i — i -тий фактор;

b_i — навантаження i -тої змінної на i -тий фактор;

b_0 — вільний член;

k — кількість факторів.

Побудована регресійна модель має наступний вигляд:

$$y = 4,879 - 0,431 \times F_1 - 0,0538 \times F_2 - 0,208 \times F_3;$$
$$R^2 = 0,911$$

Висновки про якість регресійного рівняння обґрунтовані за допомогою статистичних критеріїв: t — оцінок Ст'юдента, F — критерію адекватності моделі, R та R^2 — множинних коефіцієнтів кореляції та детермінації. Статистичні критерії підтверджують, що побудовані моделі регресійного аналізу за факторами адекватні та мають значну пояснюючу здатність.

Регресійний аналіз показав, що на чисту процентну маржу впливають такі фактори (послідовність факторів за пріоритетністю), як активність залучення коштів та ризиковість спрямування їх у найбільш доходні активи (F_1), активність банку на кредитному ринку (F_3) й ефективність політики банку щодо використання залучених коштів у кредитний портфель (F_2).

Це свідчить про першочерговість заходів, спрямованих на забезпечення активного залучення коштів та вкладення їх у найбільш доходні активи з прийнятним рівнем ризику.

У результаті проведеного факторного аналізу отримані фактори, які значно скорочують інформаційний простір та дозволяють виявити приховані внутрішні закономірності розвитку економічних процесів в діяльності банку. Визначення характеру їх впливу на чисту процентну маржу дозволяє конкретизувати заходи цілеспрямованого впливу на підвищення ефективності процентної політики банку.

Література: 1. Ванінский А. Я. Факторный анализ хозяйственной деятельности. — М.: Финансы и статистика, 1989. — 328 с. 2. Волохов В. І. Оцінка ефективності кредитної діяльності банків // Фінанси України. — 2003. — №4. — С.115 – 124. 3. Егоршин А. А. Корреляционно-регрессионный анализ. Курс лекций и лабораторных работ / А. А. Егоршин, Л. М. Малярец. — Харьков: Основа, 1998. — 208 с. 4. Козьменко С. М. Стратегічний менеджмент банку: Навч. посібник. — Суми: ВТД "Університетська книга", 2003. — 734 с. 5. Основні показники діяльності банків України // http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/Dynamics/2001-last.htm. 6. Попередні підсумки діяльності банків України на 01.09.2005 р. // http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/Results/2005/01092005.htm. 7. Улановский А. Требования обязательного резервирования и банковская операционная маржа // Персонал. — 2003. — №7. — С. 54 – 60.

РЕАЛІЗАЦІЯ ВЛАСТИВОСТЕЙ СИСТЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ В ДОНЕЦЬКОМУ РЕГІОНІ

Ефективне управління фінансовим забезпеченням системи інноваційного розвитку в Донецькому регіоні передбачає здійснення фінансової політики, яка ґрунтуватиметься на новій парадигмі. Треба зазначити, що сьогодні в економічній літературі дедалі частіше звучить думка про необхідність перегляду наявної парадигми розвитку.

Необхідність принципово нового осмислення не лише процесів економічного зростання суспільно-господарських систем ми можемо дослідити за допомогою таких відомих авторів-економістів, як В. Шевчук, який вважає, що перехід на засади сталого розвитку передбачає розроблення нової парадигми, котра є об'єктивною потребою в сучасних умовах. Також О. Лапко зауважує, що зараз існує проблема, яка визначається необхідністю зміни технологічної парадигми і переходу до інноваційного типу науково-технологічного розвитку. А С. І. Соколенко вважає, що інвестування, виражене розширенням і модернізуванням виробничих потужностей, призводить найчастіше до збільшення обсягів виробництва та отриманих прибутків.

Домінування неопластичних ідей в науці з характерною для неї концентрацією досліджень на вивченні статичних станів економічної рівноваги в Донецькому регіоні приводить до того, що аналіз технологічних та економічних змін залишається на периферії економічної місії, в той час як у практиці господарювання ці зміни відіграють вирішальну роль. Тобто реалістичний погляд на дійсність дає підстави стверджувати, що за умови збереження нинішньої парадигми розв'язання багатьох проблем інноваційного розвитку в кращому разі буде утрудненим, а то й узагалі неможливим. Це зумовлює актуальність розроблення нових підходів до вдосконалення фінансового механізму інноваційного розвитку економіки.

Критично важливі фактори, на яких має ґрунтуватися фінансове забезпечення інноваційного розвитку, безперечно, знаходяться в площині теорії і практики фінансів. Це забезпечує проникнення закономірностей дії закону вартості й вартісних відносин у цей механізм і формує його ефективність; водночас методологічні вади подібного підходу полягають в ігноруванні складностей реальної економічної дійсності. Інноваційний розвиток в Донецькому регіоні як центральна складова економічного прогресу сам своїм внутрішнім змістом здатний не просто пояснити, а й віднайти джерела його фінансового забезпечення. Інновації в Донецькому регіоні відкривають якісно нові можливості для інвестування, спроможні забезпечити отримання масштабних ефектів. Саме ці внутрішні імпульси і становлять особий інтерес, оскільки здатні сформулювати основу нового, нетрадиційного підходу до досліджуваної проблеми.

Вплив зовнішніх факторів на інноваційну систему в Донецькому регіоні проявляється в іноземних інвестиціях, імпорті технологій, припливі інформації та кваліфікованих трудових кадрах. Ці чинники впливають на різні елементи системи інноваційного розвитку економіки. Саме в такому впливі й полягає диференціації суті та форм фінансового забезпечення. Перша властивість інноваційної системи зумовлює в механізмі фінансового забезпечення певну адекватну структуру коштів і їхніх резервів, що завдяки своєму діалектичному поєднанню дають змогу економічній системі постійно розвиватися.

Значення для фінансового механізму в Донецькому регіоні процесу дифузії, розпорощення інновацій полягає в тому, що за таких умов вони вже не так потребують фінансових коштів і відповідних джерел, а створюють їх самі. Тобто в системі координат "фінанси — інновації" відбувається перехід до нового стану діалектичного розвитку: вже інновації стають першоджерелом фінансів.

Реалізація системності розвиває базову модель фінансових відносин за рахунок послідовного врахування комплексу чинників, що визначають специфіку окремих видів інновацій, суб'єктів інноваційного ринку, а також елементів системи інноваційного розвитку "освіта — наука — техніка — виробництво — економічне зростання".

Оптимальними умовами розвитку інновацій для підприємств в Донецькому регіоні є те, що джерелами інвестування повинні стати кошти підприємств у вигляді прибутку та амортизаційних відрахувань; необхідність запровадження податкових стимулів для інвестиційно-інноваційної діяльності й розвитку малого підприємства; реформування амортизаційної системи шляхом її лібералізації, посилення інвестиційної спрямованості, впровадження прогресивних форм оновлення основних фондів; необхідність забезпечення надходжень інвестиційних ресурсів в малопривабливі для приватного інвестора, але необхідні для забезпечення життєспроможності економіки; розширення цільового банківського кредитування галузей і галузі виробництва, визначених як пріоритетні; необхідність усунення штучних переваг банківського капіталу перед промисловим. Кредитна й процентна політики не повинні підтримувати вищу норму прибутку у сфері банківських, валютних та спекулятивних операцій порівняння з середньою нормою прибутку, яка існує в українській економіці; пріоритетну роль коштів населення як складника інвестиційних ресурсів за умов підвищення рівня реальних доходів, стимулювання заощаджень та акумуляції тимчасово вільних грошових ресурсів населення на потреби відновлення довіри до вітчизняних кредитно-фінансових установ; розвиток фондового ринку повинен отримати подальший розвиток тощо.

Підбиваючи підсумок, можна зробити такий висновок, що принципи фінансового механізму інноваційного розвитку Донецького регіону повинні забезпечити такий рівень системи інноваційного розвитку, який приведе до постійного розвитку економіки і суспільства. Перегляд основ функціонування цього механізму є однією з ключових передумов, які визначають темп і результат реального втілення модернізаційного проекту трансформаційного розвитку економіки України.

У цілому ж в Україні створено всі умови для виведення інвестиційних процесів на європейський рівень. Для цього потрібна лише злагоджена система роботи усіх гілок влади.

Література: 1. Шевчук В. О. Інтерпретація фінансово-кредитних аспектів економічного зростання з позицій концепцій сталого розвитку // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки // Економічні науки. — 2002. — №4. — с. 30. 2. Лапко О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання. — К.: ІЕП НАНУ, 1999. — С. 6. 3. Соколенко С. І. Глобалізація та економіка України. — К.: Логос, 1999. — С. 12. 4. Педдерьогін А. М. Фінанси підприємств: Підручник / А. М. Поддерьогін, М. Д. Білик; [Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддерьогін. — 5-ге вид., перероб. та допов. — К.: КНЕУ, 2004. — 546 с. 5. Брігхем Е. Ф. Основи фінансового менеджмент. — К.: Ніка-Центр, Ельга, 1999.

Яцина О. О.

УДК 62.012

ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ НА СТАДІЇ ОБҐРУНТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЕКТУ.

Реалізації кожного інноваційного проекту повинно передувати рішення двох взаємопов'язаних задач, а саме: оцінка вигідності кожного з імовірних варіантів здійснення проекту, порівняння варіантів та вибір найліпшого з них.

Для проведення такої оцінки використовуються різні показники розрахунку ефективності інвестицій та існує безліч пропозицій, підходів, поглядів щодо створення інтегрального показника ефективності та формування відповідних економіко-математичних моделей. Останні дослідження у цій сфері можна знайти у А. Азарової, Д. Бершова [1, с. 52 – 57], Т. Калінеску [2, с. 131 – 148, 165 – 177], П. Орлова [3, с. 27 – 32], С. Супруна [4, с. 82 – 87] та ін. Але майже ніхто з авторів не розглядає таке поняття, як результативність інвестицій. Виходячи з умов, що склалися сьогодні в Україні, для відродження і реформування деяких галузей економіки, які зараз є дотаційними або знаходяться в занедбаному становищі, для розвитку соціальної сфери, для підвищення рівня життя громадян необхідна реалізація нових інноваційних технологій та інвестиційних проектів, які не завжди будуть відрізнятися великою ефективністю, але зможуть досягти результативності, яка потребується і яка дозволить знизити рівень соціально-економічної напруги в економіці нашої держави, а згодом отримати очікувані прибутки від реалізації інноваційних проектів.

Основною метою дослідження є розробка теоретичних засад щодо визначення поняття "результативність інвестицій" та моделі її оцінки на етапі обґрунтування іннова-

© Яцина О. О., 2005

ційного проекту. Для досягнення визначеної мети використовувались методи загально-прийняті в науковій практиці: аналізу та синтезу, причинно-наслідкових зв'язків. При розробці моделі оцінки результативності на початковій стадії розробки проекту за основу було взято методи математичного моделювання, теорії ймовірності, статистики, прогнозування.

Існуючі методи оцінки ефективності інноваційних та інвестиційних проектів [1, 3, 4, 5, 6 та ін.] іноді бувають недостатніми для прийняття остаточного рішення при обґрунтуванні проекту. А саме тих проектів, що мають своєю метою отримання соціального, екологічного та іншого загальнокорисного результату, котрий виходить за рамки суто економічних показників оцінювання. І якщо ефективність проекту можна визначити співвідношенням результату до витрат, необхідних для його досягнення, то звідси його **результативність** можна характеризувати повнотою реалізації сформованих цілей, що знайшли своє втілення у проекті.

При розробці інвестиційного проекту підприємства найчастіше переслідують не єдину мету, а, як правило, водночас вирішення цілого комплексу задач. Тому на першому етапі оцінки результативності проекту необхідно визначитись з цілями, які підприємство намагається розв'язати в ході його реалізації. При цьому всі вони класифікуються на незалежні, конкуруючі та взаємодоповнюючі. Виходячи з цього, цілі z_1 та z_2 будуть незалежними, якщо досягнення цілі z_1 не обмежує і не допомагає розв'язанню цілі z_2 . Взаємодоповнюючі цілі мають місце тоді, коли реалізація цілі z_1 полегшує виконання цілі z_2 .

На другому етапі здійснюється все необхідне інформаційне забезпечення.

На третьому етапі пропонується проведення остаточного формування набору цілей. При цьому формуються показники

$$F = \left(x_{i1}, \dots, x_{im} \right),$$

де F — показник оцінки результативності;

i — безліч варіантів реалізації цілей проекту;

x_{i1}, \dots, x_{im} — це оцінки результативності, складових проекту, які можуть будуть отримані шляхом аналітичних та експертних оцінок, при $0 \leq x_{i1}, \dots, x_{im} \leq 1$.

Показники F_1, \dots, F_n для кожного окремого проекту визначаються шляхом складання підсумкової матриці E ($n \times m$), де n буде характеризуватися кількістю показників оцінки результативності F . Кількість стовпців матриці $m = 1$ буде забезпечувати коректне визначення відповідних числових показників. Таким чином, матриця E матиме вигляд:

$$E = \begin{pmatrix} F_1 \\ \dots \\ F_n \end{pmatrix},$$

де E — матриця результативності проекту.

На четвертому етапі аналітичної роботи визначаються пріоритети і впорядковуються усі вірогідні варіанти рішень. Якщо у матриці E має місце більшість нульових або близьких до нуля значень, то проект вважається нерезультативним.

Такий підхід дозволяє оцінювати проекти і приймати остаточні рішення про їхню результативність.

Новизною проведеного дослідження є введене поняття "результативність інвестицій" та розглянута модель його оцінювання, яка дає змогу порівняти різні варіанти здійснення інноваційного проекту. Практична цінність полягає в тому, що вищезазначені пропозиції можуть бути використані для оцінки результатів економічного стану підприємств, для набуття нових знань з результативності інвестицій та розробки досконалої методики оцінювання, управління результативністю інноваційних проектів.

Література: 1. Азарова А. О. Оцінка ефективності інвестиційних проектів / А. О. Азарова, Д. М. Бершов // *Фінанси України*. — 2004. — №9. — С. 52 – 57. 2. Калінеску Т. В. Методологія аналізу і оцінки ефективності переміщення сфери діяльності підприємств: Монографія. — Луганськ: Вид. СНУ ім В. Даля, 2003. — 280 с. 3. Орлов П. Сравнительная оценка эффективности капитальных вложений // *Экономика Украины*. — 2004. — №1. — С. 27 – 32. 4. Супрун С. Д. Оцінка ефективності інвестиційних проектів підприємств // *Фінанси України*. — 2003. — №4. — С. 82 – 87. 5. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент. — К.: МП "Итем" Лтд, "Юнайтд Лондон трейд Лимитед", 1995. — 400 с. 6. Бирман И. А. Экономический анализ инвестиционных проектов / И. А. Бирман, С. Шмидт [Перев. с англ. Л. П. Бельх. — М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. — 632 с.

ГРОШОВО-КРЕДИТНІ ФАКТОРИ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Нова парадигма інноваційного розвитку економіки потребує нового концептуального підходу до оцінки ролі інвестицій у сучасній ринковій економіці. Річ у тому, що для структурної перебудови економіки необхідні не лише інвестиції, а й інноваційні зміни, які зумовлюють не просто економічне зростання, а й глибокі якісні перетворення виробничих відносин, наповнення їх новим соціальним змістом. Отже, саме життя вимагає глибокого розвитку теорії інвестицій та інновацій, яка увібрала б у себе досягнення світової економічної думки, синтезувала їх, відкрила можливості для обґрунтування природного взаємозв'язку й взаємодії інвестицій та інновацій, відобразила б сутність і внутрішню структурну побудову інвестиційно-інноваційної моделі розвитку, що могла б бути практично застосована у процесі економічного зростання.

Наявна нині в Україні економічна ситуація значно ускладнює інвестиційно-інноваційну діяльність: потрібна розробка адекватного ринковим відносинам інвестиційного механізму, що органічно сполучить форми приватного і державного інвестування, оптимізації взаємозв'язків різних суб'єктів інвестиційної діяльності, розробки відповідної законодавчо-нормативної бази й інші засоби, що регламентують інвестиційний процес як на рівні окремої фірми, компанії або галузі, так і на рівні національної економіки в цілому.

Ця проблема є актуальною сьогодні для України та висвітлюється в працях таких вчених, як О. В. Батура, С. В. Тютюнникова, В. В. Дементьєв, В. П. Бабич.

У загальному розумінні інноваційні процеси, що мають місце в будь-якій складній виробничо-господарській системі, є сукупністю прогресивних, якісно нових змін, що безперервно відбуваються у часі та просторі.

Найважливішою передумовою ефективною реалізації інноваційних процесів є відповідне фінансово-кредитне забезпечення всіх етапів цієї діяльності. На наше переконання, механізм фінансово-кредитного забезпечення — ключовий фактор, що безпосередньо впливає на ефективність реалізації інновацій і є сукупністю економічних відносин у сфері пошуку, залучення та ефективного використання кредитних ресурсів і організаційно-управлінських принципів, методів і форм їх впливу на життєздатність технічних, організаційних, економічних або інших інновацій.

Проведене оцінювання сучасного стану й структурних перетворень інноваційного потенціалу України дає підставу констатувати помилковість низки основоположних реформаторських переконань, сутність яких виявилася в обвальному зменшенні інноваційно-інвестиційної активності, що значною мірою зумовило поглиблення кризи української економіки. Жорстке обмеження грошової маси і політика досягнення "реальної" ставки банківського кредиту у відриві від норми прибутку в матеріальному виробництві спричинили не лише платіжну кризу, а й зменшення позичкового капіталу насамперед в інноваційній сфері; лібералізація цін знецінила основні фонди підприємств, практично виключивши амортизаційне джерело інноваційного оновлення виробничого апарату; прискорена приватизація, по суті, зруйнувала єдність інноваційного процесу, стимулюючи перепрофілювання дослідно-експериментальної бази науки на випуск прибуткової продукції.

Інноваційний розвиток як центральна складова економічного прогресу своїм внутрішнім змістом здатний не просто пояснити, а й віднайти джерела його фінансового забезпечення. Інновації відкривають якісно нові можливості для інвестування, здатні забезпечити отримання масштабних ефектів. Саме ці внутрішні імпульси і становлять особливий інтерес, оскільки здатні сформулювати основу нового, нетрадиційного підходу до досліджуваної проблеми.

Розглядаючи структуру і взаємозв'язки системи інноваційного розвитку, можна зробити певні висновки про її деякі властивості. У нашому випадку до найвагоміших слід віднести: відкритість, тобто наявність істотного впливу зовнішніх факторів, домінування у системі незворотних процесів, що в економічних категоріях і в контексті теми дослідження ототожнюються зі зміною інновацій.

Трансформаційну модель фінансового забезпечення інноваційного розвитку, що ґрунтується на основі синтезу властивостей кредитування та інноваційного розвитку, з певним рівнем абстрагування можна подати у вигляді відомої з математики спіралі Архімеда у тривимірному просторі (в нашому випадку "**інновації — гроші — час**"). Подана модель враховує

еволюційний та мультиплікативні ефекти розвитку системи і, головне, показує взаємозалежність інноваційної діяльності від адекватного фінансового забезпечення.

Підбиваючи підсумок, можна зробити такий висновок. Хоча обґрунтувати принципи фінансового механізму інноваційного розвитку надто складно з огляду на складність категорій "кредитування" та "інновації", високодинамічність механізму взаємозв'язку між фінансовим забезпеченням та властивостями системи інноваційного розвитку, що приводить до постійного розвитку і економіки, і суспільства, перегляд основ функціонування такого механізму є однією з ключових передумов, які визначають темп і результат реального втілення модернізаційного проекту трансформаційного розвитку економіки України.

Література: 1. Трегуб Д. Нову якість державному регулюванню інноваційної діяльності // Банківська справа. — 2000. — №2. — С. 48 – 50. 2. Чуйко О. Монетарна політика та ефективність фондових ринків країн з перехідною економікою / О. Чуйко, О. Костюк // Матеріали міжнародної конференції "Стратегія монетарної політики: проблема вибору і застосування". — К.: НБУ, 2002. 3. Петрик О. Якою має бути стратегічна ціль монетарної політики // Вісник НБУ. — 2004. — №1. — С. 20 – 23.

УДК 330.332

Писарчук О. В.

ВИЗНАЧЕННЯ РОЛІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних економічних умовах з постійною тенденцією до збільшення пріоритетності інноваційної форми розвитку в значній мірі змінилося відношення до процесів розвитку. Науково-технічна сфера більш активно впливає на всю діяльність підприємства, умови його функціонування на сучасному етапі, а також передбачає та визначає його перспективні можливості, пріоритети, спрямованість діяльності.

З метою забезпечення відповідного рівня конкурентоздатності та забезпечення умов його постійного утримання періодичні інвестиції в результаті НДДКР стають недостатніми. Фінансування науково-дослідної діяльності повинно базуватись на постійній основі, в тісному взаємозв'язку з усіма підрозділами підприємства.

Питання фінансового забезпечення інноваційної діяльності висвітлюються в роботах ряду вітчизняних та зарубіжних учених — економістів, зокрема, Афоніна І. В., Самочкіна В. Н., Тимофєєва О. А., Пономаренко В. С., Пушкаря О. І., Тридіда О. М., Ілляшенко С. М., Фатхудінова Р. А., Афанасьєва М. В., Десмонда Г. М., Келлі Р. Е. та багатьох інших. Однією з основних проблем, яка стає серйозним бар'єром в досягненні позитивних результатів у сфері інноваційної діяльності для значної кількості підприємств, як відзначають автори роботи [1, с. 27], є неефективне використання наявних ресурсів, незбалансованість інвестиційної політики підприємства [2, с. 84]. В навчальному посібнику [3, с.189] проведено системний аналіз джерел і механізмів інвестування інноваційної діяльності, крім того, як видно з роботи [4, с. 43], було запропоновано використання конкурсної основи при фінансуванні інноваційних розробок. Однак у питанні фінансового забезпечення інноваційного розвитку залишається цілий ряд невирішених проблем.

Кожна система виступає підсистемою системи більш високого порядку і водночас у своєму складі може мати цілий ряд підсистем. Відсутність належного забезпечення можливості впровадження перетворень через відповідні фінансово-матеріальні, інформаційні, інтелектуальні ресурси підприємство не тільки не досягне очікуваних результатів, але така непередбачувальність може призвести до значного погіршення існуючого стану і спровокувати виникнення кризової ситуації. Спираючись на означене вище та на аналіз діяльності промислових підприємств, автор вважає за необхідне визначити особливості формування, функціонування та взаємодії підсистем, які забезпечують процес розвитку підприємства.

Автор виділяє підсистеми управління фінансово-матеріальним, інформаційним та інтелектуальним і кадрово-кваліфікаційним забезпеченням розвитку підприємства, які природно

©Писарчук О. В.,2005

виходять з комплексної системи управління підприємством, але в рамках системи управління розвитком вирішують інше коло задач.

У підсистемі управління фінансово-матеріальним забезпеченням розвитку підприємства проходять наступні процеси:

визначення обсягу фінансових ресурсів, які підприємство має можливість вилучити з поточної операційної діяльності, для спрямування їх на створення, отримання, придбання, впровадження нововведень, а також на проведення фінансування заходів щодо проведення внутрішніх перетворень за умов збереження достатнього рівня покриття витрат та запасів поточної діяльності;

визначення обсягу фінансових ресурсів, які підприємство потенційно може залучити із зовнішніх джерел, визначити вартість таких ресурсів. Це дозволяє в управляючій підсистемі, системі управління розвитком підприємства, прийняти рішення щодо визначення напрямку розвитку, через впровадження змін у внутрішні перетворення, продуктову інновацію, технічну перебудову, технологічну інновацію;

залучення фінансових ресурсів із зовнішніх джерел, яке дозволяє обрати оптимальний шлях отримання інновації через вибір стратегії взаємодії з науковими інститутами, центрами, лабораторіями, проведення політики диверсифікації джерел фінансування;

спираючись на результати аналізу фінансово-господарського стану, з урахуванням дисконтної вартості майбутніх фінансових коштів, визначення прогностичних показників можливого отримання прибутку;

визначає потенційних можливостей підприємства щодо акумулювання фінансових ресурсів у розрізі власних коштів та допустимого рівня залучених, з цільовим спрямуванням на розвиток підприємства за різними часовими періодами в майбутньому, на перспективу. Зазначена інформація дає можливість управляючій підсистемі прийняти рішення щодо визначення етапу створення та впровадження нововведень, на якому підприємство має можливість приєднатись до розробки інновації;

визначення рівня достатності коштів на проведення поліпшувальних заходів;

перерозподіл та використання ресурсів амортизаційного фонду, фондів накопичення, фонду розвитку;

фінансове забезпечення підготовки та перепідготовки кадрів;

покриття фінансових витрат на відповідне матеріальне технічне оснащення;

фінансування маркетингових досліджень, в тому числі при виявленні схованих потреб а також заходів, необхідних для завоювання ринку.

Виходячи з вище означеного, стверджуємо, що формування ефективно працюючої, важеної підсистеми фінансового забезпечення розвитку підприємства здійснює значний вплив як на всі структурні складові підсистеми, так і на систему управління розвитком підприємства в цілому.

Література: 1. Самочкин В. Н. Оценка инновационных возможностей предприятия и их использование при формировании долгосрочных планов / В. Н. Самочкин, О. А. Тимофеева // Менеджмент в России и за рубежом. — М. — 2002. — №6. — С. 27 – 36. 2. Цигилик І. І. Економіка й організація інноваційної діяльності: Навчальний посібник. — К.: Центр навчальної літератури, 2004. — 128 с. 3. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи: Навчальний посібник. — Суми: ВТД "Університетська книга", 2003. — 278 с. 4. Бенедиктов М. А. Управление финансовыми ресурсами наукоемких производств на конкурсной основе / М. А. Бенедиктов, Е. В. Джамай // Финансовый менеджмент. — М. — 2001. — №2. — С. 43 – 51.

Хохлов М. П.

УДК 330.322

ІНВЕСТИЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Вирішення стратегічного завдання приєднання України до високорозвинених країн потребує врахування прогресивних глобальних тенденцій, які притаманні сучасним виробничим відтворювальним процесам. Головна тенденція — посилення інноваційного характеру відтворення суспільного виробництва, системна розробка та впровадження технологічних нововведень на основі сучасних досягнень науки, що веде за собою якісні зміни в менеджменті,

© Хохлов М. П., 2005

кадровому потенціалі підприємств, новій постановці і вирішенні завдань у соціальній сфері. У цілому це означає засвоєння суспільством інноваційної моделі розвитку. В Україні як серед наукової громади [1], так і в державних програмах [2] необхідність реформування економіки країни в напрямі інноваційного розвитку не викликала сумніву. Але значних зрушень у практичному вирішенні проблеми немає. Тому гостроактуальним є виявлення конкретних негативних факторів, що протидіють інноваційним процесам, в першу чергу, їх недостатнє інвестиційне забезпечення. Метою роботи є оцінка сучасного стану найбільш важливих складових інвестиційного процесу в ракурсі фінансового забезпечення інноваційної діяльності.

Інвестиційний та інноваційний процеси настільки тісно пов'язані між собою, що загальноприйнятним є розгляд їх як єдиного інвестиційно-інноваційного процесу. Без інвестицій неможливі інновації, в той же час як інновації дійсно притаманні інвестиційним процесам. Закономірним є те, що додаткові інвестиції вміщують у собі нові досягнення техніки, технології, організації виробництва. У свою чергу, інвестиційно-інноваційний процес має своїм безпосереднім результатом економічне зростання в його кількісному та якісному сенсах. Утворюється триада: інвестиції — інновації — економічне зростання.

Поступовий розвиток економіки відбувається тоді, коли чисті інвестиції утворюються внаслідок економічного зростання, розширеного відтворення продукту. Чисті інвестиції (не слід перебільшувати ролі амортизації в цьому процесі) — джерело інновацій, удосконалення виробничого потенціалу, підвищення продуктивності праці, а це, як відомо, слугує найважливішою засадою подальшого економічного зростання. Тому проблема засвоєння інноваційної моделі не вирішується в умовах стагнації економіки. Потрібне забезпечення сталого економічного зростання.

Темпи економічного зростання у кожний конкретний період залежать від стартового обсягу ВВП країни; прибутковості виробництва; тієї частки ВВП (точніше — прибутку), що використовується для додаткових вкладень у виробництво (норми накопичення); капіталомісткості виробництва, що відображає рівень суспільної продуктивності праці. Крім того, важливе значення для економіки, яка націлена на економічне зростання, мають ставка банківського проценту (ціна кредиту), схильність бізнесменів до інвестування в продуктивні сфери, іноземні інвестиції тощо.

Аналіз, на жаль, свідчить, що за всіма названими параметрами склалася ситуація, що не сприяє інвестиційному забезпеченню економічного зростання на основі інноваційного підходу.

Про інвестиційні можливості країни говорить обсяг валового продукту, котрий приходить на душу населення. Цей показник, який відображає стартові умови зростання економіки, склав в Україні в 2002 році за міжнародними стандартами 4500 долларів, що менше в порівнянні з країнами — лідерами ЄС — у 5,9 раза (Німеччина), 5,7 (Франція), 5,6 (Великобританія), а також з країнами-сусідами: Росією — в 2,1, Білорусією — 1,8; Польщею — 2,1 рази [розрахунок: 3, с. 110, 828 — 846]. Це вимагає дуже заощадженого використання валового продукту.

Відносно прибутку: згідно з офіційною статистикою в країні вже не один рік 40 — 50 відсотків підприємств — збиткові [4]. Прибуток приховується, що збіднює джерела інвестування,

Щодо норми нагромадження, дослідження показують, що в країнах, які досягли щорічних темпів економічного зростання понад 7% (Китай — 9,7, Японія — 10,2, Південна Корея — 8,1), норма нагромадження становила, відповідно, 35,6, 32,4, 30,3%. В Україні вона близько 20% [5, с. 8 — 9].

Капіталомісткість інвестиційного процесу: відношення приросту інвестицій до приросту валового продукту збільшується. За останній період зростання економіки (2000 — 2003 роки) приріст ВВП в 1,2 рази відставав від приросту капіталовкладень, що говорить про зниження віддачі інвестиційних ресурсів.

Ціна кредиту в Україні паралізує довгострокове інноваційне інвестування. Наприклад, у той час як Міжнародний показник LIBOR (шестимісячних кредитних ставок Лондонського міжнародного банку) дорівнював у 2002 р.: за внесками у доларах США — 1,9%, у євро — 3,3%, у японських ієнах — 0,1% [6, с. 2], в Україні навіть дисконтна ставка НБУ — 9%. В комерційних банках у цей період ставка кредиту становила 19,9% [7, с. 31]. На практиці величина плати за кредит досягає 30%.

Відносно схильності капіталу до інвестицій, молодий національний капітал ще не в достатній мірі пройнявся властивим капіталізму духом накопичення, превалює, скоріше, спрага до насолоди. У країні, де в цілому рівень споживання в більшості населення низький, явно висока частка непродуктивного споживання.

Не виправдуються також надії на те, що іноземний капітал перенесе на простори України сучасне наукомістке виробництво останніх високотехнологічних укладів. Його головний інтерес — проникнення на ринок споживчих товарів або з промисловою продукцією вчорашнього дня.

Таким чином, слід визнати, що в країні склались умови, які не сприяють вирішенню стратегічного завдання впровадження інноваційної моделі розвитку. Традиційне покладання на механізми конкуренції вільного некерованого ринку себе не виправдовує. Вирішення проб-

леми потребує розробки й впровадження нової економічної політики держави, стрижнем якої є мобілізація ресурсів, поєднання фінансової, промислової, науково-технічної, кадрової складових економічного зростання на інноваційній основі. Це не та за своєю значущістю проблема і не ті умови її вирішення, де прийнятним є слоган: "Чим менше держави, тим краще!". Наполягаючи на необхідності впровадження інноваційної моделі розвитку економіки, держава повинна, в першу чергу, сама проявити інноваційний підхід до своєї ролі, реалізації власних організаційних функцій у вирішенні цієї стратегічної, життєво важливої для молоді економіки проблеми.

Література: 1. Гальчинський А. Україна: наука та інноваційний розвиток / А. Гальчинський, В. Гєць, В. Семиноженко. — К.: Друк. ОП НДІБВ, 1997. — 70 с. 2. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004 — 2015 роки) "Шляхом Європейської інтеграції" — К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. — 416 с. 3. The World Almanac and Book of Facts 2004. — N. Y. — World Almanac Ed. Group, Inc. — 2004. — 1008 p. 4. Макроекономічна ситуація, поточні тенденції періоду [http://www.bank.gov.ua 5. Гєєц В. М. Уроки и перспективы рыночных реформ и долгосрочного экономического роста в Украине // Экономическая теория. — 2004. — №3. — с. 3 – 27. 6. UN IMF. Annual report, 2003. — http://www.wto.org. 7. Розвиток фінансового ринку // Бюллетень НБУ. — 2003. №1 (120). — С. 13 – 43.

Федорович П. П.

УДК 628.31

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Успіх інноваційного процесу значною мірою зумовлений методами і способами його фінансової підтримки. У міру того як розгортається науково-технічний прогрес, виявляються його нові сторони і можливості для вдосконалення національної економіки, урізноманітнюються методи фінансування його окремих стадій. Сьогодні здійснюється пошук адекватних новому етапу НТП джерел фінансових ресурсів, більш гнучких і стимулюючих способів їх мобілізації.

Об'єм фінансового потенціалу інноваційної діяльності в нашій країні раніше формувався повністю за рахунок надходжень від державних підприємств за допомогою перерозподільного механізму. Існували лише державні кошти і тому питання вибору джерел фінансування науки не виникало. Ось тому визначення потенційних суб'єктів фінансування інноваційної діяльності в Україні є досить актуальним.

Сьогодні в світі основними джерелами фінансування інновацій є: державні асигнування; власні кошти промислових фірм, вищих учбових закладів, некомерційних організацій; іноземний капітал; кошти інноваційних банків; венчурний капітал (рисунок).

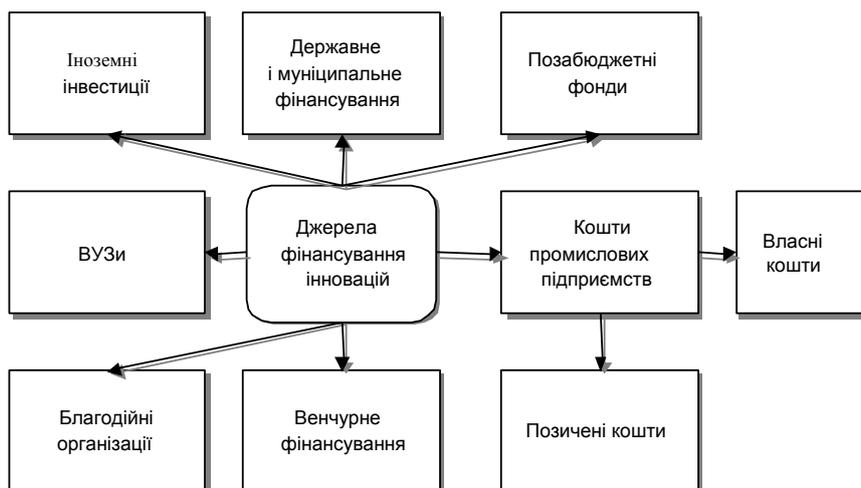

Рис. 1. Джерела фінансування інноваційної діяльності

© Федорович П. П., 2005

Кількісне співвідношення джерел фінансування постійно змінюється, але основними з них все ж є державні асигнування і власні кошти промислових підприємств. Державні канали фінансових надходжень на інноваційний розвиток можуть бути реалізовані за рахунок бюджетних коштів, коштів державних підприємств і державних спеціалізованих фондів. Вони спрямовуються на пряме економічне стимулювання розвитку і впровадження передових технологій і видів техніки, що сприяє інтенсифікації інноваційних процесів, підвищуючи тим самим конкурентоздатність виробленої в країні продукції як на внутрішньому, так на зовнішньому ринках, покриваючи витрати найбільш капіталомістких досліджень, пріоритетних напрямів науково-технічного прогресу, заохочуючи поширення і впровадження науково-технічних новинок.

Крім безпосереднього фінансування науки на ці цілі, можливе надання субсидій. Субсидії, як правило, носять цільовий характер і повинні мати обмежений термін дії. Субсидії надаються під певні програми і програми вищих навчальних закладів, можуть надаватись індивідуальним виконавцям, дослідницьким і науково-технічним та інженерним центрам.

Іншим джерелом фінансування НДДКР і нововведень є власні кошти промислових підприємств. У багатьох розвинених країнах це джерело за обсягом і питомою вагою займає одне з провідних місць, причому спостерігається його подальше зростання.

До джерел фінансування відносять також залучення коштів від акціонерів-засновників (пайовиків) і тих (у відкритих акціонерних товариствах), хто придбав акції попередніх емісій, а також кошти, що залучаються на фондовому ринку від нових випусків акцій.

Типовими стратегічними інвесторами малої інвестиційної форми можуть бути інвестиційні компанії, підприємства — споживачі інновацій, а також конкуренти, які прагнуть переключити небезпечного конкурента на інші роботи.

До складу позикових коштів входять банківські кредити, а також кошти, отримані підприємством від розміщення на біржовому або небіржовому фондових ринках спеціально випущених облігацій; комерційний кредит постачальників матеріальних ресурсів при купівлі цих ресурсів на виплату або з відстрочкою платежу; лізинг спеціально замовленого обладнання з відстрочкою викупу його після того, як воно буде поставлене, і з дозволом протягом певного часу використати його на умовах оренди.

Найважливішим позиковим джерелом фінансування інновацій є банківський кредит. Для цього спеціальні інноваційні банки і виконують ряд функцій, які сприяють розвитку діяльності підприємств у сфері інноваційної діяльності: надають допомогу в отриманні субсидій, пільгових кредитів, оформленні документів на податкові пільги, використання результатів НДДКР на самому підприємстві і за його межами шляхом їх продажу зацікавленим фірмам, співпраці різних партнерів.

У даний момент різке скорочення державних капітальних вкладень, відсутність реальних фінансових ресурсів у більшості підприємств, високі ставки податків і банківського кредиту різко підірвали інвестиційні можливості вітчизняних підприємств. У них часто відсутні можливості не тільки технічного переозброєння і впровадження передових технологій, а немає навіть і ресурсів для підтримки виробництва на належному рівні.

Література: 1. Лапко О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання. — К.: ІЕП НАНУ, 1999. — 254 с. 2. Мединский В. Г. Инновационное предпринимательство: Учебное пособие / В. Г. Мединский, Л. Г. Шаршукова — М.: ИНФРА — М, 1997. — 240 с.

УДК 614. 2

Филатов В. М.

СТРУКТУРНЫЕ ПРЕОБРАЗОВАНИЯ В СИСТЕМЕ ФИНАНСИРОВАНИЯ СФЕРЫ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ В УСЛОВИЯХ ТРАНЗИТИВНОЙ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

Ухудшение показателей общественного здоровья в Украине, недостаточное финансирование и неэффективное функционирование сферы здравоохранения настоятельно требуют адекватных мер, направленных на совершенствование ее работы. Проблемы повышения эффективности функционирования сферы здравоохранения нашли своё отражение в работах Акопяна А. С., Бояринцева Б. И., Венедиктова Д. Д., Вялкова А. И., Гладышева А. А., Голухова Г. Н., Каминской Т. М., Кузьмина Н. Б., Лисицына Ю. П., Райзберга Б. А., Шиленко Ю. В. и др.

© Филатов В. М., 2005

Задачей данного исследования является выработка рекомендаций, направленных на улучшение финансирования сферы здравоохранения в Украине. С этой целью анализируются мировые тенденции в финансировании сферы охраны здоровья: рассматривается роль государства в процессе финансирования, выявляются источники финансирования, методы финансирования и способы перераспределения денежных потоков.

В странах Европейского Союза государство играет значительную роль в финансировании сферы здравоохранения. Максимальные показатели доли государства в общих расходах на здравоохранение в 1998 г. составили 91,5% в Люксембурге и 89,8% в Бельгии. В остальных странах показатели участия государства незначительно отличаются от средней величины — 75,6%.

При анализе работы систем здравоохранения весьма важным моментом является выявление источников финансирования. Системы здравоохранения европейских стран финансируются, как правило, из четырёх источников, к числу которых относятся налогообложение, социальное медицинское страхование, частное медицинское страхование и платежи наличными, которые осуществляют непосредственные потребители медицинских услуг. Однако основными источниками финансирования являются налоговые поступления и социальное медицинское страхование. В зависимости от соотношений между этими двумя факторами можно выделить три группы стран. В первой группе основным источником доходов здравоохранения являются налоги. Такая ситуация имеет место в Албании, Великобритании, Дании, Испании, Италии, Казахстане, Латвии, Польше, Португалии, Румынии и Швеции. Социальное медицинское страхование служит основным источником доходов для здравоохранения Венгрии, Германии, Нидерландов, Словакии, Словении, Франции, Хорватии, Чехии и Эстонии. В Бельгии, Греции и Швейцарии оба основных источника финансирования здравоохранения занимают примерно одинаковые позиции [1, с. 11 – 12].

Рост расходов на здравоохранение, наблюдаемый в Европе с 1960-х годов, объясняется многими причинами: старением населения, трудоёмкостью медицинских услуг, развитием техники и технологий, воздействием поставщиков медицинских услуг, ростом общественных ожиданий [2]. Исследования, проведенные учёными, показали, что не менее 80% населения всех стран Европейского Союза являются сторонниками роста расходов на здравоохранение [3].

На практике применяются не только различные сочетания источников финансирования, но и различные методы перераспределения денежных потоков. Так, во многих странах финансирование здравоохранения осуществляется за счёт налогов, однако происходит это разными путями. В Великобритании финансируется преимущественно путём прямого налогообложения. Адресные подоходные налоги играют первоочередную роль в Италии и во Франции. Общегосударственные налоги являются основным источником доходов здравоохранения в Албании, Великобритании, Греции, Испании, Польше, Португалии. Региональные или местные налоги — главный источник доходов здравоохранения в Болгарии, Дании, Италии, Норвегии, Финляндии, Швеции [1, с. 15].

Взимаемые налоги могут быть прямыми или косвенными. В большинстве стран взятие прямого налога не представляет особых административных трудностей. Однако наличие в настоящее время в экономике Украины теневого сектора значительно затрудняет сбор такого налога. Изменение ситуации требует принятия административных мер и определённых финансовых затрат. Ситуация может быть изменена и при введении косвенных налогов. И хотя теневая экономика сказывается и на сборе этих налогов, степень их собираемости будет выше. Кроме того, применение дифференциальных ставок налогов может снизить потребление вредных для здоровья товаров и способствовать повышению уровня здоровья населения.

Однако косвенные налоги имеют регрессивную природу и их применение для финансирования здравоохранения не является социально справедливым. По мнению автора статьи, в условиях Украины можно использовать опыт Бельгии и Великобритании, где часть налогов от продажи сигарет идёт на финансирование здравоохранения. Финансирование сферы здравоохранения возможно посредством как общегосударственного, так и местного налогообложения. Финансирование может осуществляться при помощи общего налогообложения или адресных, целевых налогов. Общее налогообложение имеет преимущества в виде обширной налоговой базы. Адресные налоги предназначены специально для здравоохранения и могут быть как прямыми, так и косвенными. Адресный подоходный налог имеет определённые преимущества перед общим налогообложением. При таком способе взимания налогов налогоплательщики ощущают непосредственно личную причастность к финансированию здравоохранения, что потенциально уменьшает противодействие налогообложению [4].

Социальное медицинское страхование финансируется за счёт обязательных взносов работников и работодателей. Взносы не обуславливаются размером риска и поступают в неправительственный орган. В качестве такого органа в Венгрии, Словакии, Хорватии, Эстонии выступает единый национальный фонд медицинского страхования, в Бельгии — единый фонд социального страхования. Сбор средств может осуществляться независимым фондом (Франция), местными филиалами национального фонда (Румыния), отдельными фондами медицинского страхования, организованными по профессиональному или географиче-

скому принципу (Австрия, Германия, Литва, Чехия, Швейцария), ассоциацией страховых фондов (Люксембург) [1, с. 18]. С точки зрения организационной структуры, система социального медицинского страхования может иметь как единый фонд, так и множество фондов. При этом между различными фондами может иметь место конкуренция, но они могут быть и неконкурентными.

В результате проведенных исследований считаем, что финансирование развития сферы здравоохранения в Украине должно осуществляться из двух основных источников — *налогов и взносов в фонд обязательного социального медицинского страхования*. Налоговые поступления обеспечат существующий уровень финансирования здравоохранения. На первом этапе реформы в бюджет сферы здравоохранения возможно законодательно установить размеры дополнительного, адресного, косвенного налога на продажу спиртного и табачных изделий. Второй составляющей бюджета здравоохранения станут взносы юридических и физических лиц в фонд обязательного социального медицинского страхования. Необходимо создать единый фонд, структурированный по территориальному признаку, так как при этом минимизируются административные расходы и создаются благоприятные условия для регулирования со стороны государства. Внедрение обязательного социального медицинского страхования позволит не только увеличить объем финансирования, но и повысить эффективность работы сферы здравоохранения.

Литература: 1. Финансирование здравоохранения: альтернативы для Европы / Ред. Моссиалос Э., Диксон А., Фигерас Ж., Кутцин Д. [Пер. с англ. — М.: Издательство "Весь Мир", 2002. — 352 с. 2. McGrail, K., Green, B., Barer, M. L. et al. (2000) Age, cost of acute and long-term care and proximity to death: evidence for 1987 — 1988 and 1994 — 1995 in British Columbia, *Age and Ageing*, 29(3): 249 — 53. 3. Mossialos, E. and Le Grand, J. (1999) *Health Care and Cost Containment in the European Union*. Aldershot: Ashgate. 4. Commission on Taxation and Citizenship (2000) *Paying for Progress: A New Politics Tax for Public Spending*. London: Fabian Society.

УДК 658.1

Фісічкін Р. А.

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ МОНІТОРИНГ У СИСТЕМІ ПЛАНУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Фінансово-економічний моніторинг (ФЕМ) покликаний бути основою стратегічного фінансового управління, що припускає наявність уміння змодельовати ситуації і здатність виявити необхідність змін у виробничо-економічній системі (ВЕС).

Визначення необхідності змін вимагає не тільки готовності реагувати на тенденції, що виникають з дії відомих факторів у даній галузі, але й здібностей, що дозволяють на основі обліку комбінацій відомих і невідомих величин приводити ВЕС у готовність до дій у непередбачених обставинах, знаходити можливості для підвищення її конкурентоспроможності.

Постановка проблеми пов'язана з установленням цілей моніторингу й оцінкою можливих трансформацій факторів формування фінансово-економічного стану підприємства. Конкретними цілями здійснення моніторингу можуть бути:

визначення ефективності процесу фінансового планування на підприємстві;
оцінка якості прогнозів фінансово-економічного стану і факторів його формування на підприємстві;

удосконалення процесів планування і прогнозування;

підвищення адаптивних властивостей підприємства;

розробка та своєчасна реалізація заходів, спрямованих на поліпшення фінансово-економічного стану підприємства і підвищення фінансових результатів господарської діяльності.

Проектування системи моніторингу повинне вестися на основі організаційних методів і принципів проектування — таких, як проектування "знизу вгору" (з нижчого рівня розв'язуваних задач) і "зверху вниз" (декомпозиція).

Слід зазначити відсутність чіткої формалізації в проектуванні такого роду і крен в автоматизаційно-програмний бік при проектуванні подібних систем. На цьому тлі яскраво виділяються стандарти методу структурованого аналізу і проектування систем (Structured Systems Analysis and Design Method. SSADM), використовуваного з 1930-х у Великобританії, а потім і за її межами [1].

© Фісічкін Р. А., 2005

За запропованою автором методикою процес розробки і використання на підприємстві системи фінансово-економічного моніторингу складається з чотирьох послідовних етапів:

постановка проблеми;

формування системи моніторингу;

використання системи моніторингу – проведення моніторингових процедур;

використання результатів проведення моніторингових досліджень при обґрунтуванні управлінських рішень і проектування зворотного зв'язку для вдосконалювання системи ФЕМ.

Конкретизація напрямків моніторингу досягається шляхом формування системи показників. У результаті для кожного з факторів формується індивідуальна система показників, що повинна відповідати наступним обов'язковим вимогам:

комплексність (здатність у максимально повному ступені описувати стан фактора зовнішнього середовища, взаємозв'язок);

стабільність (сталість складу показників у плінні облікового періоду);

об'єктивність (по можливості кількісне вираження й однозначність трактування показників);

оперативність визначення (можливість визначення поточної величини показників у будь-який момент часу);

приступність (простота одержання інформації);

порівнянність (здатність показників до порівняння, можливість спостереження за їхньою динамікою);

простота (наочність і очевидність сприйняття).

Найбільш ефективним є визначення кількісних залежностей між величиною показників і різних аспектів формування фінансово-економічного стану. Однак у більшості випадків виявити такі співвідношення досить важко, внаслідок чого часто приходиться задовольнятися знанням приблизних або якісних залежностей.

Вимоги приступності й оперативності визначення обраних показників обмежують склад джерел інформації про них. Інформація може надходити в систему моніторингу у вигляді первинних (потребуючих обробки) і вторинних (уже наявних у готовому вигляді) зведень (особливо дане твердження має значення при моніторингу й оцінці стану зовнішніх факторів формування фінансово-економічного стану, а також визначення величини показників). Вторинна інформація більш доступна і коштує дешевше, ніж первинні дані, однак може бути неповною, неточною або застарілою. Це потребує додаткового збору нової, звичайно первинної, інформації. Найбільш раціональним буде дотримання розумних пропорцій між первинними і вторинними даними.

Таким чином, створення і забезпечення ефективного функціонування системи фінансово-економічного моніторингу повинне бути тісно і безпосередньо пов'язаним з інформаційно-методичним обґрунтуванням прийняття управлінських рішень на основі рішення наступних основних задач: формування системи параметрів, показників і критеріїв об'єктивної й оперативної оцінки стану підприємства; визначення форм і методів здійснення постійного спостереження, контролю й інтерпретації результатів відстеження стану обмеженого комплексу релевантних зовнішніх і внутрішніх факторів; обґрунтування критеріїв оцінки і вибору варіантів прийняття управлінських рішень, пов'язаних зі здійсненням регулюючого впливу на стан факторів середовища господарювання.

Література: 1. Ярославский А. Эволюция информационных систем управления предприятиями // ЭКО. — 2001. — №12. — С. 57 – 67. 2. Black, F. and M. Scholes. "From Theory to a New Financial Product" *Journal of Finance*, pp. 399 – 412, May 1974. 3. Brown, S. J. and Kritzman, M. P. *Quantitative Methods for Financial Analysis*, Homewood, IL: Dow Jones-Irwin, CFA, 1987.

Титар О. В.

УДК 658.14 : 336.763.33

ВИКОРИСТАННЯ ДЕРЖАВНИХ ЦІННИХ ПАПЕРІВ ЯК ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ

Фінансове забезпечення інноваційної діяльності на підприємстві відбувається на основі ряду джерел. Сучасні джерела фінансування діяльності підприємства, в тому числі й інноваційної, охарактеризовані вітчизняними і зарубіжними науковцями [1 – 7]. Але цих джерел часто не вистачає для нормального функціонування підприємства, реалізації інноваційних проєктів. Це значно підвищує інтерес учених до пошуку нових джерел та розробки механізмів їх використання.

© Титар О. В., 2005

Мета дослідження — доповнити існуючі джерела інвестиційного забезпечення інноваційних проектів за рахунок використання державних цінних паперів.

Наявні джерела фінансового забезпечення інноваційної діяльності на підприємстві, як свідчить практика і як уже про це наголошувалось, явно недостатні. Особливо це небезпечно для стратегії підприємства, що спрямована на інноваційну модель розвитку. Використання для стимулювання інноваційної діяльності підприємств державою джерел, що збільшують грошову масу, викликає занепокоєння щодо можливості розгортання інфляційних процесів. Тому виходом з цього положення може бути використання цінних паперів на основі кредитних відносин.

Пропонується наступний механізм взаємодії держави з підприємством. Підприємство будь-якої форми власності розробляє інноваційний проект і подає його на розгляд до державного органу, у функції якого входить організація інноваційної діяльності. Якщо відповідний проект визнається таким, що спрямований на розвиток пріоритетної галузі економіки, випуск пріоритетної продукції, та доцільним до втілення з огляду на бізнес-план, то органом ухвалюється рішення про випуск державних облигацій. Строк їх обігу має співпадати зі строком втілення проекту. Вартість емітованих облигацій повинна дорівнювати вартості проекту. Облігації можуть випускатися поетапно, у відповідності з етапами реалізації проекту вартістю, яка має дорівнювати вартості етапу. При цьому між державним органом і підприємством укладається кредитний договір на суму, що дорівнює номінальній вартості облигації (облігацій) на відповідний термін (терміни) з погашенням уже з чистого прибутку, що буде отриманий від реалізації (можливо часткової) інвестиційного проекту.

Облігація може емітуватися з дотриманням міжнародних норм і правил для такого цінного паперу. Це дасть змогу оперувати з ним на міжнародних та світових ринках цінних паперів, тобто значно розширити коло потенційних покупців облигацій і залучити інвестиційні кошти закордонних інвесторів. Вклавши кошти в державний цінний папір, вони будуть сприяти просуванню та втіленню інвестиційного проекту підприємства, стимулювати українську економіку в цілому.

Таким чином, держава безпосередньо отримує від підприємства зобов'язання (згідно з кредитним договором), що кошти буде повернено, оскільки виконання кредитного договору забезпечується договором застави майна підприємства. За умови невиконання першого договору за другим договором майно підприємства буде стягнуто на користь держави і відповідно перейде у її власність.

У свою чергу підприємство, з одного боку, отримує облигацію як інструмент, який шляхом продажу можна трансформувати в грошові кошти для втілення своїх планів щодо реалізації інвестиційного проекту. З другого боку, — як стимул у вигляді кредитного договору і договору застави щодо суворого чіткого і пильного виконання всіх розділів бізнес-плану, бо в разі його невиконання підприємство не зможе повернути державі кредит. Наслідком цього буде втрата підприємством майна за договором застави, власником якого стане держава. Певна річ, якщо підприємство не належить до державної форми власності.

Слід зазначити, що державна облигація як інструмент в Україні може вільно обертатися як на первинному, так і на вторинному ринку цінних паперів. Цей інструмент в умовах вітчизняної економіки є більш ефективним і надійним засобом порівняно з урядовою гарантією.

Отже, підприємство, реалізувавши облигацію, отримує можливість розрахуватися грошовими коштами за необхідні згідно з бізнес-планом ресурси, не вкладаючи на початковому етапі жодної власної гривні в фізичному сенсі у відповідний проект, а також можливість розраховуватися з державою за умовами кредитного договору лише з отриманого після втілення або часткового втілення проекту чистого прибутку.

Таким чином, застосування на таких засадах державних цінних паперів у якості додаткового джерела дозволить підприємству втілювати проекти, впроваджуючи інновації за рахунок принципово нового механізму фінансування, а державі забезпечувати його реалізацію на неемісійних засадах, що, певною мірою, стримує розвиток інфляційних процесів.

Література: 1. Гриньова В. М. Інвестування: Навчальний посібник / В. М. Гриньова, В. О. Коюда, Т. І. Лепейко, О. П. Коюда; [Під заг. ред. д. е. н. проф. В. М. Гриньової. — 2-ге вид., допрац. і доп. — Х.: ВД "ИНЖЕК", 2004. — 404 с. 2. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність: Навчальний посібник. — 3-є вид., перероб. і допов. — К.: Центр навчальної літератури, 2004. — 376 с. 3. Ромаш М. В. Финансирование и кредитование инвестиций: Учеб. пособие / М. В. Ромаш, В. И Шевчук. — Мн.: Книжный Дом "Мисанта", 2004. — 160 с. 4. Маховикова Г. А. Инвестиционный процесс на предприятии / Г. А. Маховикова, В. Е. Контор. — СПб.: Питер, 2001. — 176 с. 5. Гайдис Н. М. Інвестування: Навчальний посібник. — Львів: Львівський банківський інститут НБУ, 2002. — 272 с. 6. Колтынюк Б. А. Інвестиції: Учебник. — СПб.: Изд. Михайлова В. А., 2003. — 848 с. 7. Шевчук В. Я. Основи інвестиційної діяльності / В. Я Шевчук, П. С. Рогожин. — К.: Генеза, 1997. — 384 с.

ОСОБЕННОСТИ СТАНОВЛЕНИЯ ВЕНЧУРНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В УКРАИНЕ

На современном этапе инновационная активность выступает важнейшей составляющей национальной конкурентоспособности. В этой связи развитие венчурного предпринимательства, как фактора интенсификации национального инновационного процесса, находится на острие проблем и во многом определяет успешность реализации инновационной модели экономического развития. Для Украины становление венчурного бизнеса чрезвычайно актуально в связи с тем, что венчурный механизм инвестирования находится на этапе зарождения и речь идет о формировании его национальной модели, адаптированной к реалиям современного эндогенного НТП. В условиях ухудшения качественных характеристик отечественного научно-технологического потенциала особую важность играют факторы, способные повернуть этот процесс вспять.

Преимущества венчурного предпринимательства находят свое проявление в следующих аспектах: стимулирование мобилизации и эффективного использования ресурсов; гибкость в поиске и реализации идей; повышение мотивации к инновационной деятельности; высокая эффективность финансового обеспечения НИОКР и урегулирования вопросов интеллектуальной собственности; увеличение масштабов расходов на НИОКР; сокращение сроков получения новых знаний и пр. В связи с этим венчурное предпринимательство становится все более важным интегрирующим элементом национальной инновационной системы (НИС), которая включает комплекс институционально-правовых, социально-экономических, организационно-управленческих и общественно-политических механизмов получения, распространения и использования инноваций. Неотъемлемым элементом структуры институтов НИС является инновационная инфраструктура (технопарки, бизнес-инкубаторы и пр.), которая включает финансово-инвестиционный сегмент — венчурные и инвестиционные фонды, функционально взаимосвязанные с другими элементами, играющие важную роль в ресурсном обеспечении инновационного процесса.

Представляя инвестиционный сектор экономики, венчурное предпринимательство ориентировано на финансирование высокорисковых проектов в инновационной сфере. Его создание и развитие требует следующих компонентов: высокой инновационной (эвристической) активности; инновационно ориентированной мотивации производителей готового продукта; стабильного инвестиционного климата, эффективного законодательно-правового обеспечения (особенно в сфере прав на интеллектуальную собственность) и пр.

Венчурные инвесторы в институциональной структуре НИС выступают консолидирующим звеном ввиду тесной взаимосвязи с крупными корпорациями, антрепренерами инновационного бизнеса, рыночными институтами, вузовским и академическим секторами науки и пр. Их деятельность ведет к созданию новых фирм в наукоемком и высокотехнологическом секторах.

Венчурное предпринимательство имеет многообразные организационные формы, среди которых самостоятельные венчурные фирмы (преимущественно небольшого размера), крупные внедренческие компании (внешние венчурные структуры крупных компаний), венчурные подразделения крупных корпораций и венчурные фонды в институтах инновационной инфраструктуры (к примеру, частно-государственные фонды в технополисах). Каждая из этих форм венчурного предпринимательства обладает характерными преимуществами и недостатками функционирования в НИС, поэтому их соотношение и сочетание с другими элементами напрямую зависит от особенностей национальной модели инновационного процесса.

Согласно данным Министерства экономики и по вопросам европейской интеграции Украины, рынок венчурного капитала в стране составляет около 400 млн. долл. США, что в современных условиях для существенной интенсификации инновационного процесса недостаточно. Так, венчурные вложения только в "Силиконовую долину" в 2001 г. составляли 68,8 млрд. долл. США (1991 г. — 2 млрд. долл.) [1, с. 207; 2, с. 59]. Вместе с тем на высшем государственном уровне не приняты значимые законодательно-правовые акты в поддержку развития венчурного предпринимательства.

В этой связи успешность реализации национальной инновационной стратегии в Украине во многом определяется особенностями формирования институциональной среды функционирования венчурного капитала [3, с. 34], которая должна органично вписываться в институты НИС. Причем и формирование НИС, и становление венчурного предпринимательства

тельства в Украине идет параллельно, что дает возможность извлечь определенные преимущества, связанные с построением эффективной и бескризисной модели сочетания этих институтов. При этом развитие венчурного капитала не должно отставать от трансформации "инновационной индустрии". Оптимальным является сочетание создания институтов венчурного капитала с реформированием научного сектора, развитием рыночной инфраструктуры, финансовых учреждений и пр. Тем самым изначально будет обеспечена функциональная взаимосвязь и взаимозависимость этих элементов в структуре НИС. Увеличение масштабов венчурного финансирования в Украине логично связано с разрешением общих проблем инвестиционного климата, однако требует специфических мер фискальной и кредитной политики государства, а также административного вмешательства. Мировой опыт свидетельствует о том, что большое значение венчурного предпринимательства в структуре НИС требует приоритетной поддержки его со стороны государства, в особенности в условиях необходимости интенсификации эндогенного НТП.

Литература: 1. Долішня М. Проблеми становлення і розвитку венчурного бізнесу в Україні // Регіональна економіка. — 2004. — №1. — С. 205 – 209. 2. Письмак В. Новые формы организации инновационного процесса // Экономист. — 2003. — №9. — С. 53 – 65. 3. Батура А. Институциональные условия развития венчурного предпринимательства в Украине / А. Батура, Н. Пикулина // Экономика Украины. — 2001. — №8. — С. 34 – 38.

УДК 658: 658.115:643.1

Светличная В. Ю.

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИННОВАЦИОННОЙ МОДЕЛИ РАЗВИТИЯ ЖИЛИЩНО-КОММУНАЛЬНОЙ СФЕРЫ

В процессе своей жизнедеятельности человечество постоянно потребляет огромное количество ресурсов (энергетических, водных). Ресурсам, по причине их важной роли и ограниченности, присущи одни из самых высоких цен в мире. Этот факт обусловил актуальность осуществления энергосберегающей политики, одним из направлений которой являются инновационные организационно-технические мероприятия.

Остаются открытыми эти вопросы и для жилищно-коммунального хозяйства. В данной отрасли наследием планово-административной экономики выступило практически полное игнорирование вопросов экономии природных ресурсов и использования эффективных малозатратных технологий. Как результат происходят огромные по масштабам потери энергоресурсов, которые усугубляются кризисным пределом физического и морального износа коммунальных сетей (50 — 70%), изношенностью подвижного состава городского электрического транспорта (70%), катастрофически низкой эффективностью оборудования теплоэнергетики. [1, с. 23; 2, с. 7].

Вопросам инновационной политики в жилищно-коммунальной сфере посвящено большое количество работ отечественных и зарубежных исследователей — таких, как Добровец Е. Б., Звягин И. Н., Казанов Ю. Н., Колесник Ю. В., Кротова Н. И., Николаев В. П., Новосельский В. Д., Озорников А. И., Перерва Г. Ю., Поровский М. И., Стогний Б. С., Таран В. Е., Чернышов Л. Н., Щёкин А. Р. [3, с. 55]. По мнению автора, всё же не до конца раскрытыми остались вопрос о причинах трудностей в реализации инновационных процессов, выработки комплекса мер по успешной реализации данных процессов в сложившихся условиях.

Целью данной статьи является изучение основных направлений инновационных процессов в жилищно-коммунальном хозяйстве, анализ причин их неудач и поиск основных направлений по дальнейшему осуществлению инновационной политики.

Проведение энергосберегающей политики, внедрение инновационной модели и техническое перевооружение выступают одними из стратегических направлений и базисными тезисами реформирования жилищно-коммунального хозяйства. Данная политика обеспечит снижение энергоёмкости и стоимости жилищно-коммунальных услуг, повышения их качества и переориентацию расходов жилищно-коммунального хозяйства с текущих на капитальные. Кроме того "... для Украины этот вопрос также важен не только в связи с избранным направлением тесной интеграции в ЕС, но и в связи с огромным значением для национальной экономики широкомасштабного сохранения и эффективного потребления энергии" [4, с. 80].

© Светличная В. Ю., 2005

Большое значение приобретает разработка экономической модели, создающей условия для активной инновационной и инвестиционной деятельности в жилищно-коммунальном хозяйстве, а также разработка соответствующего нормативно-правового поля её реализации.

Инновационная модель развития жилищно-коммунального хозяйства нуждается в устойчивых источниках финансирования [5, с. 107]. В качестве таковых могут выступать: создание целевых фондов энергосбережения; введение материального стимулирования за экономию топливно-энергетических ресурсов; заключение договоров концессии с целью привлечения средств частного сектора для финансирования проектов энергосбережения; внедрение механизмов привлечения и возврата инвестиций; создание в городах коммунальных специализированных небанковских инновационных финансово-кредитных учреждений, коммунальных фондов кредитования инновационного развития предприятий; использование альтернативных механизмов финансирования долгосрочных инновационных проектов; увеличение финансирования из местных бюджетов на инновационное развитие жилищно-коммунального хозяйства, а также создание региональных муниципальных внебюджетных фондов энергосбережения.

Процесс реализации энергоэффективных мероприятий на предприятиях отрасли не приобрёл системного и широкого распространения. По мнению автора, в сложившейся ситуации для закрепления полученных положительных результатов и дальнейшего инновационного прогресса необходимо: упорядочить и согласовать действующие, разработать новые нормативно-правовые акты по основным направлениям энергоресурсосбережения (в том числе Кодекса Законов Украины по энергосбережению); законодательно закрепить возможные варианты стимулирования рационального использования ЭНР; стимулировать и повышать притоки инвестиций в реализацию разработок научно-технического прогресса в ЖКХ с помощью льготного режима налогообложения, сниженных процентных ставок по банковским кредитам; проводить разъяснительную и образовательную работу относительно важности и преимуществ рационального использования энергоресурсов; нормативно закрепить обязательность проведения энергоаудита, экспертизы тарифов и составления энергетических паспортов коммунальных предприятий; ввести на предприятиях должность энергоменеджера, а также поощрять управленческий персонал за реализацию энергосберегающих мероприятий.

Отказ от намеченных мероприятий грозит полным развалом систем жизнеобеспечения [6, с. 25] и, как следствие, социальным взрывом в обществе. Избежать столь разрушительных событий поможет (наряду со множеством не менее важных мер) в том числе и грамотная, взвешенная и просчитанная политика энергоресурсосбережения, одним из направлений которой является внедрение инновационных мероприятий.

Література: 1. Статистичний щорічник України за 2002 рік. — К.: Видавництво "Консультант", 2003. — 664 с. 2. О состоянии жилищно-коммунального хозяйства г. Харькова (Отчёт Исполнительного комитета Харьковского городского совета) // Официальные ведомости. — 2003. — №41(264)-42 (265). — С. 11. 3. Проблемы реализации реформирования отрасли жилищно-коммунального хозяйства: Материалы Всеукраинской научно-практической конференции 27 — 28 ноября 2003. — Харьков, ХГАГХ, 2003. — 186 с. 4. Україна: звіт з людського розвитку за 2003 рік. Сила децентралізації // Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй. — К.: Бліц-Принт, 2003. — 136 с. 5. Програма розвитку і реформування житлово-комунального господарства м. Харкова на 2003 — 2010 рр. / Колектив авторів під керівництвом Шутенка Л. М. та ін. — Харків, ХДАМГ, 2003. — 204 с. 6. Ваганов А. Инновационный взнос и ныне там. (По материалам круглого стола специалистов и экспертов, организованного журналом "Науковедение") // Науковедение. — 2004. — №1. — С. 27.

Самойленко С. Н.

УДК 330.34

МАРКЕТИНГ ИНВЕСТИЦИОННОГО ПРОДУКТА БАНКА

Маркетинг банковского инвестиционного продукта в общем случае можно определить как совокупность деятельности банка, осуществляющейся главным образом на финансовом рынке с целью создания отвечающего заданным условиям инвестиционного банковского продукта, оптимизации процесса инвестирования и увеличение на этой основе прибыли банка за счёт эффективного удовлетворения потребностей клиентов в инвестиционных ресурсах при минимизации рынков, которые берут на себя и банк, и его клиенты.

© Самойленко С. Н., 2005

Синтез комплекса маркетинговых мероприятий начинается с выбора рыночной стратегии проекта. В зависимости от масштабов целевого рынка, новизны продукта, освоенности рынка, перспектив его развития и других факторов необходимо выбрать адекватную стратегию, в рамках которой разрабатываются концепция маркетинга, система поэтапно уточняемых маркетинговых целей (маркетинговая политика) и совокупность соответствующих практических мероприятий (программа действий), в том числе предполагающих воздействия на рынок и его участников. Участниками инвестиционного проекта обычно являются: учредитель (инициатор) проекта, инвесторы, подрядчики, поставщики и покупатели, страховые компании, а иногда и другие организации. Экономическая цель всех участников — реализовать проект в заданные сроки, в пределах согласованного бюджета, в рамках иных согласованных условий взаимодействия и получить доход.

При подготовке инвестиционного предложения предварительно изучается рынок (используются экспертные оценки, укрупнённые нормативы и т. п.) или тщательно прорабатывается возможная программа маркетинга. На основе полученных предварительных данных рассчитывается возможная реализация (финансовая осуществимость) и потенциальная эффективность проекта. Все расчёты оформляются в виде первого проектного документа обоснования инвестиций — инвестиционного предложения. Цель подготовки такого документа — заинтересовать потенциальных инвесторов и в случае необходимости провести между ними инвестиционный конкурс. В результате рассмотрения и принятия инвестиционного предложения определяются в первом приближении организационно-правовая форма реализации проекта и примерный состав инвесторов, согласных финансировать дальнейшие работы.

Инвестиционные проекты классифицируются по различным признакам. Так, по признаку размера они могут делиться на крупные, средние и мелкие; в зависимости от ожидаемого эффекта (выгоды) — на уменьшающие себестоимость или риск, расширяющие продажи и др.; по степени независимости — на взаимно исключающие (проекты не могут быть реализованы одновременно, и необходимо выбирать один из них); взаимосвязанные (проекты способствуют реализации друг друга); взаимно независимые (осуществление одного проекта не противоречит и не связано с другим); взаимодополняющие и взаимно противоположные (в первом случае доходы от проектов изменяются в одном направлении, во втором — в разных); по типу денежных потоков — на традиционные и нетрадиционные (в первом случае чистый поток денежных средств в начале осуществления проекта характеризуется отрицательным, а в оставшиеся периоды — положительным значением, во втором случае чистый поток денежных средств за время реализации проекта изменяет знак более чем 1 раз). Проекты классифицируются по срокам их осуществления. Все эти классификации помогают в работе над проектами. Так, если проект большой по объемам (размерам), это сразу говорит о необходимости максимально внимательно подойти ко всем связанным с ним вопросам. Если у банка складывается портфель инвестиционных проектов, ему будет полезно учитывать степень их независимости, чтобы уменьшить общий риск. При оценке финансовых аспектов проекта необходимо учитывать тип потока денежных средств, так как в этом случае речь идёт не только о трактовке финансовых показателей, а о надёжности источников средств.

Инициатором инвестиционного проекта, рассчитывающим впоследствии эксплуатировать соответствующий объект (производственные мощности), является предприятие или иная производственная структура. Учредитель (инициатор) несёт ответственность за весь проект и организацию его осуществления, включая поиск подрядчиков и инвесторов, планирование работ, последующее нормальное функционирование введённого в действие объекта.

При проектном финансировании время, в течение которого относительно точно могут прогнозироваться экономические результаты, всегда значительно короче, чем срок действия кредитов. Банк может учитывать это двояким образом. Инвесторы проекта вносят, как правило, 20 – 40% средств, необходимых для финансирования проекта. Остальные 60 – 80% в виде ссуды или займа предоставляют банки. Размер ссуды (займа) определяется с таким расчётом, чтобы покрыть расходы на строительство, сформировать и поддержать на необходимом уровне оборотный капитал, уплатить проценты по займу, которые накопятся за время осуществления проекта (обычно пока идёт строительство, проценты не выплачиваются, а прибавляются к займу).

С учётом маркетинговых исследований осуществляется примерный расчёт возможных масштабов производства, объема необходимых инвестиций, в том числе из внешних источников, ожидаемой выручки от реализации проектируемой продукции, текущих затрат на её производство и реализацию.

Таким образом, программа маркетинговых действий будет наполняться конкретным содержанием постепенно. Она служит основой для разработки маркетинговых мероприятий и жизни инвестиционного проекта.

Литература: 1. Общая теория денег и кредита: Учебник / Под ред. Е. Ф. Жукова. — М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. — 94 с. 2. Соскин В. М. Современный коммерческий банк. Управление и операции. — М.: Все для Вас, 1993. — 44 с. 3. Шириная Е. Б. Операции коммерческих банков: российский и зарубежный опыт. — М.: Финансы и статистика, 1993. — 144 с.

ЗРОСТАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НА ОСНОВІ РЕАЛІЗАЦІЇ НОВОЇ МОДЕЛІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Враховуючи характер і обсяг завдань стосовно реалізації національної інноваційної системи, що вирішальною мірою пов'язується з наявністю фінансових ресурсів, в економічній теорії і практиці суттєво активізувалися пошуки їх джерел. Водночас ці пошуки не завжди своєчасно і повністю враховують якісні трансформації, що відбуваються на сучасному етапі економічного розвитку в Україні та характеризують процеси не стільки існуючих, скільки потенційних можливостей фінансування інноваційних процесів. Виконання цієї умови залежить як від суб'єктів господарювання, так і від цілеспрямованої політики держави стосовно підтримки та стимулювання розвитку фінансового ринку.

Основний фактор, який в найближчій та середньостроковій перспективі, на думку автора, матиме найбільший вплив на розвиток потенціалу фінансового ринку, є пенсійна реформа, що відбувається в Україні. Серед очікуваних ефектів пенсійної реформи в загальному випадку виділяють велику кількість наслідків [1, с. 7 – 19]. Якщо їх згрупувати, то одержимо в основному три наступні групи.

Процес розвитку інфраструктури ринку капіталів, сутність якого в: а) накопиченні "інституційного капіталу"; б) зростанні ефективності інвестиційних рішень; в) стимулюванні фінансових інновацій.

2. Процес створення конкурентних умов, сутність якого в: а) макроекономічній стабільності в країні; б) створенні системи адекватних податкових стимулів; в) лібералізації фінансових ринків та фінансового контролю; г) адекватному регулюванні ринків і підтримці конкуренції; д) захисті прав власності, введенні інституту банкрутства та захисті прав інвесторів; е) приватизації.

3. Вплив діяльності пенсійних фондів на ринок капіталів, сутність якого в: а) зростанні обсягів заощаджень в економіці; б) зменшенні вартості капіталу для підприємців; в) зменшенні транзакційних видатків, волатильності ринку і збільшенні ліквідності; г) інших ефектах.

Тобто спектр можливих наслідків проведення пенсійної реформи досить широкий. Її реалізація призводить до перетворень в інституційній та нормативно-правовій базі функціонування фінансових ринків, впливає на збільшення обсягів заощаджень на накопичувальних пенсійних рахунках, кошти з яких можуть використовуватися на інвестиційні цілі. Завдяки зростанню обсягів заощаджень на пенсійних персональних рахунках зменшується вартість довгострокових капіталів в економіці.

За оцінками іноземних експертів накопичувальна система пенсійного забезпечення в Україні (тобто другого і третього рівнів) здатна генерувати 3, 5 — 4 млрд. гривень довгострокового інвестиційного ресурсу на рік [2]. При цьому це лише початкова величина. Зі зростанням заробітної платні (доходів) громадян в Україні обсяги генерованого інвестиційного ресурсу повинні збільшуватися пропорційно до зміни величини доходів. За нашими підрахунками (з урахуванням величини фонду оплати праці по економіці і показника схильності до споживання) величина генерованого інвестиційного ресурсу вже в 2004 р. могла б перевищувати 5 млрд. грн.

Основним обмеженням щодо використання пенсійних заощаджень громадян на цілі інноваційного розвитку економіки є те, що ці кошти не можна вкладати в інвестиційні проекти з високим ступенем ризику (новаторів), оскільки це ставить під загрозу стабільність фінансової системи всієї країни. Тому інвестиційні ресурси накопичувальної пенсійної системи можуть використовуватися лише для фінансування діяльності імітаторів в частині фінансового забезпечення складових системи "техніка" та "виробництво". При цьому їх фінансування відбувається опосередковано через розвиток можливостей фінансового ринку. Якщо виходити з аналізу структури вкладень пенсійних фондів у світі, то можна зробити висновок, що лівову частку (майже 70%) вкладень глобальних пенсійних фондів за 2001 рік становили інвестиції в акціях та облігаціях, 12% — депозити та готівка. Вартість активів глобальних пенсійних фондів станом на 2001 рік становила \$11 484 млрд., з яких більше 60% належить пенсійним фондам США, фінансовий ринок яких є прикладом ефективною системи фінансування інноваційних проектів. Звідси можна зробити висновок про важливість наявності в інфраструктурі ринку пенсійних фондів для подальшого розвитку фінансової системи країни.

Однак використання пенсійних заощаджень повинно відбуватися в системі фінансового моніторингу, імперативом функціонування якої є цільове використання коштів. У законі України "Про недержавне пенсійне забезпечення" чітко регламентовано склад інвестиційних активів пенсійних фондів. Моніторинг системи ризиків вкладень пенсійних фондів передбачено здійснювати опосередковано через інфраструктуру ринку, законодавчі обмеження тощо. На нашу думку, система стеження за інвестиційними потоками пенсійних фондів з боку держави повинна бути більш ефективною та гнучкою. Поки що недоцільно дозволяти пенсійним фондам вкладати кошти в акції та облігації іноземних емітентів (стаття 80 Закону України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" та стаття 47 Закону України "Про недержавне пенсійне забезпечення"), оскільки на фінансовому ринку України існує дефіцит довгострокових ресурсів. Разом з тим жорсткі обмеження щодо використання інвестиційних ресурсів можуть бути послаблені для коштів фондів, які входять до складу третього рівня пенсійної системи. Джерела коштів накопичувальних фондів цього рівня системи можуть використовуватися для цілей фінансування також і потреб новаторів в частині елементів інноваційної системи "техніка" та "виробництво".

Відтак реалізація пенсійної реформи в Україні через створення трьохрівневої системи пенсійного забезпечення дозволяє вбачати в цьому істотний фінансовий потенціал для активізації інноваційних перетворень.

Література: 1. Walker E., Lefort F. Pension Reform and Capital Markets: Are There Any (Hard) Links? / The World Bank, Social Protection Discussion Papers Series, February 2002. — 76 p. 2. Пенсійна реформа в Україні. www.pension.kiev.ua

УДК 658.14/.17

Ломачинська І. А.

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТТЄВОГО ЗМІСТУ КАТЕГОРІЇ ФІНАНСОВОЇ РІВНОВАГИ ПІДПРИЄМСТВА

Категорія фінансової рівноваги притаманна французькій школі сучасного фінансового менеджменту, яка, на відміну від американської, досліджує фінансові рішення і фінансові процеси в потоці, а не в запасах, тобто в динаміці. Вона визначає сутність фінансової рівноваги підприємства як рівноваги фінансових потоків, або, інакше, збалансування грошових потоків в кожний момент часу визначеного періоду з урахуванням усіх видів діяльності — операційної, інвестиційної, фінансової.

Слід відзначити, що, не дивлячись на відсутність категорії фінансової рівноваги в американській школі фінансового менеджменту, змістовна суть цієї категорії використовується у контексті управління грошовими коштами і визначається як синхронізація грошових потоків — Cash flow. Так, Єд. Брігхем визначив суть цього поняття як ситуацію, в якій величина вхідних грошових потоків відповідає величині вихідних потоків [1].

Таким чином, фінансову рівновагу можна визначити як збалансування фінансових потоків підприємства на вході (потоки – надходження) та виході (потоки – платежі) у кожний момент часу, що відповідає визначенню Т. Унковської як стану, в якому ефективний попит підприємства на грошові кошти дорівнює їх акцептованій пропозиції у кожний момент часу [2].

Разом з тим фінансову рівновагу підприємства можна визначити також як збалансування активів підприємства та джерел їх формування. Основними умовами цього є не тільки підтримання платоспроможності, ліквідності (покриття), а й незалежності. Крім того, І. А. Бланк [3] визначає фінансову рівновагу як стійке функціонування підприємства у довгостроковій перспективі. Він вважає, що саме забезпечення фінансової рівноваги в процесі економічного розвитку є основним завданням управління капіталом. Механізм забезпечення такої рівноваги базується на моделі стійкого економічного зростання підприємства, основними параметрами якої є цільові стратегічні показники формування і використання капіталу. Його І. А. Бланк пов'язує з фінансовою стратегією та механізмами фінансової стабілізації.

Таким чином, можна визначити короткотриву та довгострокову фінансову рівновагу. Перша відображає рівновагу між фінансовими потоками підприємства в кожний момент часу, друга — між власними та запозиченими коштами підприємства щодо забезпечення незалежності.

Якщо включити в аналіз характеристику ліквідності активів, то короткотриву фінансову рівновагу можна дещо розширити у часі. Пропонується вважати збалансування фінансових потоків у даний момент часу миттєвою рівновагою, а збалансування структури активів щодо ліквідності та структури пасивів відносно вимог — короткотриву. Інтерес у даному

© Ломачинська І. А., 2005

випадку представляють такі елементи активів, як грошові кошти та їх еквіваленти, дебіторська заборгованість, запаси. Забезпечення певної фінансової рівноваги дає можливість говорити про платоспроможність підприємства як його здатність відповідати за свої зобов'язання та борги. Але в даному випадку категорія платоспроможності стосується конкретної звітної дати.

У той же час для підприємства важливим є не просто встановлення фінансової рівноваги, а й оцінки її зв'язку з точкою беззбитковості, тобто фінансово-економічної рівноваги. Інтерес обумовлений тим, що господарська діяльність може бути рентабельною і при досить низькому рівні платоспроможності. Тому в аналіз вводиться платоспроможність у часі, або фінансова стійкість, яка вимагає конкретного розміру власного капіталу, допустиме співвідношення власного та запозиченого капіталу, фінансових і нефінансових активів. У цьому випадку виконуються умови рентабельності підприємства і його фінансової стійкості. У свою чергу, структура власного капіталу стає сприятливою для економічного зростання, а власні резерви в грошовій формі — достатніми для погашення боргів і зобов'язань. Таким чином, нормативною основою для фінансової стійкості підприємства та його платоспроможності в часі є умова довгострокової фінансової рівноваги, яка представляє собою таке співвідношення власних та запозичених коштів підприємства, котре дозволяє за рахунок власних коштів покривати як поточні, так і майбутні борги. При відсутності джерела покриття нових боргів у майбутньому встановлюються граничні умови на використання наявних власних коштів в теперішньому, тобто розмір нових боргів повинен обмежуватися очікуваними власними коштами.

Фінансово-економічна рівновага дозволяє визначити кількісне значення індикатору фінансово-економічної стійкості, а разом з цим зону стійкості, зону напруги і зону ризику. В якості індикатору фінансово-економічної рівноваги пропонується використовувати фінансовий капітал. Коли підприємство знаходиться в точці фінансової рівноваги, воно є платоспроможним, тобто має достатньо коштів для покриття зобов'язань, і володіє початковим рівнем стійкості. Рухаючись вперед від початкового рівня вгору, підприємство набирає запасу стійкості, а платоспроможність — нових якісних характеристик — від гарантованої платоспроможності здійснюється перехід до абсолютної. Рух у протилежному напрямку, тобто вниз, від стану фінансової рівноваги означає перехід у сферу нестійкості. Платоспроможність гарантовано трансформується в потенційну, а потім підприємство вступає в зону ризику. Таким чином, запас стійкості забезпечує довгострокову рівновагу та економічне зростання, а зона ризику зменшує цей запас і поглиблює фінансову кризу.

Отже, якщо платоспроможність підприємства зберігається постійно, має довгостроковий характер, то можна говорити про фінансову стійкість. При цьому борги та зобов'язання покриваються поточними активами (короткострокова фінансова рівновага), потім фінансовими (довгострокова фінансова рівновага) і, нарешті, грошовими (економічне зростання). Узагальнюючи сутність категорії "фінансової рівноваги", можна погодитися з тим, що вона відображає правильні пропорції у русі матеріально-фінансових потоків за всіма фазами циклу кругообігу капіталу [4]. Підтвердженням цього є "золоте правило економіки підприємства", основою якого є співвідношення $T^{ПБ} > T^{ОП} > T^A > 100\%$. $T^{ПБ}$, $T^{ОП}$, T^A — відповідно темпи зростання у звітному періоді в порівнянні з минулим періодом балансового прибутку, обсягу реалізації й активів підприємства. Виконання цих співвідношень забезпечує реалізацію моделі економічного зростання, яка погоджує власний капітал із позичковим, фінансовий — із нефінансовим, в грошовій та негрошовій формах.

Література: 1. E. Brigham *Fundamentals of Financial Management*. — The Dryden Press, 1992. 2. Унковская Т. Е. *Финансовое равновесие предприятия*. — К., 1997. — С. 134. 3. Бланк И. А. *Управление капиталом*. — К.: Ника-Центр, 2004. — С. 165. 4. Кизим М. О., Забродський В. А., Зінченко В. А. *Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства*. — Харків: ВД "ІНЖЕК" — 2003. — С. 48.

Крючкова Н. М.

УДК 336.22

НАПРЯМКИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОПТИМАЛЬНОГО ОПОДАТКУВАННЯ

Вивчення умов розвитку економіки України на сучасному етапі свідчить про те, що реформування податкової системи з метою її спрощення, забезпечення рівномірності й посиленості податкового тягаря, створення умов для розвитку ефективного виробництва на основі самофінансування є однією з актуальних проблем становлення оптимальної податкової системи.

© Крючкова Н. М., 2005

Проблема податкових неплатежів — одна з найгостріших в економічній ситуації України на сучасний момент. Очевидно, що дана проблема породжує іншу, не менш гостру — неплатежі податків у бюджети всіх рівнів і відрахувань, у позабюджетні фонди, що призводить до значної заборгованості бюджету перед підприємствами та організаціями бюджетної сфери, у тому числі — з заробітної платні.

У чому ж причини ситуації, що створилася? Чому підприємства-виробники не платять податки й тим самим підривають економічну стабільність господарської системи країни, в якій вони зацікавлені? Саме наявність таких питань і спроба дати на них обґрунтовані відповіді обумовили мету даного дослідження.

Багато економістів, а саме: Воронкова О., Литвиненко Я., Ковалюк О. — визначають різні причини такого становища, однак більшість все-таки сходиться на думці, що низьке збирання податків є відбиттям неефективності діючої податкової системи України. Саме тому обговорення проекту Податкового кодексу, розробка альтернативних податкових систем стали сьогодні найактуальнішими темами дискусійних статей, присвячених економічним питанням [1].

Проблема розробки проектів податкової реформи або альтернативної податкової системи почала вивчатися такими провідними західними економістами, як Е. Менье, В. Липпман та М. Алле і до теперішнього часу служить теоретичним та практичним базисом у рамках даного питання. Найбільш відоме і вичерпне визначення основ побудови проекту альтернативної податкової системи дав М. Алле. Він стверджував, що будь-який проект податкової реформи не може бути відокремлений від загального функціонування суспільства, яке ґрунтується на ринковій економіці, на децентралізації прийняття рішень, на системі приватної власності [6]. Це дозволяє розкрити необхідність наявності методологічної бази у вивченні даного питання та визначити напрямки вектора розвитку податкової системи України.

Пропонована натомість податкова система сьогодні при незмінному рівні державних видатків та місцевих органів самоврядування базується на трьох основних елементах:

податок на капітал стягується тільки з матеріальних, фізичних благ, виключаються боргові зобов'язання, зокрема акції та облігації;

у розпорядження держави передаються надходження, які отримуються в результаті утворення нових платіжних засобів через механізм кредитування;

установлюється єдиний і універсальний податок на вартість засобів споживання [4].

Введення цієї трьохполюсної системи супроводжується відміною існуючих зараз податків на доходи фізичних осіб, на підприємства, на спадщину і дарування, на власність та іншого роду доходи.

Запропонована податкова система буде простою, прозорою і безособистою. Вона повинна, з одного боку, зробити нереальним ухилення від податків і з другого — легко піддаватися контролю з боку держави.

По-перше, річна ставка податку на капітал становила б біля 2% на всі реальні прибутки (капітали), виключаючи при цьому подвійне оподаткування, пільги і дискримінацію [7]. Це був би заміщаючий податок, введення якого реалізувалось поступово. За реальними оцінками такий податок міг би забезпечувати обсяг надходжень, рівний майже 8% національного доходу [5].

По-друге, запропонована податкова система передбачає передачу під винятковий контроль держави надходжень, джерелом яких є збільшення грошової маси. Якщо ми припустимо гіпотезу про те, що середньорічні темпи приросту реального національного доходу становлять 4% при середньому підвищенні цін на 2% на рік, то держава могла б отримувати прибуток від зростання грошової маси у розмірі приблизно 4,5% національного доходу [5].

По-третє, загальна і єдина ставка податку на споживання дозволила забезпечити фінансування державних видатків, які не покривалися за рахунок податку на капітал, і передачу державі виключних прав на кредитно-грошову емісію.

Відпрацювання податкового механізму має важливе значення для стимулювання підприємницької діяльності. Так, зменшення податкових ставок за умови стабільності інших економічних параметрів (валютного курсу національної грошової одиниці, законодавчого поля, ставки процента тощо) може стимулювати підприємницьку діяльність. Зменшення ставки ПДВ хоча б на 5% дозволить зменшити ціни, що дасть можливість збільшити конкурентоспроможність вітчизняної продукції [2; 3].

Виходячи з проведеного дослідження, можна зробити деякі висновки і рекомендації щодо напрямків розвитку і перебудови податкової системи України в період трансформаційних змін:

проведення податкової політики безпосередньо впливає на перерозподільчі пропорції і залежить від багатьох чинників: політичного, правового, соціального тощо;

недосконала система оподаткування веде до нерівномірності розподілу податкового тягаря серед економічних агентів, тому вона доповнюється проведенням відповідної фискальної політики;

соціальні виплати з боку держави для допомоги малозабезпеченим доповнює податковий механізм перерозподілу національного доходу.

Література: 1. Воронкова О. М. Податкове регулювання економічних процесів // *Фінанси України*. — 2003. — №6. — С. 40 – 46. 2. Литвиненко Я. Концептуальні підходи до розробки Податкового кодексу України // *Економіка, фінанси, право*. — 2002. — №1. — С. 36 – 39. 3. Ковалюк О. М. Роль податкової політики у фінансовому оздоровленні національної економіки // *Фінанси України*. — 2002. — №5. — С. 118 – 128. 4. E. Menier, *Théorie et Application de l'Impôt sur le Capital*, p. 9, 196 — 198. 5. W. Lippman, *La Cité Libre*, 1998, p. 422. 6. M. Allais, *Les Conditions de l'Efficacité dans l'Economie*, 1999, p. 32 – 36. 7. O. C.D. E., *Statistiques des Recettes Publiques des Pays Membres de l'O. C.D. E.*, Paris, 2003.

Кравчук Н. М.

УДК 658.153

НОРМУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОПТИМІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ КОШТАМИ ПІДПРИЄМСТВ

Ефективність використання оборотних коштів підприємств залежить від їхньої організації. Важливою складовою організації оборотних коштів промисловості вітчизняні та закордонні науковці вважають нормування. Це знайшло відображення в наукових працях таких економістів: О. Євтух, А. Завгородній, І. Зятковський, А. Родіонов, Р. Родіонов, Г. Партін, Р. Сорока, Р. Слав'юк.

Науковці приділяють значну увагу нормуванню та відзначають необхідність економічно обґрунтованих норм. Зокрема, О. Євтух вказує: "За допомогою нормування ми, з одного боку, визначаємо закономірності ринкових процесів в економіці, а з іншого, встановлюючи нормативи та дотримуючись їх, — керуємо цими процесами" [1, 33].

Ефективне управління оборотними коштами підприємства потребує розробки єдиних методологічних принципів нормування оборотних коштів та запасів. В умовах транзитивної економіки розробка економічно обґрунтованих норм запасів та оборотних коштів стає необхідною умовою стабільного розвитку підприємства.

Метою нашого дослідження є уточнення поняття нормативу оборотних коштів, виявлення проблем організації нормування на сучасному етапі, формування основних напрямків удосконалення організації процесу нормування.

Нині відсутнє правове забезпечення нормативного методу управління оборотними коштами, єдиний нормативний документ – спільна постанова КМУ та НБУ №279 від 19 квітня 1993 року втратила чинність. Постанова №279 доручала розробити "... норми у днях запасів готової продукції, загальних матеріальних ресурсів, незавершеного виробництва, тари ... на підприємствах... які засновані на загальнодержавній власності ..." [2, 1].

Для промисловості України важливою складовою оборотних активів підприємств є запаси, для обліку вибуття яких можна використовувати різні методи. Метод нормативних затрат є рекомендованим для промислових підприємств, він сприяє використанню досягнень науково-технічного прогресу, впровадженню прогресивних норм витрат, здійсненню діючого контролю за рівнем витрат на виробництво, виявленню резервів зниження собівартості продукції, оперативному керівництву виробництвом [3, 10].

На погляд автора, норматив оборотних коштів, авансованих в оборотні активи, — це кількісний вираз певного елемента оборотних активів (пропорція між складовими оборотних активів), при якому забезпечується стійкий фінансовий стан, необхідна ліквідність та отримання максимального прибутку.

Нормативний підхід як складова організації оборотних коштів передбачає управління процесом формування оборотних коштів через відхилення, які свідчать, що в структурі оборотних коштів виникає загроза фінансовій стійкості підприємства або розроблені норми не є обґрунтованими.

Сутність процесу нормування дає змогу розглядати його як:

частину аналітичних процедур, які дають змогу до закінчення певного етапу операційного циклу спрогнозувати результати діяльності окремих підрозділів та підприємства в цілому;

© Кравчук Н. М., 2005

ефективний інструмент оперативного контролю, котрий завдяки оперативному виявленню відхилень від нормативів та їх причин дає змогу вчасно усунути негативні явища в діяльності підприємства.

Підсумовуючи сказане, можемо виділити нормування як важливу складову організації оборотних коштів та рекомендувати підприємствам розробити економічно обґрунтовані нормативи для оборотних коштів, які авансуються в оборотні активи.

На рівні держави сприяння покращенню стану оборотних коштів доцільно здійснити шляхом розробки типової методики нормування та системи нормативів міністерствами для різних галузей промисловості.

На думку автора, запропоновані рекомендації сприятимуть удосконаленню організації оборотних коштів на підприємствах України в умовах ринкових перетворень.

Література: 1. Євтух О. Теорія економічного нормування: сучасний погляд // Вісник НБУ. — 2004. — №3. С. 30 – 33 с. 2. Постанова №279 Кабінету Міністрів України "Про нормативи запасів товарно-матеріальних цінностей державних підприємств і організацій та джерела їх покриття" від 19 квітня 1993 р. 3. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості. — К.: Київський державний інститут економіки хімічної промисловості, 2001. — 140 с.

УДК658 [14+589]

Коюда О. П.

ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Існування інновацій в ринковому середовищі залежить від цілої низки форм фінансового забезпечення на різних етапах їхнього впровадження. Проблема фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємства перебуває в точці перетину двох загальних динамічних явищ: інноваційного процесу та інноваційного менеджменту.

Більшість авторів визначають інноваційний процес як цілеспрямовану стадійну діяльність щодо створення, опанування та комерціалізації інновацій [1, 2, 3, 4]. Етап комерціалізації нововведень у складі інноваційної діяльності підкреслює значення потреб ринку як першоснови процесу.

Проблема ресурсного забезпечення нововведень має комплексний характер, що зумовлено багатоманітністю ресурсів, які можуть бути залучені. Фінансові ресурси є найбільш універсальним видом ресурсів і в будь-який момент можуть набути іншої форми матеріального забезпечення. В умовах ринкової економіки обсяг та структура фінансових ресурсів, які перебувають у розпорядженні підприємства, є найважливішим фактором, що зумовлює масштаби та темпи розвитку підприємства.

З метою формування ефективної структури джерел фінансування інноваційної діяльності відповідно до її цілей та цілей господарської діяльності підприємства необхідно розглянути питання щодо фінансового забезпечення його інноваційної діяльності. Поряд з цим необхідно мати на увазі такі фактори, як забезпечення високої фінансової стійкості підприємства в процесі впровадження інновацій, оптимізацію грошового обігу і підтримання постійної платоспроможності підприємства та забезпечення мінімізації фінансових витрат і ризиків.

У загальному вигляді процес фінансування представляє собою забезпечення необхідними фінансовими ресурсами затрат на здійснення, розвиток будь-чого. Відмінними особливостями організації фінансування інноваційної діяльності є цільова орієнтація постачання коштів, різноманітність джерел фінансування, здатність гнучко пристосовуватись до особливостей навколишнього середовища. Виходячи з завдань фінансового забезпечення інноваційної діяльності, можна виділити його основні функції, а саме: відтворюючу, розподільчу та контрольну.

Слід зазначити, що загальний обсяг фінансового забезпечення визначається певним набором факторів, які знаходять своє втілення в рівні організації та забезпеченні інноваційної діяльності на підприємстві. Використовуючи різні підходи до визначальних моментів інноваційної діяльності, можна сформулювати фактори, які впливають на рівень фінансового забезпечення такої діяльності. Зокрема, макроекономічний підхід, який пропонує автор роботи [5], з одного боку, дає лише уявлення про стан інноваційної сфери в економіці України в цілому, з іншого — він дозволяє виявити дві основні складові інноваційної сфери діяльності підприємства, які вирішують розмір головної складової вартості інноваційної діяльності, — технологічну та соціальну.

© Коюда О. П., 2005

Інший підхід до визначення обсягів фінансування пов'язує загальну суму фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення інноваційної діяльності, з етапом інноваційного процесу [6]. Так, більшість інновацій потребує проведення досліджень і розробок, на ці стадії відводиться від 7% до 70% загальної суми витрат на нововведення залежно від галузі [7]. Водночас впровадження нововведень потребує вдвічі-втричі більше коштів, ніж дослідження та розробки.

Автором запропоновано процедуру формування оптимальної структури джерел фінансування інноваційної діяльності. Ця процедура складається з наступних послідовних кроків: визначення загальної суми фінансових ресурсів; визначення усіх можливих джерел фінансування; визначення фінансового потенціалу кожного з джерел фінансування; розрахунок системи обмежень визначення використання тих чи інших фінансових ресурсів.

Таким чином, при визначенні фінансового забезпечення інноваційної діяльності можливе використання макроекономічного та мікроекономічного підходів. У процесі вирішення проблеми фінансування на обох рівнях головним стримуючим фактором є обмеженість ресурсів, які можуть бути залучені для фінансування інноваційної діяльності. Також необхідно зробити такі кроки: класифікувати джерела фінансування, визначити потребу в фінансових ресурсах, зробити оцінку доступності різних джерел фінансування й визначити фінансовий потенціал джерел. Окрім того, необхідно мати на увазі, що співвідношення різноманітних джерел фінансування інноваційної діяльності визначаються національними традиціями у сфері фінансування підприємств, галузевої приналежності підприємства та розміром підприємства. Водночас особливість розв'язання питання фінансового забезпечення на мікроекономічному рівні пов'язана з необхідністю врахування етапу інноваційної діяльності підприємства.

Література: 1. Гордієнко Л. Ю. Інноваційний менеджмент: Конспект лекцій. — Харків: Вид. ХДЕУ, 2001. — 80 с. 2. Гринев В. Ф. Инновационный менеджмент: Учебное пособие. К.: МАУП, 2000. — 148 с. 3. Инновационный менеджмент: Учебное пособие / Под ред. д.э.н. проф. Л. Н. Огалевой — М.: ИНФРА-М, 2001. — 238 с. 4. Ковалев Г. Д. Основы инновационного менеджмента: Учебник для вузов / Под ред. проф. В. А. Швандара. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 1998. — 208 с. 5. Игонина Л. Л. Инвестиции: Учебное пособие / Под ред. д. э. н. проф. В. А. Сленова. — М.: Юристъ, 2002. — 480 с. 6. Ушакова Н. Н. Инвестирование, финансирование и кредитование: стратегия и тактика предприятия / Н. Н. Ушакова, Т. С. Унковская, Н. К. Гуляева, Н. А. Гринюк; [Под ред. Ушаковой Н. Н. — К.: Киевский. гос. торгово-экон. унив., 1997. — 192 с. 7. Эванс Дж. Р. Маркетинг / Сокр. пер. с англ. / Дж. Р. Эванс, Б. Берман — М.: Экономика, 1993. — 360 с.

Олійникова Н. А.

УДК 658 [152:589]

ІНВЕСТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Успішне функціонування підприємств і досягнення стратегічних переваг в умовах конкуренції значною мірою залежать від результативності їхньої інноваційної діяльності.

Результативність інноваційної діяльності підприємств визначається, насамперед, наявністю необхідних внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування інновацій, можливістю їхньої швидкої мобілізації, зацікавленістю інвестора в підтримці інноваційного розвитку.

Інвестиційна підтримка інноваційного розвитку підприємств залежить від специфічних особливостей інвестицій — таких, як тривалий період окупності при реалізації інновацій, підвищений ризик реалізації, нерівномірність надходження доходів від здійснення інвестицій. Урахування цих особливостей і зміна умов функціонування підприємств визначають важливість подальшого вдосконалення принципів, форм, методів та пошуку джерел інвестиційної підтримки інноваційної діяльності підприємств.

Інноваційна діяльність підприємств є прогресивною формою їх розвитку, яка дозволяє досягти довгострокових конкурентних переваг, підвищити науково-технічний рівень виробництва й ефективність використання ресурсів підприємства. Інноваційний розвиток будь-якого підприємства залежить від можливостей інвестиційної підтримки інновацій. Наявність власних коштів, доступ до джерел інвестиційних ресурсів для фінансування інновацій, наявність і зацікавленість інвесторів у реалізації інновацій є найважливішими факторами успіху в інноваційному розвитку підприємства. Інвестиційна підтримка інноваційної діяльності

© Олійникова Н. А., 2005

підприємств залежить від специфіки об'єкта інвестування — інновації. За оцінками фахівців норма прибутку для підприємств, що виконують дослідження й наукові розробки, складає в середньому 20 – 30%. Норма прибутку від інвестицій в інновації для всього суспільства в цілому значно вища завдяки зовнішнім ефектам і складає в середньому від 30% до 80%, а може досягти і 400% для окремих інвестицій, що характеризує інвестиції в інновації як високорискові.

Незважаючи на великий потенційний прибуток від реалізації інновацій, інвестування інноваційної діяльності підприємств надто проблематичне. У першу чергу, це пов'язано з самою специфікою інноваційної діяльності. Сутність і специфіка інноваційної діяльності визначають особливості інвестицій, вкладених в інноваційний розвиток підприємств. Для таких інвестицій характерний більш тривалий період окупності; високий ризик, пов'язаний з невизначеністю кінцевого результату реалізації інновацій. Інвестиції в інноваційну діяльність підприємств не забезпечують стабільності надходження доходів від їхнього здійснення, а також потребують великих одноразових капітальних вкладень. Однак можливість одержання значно вищої норми прибутку порівняно з інвестуванням інших видів та сфер діяльності може компенсувати високий ризик інвестицій в інновації.

Можливості підприємств у здійсненні інноваційної діяльності істотно відрізняються. Вони залежать від кількісних та якісних характеристик інноваційного потенціалу підприємства, його відповідності обраному стратегічному напрямку інноваційного розвитку, перспектив реалізації інновацій в коректних економічних умовах.

Таким чином, особливості інвестування інновацій залежать від етапів інноваційного процесу, рівня значущості інновації, очікуваного ефекту від її реалізації, масштабу здійснення інновацій. Ці фактори визначають вибір потенційних інвесторів і джерел інвестування інновацій, необхідний розмір інвестицій у їхнє здійснення, умови інвестиційної підтримки інноваційної діяльності.

УДК 330.341

Коноваленко М. К.

Дергоусова А. О.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АКТИВІЗАЦІЇ ТА ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

На відміну від розвинутих країн Україна сьогодні демонструє відносно нові тенденції та результати — це, перш за все, нерівномірність економічного та соціального розвитку регіонів, яке й стримує подальше зростання. В таких умовах дуже великого значення набуває активізація регіональної інноваційної політики, зміст якої формується як на розумінні закономірностей інноваційного розвитку регіонів, так і на інноваційному розвитку країни в цілому.

Виходячи з сучасного досвіду економічно розвинених країн, можна зазначити, що в умовах зростання міжнародної конкуренції та динамічності суспільства сьогодні саме регіони відіграють провідну роль у мобілізації науково-дослідних зусиль, в стимулюванні інноваційної активності усіх суб'єктів господарювання, а також в організації міжрегіональних кооперативних зв'язків різних типів [3].

Сьогодні, незважаючи на те, що проблема інноваційного регіонального розвитку є порівняно новою в економічній теорії і малодослідженою як на Україні, так і поза її межами, ціла низка вітчизняних та зарубіжних вчених розробляють нові інтерактивні моделі інноваційного процесу, теорії, зокрема регіональних інноваційних мереж та інноваційних систем, елементи методології, форми та методи державного регулювання інноваційного розвитку регіонів. Серед них можна виділити роботи таких вчених, як О. Амоша, Л. Безчасний, Д. Бекаттіні, М. Долішній, Р. Кемегні, Ф. Кук, О. Лалк, О. Одарич, М. Портер, Г. Хакенсон, Д. Хоувеллс, В. Чижов та ін. Проблемами інноваційного розвитку економіки на макрорівні займаються Г. Андрощук, Ю. Бажал, М. Гаман, Д. Данько, С. Ільяшенко, Л. Нейкова, О. Носова, Д. Черваньов та ін.

© Коноваленко М. К., Дергоусова А. О., 2005

Проблема інноваційного розвитку підприємств в регіонах криється в недостатньому фінансуванні з боку держави. Підприємства змушені самостійно шукати кошти на впровадження інновацій.

Для вирішення проблеми забезпечення фінансовими ресурсами інноваційних підприємств регіонів необхідно збільшення кількості об'єктів інфраструктури інноваційної підприємницької діяльності, що спрямувала б ринкові ресурсні потоки на реалізацію інноваційних проектів підприємств. За 2001 – 2003 рр. у 2,2 раза зросла кількість об'єктів загальної інфраструктури підприємницької діяльності [2]. Проте діяльність переважної більшості цих об'єктів не відіграє помітної ролі у ресурсному забезпеченні інноваційної діяльності підприємств. Одним із важливих об'єктів інноваційної інфраструктури є венчурне підприємництво, яке максимально сприяє ефективності інноваційного розвитку підприємств. Але на протязі 2001 – 2003 рр. кількість і капіталізація венчурних фондів, які діють на території України, не зазнала помітних змін (усі 7 венчурних фондів розміщено в Києві).

На жаль, не створено умов для налагодження дії венчурного капіталу як ринкової інституції фінансування інноваційних проектів підприємств регіонів. Основними чинниками, що стримують розвиток венчурного підприємництва в Україні, є: відсутність цілеспрямованої державної політики щодо залучення вітчизняного капіталу до венчурних інвестицій; невизначеність правового поля функціонування венчурного капіталу; відсутність законодавчих гарантій захисту прав інвесторів, які не володіють контрольним пакетом акцій; нестабільність і недосконалість податкового законодавства про банкрутство; несформованість умов для здійснення венчурних інвестицій (зокрема, бракує інститутів професійної комплексної науково-технічної та комерційної експертизи інноваційних проектів, страхування інвестицій в інноваційну діяльність, прямих інформаційних зв'язків між ринковим інноваційним попитом, а також пропозицією інноваційних ідей та посередницьких послуг); нестача кваліфікованих фахівців у сфері управління інноваційними проектами тощо. На сьогодні венчурний капітал в Україні не зорієнтований на фінансове забезпечення високотехнологічних проектів, тобто фінансуються традиційні інвестиційні проекти [1]. Жодний із 7 діючих венчурних фондів не інвестує розвиток технологій шостого технологічного укладу (біотехнологій, оптичної електроніки, комп'ютерів, телекомунікацій та ін.).

На підставі усього вищесказаного можна зробити висновок щодо формування регіональної політики в галузі підтримки розвитку і функціонування венчурного підприємництва. Вона є невід'ємною частиною регіональної науково-технічної політики.

Для забезпечення цільової спрямованості підприємницьких структур венчурного капіталу доцільно розробляти науково-технічні регіональні програми розвитку науково-технічного прогресу з пріоритетних напрямків.

Література: 1. Антонюк Л. Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: Монографія / Л. Л. Антонюк, А. М. Поручник, В. С. Савчук. — КНЕУ, 2003. — 394 с. 2. Денисюк В. А. Напрямок розвитку венчурного фінансування в країнах ЄС та актуальність їх використання в Україні / В. А. Денисюк, О. В. Красовська // Проблеми науки. — 2002. — №11. — С. 9 – 20. 3. Гальчинський А. С. Інноваційна стратегія українських реформ / А. С. Гальчинський, В. М. Геєць, А. К. Кінах, В. П. Семиноженко. — К.: Знання України, 2002. — 336 с.

Коляда Т. А.

УДК 330.341

Прозоров Ю. В.

ОБМЕЖЕННЯ КРЕДИТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЧЕРЕЗ ІНСТИТУЦІЙНІ ЗМІНИ В ПОДАТКОВОМУ НАВАНТАЖЕННІ НА БАНКІВСЬКУ СИСТЕМУ

Спроможність держави створити прийнятні умови для здійснення в країні інвестиційно-інноваційної діяльності є одним із визначальних факторів реалізації моделі випереджаючого зростання національної економіки. В цьому контексті особливої актуальності набуває вдоско-

© Коляда Т. А., Прозоров Ю. В., 2005

налення податкової політики держави — основного інструменту регулювання економічного розвитку як на рівні суб'єктів господарювання, так і країни в цілому.

Дослідженням цієї проблеми сьогодні займається ряд українських вчених, серед них — В. В. Буряковський, А. С. Гальчинський, В. М. Гейць, А. І. Даниленко, А. М. Поддєрьогін, В. М. Федосов та ін.

На сьогодні пріоритетним напрямом розвитку податкової політики держави визначено зменшення податкового навантаження на суб'єктів господарювання. Однак не завжди номінальне зменшення ставок податків призводить до очікуваних результатів, оскільки вирішення цієї проблеми потребує комплексного дослідження існуючих взаємозв'язків між елементами системи оподаткування.

У зв'язку з цим доцільно розглянути проблему впливу змін податкового законодавства на фінансове забезпечення інноваційної діяльності на підприємстві за рахунок банківської системи, оскільки структура джерел фінансування інноваційної діяльності в промисловості України протягом останніх років зазнала суттєвих змін. І саме на кредити припадають найбільші темпи приросту обсягів за період 1998 – 2002 рр. Так, їх частка зросла майже в 4 рази — з 3,3% до 12,7%, що дозволило їм стати другим за значущістю джерелом фінансування інновацій після власних коштів підприємств [1].

Що стосується сучасної ситуації, то, незважаючи на відносно стабільне податкове законодавство, з точки зору розміру ставок основних бюджетоутворюючих податків, в Україні існує певна традиція запровадження податкових новацій у процесі затвердження Державного бюджету на наступний рік, які спричиняють суттєвий вплив на господарську діяльність підприємств, а також на самі комерційні банки як суб'єктів господарювання. Розглянемо це на прикладі норм Державного бюджету України на 2005 рік [2], якими було внесено зміни у чинний Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств" та які безпосередньо стосуються банківських установ. Зокрема:

1. У 2005 році заборгованість, яка обліковувалася у платника податку станом на 1 січня 2003 року і не була погашена на 1 січня 2005 року, не враховується у зменшення об'єкта оподаткування (ст. 89).

2. Платники податку на прибуток у 2005 році сплачують податок за результатами одинадцяти місяців 2005 року... Сплата податку на прибуток та подання податкової декларації з цього податку за одинадцять місяців 2005 року здійснюється в строки, встановлені законом для місячного податкового періоду (ст. 96).

3. Збільшено розмір пені, яка сплачується платником податків — продавцем — за невдалу спробу врегулювати сумнівну заборгованість. У 2005 р. її розмір дорівнює 3-кратному розміру річної облікової ставки Національного банку України, діючої на день виникнення додаткового податкового зобов'язання (ст. 97).

Усі вищезазначені статті Закону [2] розширюють базу оподаткування, що опосередковано призводить до збільшення податкового навантаження на суб'єктів господарювання. Крім того, такі нововведення не дають можливості банкам відносити до валових витрат заборгованість, котра виникла в попередніх періодах, тому погашатися така заборгованість буде з прибутку банку. Що стосується сплати податку на прибуток за підсумками фінансової діяльності за 2005 рік авансовим платежем, то це також може призвести до зменшення обсягів прибутку банківських установ, оскільки в умовах призупинення темпів зростання економіки та промислового виробництва виникнуть ситуації неповернення або несвоєчасного повернення сум кредитів і сплати процентів за ними суб'єктами господарської діяльності. Фактично буде мати місце переплата суми платежів з податку на прибуток, яка буде врахована в рахунок сплати податкових платежів майбутніх періодів, що, в свою чергу, зменшить можливості щодо виплати дивідендів акціонерам комерційних банків за підсумками року та проведення рекапіталізації таких дивідендів з метою збільшення капіталу.

Одним із найбільш прийнятних і відповідаючих вимогам часу способів зменшення податкового тиску на бізнес-структури є процес концентрації банківського капіталу. Акумулявання в одній фінансовій установі значних грошових ресурсів дозволить банку диференціювати власний інвестиційний портфель і тим самим значно зменшити вірогідність отримання збитків за результатами фінансових операцій. Крім того, наявність великого за обсягами уставного капіталу дозволить проводити банкам політику довгострокового кредитування своїх клієнтів, в тому числі підприємств, що запроваджують інновації у виробництво. У 2005 р. в умовах триваючого інституціонального етапу передпродажної підготовки вітчизняної банківської системи посилилися процеси концентрації банківського капіталу як навколо неформальних фінансово-промислових груп, так і шляхом проникнення іноземного банківського капіталу (угоди ПУМБ — "Донгорбанк" та АВАЛБ — "Райффайзенбанк" відповідно).

Таким чином, податкова політика держави через створення умов, що впливають на процеси концентрації капіталу та структурні зміни в банківській системі, сприятиме збільшенню обсягів кредитних ресурсів, які залучаються в реальний сектор економіки. Отже, від уряду

Україні залежить правильність вибору вектора державного регулювання економіки з урахуванням максимальної гармонізації інтересів держави і суб'єктів господарювання — в даному випадку комерційних банків як суб'єктів фінансового забезпечення інноваційної діяльності на підприємствах.

Література: 1. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. акад. НАН України В. М. Гейця. — К.: Інт екон. прогноз., Фенікс, 2003. — С. 394. 2. Закон України №2505-IV "Про внесення змін у Закон України "Про Державний бюджет України на 2005 рік" та деякі інші законодавчі акти України" від 25 березня 2005 р.

Колесова І. В.

УДК 658.14

ПРОБЛЕМЫ ФИНАНСИРОВАНИЯ ИННОВАЦИЙ В КОРПОРАТИВНОМ УПРАВЛЕНИИ

Инновационно-структурные преобразования в Украине невозможны без становления корпоративного сектора экономики, который является основой любой современной экономической системы. Крупные корпорации занимают доминирующее положение в реальном секторе экономики и образуют корпоративный сектор. Это соответствует и зарубежной практике. Так, в США на долю корпораций, занимающих 5% от общего количества компаний, приходится 80% объема продаж [1].

Одним из направлений институционального обеспечения инновационного пути развития экономики Украины Л. Федулова и Н. Пашута считают формирование новых институций в составе производственных предприятий, научно-производственных комплексов и других корпоративных структур [2, с. 37]. Е. Мазур исследует вопросы зарождения и развития инновационного предпринимательства в Украине [3], анализ технопарков как базовых компонентов инновационной экономики представлен в трудах В. Семиноженко [4].

Основу корпоративного сектора экономики Украины составляют акционерные общества, количество которых в последние годы стабилизировалось на уровне 34 – 35 тыс. Среди них насчитывается 11 319 открытых АО и 33 национальные акционерные и государственные холдинговые компании [5, с. 44]. Отечественные корпорации, имеющие острый дефицит финансовых ресурсов, не могут обеспечить свой стабильный экономический рост без инноваций, без серьезного реформирования своей деятельности и достижения качественно нового уровня корпоративного управления.

Цель статьи — выявить проблемы поиска корпорациями средств для инновационной деятельности и раскрыть влияние источников финансирования на уровень корпоративного управления.

Корпоративное управление неразрывно связано с финансовым менеджментом, так как вид корпоративного контроля зависит от структуры акционерного капитала. В свою очередь, структура капитала во многом производна от уровня развития корпоративного управления. Так, привлечение потенциальных инвесторов — акционеров и инвесторов определенных проектов — зависит от действенности корпоративного построения. Вследствие этого эффективность различных способов привлечения капитала зависит от уровня развития корпоративного управления. Управление финансами корпораций предполагает решение двух проблем: обеспечения финансовыми ресурсами и эффективного использования имеющихся ресурсов. Для отечественных корпоративных структур, ввиду недостаточности собственных ресурсов и слабости корпоративного управления, первый вопрос является наиболее актуальным и требует особого рассмотрения.

Подавляющее большинство зарубежных корпораций финансирует основную часть инвестиций в инновационную деятельность за счет внутренних источников. Это объясняется тем, что инновациям присуща высокая степень неопределенности в достижении желаемых результатов и связанный с этим коммерческий риск.

Отечественным корпорациям, ввиду недостаточности внутренних ресурсов, присущ практически кредитный механизм привлечения ресурсов. Как свидетельствует практика, более 80% всех кредитов в Украине носят краткосрочный характер, а долгосрочные кредит-

© Колесова І. В., 2005

ные ресурсы слабо доступны и дорогостоящи. Банковское финансирование, как долговое финансирование, прямым образом влияет на структуру капитала, и его роль, с точки зрения корпоративного управления, неоднозначна, поскольку увеличение кредитной задолженности увеличивает риск потери контроля.

Акции, суммарный выпуск которых в Украине в 2003 г. достиг 99,3 млрд. грн, являются в настоящее время не столько инструментом капитального финансирования, сколько инструментом в борьбе за контроль. В этом смысле они могут использоваться двояко: в качестве механизма достижения контроля и в качестве основного орудия против поглощения.

Облигационное финансирование, с точки зрения корпоративного управления, сглаживает конфликты между акционерами и менеджерами, но порождает противоречия между акционерами и кредиторами, а также может выступать инструментом против поглощения. Облигации представляют собой один из важнейших инструментов привлечения капитала корпорации благодаря своим преимуществам как с позиции имущественных прав, так и с позиции широкого набора возможностей учета интересов инвесторов путем выпуска различных их видов в соответствии с потребностями рынка.

Привлечение средств посредством выпуска акций, облигаций и банковского кредитования прямым образом влияет на структуру капитала корпорации и, как следствие, определяет корпоративный контроль. Корпоративное управление, организация которого зависит от структуры капитала, влияет на степень использования этих источников финансирования.

Мобилизация корпорациями необходимых средств для инновационных целей представляет собой труднорешаемую задачу до тех пор, пока должного развития не получит фондовый рынок и корпоративное управление не достигнет критериев, соответствующих практике добросовестного предпринимательства.

Література: 1. Слепов В. А. Корпоративные финансы в финансовой системе страны // Финансы. — 2003. — №3. — С.65 – 68. 2. Федуллова Л. Развитие национальной инновационной системы Украины / Л. Федуллова, Н. Пашута // Экономика Украины. — 2005. — №4. — С.35 – 47. 3. Мазур Е. Инновационное предпринимательство в структуре малого бизнеса в Украине // Экономика Украины. — 2005. — №3. — С.36 – 41. 4. Семиноженко В. Технологические парки Украины: первый опыт формирования инновационной экономики // Экономика Украины. — 2004. — №1. — С. 16 – 21. 5. Лупенко Ю. Акционерный сектор отечественной экономики // Экономика Украины. — 2005. — №1. — С.42 – 46.

УДК 338.121

Дікань Л. В.

Колесников Є. В.

ІННОВАЦІЙНІ РИЗИКИ У СТАЛОСТІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ РІШЕНЬ

Ефективність інноваційних процесів взаємопов'язана з ресурсною базою певного суб'єкта, що втілює інноваційне рішення, де значне місце відводиться фінансовим аспектам такого завдання. Однак, як указують дослідження [1, 2], недостатність власних коштів та висока платня за позичкові ресурси дещо стримують впровадження інноваційних рішень. До того ж і нелінійність управління інноваційними процесами підсилює негативні прояви у сталості забезпечення інноваційних рішень фінансовими ресурсами, що в підсумку й визначає актуальність обраного напрямку дослідження.

При цьому, виходячи з беззаперечності визначення першочерговості вдосконалення ресурсної бази інноваційних процесів, необхідно звернути увагу на інноваційні ризики, які супроводжують реалізацію тих або інших інноваційних рішень. Тож розв'язання завдання щодо визначення інноваційних ризиків у сталості фінансового забезпечення інноваційних рішень слід визначити в якості основної мети даної роботи. Інакше кажучи, метою даного дослідження є узагальнюючий розгляд інноваційних ризиків у фінансовій сфері. Методологічною засадою такого визначення можна вважати використання методів портфельної теорії капітальних активів із структуруванням етапів впровадження інноваційних рішень, підґрунтям чого є, насамперед, наявність взаємозв'язку ризику з величиною платності за залученими ресурсами.

© Дікань Л. В., Колесников Є. В., 2005

Розглядаючи доцільність прийняття до реалізації будь-якого інноваційного проекту, як правило, виходять з цільової функції щодо максимізації, наприклад, майбутньої прибутковості від впровадження інноваційної продукції, або, навпаки, — мінімізації витрат, пов'язаних з впровадження деякого інноваційного технологічного процесу тощо. Проте як у першому, так і в другому випадках основою таких розрахунків є узагальнена вартісна характеристика означених процесів, яку можна визначити за допомогою досить розширених підходів на основі методу дисконтованих грошових потоків. Проте для прийняття виваженого рішення щодо здійснення тих або інших дій у межах визначених інноваційних процесів застосування методу дисконтованих грошових потоків може бути замало.

Тож для підсилення оцінок значимості прийняття будь-якого інноваційного рішення варто поєднати прямі оцінки доцільності розвитку інноваційних процесів, різновидом яких можна вважати метод дисконтованих грошових потоків, із зворотними оцінками (оцінками інноваційних ризиків), які в підсумку обумовлюють нелінійність процесів, що розглядаються. Втім для того, щоб формалізувати зворотні оцінки, варто узагальнити множину інноваційних ризиків (насамперед фінансових ризиків) та ранжувати її. У цьому плані, перш за все, звертає на себе увагу взаємозалежність розвитку ризикових подій у інноваційній сфері з певними етапами впровадження інноваційного рішення. При цьому слід зазначити, що саме своєчасність та сталість розвитку інноваційного процесу обумовлює зниження інноваційного ризику у фінансовій сфері щодо впровадження інноваційного продукту.

Узагальнена множина інноваційних ризиків щодо визначення сталості фінансового забезпечення інноваційного рішення може бути ранжована як з погляду термінів його впровадження, так і з погляду фінансового ризику суб'єкта господарювання, який впроваджує це рішення. При цьому оцінка узгодженості означених різновидів ризиків з різних точок зору обумовлює визначення узагальненої характеристики втілення інноваційного рішення, сталості розвитку інноваційних процесів з погляду на існуючу нелінійність оцінки в разі множинності етапів впровадження інноваційного рішення.

Література: 1. Кузьмінський В. Формування інвестиційних ресурсів фінансово-промислових груп на засадах фінансового лізингу // Банківська справа. — 2003. — №3(51). — С. 72 – 77. 2. Смеричевский С. Ф. Державне регулювання інноваційно-інвестиційної стратегії активізації діяльності промислових підприємств. / С. Ф. Смеричевский, Н. М. Ткачова, Т. А. Гончарова. // Прометей. — 2003. — №1(10). — С.146 – 157.

Касич А. О.

УДК 330.341.1+330.332

ОЦІНКА ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Стратегія соціально-економічного розвитку країни повинна базуватись на активізації інноваційно-інвестиційної діяльності окремих господарюючих суб'єктів, регіонів у цілому. За таких умов виникає необхідність дослідження інноваційно-інвестиційного потенціалу як на рівні підприємства, так і на рівні регіону. Дана проблема певною мірою висвітлена в науковій літературі. Зокрема, в працях [1 – 5] досліджено проблеми формування цільових комплексних програм інноваційно-інвестиційного розвитку регіону, комплексної інтегральної оцінки фінансово-економічного розвитку регіону тощо.

В умовах переходу України до інноваційно-інвестиційної моделі розвитку важливими є завдання визначення об'єктів інвестування (підприємств, галузей, регіонів); критеріїв порівняння об'єктів інвестування та критеріїв оцінки інноваційно-інвестиційного потенціалу регіону.

Стратегічні орієнтири подальшого розвитку України повинні вибудовуватись з позиції побудови інноваційно-інвестиційної моделі. Виходячи з цього, сучасні завдання регіональної політики повинні бути спрямовані на створення умов для підвищення інвестиційної привабливості регіонів, формування інноваційно-активних комплексів та на максимальне використання інноваційно-інвестиційного потенціалу регіонів. Основою процесу обґрунтування завдань регіональної політики має стати оцінка інноваційно-інвестиційного потенціалу регіонів. Потреба в такій оцінці зумовлена тим, що існує значна диференціація рівнів соціально-економічного розвитку окремих територій в Україні, а інвестиційних ресурсів в достатньому обсязі для

© Касич А. О., 2005

забезпечення економічного зростання всіх районів немає. Саме тому необхідно визначити, в яких регіонах (на яких підприємствах) з мінімальними інвестиційними ресурсами можна очікувати динамічний інноваційний розвиток.

Інноваційно-інвестиційний потенціал регіону (ІІПР) пропонується розглядати як здатність господарюючих суб'єктів, що знаходяться на території певного рангу, продукувати інноваційний продукт за умови інвестиційного забезпечення, в тому числі власного походження.

В якості основи для формування методики аналізу ІІПР можна використати існуючі методики аналізу фінансово-економічного розвитку регіону, узагальнення яких системно подано в роботі [2].

Для оцінки ІІПР слід використовувати узагальнюючий показник у вигляді середньої зваженої величини з часткових показників інноваційної та інвестиційної складової потенціалу регіонів.

В якості часткових пропонується дві групи показників:

1 група охоплює показники, що характеризують інвестиційний потенціал:

- а) кількість придбаних в регіоні підприємств;
- б) обсяг прибутку;
- в) обсяг здійснюваних інвестицій;
- г) обсяг іноземних інвестицій;
- д) рівень доходів населення;
- е) обсяги кредитних ресурсів, які надаються банками;

2 група включає наступні показники:

- а) кількість інноваційно-активних підприємств;
- б) обсяг інноваційної продукції;
- в) обсяг фінансування НІОКР;
- г) впровадження нових технологічних процесів;
- д) кількість освоєних нових видів продукції;
- е) кількість придбаних технологій;
- є) кількість науково-дослідних інститутів;
- ж) питому вагу інженерно-технічних кадрів та кадрів високої кваліфікації.

Це далеко не повний перелік показників, які можна брати для аналізу. Однак з метою спрощення процедури розрахунку можна обмежити їх кількість.

Наступним етапом оцінки є ранжування регіонів за вказаними показниками та визначення загального місця кожного регіону.

Чим менше значення середнього рангу регіону за всіма показниками, тим значніший інноваційно-інвестиційний потенціал має територія.

Зробимо висновки. Оцінка ІІПР дасть можливість в межах регіональної політики здійснювати планомірний процес розвитку регіонів з урахуванням необхідності динамічного інноваційно-інвестиційного розвитку економіки країни та можливостей окремих територій.

Література: 1. Макогон Ю. В. Регіональні економічні зв'язки і вільні економічні зони: Підручник. / Ю. В. Макогон, В. І. Ляшенко, В. О. Кравченко — Донецьк: Альфа-прес, 2004. — 544 с. 2. Мінченко М. В. Формування комплексної інтегральної оцінки фінансово-економічного розвитку регіону / М. В. Мінченко, І. М. Волик, І. М. Боярко // Актуальні проблеми економіки. — 2005. — №6(48). — С.76 – 85. 3. Панкова М. О. Розвиток інвестиційних процесів в Україні: Монографія. — Запоріжжя: Видавництво Запорізької інженерної академії, 2003. — 358 с. 4. Руденко І. В. Економіко-математична модель функціонування регіонального фонду підтримки розвитку територій // Актуальні проблеми економіки. — 2005. — №2(44). — С.140 – 148. 5. Фінансові складові інноваційно-інвестиційної діяльності в регіоні // Актуальні проблеми економіки. — 2004. — №8(38). — С.41 – 49.

УДК 330.341.1: 658

Олексюк В. В.

РОЗРОБКА ОПТИМАЛЬНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА З ВЕНЧУРНИМ КАПІТАЛОМ

Діяльність підприємств, які самостійно розробляють і впроваджують інновації (венчурні підприємства), пов'язана з високим рівнем ризику. Загальна потреба в інноваційних інвестиціях для венчурних підприємств формується переважно за рахунок обсягу розробки нової науково-технічної продукції в межах самого підприємства і частково — за рахунок придбання патентів. Інвестиції спрямовуються або в акціонерний капітал в обмін на частку чи пакет акцій, який зазвичай не є контрольним, або надаються у формі інвестиційного кредиту без застави.

© Олексюк В. В., 2005

Прибуток венчурного інвестора виникає лише тоді, коли в майбутньому він зуміє продати належний йому пакет акцій за ціною, що в кілька разів перевищує первісний внесок. Тому венчурні інвестори не зацікавлені в розподілі прибутку у вигляді дивідендів, а прагнуть весь отриманий прибуток реінвестувати в бізнес [1].

Регламентация діяльності венчурних фондів та розробка відповідного законодавства в Україні знаходиться на початковій стадії.

Оцінка ефективності інноваційних інвестицій спирається на ті ж показники, що й оцінка реальних інвестицій [2].

З урахуванням особливостей, наведених вище, розроблена модель, яка дозволяє оптимально розподілити венчурний капітал за роками планування з метою забезпечення швидкого розвитку підприємства, яке впроваджує інновації.

Постановка завдання (робота виконана під керівництвом д. е. н., проф. К. Ф. Ковальчука Тривалість проекту складає T років.

Нехай s — номер поточного періоду планування ($s = 1, \dots, T$). Для s -го періоду планування вводяться наступні позначення: C_j^S — вартість одиниці j -го виду продукції ($j = 1, \dots,$

m); x_j^S — обсяг випуску j -го виду продукції; a_{ij}^S — норма витрат i -го виду сировини і ма-

теріалів (у натуральному вираженні) на одиницю j -го виду продукції; M_{kj}^S — кількість маши-

но-годин, що витрачаються на виробництво j -го виду продукції k -ою групою активної частини основних фондів; K_k^S — планова кількість годин роботи k -ої групи основних фондів у s -му періоді

($k = 1, \dots, l$); f_k^S — вартість одиниці k -ої групи устаткування; r_k^S — кількість придбаних оди-

ниць k -ої групи устаткування; $E_k^S(t)$ — норма амортизації k -ої групи основних фондів, вве-

дених у році t , у s -му періоді; G_d^l — вартість d -го виду нематеріальних активів; N_d^S — нор-

ма амортизації d -го виду нематеріальних активів у s -му періоді; z_i^S — кількість придбаних

одиниць i -го виду сировини і матеріалів; p_i^S — вартість одиниці i -го виду сировини і ма-

теріалів ($i = 1, \dots, n$); I_t — обсяг інвестицій, витрачених на початку t -го періоду; φ — податок на

прибуток; INV — сума коштів, виділених венчурним інвестором; F^S — прибуток до податку

на прибуток наприкінці s -го року.

Необхідно визначити оптимальний обсяг інвестицій і розподілити цю суму коштів за роками планування так, щоб у кожному році можна було отримати максимальний прибуток від проекту, і в результаті проект виявився прийнятним з точки зору окупності інвестицій:

$$F^S = \sum_{j=1}^m c_j^s \cdot x_j^s - \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m p_i^s \cdot a_{ij}^s \cdot x_j^s - \sum_{t=1}^{s-1} \sum_{k=1}^l f_k^t \cdot r_k^{t*} \cdot E_k^s(t) - \sum_{k=1}^l f_k^s \cdot r_k^s \cdot E_k^s(s) - \sum_{d=1}^g G_d^l \cdot N_d^s \rightarrow \max \quad (1)$$

$$\sum_{j=1}^m a_{ij}^s \cdot x_j^s \leq \sum_{t=1}^{s-1} \left(z_i^{t*} - \sum_{j=1}^m a_{ij}^t \cdot x_j^{t*} \right) + z_i^s, \quad i = 1, \dots, n \quad (2)$$

$$\sum_{j=1}^m M_{kj}^s \cdot x_j^s \leq \sum_{t=1}^{s-1} r_k^{t*} \cdot K_k^s + r_k^s \cdot K_k^s, \quad k = 1, \dots, l \quad (3)$$

$$\sum_{i=1}^n p_i^s \cdot z_i^s + \sum_{k=1}^l f_k^s \cdot r_k^s \leq \overline{INV} - \sum_{t=1}^{s-1} I_t + \sum_{t=1}^{s-1} F^{t*} \cdot (1 - \varphi) \quad (4)$$

$$x_j \geq 0, j = 1, \dots, m, z_i \geq 0, i = 1, \dots, n, r_k \geq 0, k = 1, \dots, l \quad (5)$$

$$\text{При цьому } I_t = \sum_{i=1}^n p_i^s \cdot z_i^s + \sum_{k=1}^l f_k^s \cdot r_k^s, \quad \overline{INV} = INV - \sum_{d=1}^g G_d^l.$$

У кожному періоді планування необхідно розв'язати параметричну задачу (1) — (5) щодо параметра \overline{INV} .

Результати дослідження. У кожному плановому періоді оптимальний розв'язок $(x_1^{S*}, \dots, x_m^{S*}, z_1^{S*}, \dots, z_n^{S*}, r_1^{S*}, \dots, r_l^{S*})$ буде залежати від обсягу інвестицій, виділених на даному і всіх попередніх етапах. Тоді на T -му етапі можна отримати певну кількість умовно оптимальних розв'язків, серед яких необхідно вибрати єдиний, що є оптимальним з точки зору окупності інвестиційного проекту. Вибір такого розв'язку здійснюється за допомогою розрахунку критерію NPV [2]. Оптимальне рішення буде відповідати максимальному значенню цього критерію, причому вибір здійснюється тільки серед усіх $NPV \geq 0$. Критерій NPV буде розраховуватись за формулою:

$$NPV = I_1 + \sum_{t=1}^T \frac{CF_t}{(1+w)^t}, \quad CF = Ft^* \cdot (1-\phi) + AF^*(t) + AN^*(t) - I_{t+1},$$

де I_1 — інвестиції на початку першого року, w — норма дисконту, $AF^*(t)$, $AN^*(t)$ — відповідно амортизація основних фондів і нематеріальних активів.

Зробимо висновки. Модель дозволяє здійснити оптимальний розподіл інвестицій як для венчурного інвестора, так і для підприємства. При цьому інвестування слід проводити в початкові періоди проекту, тобто інтенсивно впроваджувати інновації. Спостерігається значне зростання прибутку кожного року в порівнянні з попередніми роками, що пояснюється завоюванням ринку новою продукцією.

Література: 1. Англо-русский толковый словарь венчурного финансирования / Сост. П. Г. Гулькин, Л. В. Ивина. — М.: Российская Ассоциация Венчурного Инвестирования, 2004. 2. В. П. Савчук. Финансовый менеджмент предприятий: прикладные вопросы с анализом деловых ситуаций. — К.: Видавничий будинок "Максимум", 2001.

УДК 330.322(075)

Сидорова В. В.

Черниш Т. О.

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ У СФЕРІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Одна з характерних особливостей інноваційної моделі економічного розвитку полягає в тому, що її розбудова вимагає значних фінансових витрат, особливо на першому етапі процесу нововведень. Саме тому своєчасне й повне забезпечення інноваційних процесів фінансовими ресурсами сьогодні особливо важливе. Формування інноваційної моделі передбачає складніші науково-технічні розробки, вимогливіші запити споживачів, і відповідно дорожчим стає їх використання.

Проблеми фінансового забезпечення інноваційної моделі розвитку національної економіки широко дискутуються в наукових колах упродовж останніх років. Цьому напрямку наукових досліджень присвячено роботи В. Зимовця, М. Гамана, А. Дуки, М. Крупки та ін.

Головною причиною сповільненого розвитку інноваційних процесів є низький рівень обсягів фінансових ресурсів, які спрямовуються в інноваційну сферу. Тому важливим завданням є насамперед ефективний розподіл обмежених фінансових ресурсів, суть якого полягає в максимальній концентрації наявних коштів на важливих напрямках науково-технічного прогресу. Такий принцип дає змогу відійти від розпорощення коштів, сконцентруватися на ключових напрямках і досягти конкретних суттєвих результатів за короткий термін. Вочевидь, у нинішніх умовах держава вже не здатна охоплювати своєю підтримкою усі сфери інноваційного процесу, тому система стимулів поживлення інноваційної активності має тісно спиратися й орієнтуватися на окреслені пріоритети інноваційного розвитку [6].

© Сидорова В. В., Черниш Т. О., 2005

Отже, слід погодитися з думкою, що за рахунок централізованих фінансових ресурсів доцільно фінансувати життєво важливі для країни інноваційні проекти [3].

Тому постала нагальна потреба визначення гнучкої системи пріоритетів державної підтримки інноваційної діяльності. Система пріоритетів має бути різнобічною й комплексною, що дасть можливість максимально охопити різні аспекти інноваційного процесу. Доцільна побудова пріоритетів державної підтримки й коригування на цій основі форм її надання за такими напрямками:

- пріоритети за стадіями інноваційного процесу;
- пріоритети за напрямками досліджень;
- пріоритети за суб'єктивним складом учасників інноваційного процесу;
- галузеві пріоритети інноваційного розвитку;
- регіональні пріоритети інноваційного розвитку.

Стимулювання інноваційної діяльності може здійснюватися шляхом безпосереднього впливу на хід економічних процесів (за рахунок фінансових ресурсів у складі державного чи місцевого бюджетів і позабюджетних фондів) або опосередкованої підтримки нововведень (встановлення системи пільг). У першому випадку держава діє в рамках урядових програм підтримки інновацій. З використанням коштів державного бюджету вона здійснює дотаційне фінансування діяльності залучених до цих програм фірм, установ чи підприємств, налагоджує систему державних контрактів на придбання тих чи інших наукоємних товарів і послуг тощо.

За рахунок бюджетних коштів необхідно фінансувати напрями інноваційної діяльності, які відповідають вимогам забезпечення національних інтересів, але внаслідок різних причин не привабливі для приватного бізнесу (неприбутковість інноваційного проекту; тривалі терміни окупності вкладених в інноваційний розвиток інвестицій; великий ризик банкрутства інноваційного підприємства тощо).

Опосередкована підтримка передбачає стимулювання розробок недержавних інноваційних програм, а також створення сприятливих умов для їх реалізації. В рамках такої підтримки держава застосовує різні види податкових пільг (надання податкових кредитів, пільгове оподаткування дивідендів на акції інноваційних підприємств тощо), а також створює сприятливу для інноваційної діяльності інфраструктуру. Стимулювання може також відбуватися шляхом надання державними суб'єктам інноваційної діяльності пільгових кредитів або пільг комерційним банкам, які спеціалізуються на фінансуванні інноваційних програм. Вибір форм та методів впливу повинен відбуватися на основі взаємної узгодженості державних і бізнесових інтересів. При наявності різних підходів перевага надається стимулюванню інноваційних процесів шляхом безпосереднього впливу на економічні процеси [1].

Що стосується учасників і напрямів інноваційного процесу, які не потрапили в систему державних пріоритетів, то тут треба, щоб держава надавала їм різноманітну допомогу — інформаційну, консультативну та іншу — у пошуку інвесторів для здійснення їхньої діяльності, залученні додаткових фінансових ресурсів. Тому доцільно створювати спеціальні структури, що працювали б над такими питаннями в рамках державних органів, відповідальних за інноваційну політику. Такі структури мають формувати банк інноваційних проектів, поширювати інформацію про них серед зацікавлених учасників інноваційного процесу і сприяти пошуку потенційних інвесторів.

На сьогодні в Україні використовуються різні форми державної підтримки інновацій, але така підтримка має скоріше фрагментарний, ніж системний характер. Надія на те, що інноваційна модель розвитку в Україні сформується лише під впливом ринкових замовлень і механізмів на практиці, не спрацьовує. Незважаючи на це, органи влади фактично самоусунулися від забезпечення оперативного контролю за ходом використання загальнодержавних ресурсів, задіяних у цьому процесі. З урахуванням викладеного необхідно активізувати державну підтримку інноваційної діяльності, зосередивши увагу на сприянні розвитку фундаментальної та прикладної науки; організації підготовки, необхідної для названої діяльності наукових та інженерних кадрів; підтримці розвитку промислової й соціальної інфраструктур; забезпеченні контролю за реалізацією державних замовлень у рамках перспективних інноваційних проектів; стимулюванні активності інноваційного бізнесу; створенні умов для широкої кооперації у сфері інноваційної діяльності, в тому числі й на міжнародному рівні.

Література: 1. Гаман М. Особливості державного управління у сфері інноваційної діяльності // Вісник НАДУ при Президентіві України. — 2004. — №2. — С. 158 – 166. 2. Данилишин Б. Научно-инновационное обеспечение устойчивого экономического развития Украины / Б. Данилишин, В. Чижова // Экономика Украины. — 2004. — №3. — С. 4 — 11. 3. Дука А. П. Фінансове забезпечення науково-технічної та інноваційної діяльності // Фінанси України. — 2004. — №11. — С. 40 – 46. 4. Зимовец В. Финансовое обеспечение инновационного развития экономики // Экономика Украины. — 2003. — №11. — С. 9 – 17. 5. Поляков С. Г. Формирование стандартов производства при государственном финансировании инновационных проектов // Организатор производства. — 2004. — №1. — С. 40 – 42. 6. Юркевич О. М. Система пріоритетів державної фінансової підтримки науково-технічної інноваційної діяльності // Фінанси України. — 2004. — №12. — С. 46 – 49.

ФІНАНСОВІ ВІДНОСИНИ ТА ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКИХ ПРОЦЕСІВ

Реалізація виробничо-господарських процесів передбачає налагодження фінансових відносин. Фінансові ресурси значною мірою обумовлюють склад, якості і характер використання ресурсів інших видів – матеріальних, трудових, паливно-енергетичних тощо. З точки зору змісту і складу таких відносин за галузевою ознакою і за організаційно-правовими формами вже давно склався сталий погляд на цей комплекс питань щодо суб'єктів господарювання, що знайшло своє відображення в дослідженнях О. Д. Василика [1, с. 7], В. М. Опаріна [2, с. 5], А. Н. Поддєрьогіна [3, с. 4], В. М. Родіонової [4, с. 11], Е. Нікбахта і А. Гроппеллі [5, с. 5]. Окремо відзначимо дослідження фінансових питань в іноземних корпораціях [6] та проблем державних фінансів: організації бюджетної системи, фінансової політики [7], податкових відносин [8]. Таким чином, існує принаймні дві точки зору на категорію фінансів. По-перше, вітчизняна традиційна, згідно з якою фінанси є економічними відносинами грошового характеру; по-друге, іноземна, за якою фінанси є специфічною економічною діяльністю або ототожнюються з фондами фінансових ресурсів.

Проблемою даного дослідження є вивчення змісту фінансових відносин, фінансових фондів, фінансових ресурсів і фінансових потоків, а також співвідношення між ними.

Нині є нові вимоги до теоретичного осмислення фінансових категорій, що має слугувати формуванню фінансового механізму як на мікрорівні, так і на макрорівні.

Підходи до змісту фінансових відносин, до їх визначення пропоную розглядати в таких аспектах. Історично першим на наших теренах з'явився змістовно-категоріальний підхід. Його головною ознакою можна вважати "категорію фінансових відносин" як таку, що вимагала свого пояснення, обґрунтування як нова економічна категорія грошового характеру, визначення специфічних рис, які вирізняють її серед інших економічних категорій. Дослідники цього напрямку розглядали фінансові відносини саме з позицій характеристики висунутої категорії.

Відтворювальний підхід до категорії "фінансові відносини" (2) можна вважати розвитком "змістовно-категоріального підходу". З одного боку, дослідники цього напрямку прагнули дати глибоке теоретичне обґрунтування новим фінансовим категоріям, що можна вважати причиною вибору економічної теорії за базу обґрунтування. А з іншого – сам економіко-теоретичний підхід визначив кінцеву мету використання фінансових відносин задля процесів відтворення.

Фондовий підхід (3) впливає, на наш погляд, значною мірою з прагнення ототожнити фінансові відносини, які не використовуються в практичній діяльності, з фондами грошових коштів, що безпосередньо визначають цілі акумулювання фінансових ресурсів і напрями їх використання. Близьким до попереднього напрямку за практичним спрямуванням (4) є функціональний підхід. Відмінність між ними полягає у тому, що в попередньому підході практичним спрямуванням виступає мета створення фінансових фондів, а у функціональному підході – способи діяння. Відбувається ототожнення фінансових відносин з фінансовою діяльністю, із способами і прийомами фінансової роботи.

Нами запропоновано розглядати **інтегральний підхід** (5), яким встановлюються логічні зв'язки між фінансовими категоріями і формуванням нового підходу до розуміння механізму їх взаємодії. Саме взаємозв'язок категорій ми визначаємо як ознаку класифікації підходів до вивчення категорії "фінансові відносини". Інакше кажучи, необхідно поєднувати в єдиній системі категорії: фінансові відносини, фінансові фонди, фінансові потоки, фінансові ресурси.

Фінансові відносини є економічними зв'язками особливого — грошового — характеру, що встановлюються між суб'єктами господарювання, державними органами управління і громадянами. Такі відносини за своїм змістом можуть бути розрахунковими, інвестиційними, стимулюючими, фіскальними. Фінансові фонди опосередковують (обслуговують) фінансові відносини. Вони виступають безпосередньою стороною у фінансових відносинах, через що в деяких дослідників і виникає уява тотожності і прагнення ототожнити відносини з фондами, скоротивши число використовуваних фінансових категорій. Проте фонди грошових коштів створюються на вимогу реалізації певних фінансових відносин. Особливо помітно це при створенні спеціальних фондів: цільових фондів підприємств, позабюджетних фондів тощо.

Фінансові потоки поєднують різні фінансові фонди суб'єктів господарювання, органів державного управління, а також громадян. Вони формують структуру фінансових відносин і становлять їх якісну характеристику. Фінансові ресурси наповнюють фінансові потоки реальними грошовими коштами і є кількісним виміром фінансових відносин. Фінансові ресурси акумулюються у фінансових фондах з метою подальшого розподілу та перерозподілу через фінансові потоки на користь інших фондів.

Наукова новизна дослідження полягає в сучасному трактуванні взаємообумовленості фінансових категорій, що дає можливість встановити правильні причинно-наслідкові залежності між ними, а відтак є передумовою побудови нового фінансового механізму. Тільки новий фінансовий механізм ринкового спрямування може забезпечити високу ефективність виробничо-господарської діяльності суб'єктів господарювання, оздоровити державні фінанси. У подальшому необхідно перейти до кількісних оцінок, до пошуку відповідних методів оцінювання.

Література: 1. Василик О. Д. Теорія фінансів. Підручник. — К.: НІОС, 2001. — 416 с. 2. Опарін В. М. Фінанси (загальна теорія). — К.: КНЕУ, 1999. — 164 с. 3. Поддерегин А. Н. Финансы предприятий: Текст лекций. — К.: Международный университет финансов, 1998. — 256 с. 4. Родионова В. М. Финансы / В. М. Родионова, Ю. Я. Вавилов, Л. И. Гончаренко; [Под ред. В. М. Родионовой. — М.: Финансы и статистика, 1993. — 400 с. 5. Нікбахт Е. Фінанси / Е. Нікбахт., А. Гроппеллі / Пер. з англ. В. Ф. Овсієнка та В. Я. Мусієнка; — К.: Основи, 1993. — 382 с. 6. Суторміна В. М. Фінанси зарубіжних корпорацій / В. М., Суторміна, В. М. Федосов, Н. С. Рязанова. — К.: Либідь, 1993. — 248 с. 7. Єпіфанов А. О. Бюджет і фінансова політика України: Навч. посібник / А. О. Єпіфанов, І. В. Сало, І. І. Дяконова. — К.: Наук. думка, 1997. — 304 с. 8. Податкова система України: Підручник / В. М. Федосов, В. М. Опарін, Г. О. П'ятченко та ін.; [За ред. В. М. Федосова. — К.: Либідь, 1994. — 464 с.

Внукова Н. М.

УДК 336.71

Лебедєва І. Л.

Мовчан О. В.

МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ОВЕРДРАФТУ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Розвиток виробництва потребує не тільки довгострокового інвестування, а й розв'язання поточних фінансових проблем за допомогою доступних умов короткострокового кредитування. Такі умови можуть бути створені завдяки поширенню застосування овердрафта [1].

Проведено дослідження грошових потоків, що надходять до банку протягом одного банківського дня на рахунок певного підприємства (кредитовий обіг) та відповідних відрахувань (дебітовий обіг). Моніторинг здійснювався протягом трьох років (від 1.01.02 до 31.12.04) на прикладі 23 різних підприємств. При цьому велися спостереження як динаміки вихідного сальдо, так і різниці між вихідним та вхідним сальдо. За цими даними проводилося угруповання, визначалися числові характеристики розподілу й обчислювалися параметри ліній тренду [2]. Оскільки при дослідженні динаміки і щоденних, щомісячних змін грошових потоків була виявлена певна циклічність процесів, то поряд з вибірковими рівняннями тренду для кожного підприємства проводилося обчислення циклічних складових часових рядів. Для цього за ко-взними середніми, які обчислювалися як середнє для трьох місяців, визначалося рівняння лінії тренду у припущенні лінійної залежності:

$$\hat{Y}_T = b_0 + b_1 \cdot x,$$

де \hat{Y}_T — теоретичне значення функціональної змінної (вихідне сальдо або різниця між вихідним та вхідним сальдо);

© Внукова Н. М., Лебедєва І. Л., Мовчан О. В., 2005

b_0 та b_1 — параметри вибіркового рівняння регресії;

x — порядковий номер відповідного місяця протягом періоду спостережень.

Значення циклічної складової C — амплітуди коливань — визначалося як відношення значення функціональної змінної Y_ϕ за ковзною середньою до значення, яке отримано за рівнянням тренду \hat{Y}_T :

$$C = \frac{Y_\phi}{\hat{Y}_T}.$$

Також визначалася тривалість циклів — період коливань — як відстань між однотипними станами грошових потоків. Розрахунки здійснювалися з використанням програмного пакету електронних таблиць "Excel 97".

На рис. 1 наведено приклад типових щоденних змін вихідного сальдо та різниці між вихідним і вхідним сальдо. Видно, що для обох графіків характерна певна циклічність (поки що не будемо брати до уваги зміни, що відбувалися наприкінці періоду спостережень).

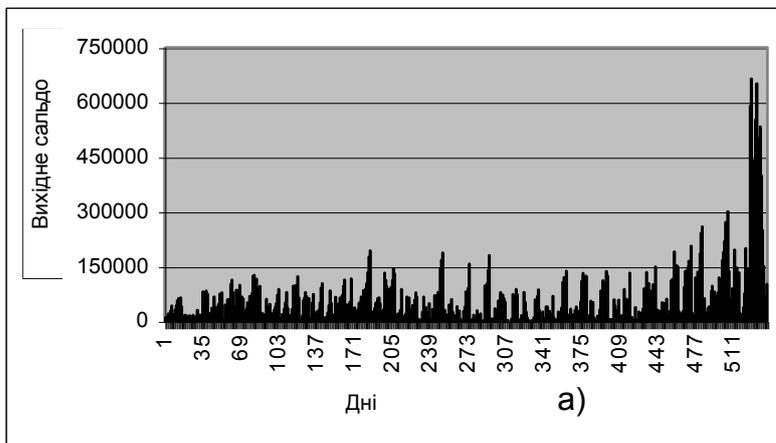
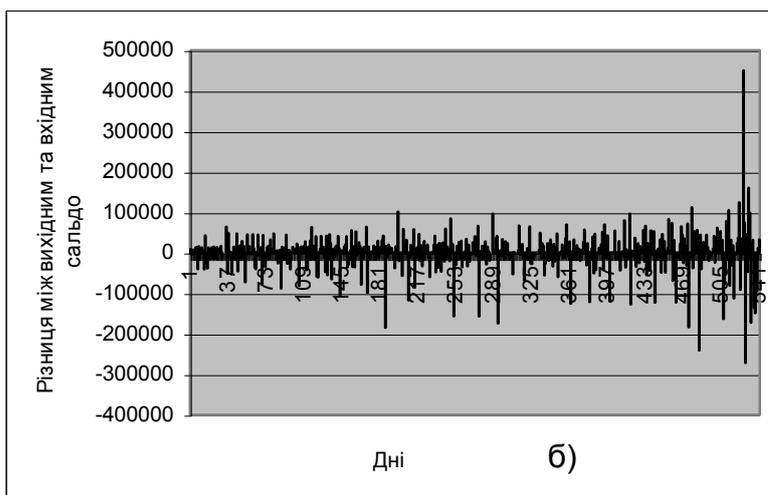

Рис. 1. Щоденні змінні
а) вихідного сальдо;

б) різниці між вихідним та вхідним сальдо

За результатами обчислення циклічної складової грошових потоків (рис. 2) встановлено, що тривалість циклів для всіх підприємств однакова і коливається від 4 до 6 місяців. Зміни циклічної складової протягом року теж мають спільні тенденції: збільшення потреби в коштах наприкінці кожного кварталу, а найбільша фінансова активність припадає на кінець другого — початок та кінець третього кварталів.

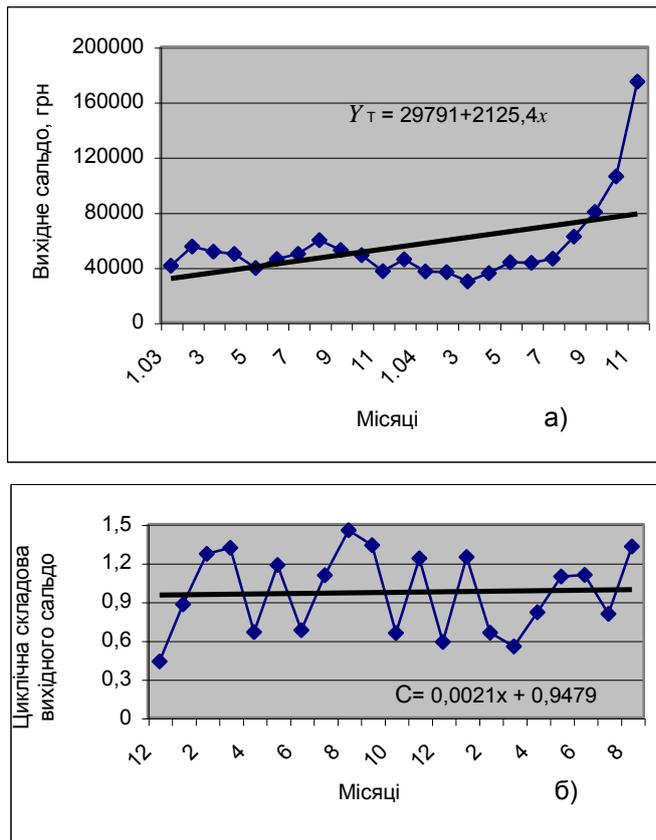

Рис. 2. Щомісячні зміни за ковзною середньою:
а) вихідного сальдо;
б) циклічної складової вихідного сальдо

Оскільки овердрафт передбачає кредитування постійних клієнтів банку за рахунок залучених коштів, то аналіз тенденцій руху грошових потоків дозволяє прогнозувати їх кількість, якою банк має можливість розпоряджатися, а також термін, протягом якого банк може використовувати ці кошти. Рівень угруповання статистичних даних (щоденно або щомісячно) визначається терміном, на який у підприємства виникають потреби у кредиті і на який необхідно зробити прогноз.

Література: 1. Мовчан О. В. Аналіз грошових потоків клієнта при розрахунку ліміту овердрафту. — Матер. Всеукр. науко-практич. Інтернет-конференції 6 — 10 червня 2005 р. Ч.1. — К.: ТОВ. "ТК "Меганом", 2005. С. 31 — 33. 2. Геєць В. М. Моделі і методи соціально-економічного прогнозування / В. М. Геєць, Т. С. Клебанова, О. І. Черняк, В. В. Іванов, Н. А. Дубровіна, А. В. Ставицький. — Харків: ВД "ІНЖЕК", 2005. — 396 с.

Бажанов О. Є.

УДК 336.71 (477)

ВИЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИ ІПОТЕЧНОМУ КРЕДИТУВАННІ

В економіці України спостерігається підвищений попит на довгострокові фінансові ресурси з боку банківської системи. Зокрема, в останні роки в Україні активно відбувається розвиток системи іпотечного кредитування. Для того щоб здійснювати іпотечне кредитування, яке є за своєю суттю довгостроковим, банківській системі необхідні довгострокові фінансові ресурси. Від обсягу таких ресурсів, їх структури та строковості залежать і обсяги надання іпотечних кредитів.

© Бажанов О. Є., 2005

Актуальність дослідження визначається зростаючою потребою банківської системи в довгострокових фінансових ресурсах для забезпечення потреб іпотечного кредитування. Вирішення проблеми залучення довгострокових фінансових ресурсів у банківську систему України дозволить покращити умови надання іпотечних кредитів шляхом зменшення процентних ставок, збільшення строків кредитування для потенційних позичальників – фізичних та юридичних осіб. Отже, більша кількість банків зможе долучитися до процесу іпотечного кредитування, що підвищить конкуренцію на ринку.

Залучення фінансових ресурсів у банківську систему досліджують вітчизняні та зарубіжні науковці, зокрема Н. Бицька [1], А. Вожков [2] та ін. Проте недостатньо висвітлено залишається питання залучення саме довгострокових фінансових ресурсів у вітчизняну банківську систему для забезпечення потреб іпотечного кредитування.

Отже, **метою дослідження** є проаналізувати залучення у банківську систему України довгострокових фінансових ресурсів, виявити тенденції щодо подальшої потреби в них та визначити інноваційні джерела залучення таких ресурсів при іпотечному кредитуванні.

Об'єктом дослідження визначено процес залучення у банківську систему України довгострокових фінансових ресурсів.

Для вітчизняних банків на сьогоднішній день головним видом пасивів, а отже, й ресурсною базою для формування довгострокових фінансових ресурсів, є вклади (депозити). За останні 5 років (з 2000 по 2004 рр.) обсяги залучення довгострокових депозитів в національній валюті зросли в 29,3 раза, а в іноземній — в 25,7 раза [3].

Для з'ясування потреби в довгострокових фінансових ресурсах у майбутньому використано методи математичного моделювання. У результаті отримано песимістичний, оптимістичний та реалістичний прогноз потреби в залученні таких ресурсів (рисунок).

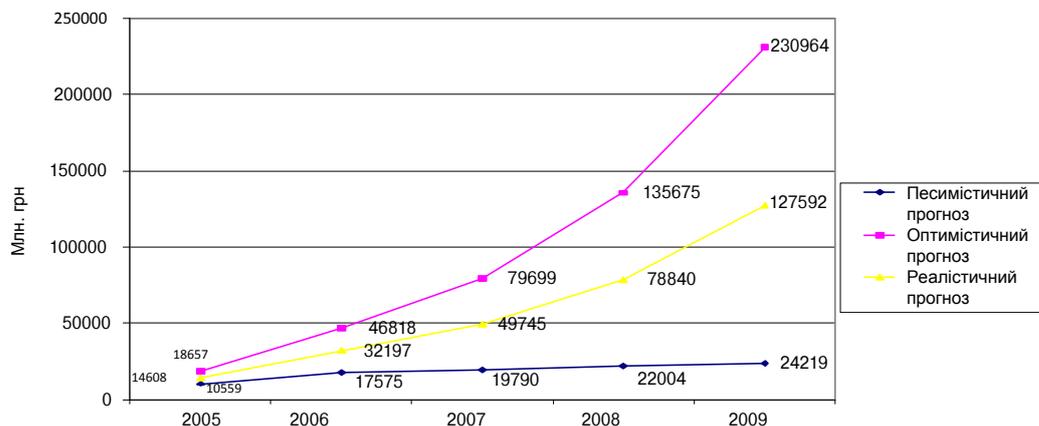

Рис.1. Прогнозована потреба абсолютного приросту залучення довгострокових фінансових ресурсів у банківську систему України до попереднього року

За даними рисунка можна визначити середні темпи зростання потреби банківської системи України в довгострокових фінансових ресурсах за реалістичним прогнозом (172,2%), які є вищими за темпи зростання основи ресурсної бази вітчизняних банків — депозитів (147,5%). Отже, за рахунок залучення лише самих депозитів не вдасться забезпечити зростаючі потреби в довгострокових фінансових ресурсах, так що в банківських установах виникає необхідність пошуку додаткових інноваційних джерел залучення довгострокових фінансових ресурсів.

Такими джерелами автором визначено державний та місцеві бюджети, фондовий ринок, кошти міжнародних фінансових установ, іноземних та місцевих інвесторів, заощадження населення. Для визначення пріоритетного з них було застосовано метод аналізу ієрархій. У якості критеріїв порівняння джерел обрані наступні: обсяг залучення, доступність джерела, вартість залучення, ризик залучення, терміновість залучення та адаптивність залучення. За результатами аналізу визначено, що пріоритетним джерелом залучення довгострокових фінансових ресурсів у банківську систему в сучасних українських умовах є фондовий ринок — джерело з найвищим пріоритетом. Орієнтація на це джерело надасть можливість банківським установам сформувати необхідну базу довгострокових фінансових ресурсів.

Крім того, необхідно зазначити, що банківська система України характеризується неоднорідністю: банки суттєво різняться за рівнем регулятивного капіталу, від розміру якого багато в чому залежить можливість надавати довгострокові кредити [4]. Це зумовлює необхідність визначення впливу розміру регулятивного капіталу банку на його забезпеченість довгостроковими фінансовими ресурсами.

Проведене дослідження, присвячене визначенню впливу розміру регулятивного капіталу на забезпеченість банківської установи довгостроковими фінансовими ресурсами, засвідчило, що існує пряма залежність між цими показниками: банки з більш високим розміром регулятивного капіталу характеризуються і більш високою забезпеченістю довгостроковими фінансовими ресурсами. Таким чином, з позиції потреби збільшення обсягу довгострокових фінансових ресурсів, яких потребує банківська система України, банкам необхідно підвищувати розмір регулятивного капіталу.

Зробимо висновки. Визначено, що наявна динаміка залучення довгострокових фінансових ресурсів не може задовольнити потреби банківської системи України в таких ресурсах у майбутньому. Для цього було визначено альтернативне пріоритетне джерело залучення довгострокових фінансових ресурсів — фондовий ринок. Використання цього джерела разом із рекомендацією підвищення розміру регулятивного капіталу дозволить значно розширити банківській системі України обсяги залучення довгострокових фінансових ресурсів для забезпечення потреб іпотечного кредитування.

Література: 1. Бицька Н. Кошти населення у формуванні ресурсної бази банків // Вісник НБУ. — 2004. — №12. — С. 26 – 28. 2. Вожжов А. Використання змінної частини поточних пасивів банків як інвестиційних ресурсів // Вісник НБУ. — 2003. — №12. — С.18 – 21. 3. Матеріали сайту www.bank.gov.ua 5. Прасолова С. Особливості формування кредитної політики банків України з довгострокового інвестування // Вісник НБУ. — 2004. — №11. — С. 58 – 61.

Басманова О. Є.

УДК 339.137.2:336.34

ФІНАНСОВА ОЦІНКА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТА РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Основним нормативно-правовим документом, що регулює інноваційну діяльність українських підприємств, є Закон України "Про інноваційну діяльність" [1]. Згідно з ним, підприємство визнається інноваційним тільки в тому випадку, якщо більше ніж сімдесят відсотків обсягу його виробництва складають інноваційні продукти та/або продукція. Такими продуктами та/або продукцією, в свою чергу, вважається лише те, що вироблено в Україні вперше, або те, що є конкурентоспроможним відносно своїх ринкових аналогів. Виходячи з цього, питання конкурентоспроможності є вкрай важливим для всіх підприємств, які займаються або планують займатися інноваційною діяльністю. Але актуальність проблеми конкурентоспроможності (КС) не обмежується процесом отримання статусу інноваційного підприємства — інноваційний розвиток є запорукою підвищення КС підприємства.

Метою дослідження є аналіз зв'язку між інноваційним розвитком та КС підприємства, формування пропозицій щодо вдосконалення вивчення цього зв'язку.

Результати дослідження. Питання розвитку підприємства та його конкурентоспроможності широко обговорюється в літературі. Так, в роботі [2] пропонується розглядати КС підприємства як поєднання адаптивності, здатності пристосовуватися та інноваційності, — здатності оновлюватися. Найчастіше КС підприємства розглядається з позиції маркетингу або стратегічного управління. Недостатньо уваги приділяється фінансовому боку інноваційного розвитку та підвищення конкурентоспроможності підприємства, хоча для підприємства фінансові критерії є одними з найбільш важливих під час прийняття управлінських рішень.

Вважаємо, що зв'язок між КС підприємства та його інноваційним розвитком може бути простежений через грошовий потік і чисту приведену вартість (NPV). Ці універсальні фінансові показники дозволяють врахувати витрати і доходи за всіма короткостроковими і довгостроковими інноваційними проектами підприємства, оцінити їх ефективність. Якщо розглядати рівень КС підприємства як оцінку ефективності його господарської діяльності та фінансового стану [3], то на першому етапі реалізації інноваційного проекту рівень КС підприємства буде знижуватися через високі поточні витрати. Далі, якщо проект є успішним, інноваційний розвиток призведе до підвищення рівня КС підприємства за рахунок додаткових доходів і зменшення витрат.

Таким чином, при плануванні інноваційного розвитку підприємства варто враховувати, що цілі такого розвитку та підвищення рівня його КС різноспрямовані в короткостроковому

© Басманова О. Є., 2005

періоді. Тому може скластися ситуація, коли підприємство, яке діє ефективно і випускає конкурентоспроможну інноваційну продукцію, демонструє високий рівень фінансового ризику за рахунок високих капіталовкладень. І навпаки, володіючи фінансовими резервами, підприємство може не розвиватися і бути неконкурентоспроможним. Остання ситуація є небажаною, тому одним із завдань менеджменту є узгодження короткострокових і довгострокових фінансових планів, які дозволяють підприємству динамічно розвиватися і постійно підвищувати рівень своєї конкурентоспроможності.

Література: 1. Про інноваційну діяльність: Закон України №40-IV від 04.07.2002 р. // Відомості Верховної Ради. — 2002. — №36. — С. 266 – 275. 2. Баринов В. А. Развитие организации в конкурентной среде / В. А. Баринов, А. В. Синельников // Менеджмент в России и за рубежом. — 2000. — №6. — С. 14 – 21. 3. Щиборщ К. В. Сравнительный анализ конкурентоспособности и финансового состояния предприятий отрасли и региона // Маркетинг в России и за рубежом. — 2000. — №5. — С. 21 – 29.

УДК 336.22

Калінеску Т. В.

ЩОДО ПРОБЛЕМ ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Активізація науково-інноваційної діяльності є одним із визначних факторів економічного зростання країни. Але якщо звернутися до досвіду України, то, як підтверджують дослідження, проведені провідними вченими [1, с. 4, 7] та особисто автором [2, с. 177], спостерігається погіршення впровадження інновацій за всіма головними показниками: комплексною механізацією і автоматизацією дільниць і цехів; введенням в дію механізованих поточних і автоматичних ліній, металорізних станків з числовим програмним управлінням; впровадженням нових прогресивних технологічних процесів, у тому числі маловідхідних, ресурсозбережних та безвідхідних. Плодотворною інноваційною діяльністю займаються лише 16,5% підприємств, а обсяг продукції, що випускається ними, становить не більше 7,0%. Причиною тому є відсутність власних коштів, дешевих капіталовкладень, податкових стимулів, перевершене податкове навантаження, нестабільне правове поле, яке сьогодні пов'язане з процесами реприватизації підприємств, та ін.

Все вищезазначене викликає необхідність пошуку перспективних та дешевих напрямів фінансування інвестиційної діяльності підприємств та визначення шляхів упровадження додаткових пільг і податкових стимулів.

Проведені автором дослідження [2, 3] та необхідність пошуку альтернативних джерел фінансування, можливостей зниження середнього рівня податкового тиску на підприємства і напрямів спрощення системи оподаткування дозволили запропонувати таке.

По-перше, не повинно бути одноманітності в нарахуванні податків для різних галузей економіки. Ставки податків повинні бути диференційовані за галузями пропорційно вміщенню прибутку в обсязі реалізації. Це буде зобов'язувати підприємства мати рентабельність на середньогалузевому рівні, при цьому весь прибуток поверх визначеного рівня повинен бути неоподаткованим.

По-друге, введення податкових пільг на інвестиції — це теж один із заходів урахування особливостей, соціальної і економічної значущості виробництва, продукту або підприємства. При цьому необхідне селективне стимулювання інвестиційної діяльності в конкретних галузях і зосередження на тих пріоритетних напрямках фінансування, що визначені Концепцією інвестиційної політики України [4]. До них можна віднести: НДДКР, інноваційну сферу, диверсифікацію виробництва, інвестиційні проекти, які прискорюють структурну перебудову економіки, здійснюються в нових промислових зонах і є запорукою підйому економіки країни. Прикладом таких інновацій і структурних змін можуть бути процеси переміщення сфери діяльності підприємств [5], концепція розвитку яких була розроблена та запропонована автором.

По-третє, необхідно зробити наголос й на проведенні місцевими органами влади активної політики стимулювання інноваційної діяльності на певній території та застосуванні різ-

© Калінеску Т. В., 2005

нобічних форм і методів поживлення ділової активності на регіональному рівні. Поряд із наданням прямої допомоги підприємствам територіальні органи можуть широко практикувати побічну допомогу, яка може надаватись у формі знижок з земельних ділянок, нерухомості, що продаються; утворення промислових і науково-технічних парків; облаштування промислових зон; гарантування позик. Можна запропонувати ще й участь місцевих органів влади в наданні більш тривалого терміну реструктуризації боргів підприємствам, зниженні суми місцевих податків і зборів, у тому числі – плати за землю і т. ін.

По-четверте, альтернативним джерелом інвестування в Україні, в тому числі й для Луганської області, може стати венчурний капітал, що, за нашими дослідження [2], є найбільш ефективний і високорентабельний напрям фінансування інновацій. Його застосування поповнить державні і місцеві бюджети, створить додаткові робочі місця та буде сприяти підвищенню добробуту населення. Але для цього треба вдосконалити податковий режим не тільки в державі, а й мати стимули на конкретному підприємстві, території, де воно розташоване; визначити спрощені умови та механізми не тільки вкладання, але й вивозу капіталу, мати можливість оскарження в судовому порядку несправедливих податкових рішень та наявність незалежного, ефективного арбітражу, відсутність яких є перешкодою для прямих іноземних інвестицій.

По-п'яте, майже не задіяне для інновацій, у тому числі венчурних, і таке джерело фінансування, як кошти тіньового сектору. Гальмуванням цього знову – таки є недосконалість системи оподаткування, що базується на принципі: "Чим більше доходу – тим більше податків". Для того, щоб ці кошти запрацювали і потекли у легальний бізнес, слід погодитись і підтримати точку зору Найденова В. С. і Сменковського А. Ю. [6, с. 113, 115] з приводу гострої необхідності зниження податків на бізнес та об'єднання усіх соціальних відрахувань у єдину диференційовану ставку.

Підводячи підсумок, можна підкреслити, що запропоновані рекомендації дозволять спрямувати в більш конкретному руслі пошук ефективних і оптимальних варіантів стимулювання інноваційної діяльності підприємств. Подальші заходи будуть спрямовані на їх практичну реалізацію і впровадження.

Література: 1. Данилишин Б. Научно-инновационное обеспечение устойчивого экономического развития Украины / Б. Данилишин, В. Чижова // Экономика Украины. — №3. — 2004. — С. 4 – 11. 2. Калінеску Т. В. Проблеми венчурного фінансування в Україні / Т. В. Калінеску, В. О. Корецька-Гармаш. // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. — №1 (83). — 2005. — С. 175 – 180. 3. Калінеску Т. В. Про податкові стимули інвестицій // VI-я міжрегіональна научно-практична конференція. "Теорія, практика і перспективи розвитку": Матеріали конференції — Донецьк: ДОНГУЕТ ім. М. Туган-Барановського, 2004. — С. 251 – 256. 4. Концепція інвестиційної політики України. — К.: Вид. Інституту економіки НАН України, 1997. — 86 с. 5. Калінеску Т. В. Методологія аналізу і оцінки ефективності переміщення сфери діяльності підприємств: Монографія. — Луганськ: Вид. СЧУ ім. В. Даля, 2003. — 280 с. 6. Найденов В. С. Уроки антикризисної політики. / В. С. Найденов, А. Ю. Сменковский — Белая Церковь: ОАО "Белоцерковская книжная фабрика", 2003. — 352 с.

Мадар А. Е.

УДК 65:001.76

СОЗДАНИЕ МЕХАНИЗМА ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА ПРОМЫШЛЕННОМ ПРЕДПРИЯТИИ

Економико-правове регулювання інноваційної діяльності регламентується в масштабах країни цілим рядом законодавчих актів [1 – 3]. Управление інноваційними процесами здійснюється путем отбору і управління пріоритетними напрямками розвитку.

В масштабах підприємства питання управління взагалі і управління інноваційною діяльністю, в частині, не регламентуються ні нормативно-правовими, ні нормативно-технічними актами. Это соответствует принципам самостійності суб'єктів господарювання, закладеним в Господарственом кодексе України [3].

Опыт самостійного планування інноваційної діяльності так же, як і відповідуючого методичного забезпечення, явно недостаточен на більшості промислових підприємств України.

© Мадар А. Е., 2005

С учетом низкой конкурентоспособности продукции, значительного износа основных средств, низкой платежеспособности предприятий актуальным становится создание инновационной модели развития функционирования предприятия как эффективного способа решения указанных проблем.

Целью настоящего исследования является определение первоочередных задач по созданию инновационно ориентированного механизма предприятием.

Для этого необходимо понимание под инновациями не только создание новых и совершенствование существующих технологий, но и организационно-технические решения производственного, административного, коммерческого или иного характера, которые существенно улучшают структуру и качество производства [1].

То есть к инновациям следует относить не только новое строительство, освоение новых технологий или модернизацию существующих, но и внедрение изобретений и рационализаторских предложений ("микроинновации"). Более того, совершенствование механизма управления предприятием (организационно-технические решения административного характера) тоже являются разновидностью инноваций.

Для целенаправленного руководства инновациями на уровне предприятия его руководство должно обладать достоверной информацией не только о технических аспектах реализуемых решений, но и о прогнозном и фактическом уровне затрат, а также об эффективности инноваций.

В настоящее время планирование и учет затрат инвестиционной деятельности осуществляется на основании Государственных строительных норм [4]. Данный нормативный акт является универсальным для всех отраслей народного хозяйства, но ориентирован, прежде всего, на взаимоотношения между отдельными юридическими лицами. Нормативно-правовых или нормативно-технических актов по планированию и учету затрат, а также оценке экономического эффекта и экономической эффективности "микроинноваций" не имеется.

То есть необходима разработка и внедрение методического обеспечения, позволяющего идентифицировать затраты, связанные с внедрением отдельного инновационного решения, определять изменение дохода (прибыли) от реализации этого решения и достоверно (максимально точно) определять экономический эффект. Кроме того, необходимо учитывать специфику технологических процессов, определяющую особенности формирования затрат и дохода на предприятии в разрезе отдельных подразделений и продуктов.

Внедрение инноваций должно обеспечиваться не только административными решениями и финансовыми средствами, но и экономическими стимулами. Поэтому для повышения инновационной активности персонала предприятия необходима соответствующая система мотивации, увязанная с экономической эффективностью инновационной деятельности.

Таким образом, для создания благоприятного инновационного климата внутри предприятия необходимо создание и внедрение методических разработок, позволяющих:

достоверно определять затраты, доходы и эффект от внедрения отдельных инновационных решений;

сформировать эффективную систему мотивации, ориентированную на повышение инновационной активности персонала.

Эти проблемы предопределяют направление дальнейших исследований.

Литература: 1. Закон Украины от 4 июля 2002 г. №40-IV "Об инновационной деятельности". — Урядовий кур'єр. — 8 июля 2002 г. — №143. 2. Закон Украины от 16 января 2003 г. №433-IV "О приоритетных направлениях инновационной деятельности в Украине" // Урядовий кур'єр. — 19 февраля 2003 г. — №32. 3. Хозяйственный кодекс Украины // Офіційний вісник України. — 28 марта 2003. — Ст. 462. 4. Государственные строительные нормы "Правила определения стоимости строительства" (ГСН Д.1.1-1-2000). Утверждены приказом Госстроя Украины от 27 августа 2000 г. №174 // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. — 2003. — №12.

УДК 330.341.1(477)

Власова С. В.

СТРУКТУРА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ

Залучення інвестицій суб'єктами господарювання з метою здійснення інноваційних процесів є найважливішою проблемою для постприватизаційного розвитку підприємств в українській економіці. Характерна для радянської господарської системи централізація інвестиційного процесу була достатньо логічною з інституційної точки зору. В умовах практично

© Власова С. В., 2005

повного домінування державної власності здійснювані директивно зверху капіталовкладення забезпечували розширене відтворення в тих галузях, які вважалися пріоритетними. Підтримка відтворювального процесу за рахунок власних коштів підприємств носила допоміжний характер.

Радикальні ринкові реформи, що розпочалися в Україні з 1992 р., кардинально змінили ситуацію. З одного боку, принципово іншою стала структура відносин власності: в результаті приватизації державних підприємств і створення приватних компаній в економіці країни став переважати недержавний сектор. З іншого боку, тривалий трансформаційний спад, вади податкової системи зумовили різке звуження можливостей держави з мобілізації фінансових ресурсів в бюджетну систему і відповідно можливостей участі в господарських процесах взагалі, і в інвестуванні зокрема. В результаті роль держави як джерела інвестицій в економіці протягом усіх 1990-х рр. скорочувалася. В 2002 р. частка інвестицій в основний капітал за рахунок державних коштів та коштів місцевих бюджетів склала всього 8,3%, в той час як ще у 1997 р. вона дорівнювала 11,9%.

Зменшення ролі держави в інноваційних процесах призвело до того, що власні фінансові ресурси суб'єктів господарської діяльності стали основним елементом у системі руху інноваційних процесів. Зазначимо, що в умовах ринкової економіки в недержавних підприємств є два основні джерела фінансування свого розвитку: власні (нерозподілений прибуток і амортизаційні відрахування) і залучені (банківські кредити, повторні емісії акцій, облігаційні позики).

Складний і неоднозначний хід ринкових перетворень в Україні сприяв тому, що на певний час проблеми інвестиційної діяльності знаходилися поза зоною пріоритетів економічної політики. Активізація інвестиційної діяльності багато в чому сприймалася як непрямий ефект зміни форми власності (інвестиційний ефект приватизації) і відкриття української економіки для світового господарства (залучення іноземних інвестицій).

Реальна практика українських реформ протягом 1990-х рр. переконливо показала, що надії на ці два джерела інвестицій не виправдали себе. Українська перехідна економіка, не дивлячись на все багатство природних ресурсів, відносно високу якість трудового потенціалу і наробок, які були в науково-технічній сфері, успадковувані від радянської господарської системи, не змогла на той період відтворити мінімальний набір макроекономічних і інституційних передумов, необхідних для задіяння приватизації і залучення іноземних інвестицій як значущих чинників відтворення основного капіталу. Обсяг інвестицій, що поступили від продажів держвласності на інвестиційному конкурсі (з урахуванням виконання зобов'язань, узятих в попередні роки), склав в 1997 р., напередодні фінансової кризи, 1,3% всіх інвестицій в основний капітал (в 1994 – 1996 рр. – менше 1%).

Відновлення економічного зростання в Україні після фінансової кризи 1997 – 1998 рр. знов зі всією актуальністю поставило питання про інвестиційну діяльність в країні. Стало ясно, що для додання зростанню довгострокового й сталого характеру, потрібна широкомасштабна модернізація виробничого апарату на сучасній технологічній основі, оскільки зростання 1999 – 2002 рр. базувалося на використуванні і завантаженні морально й фізично застарілого основного капіталу, успадкованого ще від радянського періоду.

Підприємства недержавного сектору почали інтенсивно шукати нетрадиційні джерела фінансування інноваційної діяльності. З 2002 р. суб'єкти господарювання для свого розвитку почали використовувати залучені кошти, що сприяло розвитку ринку корпоративних облігацій в Україні.

Великі підприємства, які стали провідною формою організації капіталу в країні, випускали облігації, при цьому розміщення здійснювалося не тільки на внутрішньому ринку, а ще й на зовнішніх ринках. Наприклад, НАК "Нафтогаз України" (одне з найпотужніших недержавних підприємств) у 2003 році здійснив емісію облігацій у розмірі 500 млн. грн. і розмістив їх на внутрішньому ринку. У 2004 р. після отримання відповідного рейтингу відбулося залучення коштів на зовнішньому ринку. Сума залучених коштів складала 600 млн. євро. Це дозволило компанії значно поліпшити свою інноваційну діяльність. Так, за сім місяців 2005 р. НАК "Нафтогаз України" були введені у експлуатацію основні фонди на суму 1456,82 млн. грн.

Крім цього, більш ефективно недержавний сектор економіки для своєї інноваційно-інвестиційної діяльності почав використовувати банківські кредити. Оскільки відсоткові ставки за кредитами в Україні все ще залишаються досить високими (на рівні 17 – 21% річних), великі підприємства шукають можливість отримати їх за кордоном на вигідних умовах. Так, у 2005 р. НАК "Нафтогаз України" отримав від "ДойчеБанку" кредит у 2 млрд. євро на 7 років під 8% річних для реалізації проектів розвитку нафтогазової галузі.

Таким чином, динаміку інвестиційної активності в країні можна розглядати крізь призму впливу ряду інституційних чинників, а саме: діяльності інтегрованих бізнес-груп, які стали вуючою формою організації крупного капіталу в Україні; ролі держави і державних підприємств як інвесторів.

Увага саме до цих двох чинників обумовлена тим, що вони представляють своєрідні полюси сьогоденного економічного розвитку країни, будучи втіленням різних складових відтворювального процесу, що мають органічний зв'язок з елементами нової і старої господарських систем.

КУМУЛЯТИВНЕ ГОЛОСУВАННЯ ЯК МЕТОД ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ МІНОРИТАРНИХ АКЦІОНЕРІВ

В Україні завершуються процеси приватизації, що мають прояв у розповсюдженні акціонерної форми організації підприємницької діяльності. Проте поява акціонерних товариств як відкритого, так і закритого типу призвела до виникнення численних проблем в діяльності цих товариств, обумовлених відсутністю відпрацьованого механізму корпоративного управління, розвинутого фондового ринку та недосконалістю існуючої правової бази. Основні засади й проблеми корпоративного управління висвітлені в працях таких вітчизняних науковців, як Євтушевський В. А., Небава М. І., Задихайло Д. В., Кібенко О. Р., Назарова Г. В. та ін. Проте залишаються невирішеними численні питання, пов'язані з відсутністю в Україні чітко прописаних і прозорих правових засад, механізму та навичок управління корпоративними правами, що особливо набуває актуальності за умов майже завершеного розподілу власності та бажання існуючих власників нарешті мати цивілізовані й прозорі правила гри на фондовому ринку.

За існуючими визначеннями сутністю корпоративного управління є система відносин між інвесторами — власниками товариства, його менеджерами, а також зацікавленими особами для забезпечення ефективності діяльності товариства, рівноваги впливу та балансу інтересів учасників корпоративних відносин. Належна система корпоративного управління дозволяє акціонерам бути впевненими у тому, що керівництво товариства розумно використовує їхні інвестиції для фінансово-господарської діяльності [1].

Мета проведеного дослідження — це аналіз дотримання вимог чинного законодавства щодо забезпечення рівноправності всіх акціонерів та захисту основних прав акціонерів, зокрема права на участь у справах товариства через реалізацію права голосу та переважного права як методу збереження частки в статутному капіталі товариства. На підставі результатів дослідження вважаємо, що одним із найважливіших напрямків розбудови основ корпоративного управління в Україні є вдосконалення системи захисту прав і законних інтересів акціонерів та забезпечення рівноправності акціонерів. Головним завданням щодо реалізації цього напрямку є визнання захисту прав акціонерів як одного з пріоритетів соціально-економічної політики держави, причому особливу увагу необхідно приділити захисту прав дрібних (міноритарних) акціонерів, що є свідченням цивілізованості, зрілості та відкритості.

Дослідження показують, що в більшості пострадянських країн, в тому числі й в Україні, структура акціонерного капіталу характеризується високим ступенем концентрації, що підтверджується наявністю олігархічних угруповань. Для захисту власних інтересів та вибору своїх представників у спостережну раду власники дрібних пакетів акцій ведуть боротьбу за надання довіреності з боку акціонерів на голосування під час загальних зборів. За умов значної концентрації капіталу така боротьба є малоефективною, оскільки результат голосування залежить від домовленості менеджерів з власниками контрольного пакету або кількох великих пакетів акцій, що гарантує собі більшість у спостережній раді [3].

Чинним законодавством [2] та принципами корпоративного управління в Україні [1] передбачене забезпечення права при голосуванні за принципом "одна акція — один голос", згідно з яким кожна випущена товариством проста акція надає її власнику один голос. Винятки з цього принципу, а також позбавлення акціонера права голосу не дозволяються.

Аналіз порядку в проведенні голосування на загальних зборах вітчизняних акціонерних товариств установив, що в статутах більшості підприємств закріплена проста форма голосування, а саме — при голосуванні число голосів акціонера дорівнює числу акцій, що є в його розпорядженні, тобто реалізується принцип "одна акція — один голос". Однак у світовій практиці існують дві системи голосування при виборі членів спостережної ради, одна з яких не дає власнику більшості акцій повного контролю за результатом голосування. Така система голосування називається кумулятивною; а друга система, яка надає можливість власнику більшості акцій повністю контролювати результати голосування, називається мажоритарною (простою). При обох системах голосування акціонер отримує право на загальну кількість голосів, яка дорівнює числу посад, що обираються, помноженому на кількість акцій, які є в акціонера. Але при мажоритарній системі акціонер за кожного кандидата може дати не більше голосів, ніж кількість його акцій. Таким чином, при мажоритарній системі акціонер, що контролює більше 50% акцій, забезпечує вибори бажаних кандидатів.

Кумулятивна система відрізняється від мажоритарної тим, що акціонер може розподілити свої голоси між кандидатами так, як він вважає необхідним. У результаті навіть той акціонер, який має меншість, при наявності достатньої кількості акцій може забезпечити собі представництво для захисту його інтересів у спостережній раді [4].

Отже, кумулятивна система голосування дає можливість тим, хто має меншість, при наявності достатньої кількості акцій забезпечити собі представництво в спостережній раді.

На підставі викладеного вище вважаємо, що вдосконалення системи захисту прав та законних інтересів акціонерів, забезпечення рівноправності акціонерів в Україні як один із напрямків потребують забезпечення представництва акціонерів у спостережній раді через впровадження системи кумулятивного голосування.

Література: 1. Принципи корпоративного управління України: Рішення ДКЦПФР від 3.06.2003 р. за № 242. 2. Про господарські товариства: Закон України за №1576-ХІІ від 19.09.1991 р. 3. Задихайло Д. В. Корпоративне управління: Навч. посібник. / Д. В. Задихайло, О. Р. Кібенко, Г. В. Назарова — Харків: Еспада, 2003. 4. Шарп У. Інвестиції: Пер. с англ. / У. Шарп, Г. Александер, Дж. Бейли. — М.: Инфра — М, 1997.

Єгоричева С. Б.

УДК 330.341.1: 336.71

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ БАНКІВСЬКИХ ІННОВАЦІЙ

Банківська система є однією з сфер сучасної економіки, що найбільш динамічно розвивається, причому не стільки в кількісному, скільки в якісному плані. Збільшувати перелік банківських послуг, які пропонуються, розробляти нові продукти, шукати шляхи їх просування на ринок вимагають не лише загальноекономічні умови, що змінилися і призвели до суттєвого зменшення відсоткової маржі — джерела доходу, а й потреби корпоративних та індивідуальних клієнтів банків.

Таким чином, банківські інновації є реальією нашого часу, але ще практично не стали предметом наукових досліджень. Недостатньо вивчаються і закономірності виникнення інновацій у світовій банківській практиці. Найчастіше банки розглядаються лише як джерело фінансування інноваційних процесів на виробничих підприємствах (див. наукові роботи О. Васюренко, А. Кравченко, О. Бондаренко, Г. Андрощук). Ряд авторів, серед яких А. Турило, О. Лапко, В. Россоха, концентрують увагу на визначенні сутності категорії "Інновація".

Отже необхідно, на погляд автора, проаналізувати світовий досвід створення банківських інновацій, визначити його основні особливості та перспективи розвитку цього процесу в умовах української економіки.

У зарубіжній та вітчизняній економічній літературі вже досить ґрунтовно досліджено категорії "інновації", "інноваційний процес". Мабуть, найбільш повне на цей час зібрання їх трактувань міститься в колективній науковій праці "Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації" [1, с. 8 – 12]. Взагалі поняття інновацій передбачає внесення в різноманітні види людської діяльності нових елементів (технологій, способів), що підвищують результативність та ефективність цієї діяльності [2, с. 9].

Проте треба враховувати і певну специфіку інноваційного процесу в банківській системі, яка визначається наступним: по-перше, банки функціонують у сфері нематеріального виробництва, і результатом їх діяльності є особливі продукти, що на поверхні економічного життя виступають як послуги клієнтам; по-друге, діяльність банків достатньо жорстко регламентується спеціальним законодавством, яке неоднозначно впливає на виникнення інновацій. Разом з тим термінологічне визначення цього процесу ще остаточно не завершено. Термін "банківські інновації" використовується дуже рідко, а що стосується "фінансових інновацій", то є приклади застосування його відносно саме небанківського фінансового сектору економіки [3, с. 31 – 34]. У той же час у зарубіжній літературі загальноприйнятим для відображення інноваційного процесу в банківській сфері є термін "фінансові інновації" [4]. Вони визначаються як систематичний процес змін в інструментах, інституціях та операційних стратегіях, які визначають структуру фінансової системи [5, с. 20]. Тому вважаємо, що вищезазначені категорії на сучасному рівні досліджень можна вживати як синоніми.

© Єгоричева С. Б., 2005

Фінансові інновації можуть приймати форми нових видів цінних паперів і фінансових ринків, нових продуктів та послуг, нових організаційних форм банківської діяльності й нових систем отримання інформації. Для західної економіки цей процес не є новим, оскільки вважається, що його початок припадає на середину 1960-х років. На першому етапі — з 1965 до початку 1970 рр. — на тлі заборони на виплату відсотків за чековими вкладами з'явилися перші депозитні сертифікати та взаємні фонди грошового ринку. У період до початку 1980-х років зростаюча волатильність відсоткових ставок та обмінних курсів призвела до появи опціонних і ф'ючерсних контрактів. Сучасний етап характеризується всебічним впровадженням у банківський бізнес автоматизованих технологій.

Таким чином, слід гадати, основними причинами появи банківських інновацій можна вважати суттєві риси зовнішнього відносно банків середовища: особливості законодавчого регулювання, значна змінність ринкових індексів, кардинальні зрушення у телекомунікаційних технологіях. Але ж безпосереднім поштовхом до впровадження нововведень є, безумовно, конкуренція на фінансовому ринку та прагнення банків вчасно й максимально повно задовольняти потреби клієнтів, що постійно змінюються. Якщо ж розглядати сам банківський інноваційний процес, то базується він, на погляд автора, на трьох невід'ємних елементах. Це, по-перше, розробка нового унікального продукту, по-друге, відпрацювання технологічної схеми взаємодії з клієнтами, по-третє, відповідна модифікація систем банківського менеджменту та інформаційного обміну.

Що стосується умов української економіки, то процес виникнення банківських інновацій тут має певні особливості. Взагалі зовсім нові методи вирішення фінансових проблем підприємств та населення з'являються достатньо рідко. Більшість інновацій, що запроваджуються українськими банками, є такими, які вже давно існують у світовій економіці. Для запізнення їх у нашій державі є об'єктивні причини — зовсім недавній перехід економіки на ринкові засади, нерозвиненість фінансових ринків, суворе регулювання банківської діяльності, особливо у сфері валютних операцій. Але, незважаючи на таке становище, банківські інновації, серед яких Інтернет-банкінг, довгострокові депозити фізичних осіб з гнучкими умовами, нові форми фінансування зовнішньоекономічної діяльності підприємств, сек'юритизація іпотечних активів банків та інші, поступово стають фактором, що різнобічно сприяє розвитку економіки України.

Враховуючи світовий досвід, можна констатувати, що виникнення банківських інновацій тісно пов'язане з лібералізацією фінансових ринків, а це зараз для України є нагальним практичним завданням, яке потребує, перш за все, наукового обґрунтування.

Література: 1. Антонюк Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації. / Л. Антонюк, А. Поручник, В. Савчук. — К.: КНЕУ, 2003. 2. Яковец Ю. В. Эпохальные инновации XXI века. — М.: Экономика, 2004. 3. Кульпінський А. Шляхи подальшого розвитку фінансових інновацій в Україні // Банківська справа. — 2003. — №1. — С. 27 – 37. 4. A. W. Sametz. Financial innovation and regulation in the United States // P. Newman, M. Milgate, J. Eatwell. The New Palgrave Dictionary of Money and Finance. — London: Macmillan, 1992. 5. T. W. Koch, S. Scott Macdonald. Bank Management. -Ohio: Thomson, 2003.

УДК 681.3.07

Беляевская Л. А.

НАЛОГОВЫЙ АУТСОРСИНГ В КАЧЕСТВЕ ФИНАНСОВОЙ ИННОВАЦИИ НА ПРЕДПРИЯТИИ

Определение своего доминирующего положения среди конкурентов побуждает менеджеров организаций заниматься разработкой конкурентной стратегии. Каждая из функциональных стратегий организации требует определенных затрат времени и средств на свою разработку с учётом внешней конкурентной борьбы на "центральной ринге" и постоянных изменений бизнес-среды [1].

В большинстве стран мира любое конкурентное преимущество достигается за счёт знаний, умений и творческих решений. К сожалению, не все эти преимущества долговечны, поскольку благодаря современным технологиям новые знания и умения довольно быстро распространяются среди конкурентов. Поэтому применение налогового аутсорсинга, как

© Беляевская Л. А., 2005

нового стратегического приёма, в качестве повышения конкурентного положения предприятия является актуальным.

Целью исследования в рамках данной темы является определение перспектив применения аутсорсинга в финансовой деятельности предприятия.

В 90-х гг. XX в. некоторые теоретики менеджмента утверждали, что важнейшим фактором сохранения конкурентоспособности является деление функций на основные (производство, снабжение и сбыт) и второстепенные (финансы, маркетинг, кадры и НИОКР), а затем передача всех второстепенных функций (и персонала, выполняющего эти функции) фирме — специалисту в данной сфере, так называемому поставщику услуг [2]. Целью является повышение качества работы переведенного подразделения за счёт суммарного использования специализированных знаний клиента и поставщика услуг о своём рынке, а также накопленного опыта поставщика услуг, приобретенного при работе с другими заказчиками и трансформированного под особенности клиента.

Таким образом, возник новый вид деятельности на основе идеи о том, что если организация не специализируется на выполнении какой-либо функции, то выгоднее передать её выполнение и контроль фирме, специализирующейся в данной сфере [2].

Эта процедура носит название аутсорсинга, полное определение которого звучит следующим образом: перевод внутреннего подразделения предприятия и всех связанных с ним активов в организацию поставщика услуг, предлагающего оказывать некую услугу в течение определенного времени по оговоренной цене. Причем контроль деятельности рассматриваемых подразделений возлагается на поставщика услуг, который, располагая обширной и достоверной информацией о конкурентах в данной сфере, как правило, способен увеличить эффективность работы по данному направлению, что обычно недостижимо при выполнении той же функции организацией-заказчиком.

Чаще всего на выполнение поставщикам передается начисление и учет заработной платы; подразделение, выполняющее эту функцию, одним из первых подвергается аутсорсингу. В этой связи интересно рассмотреть перспективы аутсорсинга финансовой деятельности (в том числе налогообложения) в организации:

1. Перспектива повышения качества обслуживания, экономии средств и освобождения времени, затрачиваемого на управление финансовыми и бухгалтерскими подразделениями, что позволит менеджменту сосредоточиться на основной деятельности организации. На практике малые и средние предприятия часто рассматривают передачу пакета бухгалтерских функций поставщику услуг.

2. Аутсорсинг финансов позволит поставщику услуг бухгалтерского учёта эффективнее использовать опыт и навыки специалистов, работающих в организации-заказчике.

3. Аутсорсинг финансов может оказаться уникальным решением, поскольку у крупнейших потенциальных поставщиков услуг уже есть персонал и инфраструктура, необходимые для получения и обработки специфических знаний.

4. Аутсорсинг финансов также дает возможность для получения консультационных услуг на короткий, средний и длительный срок, а при подписании соглашения с еще одним поставщиком подобных услуг перечень предоставляемых услуг может быть откорректирован на протяжении срока действия контракта.

5. При условии равенства всех прочих характеристик фирм — поставщиков услуг — потенциальный клиент будет склоняться к выбору того из них, у которого наибольший опыт, что заставит потенциальных поставщиков услуг прилагать постоянные усилия для создания выгодных предложений (новые технологии налогового планирования, например) или гибкая система скидок в зависимости от сэкономленных клиенту средств.

Многие организации из-за недостаточного развития информационных технологий и постоянно меняющегося законодательства подвержены рискам в налоговом планировании. В этом случае консалтинговые фирмы применяют принцип "тушения пожара", что приводит к финансовым расходам и сбое в разработанной стратегии организации. Такого развития событий можно избежать при использовании бухгалтерского аутсорсинга, который даёт возможность повысить качество ведения бухгалтерского учёта, улучшить налоговые показатели, сохранив данное подразделение на конкурентоспособном уровне. При этом последствия наступления налогового риска (начисление штрафных санкций) по условиям соглашения об аутсорсинге ложится на поставщика услуг.

Перспективы аутсорсинга очевидны, поэтому вряд ли будет логично начинать крупный проект повышения эффективности организации, не рассмотрев его в качестве одного из основных вариантов.

Литература: 1. Портер М. Конкуренция: Учеб. пособ. — М.: Изд. дом "Вильямс", 2001. — 496 с.
2. Хейвуд Д. Б. Аутсорсинг: в поисках конкурентных преимуществ. Пер. с англ. — М.: Изд. дом "Вильямс", 2002. — 176 с.

ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ДОЛГОСРОЧНЫХ МАРКЕТИНГОВЫХ ПРОГРАММ ПРЕДПРИЯТИЯ

Для маркетинговых программ, носящих локальную направленность, — таких, как реклама, дополнительные маркетинговые затраты на ее реализацию, — целесообразно рассматривать как дополнительные затраты текущего учетного периода, так и в качестве критерия эффективности использовать операционную прибыль [1]. Рост операционной прибыли должен оцениваться с учетом стоимости капитала компании, что приводит в конечном итоге к показателю экономической добавленной стоимости EVA. Данный показатель является достаточно полным заменителем рыночной цены акций при оценке стоимости бизнеса в условиях переходного рынка.

При проведении долгосрочных, то есть направленных на длительную перспективу, маркетинговых программ — таких, как создание и продвижение нового бренда, — дополнительные маркетинговые затраты редко окупаются в том же периоде, в котором были произведены, и являются не чем иным, как инвестициями, которые приведут к поступлению доходов в будущем. Критическим фактором такого анализа является сопоставление новых инвестиций с тем результатом, который они должны принести в будущем. Может оказаться, что новые рыночные условия приведут к значительным инвестиционным потребностям. Новые инвестиции, скорее всего, приведут к росту прибыли и денежных потоков. Но как быстро окупятся новые инвестиции с учетом текущей стоимости капитала бизнеса? Может оказаться, что собственник надолго "зароет свои деньги". Эффект от подобных маркетинговых программ должен сказаться в течение некоторого периода, например, в течение пяти лет, поэтому требовать, чтобы эти затраты окупались в течение первого года от начала маркетинговой программы, принципиально неправильно. В качестве критерия оценки здесь должны выступать комплексные показатели, которые учитывают протяженность результата. Это, в свою очередь, порождает необходимость учитывать в выводах о результативности программ эффект стоимости денег во времени и, следовательно, стоимость капитала компании. Другими словами, необходимо сопоставить денежные потоки от реализации программы с суммой инвестиционных затрат путем дисконтирования денежных потоков к моменту начала реализации долгосрочной маркетинговой программы. В этих условиях недостаточно критерия операционной прибыли, необходимо использовать показатели эффективности капитальных вложений, применяемые в инвестиционном проектировании. Наиболее распространены показатели: чистое современное значение инвестиционного проекта (NPV), внутренняя норма прибыльности (доходности, рентабельности) (IRR), дисконтированный период окупаемости (DPB).

В основе этих методов лежит следующий принцип [2]: инвестиционный проект признается целесообразным, если денежные потоки, которые генерируются проектом, обеспечат два условия:

отдачу на вложенные деньги (доход инвестора) и покрытие исходной инвестиции.

Чтобы проверить выполнение обоих условий, надо рассчитать NPV проекта, то есть продисконтировать все денежные потоки. Продисконтировать денежный поток как раз и означает вычесть из него доход инвестора. Потом все входные денежные потоки "с отрезанными доходами" сопоставляются с суммой инвестиций, то есть выходными денежными потоками. И если эта сумма больше нуля, то проект принимается, как таковой, который возвратит вложенные деньги и обеспечит требуемый инвесторами доход.

Показатель NPV в рамках рассматриваемой задачи рассчитывается по следующей формуле:

$$NPV = -INV + \sum_{k=1}^n \frac{CF_k}{(1+r)^k},$$

где INV — суммарный объем инвестиций, рассматриваемый как выходной (отрицательный) денежный поток;

CF — денежный поток от реализации маркетинговой программы;
 k — номер периода, в который рассматривается денежный поток;
 r — стоимость капитала проекта.

Значение показателя IRR определяется с помощью решения уравнения:

$$\sum_{k=1}^n \frac{CF_k}{(1 + IRR)^k} = INV.$$

Значение показателя DPB рассчитывается по следующей формуле:

$$DPB = N + \frac{DCF_N}{(DCF_N - DCF_{N-1})},$$

где N — год, в котором накопленный дисконтированный денежный поток стал положительным;

DCF — накопленный дисконтированный денежный поток.

Инвестиции признаются эффективным, если:
NPV больше или равно нулю;
IRR выше или равно стоимости капитала;
DPB меньше предполагаемого срока "жизни" бренда.

Применение предложенной методики позволит финансовому менеджеру быстро определить целесообразность любой маркетинговой программы, направленной на длительную перспективу. Следует учитывать, что предположения о росте выручки вследствие использования нового бренда предсказать очень непросто. В процессе реального развития событий сделанные на начальном этапе маркетинговой программы предположения могут не соответствовать действительности, и это несоответствие, как правило, направлено в худшую сторону. Это, в свою очередь, приведет к ухудшению окупаемости инвестиций в новый бренд. Большое положительное значение NPV является своеобразной характеристикой прочности наших выводов в пользу начала новой маркетинговой программы.

Литература: 1. Будаева Е. Обоснование целесообразности повышения маркетинговых издержек предприятия по критерию операционной прибыли // Экономика Украины. — №11 — 2003 (496).
2. Савчук В. П. Финансовый менеджмент предприятий: прикладные вопросы с анализом деловых ситуаций. — К.: Издательский дом "Максимум", 2001. — 600 с.

Єрмоленко О. А.

УДК 338.434

ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ФІНАНСУВАННЯ ВІДТВОРЮВАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Сільське господарство України є вельми специфічною галуззю і характеризується негативними тенденціями відтворювальних процесів, які значною мірою обумовлені низькою ефективністю використання фінансових ресурсів. З одного боку, це можна пояснити великим ризиком сільськогосподарського виробництва, а з другого — відсутністю механізму ефективного використання фінансових ресурсів.

Проблема фінансового забезпечення сільського господарства не нова, і не можна сказати, що їй недостатньо приділялося уваги. В державних програмах та монографіях провідних вчених стосовно розвитку економіки України їй надається стратегічне значення. Слід зауважити, що головна роль в процесі фінансування сільського господарства належить державі, яка має створювати відповідні умови ефективного функціонування підприємств цієї галузі. Останнім часом держава постійно збільшувала асигнування на сільське господарство. Так, з державного бюджету на його підтримку в Харківській області було спрямовано у 2000 році — 14 млн. грн., у 2001 році — майже 30 млн. грн., у 2002 році — 50,5 млн. грн., а у 2003 році — 111 млн. грн. [2, с. 21]. Однак суттєвого впливу на поновлення відтворювальних процесів підприємств цієї галузі такі заходи не справили. Аналіз динаміки фінансового стану підприємств сільського господарства показує, що кількість збиткових підприємств за останні роки збільшилася з 118 у 2001 році до 171 у 2003 році, а сума збитку за цей період зростає з 420,9 тис. грн.,

© Єрмоленко О. А., 2005

до 883,5 тис. грн. [2, с. 118]. Складається парадоксальна ситуація — фінансування покращується, а фінансові результати погіршуються, тобто державні заходи не дають бажаного результату.

У зв'язку з цим можна стверджувати, що існує нагальна необхідність формування нових підходів до фінансування відтворювальних процесів у сільському господарстві. А для цього необхідно розробити відповідні науково-методичні рекомендації.

На погляд автора статті, проблема негативних наслідків фінансування сільського господарства з'явилася у зв'язку з некомплексним підходом до регулювання відтворювальних процесів у цій сфері економіки. Справа в тому, що до механізму їх регулювання належать не лише фінансові інструменти, а й ціна, заробітна платня і кредит. Якщо ці складові розвиваються несистемно і суперечливо, то позитивного результату від удосконалення лише фінансових механізмів очікувати не можна. Аналіз же показує, що в сільському господарстві існує чітко виражений диспаритет цін, який відображається в суттєвій розбіжності цін на засоби виробництва і на сільськогосподарську продукцію. Неврегульованими є також і проблеми заробітної платні (показник її співвідношення з середньою за галузями економіки за статистичними даними [2, с. 461] зменшився з 0,68 у 2000 році до 0,61 у 2003 році).

Окрему негативну позицію в системі забезпечення відтворювальних процесів сільськогосподарських підприємств займає кредитування їх діяльності. Процентні ставки кредитів дуже високі, а термін їх повернення невеликий, що в умовах ризику неврожайності практично призводить до неможливості своєчасного повернення кредиту сільхозвиробниками.

Весь комплекс перелічених проблем регулювання відтворювальних процесів має розв'язуватися державними програмами, бо саме вони здатні врахувати всю систему інтересів, що існує в галузі. При цьому державі слід вилучити з програми дотації, бо це не відповідає цільовому характеру фінансування, і замінити їх на страхові виплати в умовах ризикованості виробництва.

До основних напрямків підтримки фінансового забезпечення сільського господарства через державні цільові програми відносяться:

- державне регулювання цін;
- регулювання заробітної платні у сільському господарстві;
- реалізація соціальних програм розвитку села;
- компенсація відсотків за кредит комерційних банків;
- страхування ризику в сільському господарстві.

Як бачимо, держава має зробити багато для фінансової підтримки сільхозвиробників. Проте і ця підтримка не буде результативною, якщо сільхозпідприємства не будуть забезпечувати свої потреби за рахунок власних коштів.

Ефективність фінансування відтворювальних процесів може бути забезпечена за умови визначення в програмах обов'язків і відповідальності як держави, так і суб'єктів, що отримують від неї фінансові ресурси. Увагу суб'єктів господарювання в сільському господарстві треба звернути на посилення розвитку інтеграційних процесів.

Саме розвиток інтеграційних форм господарювання значною мірою може забезпечити розвиток тенденцій зростання ефективності фінансування розширеного відтворення в сільському господарстві. По-перше, сільськогосподарські підприємства можуть інтегруватися у логістичні системи (підприємство АПК), які дають змогу реалізувати і узгодити інтереси виробника сільськогосподарської продукції, її переробника і реалізатора з метою організувати, в першу чергу, фінансування тих суб'єктів логістичного ланцюга, які забезпечують його кінцеву результативність. [5. с. 205]. Завдяки зменшенню ризику передачі прав власності суб'єктами логістичних систем забезпечується зменшення витрат, а отже збільшення прибутку, який виступає внутрішнім джерелом фінансування розширеного виробництва.

Ще однією формою інтеграції в сільському господарстві є кооперація підприємств, що має на меті зменшення витрат на одиницю продукції за рахунок більшої концентрації виробництва і, таким чином, також збільшення прибутку.

Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок про необхідність запровадження інноваційного підходу до фінансового забезпечення розширеного виробництва в сільському господарстві за рахунок сумісних зусиль як держави (в рамках підтримки державних цільових програм по забезпеченню умов фінансування сільського господарства), так і сільськогосподарських підприємств (створення умов для ефективного використання ними залучених і власних коштів). Відповідні державні програми повинні формувати умови створення несуперечливої системи фінансів, політики цін, заробітної платні і кредитів, за допомогою яких можна поновити ефективність відтворювальних процесів сільськогосподарських підприємств.

Література: 1. Егоров И. Ю. Использование в Украине новой системы показателей уровней научно-технического и инновационного развития, разработанной в ЕС для их оценки // Проблемы науки. — 2003. — №9. — С. 4 – 7. 2. Харківська область у 2003 році (статистичний щорічник). — Харків, 2004. — 644 с. 3. Ярошенко Ф. О. Проблеми застосування сучасних фінансових технологій в АПК // Проблеми науки — 2003. — №8 с. — 38 – 40. 4. Доронина М. С. Финансы: Конспект лекций / М. С. Доронина, В. Ю. Кривобок Ч.1. — Харьков: РИО ХГЭУ, 1998. — 108 с. 5. Економічна енциклопедія. У 3-х т. Том 2 "Логістика" / Відп. ред. Л. М. Воронович. — К.: Вид. центр "Академія", 2001. — 848 с.

ІНВЕСТИЦІЙНА ВРАЗЛИВІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Функціонування підприємств на сучасному етапі характеризується жорстким і неоднозначним тиском ринкового середовища. В свою чергу, самі суб'єкти господарювання вводять у практику все більшу кількість різноманітних економічних операцій, ризик здійснення яких може вплинути на кінцеві економічні результати їх діяльності. У зв'язку з цим в економічну практику було введено поняття економічної безпеки діяльності, якому присвячено достатньо праць українських і закордонних вчених, серед яких — Є. Олійников [1], Д. Ковальов [2], Н. Капустін [3], М. Бендіков [4], Г. Козаченко [5] та ін. Досить широкий спектр досліджень цієї проблеми відповідно привели до виникнення досить великого числа кількісних і якісних індикаторів оцінки економічної безпеки підприємства. Крім того, сам підхід до її оцінки, що закладено у самому визначенні терміна "безпека", вимагає виділення нижньої і верхньої границь діапазону значень індикаторів, що її характеризують.

Виходячи з вищезазначеного, виникає необхідність знайти показник, що поєднує основні складові економічної безпеки, а також виділити нижні та верхні межі діапазону значень індикаторів, що використовуються для її оцінки.

Фінансово-господарську діяльність будь-якого підприємства можна розглядати як інвестиційний процес, що передбачає постійне інвестування коштів і, відповідно, одержання доходу. Практично кожне управлінське рішення на підприємстві може трактуватися як інвестиційне, оскільки воно має деяку тимчасову тривалість, припускає використання деякого капіталу, а також має на меті підвищення ефективності діяльності.

Даний підхід сьогодні використовується в корпоративному управлінні, коли сукупність бізнес-одиниць розглядається як інвестиційний портфель [6, с. 76] із застосуванням відповідного інструментарію. Розгляд фінансово-господарської діяльності підприємства з даної точки зору дозволяє використовувати інвестиційний процес у якості інтегрованої складової економічної безпеки підприємства і, відповідно, застосовувати однотипні індикатори для оцінки різних її сторін. Однак і в даному випадку є необхідність виділення нижньої і верхньої границь діапазону значень цих індикаторів.

Для розв'язання даної проблеми пропонується визначити лише критичний рівень обраних показників, тобто окреслити межі вразливості.

Загалом під уразливістю розуміється [7, с. 10] "властивість будь-якого матеріального об'єкта природи, техніки або соціуму втрачати здатність до виконання природних чи заданих функцій у результаті негативних впливів небезпек визначеного походження й інтенсивності". Виходячи з цього інвестиційну вразливість пропонується розглядати як:

1) слабо обґрунтоване й недостатньо розкрите ("вузьке") місце в потенціалі підприємства, що робить його нездатним доцільно використовувати наявні інвестиції і гарантувати їхній стійкий і стабільний розвиток [8, с. 25];

2) негативні зміни під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів унаслідок прийняття управлінських рішень. При цьому прийняття рішень про інвестування або включає нові чинники, що впливають на діяльність підприємства, або змінює силу впливу уже діючих факторів. Так чи інакше, інвестиційний процес ініціює додаткові ризики, зв'язані з підприємством, змінюючи захищеність підприємства від зовнішніх і внутрішніх впливів.

Таким чином, будь-яке прийняте для підприємства рішення повинне оцінюватися на предмет зміни інвестиційної вразливості в поточному періоді та можливих її змінах у майбутньому. Крім того, установлення граничних рівнів по ряду загальних і фінансових показників ефективності інвестиційної діяльності підприємства дозволить судити про необхідність відмовлення від прийнятих управлінських рішень чи розробки програми дій стосовно виходу з кризового стану.

Новизна такого підходу дозволить використовувати показник уразливості для оцінки ефективності інвестиційної діяльності підприємства.

Література: 1. Основы экономической безопасности (государство, регион, предприятие, личность) / Под ред. Е. А. Олейникова. — М.: ЗАО Бизнес школа "Интел-Синтез", 1997. — 288 с. 2. Ковалёв Д. Т. Экономическая безопасность предприятия / Д. Ковалев, Т. Сухорукова // Экономика Украины. — 1998. — №10. — С.48 – 51. 3. Капустин Н. Экономическая безопасность отрасли и фирмы // Бизнес-Информ. — 1999. — №11 – 12. — с. 45 – 47. 4. Бендиков М. Экономическая безопасность промышленного предприятия (организационно-методический аспект) // Консультант директора. — 2000. — №2. — с. 7 – 13. 5. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: Монографія. / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов О. М. Ляшенко. — К.: Лібра, 2003. — 280 с. 6. Управление инвестиционной активностью / Под ред. Ю. П. Анискина. — М.: ИКФ Омега-Л, 2002. — 272 с. 7. Анализ и оценка природных рисков в строительстве / Под ред. А. Л. Рогозина. — М.: ПНИИИС, 1995. — С. 9 – 25. 8. Калінеску Т. В. Методологія аналізу і оцінки ефективності переміщення сфери діяльності підприємств: Монографія. — Луганськ: Вид. СНУ ім. В. Дала, 2003. — 280 с.

УДК 504.064.4: 502.3: 658.155

Кобушко И. Н.

ФИНАНСОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЭКОЛОГИЗАЦИИ ПРОМЫШЛЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА

Снижение негативного воздействия производства на окружающую среду может быть достигнуто за счет внедрения новых ресурсосберегающих технологий. Для этого необходимо формирование действующего финансово-экономического механизма, который обеспечит экологизацию промышленного производства.

Данная проблема всегда была в центре научных исследований таких ученых, как О. Балацкий, О. Веклич, К. Гофман, О. Кашенко, Е. Мишенин, В. Немченко, И. Синякевич и др. В этих работах рассматривалась взаимосвязь между рациональным природопользованием и финансово-экономическим механизмом его реализации.

Финансово-экономический механизм рационального природопользования и охраны окружающей среды определяется как система побудительных методов и инструментов, которая управляет экономическим поведением субъектов хозяйствования, направляя их на достижение эколого-экономической сбалансированности функционирования производства [1, с. 62]. Как видно из определения, основой финансово-экономического механизма является система эколого-экономических инструментов воздействия на деятельность промышленных предприятий.

Сегодня в различных странах с целью управления механизмом защиты окружающей среды используется примерно 153 экономических рычага [2, с. 18].

Все разнообразие методов и инструментов, применяемых в мировой практике для экологизации экономики, можно разделить на четыре группы [3, с. 43]: правовые, административные, экономические и социально-психологические. В то же время эти методы и инструменты в условиях экономики Украины не достаточно оказывают влияния на процессы экологизации промышленного производства.

Для достижения целей экологизации промышленного производства необходимо: ускоренное внедрение энергосберегающих технологий, обеспечивающих эффективное использование производственных ресурсов; рост объема инвестиций в создание и модернизацию технико-технологической базы промышленных предприятий; создание высокотехнологичных производств в промышленности, в том числе с использованием научно-технического, интеллектуального и кадрового потенциалов, обеспечивающих переход промышленных предприятий на ресурсосбережение и уменьшение выбросов вредных веществ; ускоренное внедрение технических и технологических инноваций в производство и повышение уровня конкурентоспособности выпускаемой продукции; дальнейшее внедрение международного экологического стандарта ISO 14000 в практику управления процессами экологизации.

При оценке возможности использования инструментов для финансового обеспечения экологизации промышленного производства необходимо учитывать различные факторы: природоохранную и экономическую эффективность технических мероприятий; возможность внедрения новых финансовых инструментов при незначительных финансовых ресурсах; общественную и политическую приемлемость.

© Кобушко И. Н., 2005

Одним из наиболее действенных инструментов финансового обеспечения процессов экологизации на предприятии может быть система экологического бюджетирования.

Экологическое бюджетирование — это процесс финансового обеспечения природоохранной деятельности предприятия и формирование ее результатов через систему экологических бюджетов. Бюджетирование как экономический инструмент объединяет в себе административные и рыночные методы управления экономикой.

Экологическому бюджетированию присущи следующие функции: планирование природоохранной деятельности на всех уровнях управления предприятием; координирование деятельности подразделений предприятия, отвечающих за подготовку экологических бюджетов; формирование средств для стимулирования охраны окружающей природной среды на предприятии; контроль исполнения эколого-экономических балансов предприятия.

Экологические бюджеты могут составляться для предприятия в целом, отдельного структурного подразделения и для определенного вида выпускаемых изделий.

Процесс экологического бюджетирования можно разделить на две составляющие — подготовка операционных и финансовых бюджетов. Операционные и финансовые бюджеты образуют основной экологический бюджет предприятия. Основным экологический бюджет — это бюджет, охватывающий всю деятельность предприятия. Цель разработки основного экологического бюджета состоит в интегрировании экологических бюджетов структурных подразделений предприятия (частные экологические бюджеты).

Формирование экологических бюджетов происходит за счет информации, предоставленной различными службами предприятия. Контроль за процессом экологического бюджетирования на предприятии осуществляет подразделение экологического бюджетирования — это может быть группа менеджеров, проводящих разработку и проверку экологических бюджетов, разрешающих разногласия и оперативно вносящих коррективы в работу предприятия.

Внедрение системы экологического бюджетирования в практику хозяйствования обеспечивает планирование финансовых ресурсов для выполнения задач экологизации промышленного производства. Это даст возможность снизить издержки производства в целом, преодолеть отставание в конкурентоспособности отечественной продукции из-за несоблюдения требований международных экологических стандартов, увеличить число предприятий, деятельность которых соответствует природоохранным нормам и правилам, снизить негативные последствия бесконтрольного применения экологически опасных технологий.

Литература: 1. Веклич О. А. Сучасний стан та ефективність економічного механізму екологічного регулювання // Економіка України. — 2003. — №10. — С. 62 – 70. 2. Немченко В. В. Кредитно-денежный механизм в решении экологических проблем. — Одесса: Консалтинг, 1998. — 84 с. 3. Синякевич І. Інструменти екополітики: теорія і практика. — Львів, ЗУКЦ, 2003. — 184 с.

Захаркин А. А.

УДК 504.064.4:502.3:658.155

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПОДХОДОВ К ФИНАНСОВОЙ ОЦЕНКЕ ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ ИННОВАЦИЙ С УЧЕТОМ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ

Для обеспечения нормального функционирования производства, создания условий для его роста нужны значительные инвестиции, которые в первую очередь необходимо направлять на замену устаревших технологий и внедрение современных технологических инноваций. Вместе с тем в нашей стране из внедряемых ежегодно 1400 – 1500 новых технологических процессов только каждый третий является ресурсосберегающим и экологически безопасным [1]. Поэтому внедрение технологических инноваций должно сопровождаться как финансово-экономическим, так и тщательным экологическим обоснованием.

Фундаментальные теоретические, методологические, методические и практические аспекты учета экологических факторов при финансово-экономическом обосновании инновационной деятельности нашли отражение в работах отечественных и зарубежных ученых: К. Г. Гоф-

© Захаркин А. А., 2005

мана, О. Ф. Балацкого, Г. М. Нестерова, В. Г. Сахаева, Л. Г. Мельника, Е. В. Мишенина, А. В. Чуписа, Х. Инхабера, Р. Коуза, Д. Хаймана и др.

Целью данной работы является углубление существующих положений экономики природопользования в сфере финансово-экологического обоснования инновационных решений.

Повышение экологических требований приводит к увеличению издержек субъектов хозяйствования и в первую очередь крупных промышленных предприятий [2]. Периодическое повышение природоохранных стандартов, норм и нормативов оказывает влияние на такие показатели, как чистая текущая стоимость, рентабельность инвестиций, внутренняя норма прибыли, что требует их коррекции [3].

С учетом вышеизложенного формула расчета величины чистой текущей стоимости (NPV) преобразуется следующим образом:

$$NPV_{\Sigma} = \sum_{t=1}^{t_{\text{кон}}} \frac{CF_t - R_{\Sigma t} \cdot (1 + \delta_t) - K_{\Sigma t} \cdot (1 + \beta_t) - S_{\Sigma t} \cdot (1 + \gamma_t) - P_{\Sigma t} \cdot (1 + \alpha_t)}{(1 + r_t)^t} - \left(\sum_{t=0}^T \frac{I_t}{(1 + r_t)^t} + \sum_{t=0}^T \frac{I_{\Sigma t} \cdot (1 + k_t)}{(1 + r_t)^t} \right), \quad (1)$$

где CF_t — денежный поток, возникающий в результате внедрения инноваций в t -м году (без учета экологического фактора);

$R_{\Sigma t}$ — текущие затраты на природные ресурсы, предусмотренные технологическим процессом в t -м году;

δ_t — коэффициент, учитывающий прогнозируемое изменение издержек на природные ресурсы;

$K_{\Sigma t}$ — текущие сборы за загрязнение окружающей среды (в пределах лимита и сверхлимитные) в t -м году;

β_t — коэффициент, учитывающий изменение текущих компенсационных экологических издержек, сборов и платежей в связи с повышением требований к качеству окружающей природной среды;

$S_{\Sigma t}$ — текущие издержки на поддержание экологического уровня продукции в t -м году;

λ_t — коэффициент, учитывающий изменение текущих издержек на поддержание экологического уровня продукции в связи с изменением требований к качеству окружающей природной среды;

$P_{\Sigma t}$ — текущие природоохранные превентивные затраты в t -м году;

α_t — поправочный коэффициент, учитывающий динамику изменения превентивных текущих экологических затрат в связи с изменением требований к качеству окружающей природной среды;

I_t — капитальные затраты на разработку и внедрение инноваций в t -м году (без учета экологических затрат);

$I_{\Sigma t}$ — капитальные экологические затраты на внедряемые инновации в t -м году;

k_t — поправочный коэффициент, учитывающий прогнозируемый рост капитальных экологических затрат в связи с изменением стандартов качества окружающей природной среды;

r — ставка дисконтирования в t -м году.

Коэффициенты δ , α , β , λ и k определяются на основании аппроксимации статистических данных о динамике изменения природоохранных норм и нормативов. Нами был проведен анализ издержек за компенсацию внутреннего и внешнего загрязнения окружающей среды, в результате чего было выявлено, что для машиностроительного производства коэффициент β находится в пределах от 6 до 10%. Аналогичным образом было определено, что коэффициент δ находится в пределах от 7 до 11%, коэффициент α — в пределах от 8 до 13%, коэффициент λ — в пределах от 6 до 10%, коэффициент k — в пределах от 9 до 12%.

Таким образом, можно сделать выводы, что предложенные подходы предоставляют возможность анализировать финансовую эффективность применения технологических инноваций, принимая во внимание не только их экономические, но и экологические характеристики. Изменение издержек необходимо учитывать при определении показателей эффективности инновационных решений — таких, как чистая текущая стоимость, внутренняя норма прибыли и рентабельность инвестиций. Руководствуясь этими показателями, можно принимать к реализации варианты инновационного совершенствования производства, обеспечивающие максимальную эколого-экономическую эффективность.

Литература: 1. Мишенин Е. В. Экономический механизм экологизации производства. / Е. В. Мишенин, Б. А. Семенов, Н. В. Мишенина. — Сумы: ИПП "Мрія-1" ЛТД, 1996. — 140 с. 2. Захаркін О. О. Оцінка еколого-економічного рівня машинобудівних технологій // Вісник Сумського державного університету. — 2002. — №7. — С.69 – 77. 3. Липсиц И. В. Инвестиционный проект: методы подготовки и анализа. Учебно-справочное пособие. / И. В. Липсиц, В. В. Коссов. — М.: Издательство БЕК, 1996. — 304 с.

ВЗАИМНАЯ ФИНАНСОВАЯ ЗАИНТЕРЕСОВАННОСТЬ ДОМОХОЗЯЙСТВ И ПРЕДПРИЯТИЙ ВО ВНЕДРЕНИИ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Выживание Украины и встраивание ее экономики в мировое хозяйство требует перехода на новую инновационную модель развития. Она включает в себя, прежде всего, высококвалифицированные кадровые ресурсы. Качественная система воспроизводства высококвалифицированных кадровых ресурсов требует высоких социальных стандартов жизни домохозяйств и оптимальных условий для самореализации личности, усиления формирования интеллектуального и творческого развития.

Накопление и использование человеческого капитала — очень сложный процесс, и не менее сложны связанные с ним проблемы. В научной литературе рассматриваются различные грани формирования и эффективного использования человеческого, интеллектуального, инновационного потенциала в экономике. Существенный вклад в развитие исследований этой проблемы внесли ученые с мировым именем: Т. Шульц, Г. Беккер, Я. Минсер, Г. Боуен, Л. Туроу, ученые постсоветского пространства — М. Критский, Р. Капелюшников, С. Дятлов, В. Гойло и отечественные ученые-экономисты: М. Долишний, В. Куценко, Г. Евтушенко, О. Гришнова, Э. Либанова, Д. Богиня, С. Тютюнникова и мн. др. Процесс целенаправленного формирования высококвалифицированного человеческого капитала осуществляется семьей, самим индивидом, государством и фирмой или организацией, где происходит его реализация, и предполагает инвестиции в его образование и развитие. Но основным инвестиционным звеном в этой цепи все же является домохозяйство.

Поэтому мы в своей работе остановимся на взаимоотношениях домохозяйств и предприятий, их финансовой взаимной заинтересованности в формировании инновационного потенциала экономики. Полные затраты на воспроизводство человеческого капитала формируются на домохозяйственном уровне (микроуровень) и на национальном уровне (макроуровень). Домохозяйственный уровень включает физиологические и социальные затраты на воспитание, образование, культуру и т. д. Национальный уровень (общественные структуры) — это потери в национальном доходе от замещения профессионального труда родительским, физиологические затраты (социальные пособия малоимущим, "бесплатность" жилья и медицинских услуг), социальные затраты (образование, квалификацию, культуру в виде дотаций, "бесплатных" форм функционирования социальных институтов), перемещения [1].

При переходе к рынку экономические преобразования, рассчитанные на мобилизацию внутренних ресурсов и резервов каждого домохозяйства, изменили отношения его с государством. Бесконечно расширилась экономическая функция домохозяйства в условиях резкого сокращения патерналистской политики государства. Это повлекло за собой обострение социальных проблем и резко увеличило долю домохозяйственных затрат в общей стоимости воспроизводства человеческого капитала, при резком сокращении оплаты труда, пенсий, полной бесплатности медицинских услуг и образования. Все это является тормозом при внедрении инновационных стратегий развития экономики. С одной стороны, низкая оплата труда, пенсий и всех видов денежных выплат способствует вторичной или множественной занятости, которая наблюдается у большинства домохозяйств. А с ростом занятости членов домохозяйств увеличивается продолжительность рабочего дня и сокращается свободное время, которое можно потратить на семью. Это способствует ослаблению репродуктивной ее роли и оказывает тем самым сильное воздействие на внутрисемейные отношения. С другой стороны, от низкой оплаты труда страдает само производство, поскольку существующая система лишает работающих каких-либо стимулов интенсивно и творчески работать, осуществлять свою экономическую деятельность на легальных условиях.

Таким образом, сложившаяся ситуация подталкивает к формированию качественно нового уровня взаимоотношений между домохозяйством в лице индивида и предприятия. Новый качественный уровень воспроизводства человеческого потенциала возможен при согласованном взаимодействии домохозяйств и предприятий. Интересы индивида (домохозяйства) должны согласовываться с интересами предприятия и иметь взаимную финансовую

связь, которая будет основываться на партнерских отношениях и взаимной заинтересованности относительно внедрения новых инновационных стратегий развития. Общего стремления к процветанию предприятия можно добиться только при тесном контакте, взаимопонимании и общей финансовой заинтересованности сторон. Со стороны руководства — достаточно высокого уровня финансовых обязательств (зарплата, социальный пакет, повышение квалификации и др.). Со стороны сотрудников — заинтересованный творческий подход, который и будет способствовать повышению эффективности работы предприятия.

На основании всего сказанного выше можно сделать следующие выводы:

1. Инновационную деятельность на предприятии можно рассматривать с двух позиций: как внедрение новых технологических решений и как финансовые вложения в развитие человеческого капитала, способного внедрять эти инновационные решения.

2. Именно взаимная финансовая заинтересованность индивидов (домохозяйств) и предприятий будет являться залогом их успешного партнерского сотрудничества и инновационного развития производства.

Литература: 1. Калабихина И. Е. Гендерный фактор воспроизводства человеческого капитала // Вестник Моск. унив. Сер. 6. "Экономика". — 1998. — №5. — С. 43.

УДК 338.45

Козырева Е. В.

ВНЕДРЕНИЕ СИСТЕМЫ КОНТРОЛЛИНГА НА ПРЕДПРИЯТИИ

В современных условиях хозяйствования основным источником финансовых ресурсов развития предприятия является прибыль. Наличие на рынке жесткой конкуренции, низкого уровня платежеспособности потребителей продукции в значительной степени ограничивают возможности предприятия увеличивать прибыль, повышая цены. Поэтому рост прибыльности производства осуществляется преимущественно с помощью снижения уровня затрат на производство продукции, которое достигается путем эффективного управления ими, основанного на внедрении на предприятии системы контроллинга.

Внедрение системы контроллинга на предприятии включает в себя ряд этапов, которые представлены на рисунке и описывают состояние развития системы контроллинга на предприятии.

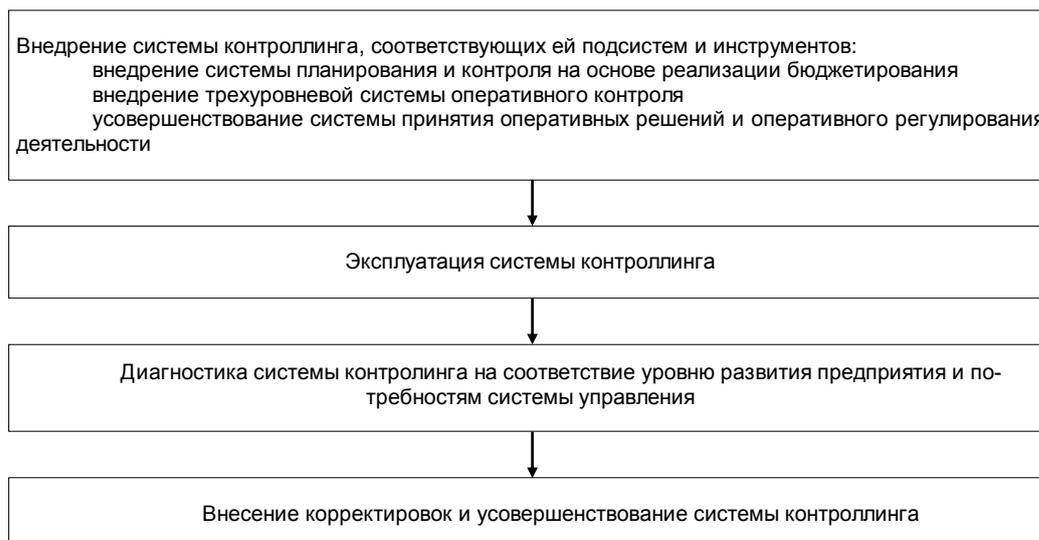

Рис. Этапы развития системы контроллинга на предприятии

Выделение различных элементов затрат на внедрение системы контроллинга на промышленном предприятии обусловлено тем, что эта система проходит несколько этапов развития. Система контроллинга динамично развивается и изменяется соответственно развитию предприятия и изменениям условий внешней среды.

Этап внедрения системы контроллинга на предприятии связан с начальными инвестиционными затратами, поэтому является наиболее дорогим этапом развития системы контроллинга. Стоимость и продолжительность этапа внедрения зависит от размеров и структуры предприятия. Данный этап системы контроллинга предусматривает наличие таких стадий: исследование и анализ бизнесов-процессов предприятия; разработка методологии и методик управления на основе системы контроллинга; автоматизация и интеграция системы контроллинга с другими системами предприятия.

Этап эксплуатации системы контроллинга является наиболее продолжительным и циклическим на предприятии. Он отображает концептуальное содержание функционирования системы контроллинга и служит основой оперативного регулирования деятельности предприятия. Продолжительность одного цикла эксплуатации, как правило, составляет один год. Эффективность этапа эксплуатации является основной целью внедрения системы контроллинга на предприятии и ее дальнейшего развития. Поэтому важным является исследование эффективности именно оперативного регулирования на основе системы контроллинга, которое отображает эффективность эксплуатации системы в оперативном периоде.

Этап эксплуатации системы контроллинга связан с операционными затратами на обеспечение повседневной деятельности данной системы.

Этапы диагностики и внесения корректив предназначены для оценки эффективности работы системы контроллинга, выявления ее недостатков; разработки рекомендаций для ее усовершенствования и внесения соответствующих корректив к системе. Этап диагностики необходимо осуществлять ежегодно, для того чтобы оперативно отслеживать соответствие системы контроллинга состоянию развития предприятия. Данный этап связан с дополнительными операционными затратами на управление.

Этап внесения корректив и усовершенствования системы контроллинга может быть связан с необходимостью дополнительных инвестиционных затрат на обновление и усовершенствование системы.

Предложенные этапы внедрения системы контроллинга позволили бы предприятию оценить и обосновать оперативные мероприятия по управлению, оценить эффективность оперативных решений, а рассмотрение данного внедрения как инвестиционного проекта позволило бы применение его для оценки эффективности проекта инвестиционных расчетов.

Литература: 1. Грей С. Финансовый учет: глобальный подход / С. Грей, Б. Нидлз. 2. Грещак М. Г. Управління витратами: Навч.-метод. посіб. / М. Г. Грещак, О. С. Коцюба. — К.: КНЕУ, 2002. — 132 с. 3. Лабунзов П. Функции управления затратами на промышленных предприятиях // Проблемы теории и практики управления. — 2004. — №2 — С.118. 4. Меренкова Л. О. Управління витратами підприємства в ринковій економіці. Автореф. дис. канд. екон. наук. — Харків, ХНЕУ, 2003. — 20 с. 5. Скригун Н. Оптимізація виробничих запасів як один із напрямів управління витратами / Н. Скригун, Л. Цимбалюк // Економіст. — 2003. — №2. — С. 39–49. 6. Филинков А. Размеры предприятий и себестоимость продукции. // Экономика Украины. — 2003. — №9. — С. 43–45. 7. Шандова Н. В. Використання собівартості для прийняття управлінських рішень // Фінанси України — 2003. — №2. — С. 97–103. 8. Шандова Н. В. Методичні аспекти організації управління витратами. // Фінанси України — 2003. — №12 — С. 53–58.

Секція 4

Особливості обліку та аудиту інновацій

Пилипенко А. А.

УДК 657.1

ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКОВОГО ПРОЦЕСУ

Сучасні умови структурно-інноваційного розвитку національної економіки, поширення глобалізаційних процесів, прискорення змін та ускладнення зовнішнього середовища зумовлюють необхідність постійного вдосконалення як системи управління підприємством в цілому, так і її облікової підсистеми. Бухгалтерський облік, як і кожна система знань, постійно розвивається, що висуває особливі вимоги щодо його дієвої організації. Загальні питання організації облікового процесу широко представлено в економічній літературі [2, 4]. Проте в більшості з джерел відсутні або недостатньо пророблені питання інноваційного розвитку облікової підсистеми та її орієнтації на підтримку прийняття управлінських рішень. Загальноприйнята організація фінансового обліку дозволяє розглядати його лише як один із інструментів оцінки ефективності підприємства, що оперує ретроспективними показниками. Саме необхідність забезпечення стратегічної спрямованості облікових даних й ефективної їх інтеграції в систему управління обумовило актуальність теми дослідження.

Метою написання статті стала розробка методичних рекомендацій щодо вдосконалення процесу організації облікової підсистеми підприємства та забезпечення її спрямування на підтримку реалізації обраних стратегічних альтернатив інноваційного розвитку.

Для досягнення мети дослідження пропонується визначити організацію обліку як цілеспрямовану діяльність стосовно створення системи обліково-економічної інформації й безупинного її упорядкування й удосконалення з метою цілковитого забезпечення процесу виробництва й управління необхідними даними. Варто зазначити, що в теорії організації існує декілька підходів і позицій, різноманіття тлумачень і велика розмаїтість точок зору, концепцій і теорій. Саме тому пропонується процес організації обліку поєднати з концепцією організаційного навчання [1, 3], яке в даному випадку виступає як здатність організації набутти знань і розуміння шляхом експериментів, спостережень, аналізу, та бажання вивчати як успішні, так і провальні ситуації задля забезпечення інноваційного розвитку підприємства.

Побудова організації, що навчається, висуває специфічні вимоги й до організації безпосередньо облікового процесу, який у даному разі вже тісно пов'язаний з процедурами менеджменту знань. Його метою постає створення методик для оптимального використання інтелектуального потенціалу працівників компанії. При цьому стає очевидним, що основним вузким місцем є робота зі знаннями, накопиченими фахівцями компанії, тому що саме знання забезпечують переваги перед конкурентами.

У процесі функціонування підприємства утворюється велика кількість інформації, частина якої залишається навіть необробленою. При цьому часто одні підрозділи підприємства дублюють роботу інших через те, що неможливо знайти й використати знання, які перебувають у сусідніх підрозділах. У даному разі саме облікова підсистема спроможна стати інтегруючим фактором і встановити принципи структурування інформації для всіх елементів системи управління підприємством. Застосування концепції управління знаннями змінює погляд на організацію облікового процесу підприємства, тому що акцент у ній ставиться вже на цінність інформації. Новизна концепції укладається в принципово новому завданні — збирати не розрізнену інформацію, а знання, тобто закономірності й принципи, що дозволяють вирішувати реальні виробничі й бізнес-завдання. При цьому в розрахунок беруться й ті знання, які зберігаються в пам'яті фахівців, а не на матеріальних носіях.

Водночас слід ураховувати, що, відповідно до національного законодавства, бухгалтерський облік розглядається як процес виявлення, вимірювання, реєстрації, узагальнення й передачі користувачам інформації про діяльність підприємства для прийняття рішень. Саме тому інфраструктура облікової підсистеми, наявні її технічні елементи пропонується застосовувати для збирання знань. Для цього, думається, можна й розширити трактування інформації шляхом додання до її складу елементів концепції управління знаннями. Отже, облік у даному розумінні розглядається і як головний інтегруючий та організуючий фактор, і як інформаційне забезпечення підтримки процесів створення, поширення, обробки й використання знань усередині підприємства.

© Пилипенко А. А., 2005

З точки зору організації облікового процесу, слід розрізнити два підходи до управління знаннями. Якщо функціонування підприємства засноване на минулому досвіді, який постійно необхідно використовувати, то треба в системі облікового діловодства виділити відповідні номенклатури справ. У таких номенклатурах знання будуть зберігатися у вигляді документів. Такий підхід можна визначити як кодифікацію. Він більш за все збігається з традиційною організацією обліку й пов'язаний з підтримкою ефективної вибірки інформації для агрегованих рішень.

Інший, інноваційний підхід до організації облікового процесу, виникає у разі значної диверсифікації діяльності й розвитку підприємства. У даному разі облікова підсистема оперує з прихованими знаннями, коли минається етап свідомого зберігання й залишається лише етап упорядкування інформації у свідомості облікових працівників. Цей підхід вимагає орієнтації соціального й організаційного аспектів організації облікового процесу на командну роботу в децентралізованих структурах та самоорганізацію. У даному разі неможливе ототожнення збирання інформації тільки з технологічними процедурами, а потрібне м'яке регламентування облікового процесу.

Зробимо висновки. Запропонований підхід до організації облікового процесу змінює філософію функціонування облікових підсистем у системі управління підприємством, орієнтуючи її на стратегічні потреби підприємства. Його впровадження дозволяє підвищити швидкість обміну як релевантною обліковою інформацією, так і досвідом та знаннями, скоротити час на пошук знань й інформації, налагодити взаємодії між відділами підприємства. Разом з тим постає низка питань, що потребують скорішого вирішення — таких, як вимір ефективності організації управління знаннями, регламентація процедур збирання знань, формалізація інноваційних процесів, що відбуваються в обліковій підсистемі підприємства.

Література: 1. Арджирис К. Организационное научение: Пер. с англ. — М.: ИНФРА-М, 2004. — 564 с. 2. Бутинець Ф. Ф. Організація бухгалтерського обліку: Навч. посібник для студентів спеціальності 7.050106 / Ф. Ф. Бутинець, О. В. Олійник, М. М. Шигун, 2-е вид. — Житомир: ЖІТІ, 2001. — 576 с. 3. Сенге П. Пятая дисциплина: искусство и практика самообучающейся организации / Пер. с англ. — М.: ЗАО "Олимп-Бизнес", 2003. — 408 с. 4. Сопко В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу: Підручник / В. Скопко, В. Завгородний. — К.: КНЕУ, 2000. — 260 с.

УДК 657.6

Шушлякова О. В.

АУДИТ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Діяльність аудиторів і аудиторських фірм не обмежується здійсненням аудиту фінансової звітності. Значний обсяг складають супутні послуги, наприклад аудит інновацій. Згідно з Законом України "Про інноваційну діяльність", інновації — це новостворені або вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція, організаційно-технічні рішення, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і соціальної сфери [1].

Актуальність обраної теми дослідження обумовлена майже нерозкритістю питання методології аудиту інновацій у науковій літературі. Так що можна відмітити, що немає однозначної думки відносно підходу до методології аудиту інноваційної діяльності. Отже, головне завдання дослідження — визначення основних аспектів організації і методології аудиту інноваційної діяльності вітчизняних підприємств.

Питання аудиту інновацій розглядають у своїх працях такі вчені-економісти, як Дж. К. Робертсон, В. М. Пічкур, В. І. Подільський [2, 3, 4]. Однак, незважаючи на існуючі роботи, немає навіть тлумачення поняття "аудит інновацій".

На думку автора, під аудитом інновацій слід розуміти незалежну перевірку управлінських рішень щодо інноваційної політики підприємства з метою оцінки їх доцільності та обґрунтованості, яка завершується складанням професійно підготовленого висновку для зацікавлених користувачів. Відмінність цієї перевірки полягає в тому, що вона передбачає не вибірковий контроль, а суцільну звірку, отже, не передбачає визначення аудиторського ризику й суттєвості. Глибоке дослідження характерних особливостей аудиту інновацій неможливе без визначення задач перевірки, її об'єктів та суб'єктів. До об'єктів аудиту інновацій можна віднести управлінські рішення, які пов'язані з інноваційною діяльністю підприємства (рисунок). Суб'єктами аудиту інновацій можуть бути юридичні особи (вітчизняні чи закордонні аудиторські фірми, консалтингові компанії) та фізичні особи (сертифіковані аудитори). З об'єкта впливають наступні завдання аудиту інновацій: підтвердити правильність віднесення нової продукції і процесів до інноваційних; підтвердити правильність ведення обліку інновацій та їх документальне оформлення; підтвердити достовірність звітності.

© Шушлякова О. В., 2005

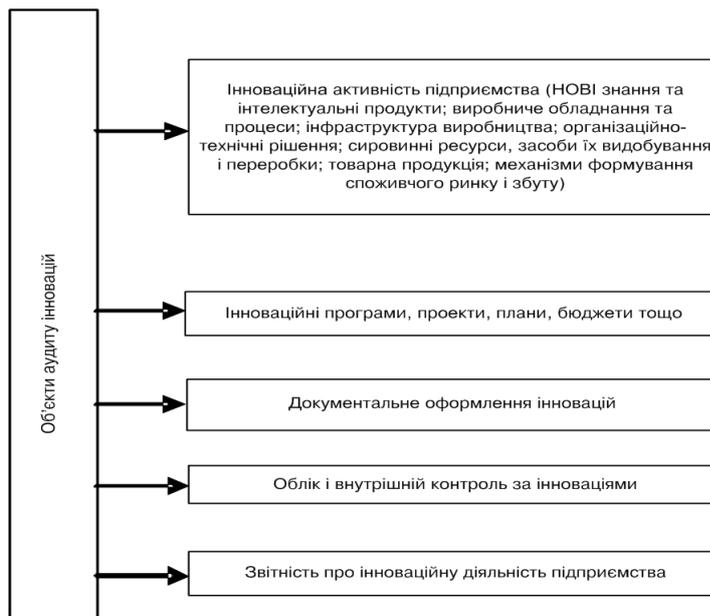

Рис. Види об'єктів аудиту інновацій

Одним із важливих питань аудиту інновацій є правильне віднесення нової продукції і процесів до інноваційних. Основними критеріями при цьому є новизна і значущість. Новизна інновації визначається з точки зору її технологічної новизни та ринкового середовища. Значущість інновації визначається метою й результатами, що очікуються або вже отримані і мають технологічний і економічний характер.

Як зазначає В. І. Подільський, "основні зусилля аудиторів під час проведення аудиту інновацій спрямовуються на тестування і анкетування" [2]. Тести на відповідність дозволяють отримати вичерпну інформацію про дотримання певних принципів, правил і норм інноваційної діяльності, виявити помилки і суперечності, зробити оцінку оптимальності інновацій, вибору фінансового забезпечення.

Наукова новизна проведеного дослідження полягає в уточненні основних аспектів організації і методології аудиту інновацій. Впровадження запропонованих рекомендацій щодо аудиту інноваційної діяльності підприємств України, на думку автора, сприятиме підвищенню ефективності роботи аудиторських фірм.

Література: 1. Закон України "Про інноваційну діяльність" // Урядовий кур'єр. — 2002. — 7 серпня. 2. Аудит / Под ред. проф. В. И. Подольского. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. — 656 с. 3. Пічкур В. М. Нормативно-правові основи аудиту інвестиційної діяльності // Аудитор України. — 2004. — №16. — С. 20 – 22. 4. Робертсон Дж. К. Аудит: Пер. с англ. — М.: Контакт, 1993. — 496 с.

Синюгіна Н. В.

УДК 336.14:657.6

Голуб Ю. О.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ АУДИТУ ЕФЕКТИВНОСТІ БЮДЖЕТНИХ ПРОГРАМ

В умовах стійкого зростання державних витрат, що спостерігається нині в Україні, щоразу все більше уваги звертається на досягнення результативності та ефективності здійснення бюджетних цільових програм. У зв'язку з цим привертають увагу такі прогресивні новації у фінансовому контролі, як аудит ефективності бюджетних програм [1, с. 65]. Одним із основних завдань такого аудиту є оцінка результативності бюджетних програм, яка здійснюється за допомогою визначення результативних показників. Важливість питання визначення результа-

© Синюгіна Н. В., Голуб Ю. О., 2005

тивних показників підтверджується значним інтересом з боку вчених. Так, дослідженням цього питання займаються як українські вчені (наприклад, Каленський М. М), так і зарубіжні: Зоді Річард, Немец Ю. та ін. Але показники результативності, які виділені вітчизняними вченими, є недосконалими. Водночас не всі ті показники, які поширені в країнах Європи, можуть бути вдало застосовані в Україні. Це обумовило актуальність даного дослідження.

Метою цього дослідження є обґрунтування та визначення виділення таких показників результативності виконання бюджетних програм, які спиралась би на зарубіжний досвід та були б здатні якомога більш точно відображати ефективність окремої бюджетної програми в Україні.

В Україні результативні показники оцінки бюджетних програм задекларовані в Концепції застосування програмно-цілового методу [2, с. 13], в якій виділені такі групи результативних показників: показники затрат, показники продукту, показники ефективності, показники якості вироблених товарів. У країнах Західної Європи оцінка результативності програм здійснюється за іншими групами показників [3, с.410]: за показниками економічності, показниками ефективності, показниками якості, показниками фінансової діяльності. Американський економіст Р. Зоді, який є головним консультантом Агенції США з міжнародного розвитку щодо питань впровадження програмно-цілового методу в Україні, виділяє такі типи показників: показники робочого навантаження, показники результативності, показники користі [4, с. 20].

Таким чином, система показників оцінки результативності бюджетних програм потребує подальшого вдосконалення. Система показників оцінки ефективності бюджетних програм повинна дотримуватись певних вимог, насамперед, давати комплексну, всебічну оцінку виконання бюджетної програми. Вони повинні забезпечувати повноту охоплення у поєднанні з відповідною простотою системи показників. При розробленні системи показників ставиться мета — відбити широкий спектр економічних і соціальних процесів, що відбуваються під час виконання програми.

На думку авторів, система показників повинна складатися з таких компонентів: показники витрат, показники продукту, показники економічності, показники ефективності, показники якості.

Таким чином, аудит ефективності бюджетних програм повинен охоплювати весь спектр діяльності держави, всі бюджетні операції, а також концентрувати увагу на окремих бюджетних програмах і діяльності державних організацій. Під час виконання аудиту ефективності бюджетних програм слід забезпечити доступ до всього кола інформації, необхідної для перевірки. Лише за цих умов аудит забезпечить прозорість і підзвітність органів влади та інших державних установ. Вважаємо, що аудит ефективності бюджетних програм, як напрям фінансового контролю, є суспільно виправданим.

Література: 1. Каленський М. М. Удосконалення фінансового контролю за витратами бюджетних коштів // *Фінанси*. — 2001. — №5 С. 65 — 68. 2. Концепція застосування програмно-цілового методу в бюджетному процесі України // *Казна*. — 2001. — №5. — С. 12 — 17. 3. Державні фінанси в Центральній Європі. Теорія і практика перехідного періоду / Пер. з англ. [За ред. Немеца Ю. — К.: Основи, 1998. — 516 с. 4. Зоді Річард. Програмно-ціловий бюджет: проект підтримки реформ місцевого бюджету. — Хмельницький: Основи, — 2003. — 104 с.

УДК 628.31

Кантаєва О. В.

ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ ОТРАЖЕНИЯ РАСХОДОВ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В БУХГАЛТЕРСКОМ УЧЕТЕ И АУДИТЕ

Современное состояние бухгалтерского учета характеризуется отсутствием четкой законодательной базы по отражению затрат инновационной деятельности.

В соответствии с Законом Украины "Об инновационной деятельности" под инновациями понимают вновь созданные (построенные) либо усовершенствованные конкурентоспособные технологии, продукцию или услуги, а также организационно-технические решения производственного, административного, коммерческого либо иного характера, которые существенно улучшают структуру и качество производства или социальной сферы [1, с. 4].

Таким образом, инновация определяется как конечный результат инновационного процесса, получившего воплощение в виде новой либо усовершенствованной продукции или технологии.

Разработанные в экономической теории и утвержденные в законодательной базе подходы к определению экономической сущности инноваций являются основой для разработки методики их бухгалтерского учета.

© Кантаева О. В., 2005

Практический опыт деятельности предприятий показал, что инновации могут быть представлены по 5 направлениям.

1 вариант. Капитальные инновации в создание новых видов основных средств

Типовые бухгалтерские записи:

Д 152 К 20, 22, 23, 661, 65, 131, 372, 631, 685 — отражена первоначальная стоимость создаваемого инвестиционного объекта основных средств;

Д 10 К 152 — введен в эксплуатацию созданный инновационный объект.

2 вариант. Интеллектуальные и капитальные инновации в создание нематериальных активов

Типовые бухгалтерские записи:

Д 152 К 20, 22, 23, 661, 65, 13, 372, 631, 685 — отражена первоначальная стоимость создаваемого инвестиционного объекта нематериальных активов;

Д 12 К 152 — введен в эксплуатацию созданный инновационный объект.

3 вариант. Оборотные инновации в создание новых видов готовой продукции, товаров, работ и услуг

В составе текущих расходов деятельности такие инновации могут быть отражены в бухгалтерском учете с включением:

а) в производственную себестоимость продукции:

Д 23 отдельный субсчет К 20,22,661,65,13,372,631,685 — включены в себестоимость расходы, связанные с подготовкой и освоением производства новой продукции или новых видов работ и услуг;

б) в расходы на исследования и разработки в составе прочих расходов операционной деятельности:

Д 941 К 20,22,23,661,65,13,372,631,685 — отражены расходы на исследования и разработку инновационного продукта в составе прочих расходов операционной деятельности.

4 вариант. В составе расходов будущих периодов

Д 39 К 20,22,661,65,13,685 — отражены производственные расходы на подготовку и освоение новых видов продукции;

Д 23 К 39 — доленое списание производственных расходов будущих периодов на затраты.

4 вариант, в частности, предложено использовать в работах известных украинских ученых: А. С. Борокина, В. П. Завгороднего, А. Н. Пустовита и М. С. Пушкарь.

5 вариант

По мнению автора, для предприятий, у которых создание инноваций носит не разовый характер, целесообразно создание резерва обеспечения расходов инновационной деятельности:

Д 23, 91-94 К 474 — создание резерва для финансирования расходов инновационной деятельности, в том числе социальных, правовых и кадровых инноваций;

Д 474 К 20,22,23,661,65,372,631,685 — списание расходов инновационной деятельности за счет ранее созданного резерва.

Таким образом, методика отражения расходов инновационной деятельности будет зависеть от специфики отрасли, в которой работает предприятие, и особенностей самого инновационного продукта.

От специфики деятельности проверяемого предприятия будет также зависеть методика аудиторской проверки расходов, доходов и финансового результата инновационной деятельности.

В соответствии с Международными стандартами бухгалтерского учета и финансовой отчетности расходы на создание инновационного продукта учитываются как расходы периода до тех пор, пока они не будут капитализированы и впоследствии переведены в состав основных средств, нематериальных активов или готовой продукции. Таким образом, учет расходов на исследование и разработку инновационного продукта ведется на счетах класса расходов с отражением по справедливой стоимости. При патентовании инновационного продукта, то есть при получении конкретного результата от процесса исследований, экспериментирования и разработки, расходы капитализируются — отражаются на счетах капитальных инвестиций также по справедливой стоимости.

Известный немецкий экономист Г. Менш доказал, что производство новых товаров на начальной стадии, как правило, отстает от спроса и поэтому характеризуется в этот период высокими темпами роста [8, с. 14].

Для того, чтобы расходы инновационной деятельности не приводили к снижению общего финансового результата, аудитор может в качестве рекомендации предложить руководству предприятия использовать четвертый или пятый вариант отражения таких расходов.

Методическими приемами аудита будут общенаучный, фактический, документальный, расчетно-аналитический и обобщения информации.

При определении последовательности отражения в учете расходов на исследования и разработку инновационного продукта путем исследования первичных документов, регистров аналитического и синтетического учета и форм отчетности аудитору необходимо обратить внимание на следующее:

1) проводимые на предприятии исследования по созданию инновационного продукта должны быть запланированными. На предприятии должен быть издан приказ, в котором указано, с какой целью проводятся исследования, состав исследовательской группы;

2) целью исследований является получение новых научных и технических знаний или понимание таких знаний на более высоком уровне;

3) полученные новые знания должны быть оформлены в научный результат. В соответствии со статьей 1 Закона Украины "О научной и научно-технической деятельности" научный результат — это новое знание, полученное в процессе фундаментальных или прикладных научных исследований и зафиксированное на носителях научной информации в форме отчета, научной работы, научного доклада, научного сообщения о научно-исследовательской работе, монографического исследования, научного открытия и т. п.;

4) разработкой называется применение предприятием результатов исследований и других знаний для планирования и проектирования новых или значительно усовершенствованных материалов, приборов, продуктов, процессов, систем или услуг к началу их серийного производства или использования.

В процессе разработки должна быть осуществлена формулировка концепции, создана модель или проведено тестирование альтернативных продуктов, созданы опытные образцы, приведены в действие опытные установки;

5) этап разработки не включает обычные или периодические переделки существующей продукции или товаров, поточных линий, производственных процессов и других текущих операций;

6) расходы этапа разработки не включают изучение конъюнктуры, возможностей рынка или рыночные испытания товара;

7) итогом этапа разработки является научно-прикладной результат — новое конструктивное или технологическое решение, экспериментальный образец, законченное испытание, разработка, которая введена или может быть введена в общественную практику;

8) научно-прикладной результат может быть оформлен в форме отчета, эскизного проекта, конструкторской или технологической документации на научно-техническую продукцию, натурного образца.

Таким образом, инновация имеет четкую ориентацию на конечный результат прикладного характера, она всегда должна рассматриваться как сложный процесс, который обеспечивает определенный технический и социально-экономический эффект.

При исследовании инновационной деятельности аудитор должен учитывать специфику деятельности заказчика, требования законодательства по признанию инновационных продуктов и особенности регулирования учетных записей для отражения инновационных расходов, их влияния на доходы и финансовый результат проверяемого предприятия.

Литература: 1. Закон Украины "Об инновационной деятельности" от 04.07.2002 г. №40-IV. 2. Закон Украины "О научной и научно-технической деятельности" от 13.12.91 г. №1978-12. 3. Международные стандарты аудита, придания уверенности и этики. — К.: ТОВ "Феникс", 2004. — 1025 с. 4. Бородин А. С. Учет производственных затрат в промышленности. — М.: Финансы, 1973. — 112 с. 5. Бутынец Ф. Ф. Аудит. Учебник для студентов специальности "Учет и аудит" высших учебных заведений. — 2-е изд., перераб. и доп. — Житомир: Рута, 2002. — С. 386 – 448. 6. Бутынец Ф. Ф. Проблемы теории и практики аудита. Аудит: международный обзор и национальные особенности // Сб. текстов и тезисов докладов III-ей международной научной конференции. — Житомир: ЖГТУ. — С. 14 – 29. 7. Завгородний В. П. Бухгалтерський учет в Україні: Учеб. посібник для студентів вузів. — К.: А.С.К., 2002. — 848 с. 8. Mensch G. Stalemate in technology: innovation overcome the de pression. — Cambridge (Mass), 1979, p.14. 9. Пошерстник Е. Б. Состав и учет затрат в современных условиях / Е. Б. Пошерстник, Н. В. Пошерстник — СПб.: Издательский Торговый Дом "Герда", 2000. — 576. — 10 с. Пустовит А. Н. Учет расходов на освоение новых видов продукции // Бухгалтерский учет и аудит. — 2000. — №10. — С. 40 – 44. 11. Пушкар М. С. Фінансовий облік: Підручник. — Тернопіль: Карт-бланш, 2002. — 628 с.

УДК 06.35.31

Гуцайлюк З. В.

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК В КОНТЕКСТІ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Оскільки терміни "нововведення", чи "інновація", є українськими варіантами англійського слова "innovation", то вони означають саме новий підхід до конструювання, виробництва збуту товарів, завдяки чому суб'єкти підприємництва здобувають переваги над конкурентами на рівні розвитку розвинутих країн світу.

© Гуцайлюк З. В., 2005

Інноваційна діяльність — це складний процес створення та комерційного використання нововведень у виробництві, і для ефективного управління ним необхідна відповідна інформаційна база. У цьому зв'язку особливе місце належить бухгалтерському обліку, з допомогою якого формується основний потік техніко-економічної інформації. Таким чином, виходячи з зазначеного вище, виникає необхідність у розробці методологічних, методичних та організаційних засад системи бухгалтерського обліку, максимально адаптованої до вимог ринкового середовища.

Дослідження проблем визначення суті, місця та ролі управлінського обліку, які розпочались одночасно з формуванням ринкових відносин в економіці України, чітко визначила позиції окремих авторів (груп авторів): управлінського обліку як такого не існує, оскільки "така міфічна система не може бути побудована, вона нежиттєздатна в основі, концептуально помилкова..." (О. Бородкін) [1, с. 49]; управлінський облік слід називати первинним, оскільки він базується на первинних документах і звітах матеріально відповідальних осіб (В. Ластовецький) [2, с. 41]; управлінський облік є самостійною інформаційною системою, основне завдання якої пов'язане з формуванням даних для прийняття управлінських рішень (В. Івашкевич, Л. Нападовська [3, с. 23; 4, с. 37]). Автор не ставив собі за мету наводити повний перелік прізвищ економістів — прихильників тієї чи іншої наукової позиції, — лише підкреслює, що, виходячи із зазначеного, основною метою даної публікації є розробка методологічних засад управлінського обліку в контексті його якнайповнішої відповідності вимогам інформаційного забезпечення інноваційної діяльності.

Серед переліку проблем, обговорення яких активно триває на сторінках економічної періодики, принаймні одна є надуманою. Мова йде про те, існує чи ні управлінський облік як такий взагалі, хоча заперечувати того, що вже давно функціонує у багатьох країнах з ринковою економікою не можна. Більше того: за твердженнями фахівців, в економічно розвинутих країнах фірми і компанії 90% робочого часу та ресурсів у галузі бухгалтерського обліку витрачають на постановку і ведення управлінського обліку, в той час як на традиційний фінансовий облік відводиться лише частина, яка залишається (<http://www.gaap.ru/biblio/mngacc/ideology/pv-026.htm>). Те, що управлінський облік на більшості підприємств України не ведеться або ж розвинутий слабо, ще нічого не доводить, оскільки більшість його елементів входить в наш традиційний бухгалтерський та оперативний облік, економічний аналіз.

Проблема в іншому: є управлінський облік самостійною інформаційною системою чи органічно входить у загальну систему бухгалтерського обліку? Це теж тема для дискусії, хоч, як на думку автора даної статті, логічно прийняти другий висновок, оскільки його важко уявити в діючій в Україні системі формування економічної інформації у вигляді автономної системи збору, зберігання та використання даних.

Якщо в зарубіжній літературі супротивників існування управлінського обліку практично не було, принаймні автору вони невідомі, то, за словами проф. Б. І. Валуєва, "в загальному поділ на теоретичному рівні бухгалтерського обліку як цілісної інформаційної системи на дві відносно автономні підсистеми привело до виникнення багатьох спірних і невирішених питань" [5, с. 62].

Разом з тим цитування відомого українського вченого дозволяє зазначити, що саме проф. Валуєв був ініціатором переорієнтації діючої в СРСР системи бухгалтерського обліку на повніше задоволення потреб управління. У всякому випадку його монографічне дослідження з проблем бухгалтерського обліку в промисловості, опубліковане ще в 1984 році, було, за переконанням автора, новим напрямком розвитку бухгалтерської науки в умовах адміністративно-командної системи управління народним господарством [6]. Саме в цій роботі закладено концептуальні засади переорієнтації діючої системи обліку на задоволення насамперед потреб управління, що в принципі означає започаткування саме управлінського обліку.

Підвалини організації управлінського обліку в адміністративно-командній системі управління започаткували і відомі російські вчені — проф. В. Ф. Палій та проф. Я. В. Соколов, — запропонувавши ще в 1979 році використання в бухгалтерському обліку рахунків-екранів [7, с. 270], які за своєю суттю теж є елементами управлінського обліку.

Таким чином, елементи управлінського обліку в тій чи іншій мірі започатковувались (або точніше: пропонувались до запровадження) ще у сімдесяті роки минулого століття.

Очевидно, що, окрім описаних вище, в бухгалтерському обліку в Україні (в період його трансформації до умов та вимог ринкового середовища) існують і інші як теоретичні, так і практичні проблеми. Серед них — і обґрунтування доцільності використання в економічній термінології понять "прогнозний облік" та "стратегічний облік". На думку автора, це має принципове значення, оскільки потребує у випадку загального признання зазначених вище понять зміни загальної "філософії" бухгалтерського обліку. Адже загальноприйнято, що бухгалтерський облік фіксує факти, явища, процеси, які вже відбулись. Що стосується перспектив чи стратегії розвитку господарюючих суб'єктів, то, звичайно, збір такої інформації та її узагальнення для прийняття управлінських рішень необхідні. Але очевидно, що все це має відбуватись поза сферою бухгалтерського обліку.

Таким чином, на погляд автора, наступним етапом дослідження проблеми ролі та місця управлінського обліку є, по-перше, припинення процесу його фетишизації, насамперед в частині наділення невластивими йому функціями чи об'єктами, і, по-друге, чітке визначення сфер

впливу фінансового, управлінського обліку і контролінгу. Якщо ж у ході наукової дискусії переможе думка про реальність функціонування і прогностичного, і стратегічного обліку, то хочеться того чи ні, але ми змушені будемо повернутись до теоретичних засад нашого бухгалтерського обліку і кардинально змінити підходи до визначення його предмету і методу.

Узагальнення викладеного вище однозначно приводить до думки про наявність в теорії і практиці діючої в Україні системи бухгалтерського обліку цілого ряду проблем, вирішення яких неможливе без проведення комплексних досліджень з одночасним широким обговоренням результатів на сторінках наукових видань.

Література: 1. Бородкін О. Внутрішньогосподарський (управлінський) облік: концепція і організація // Бухгалтерський облік і аудит. — 2001. — №2. — С. 45 – 52. 2. Ластовецький В. Який вид обліку не є управлінським? // Бухгалтерський облік і аудит. — 2003. — №4. — С. 40 – 45. 3. Івашкевич В. Б. Бухгалтерський управленческий учет. — М.: Економіст, 2003. — 618 с. 4. Нападовська Л. Проблеми становлення та розвитку управлінського обліку в Україні // Бухгалтерський облік і аудит. — 2001. — №9. — С.33 – 38. 5. Валуев Б. И. О целях, задачах и принципах управленческой ориентации учета // Вісник Житомирського державного технологічного університету. — 2003. — №2. — С. 61 – 66. 6. Валуев Б. И. Проблемы развития учета в промышленности. — М.: Финансы и статистика, 1984. — 216 с. 7. Палий В. Ф. Введение в теорию бухгалтерського учета / В. Ф. Палий, Я. В. Соколов. — М.: Финансы, 1979. — 304 с.

УДК 657.6

Мултанівська Т. В.

Бондаренко А. В.

ДОТРИМАННЯ НОРМАТИВНИХ АКТИВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ АУДИТУ

Для сучасного стану економіки України характерною є частота зміни положень нормативних і законодавчих актів. Тому при плануванні аудиторської перевірки аудитор повинен, виходячи з особливостей економічного суб'єкта, що перевіряється, визначити вимоги законодавства, яким повинна відповідати діяльність цього суб'єкта, а також отримати достовірне уявлення про те, в якій мірі економічним суб'єктом виконуються зазначені вимоги. Різні аспекти цієї проблеми досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні вчені: Білуха Н. Т., Бутінець Ф. Ф., Редько Е. А., Дорош Н. І., Шеремет А. Д. [1, 2, 3, 4] і ін. Необхідність системного підходу до рішення задач дотримання нормативних актів всіма суб'єктами виробничого процесу зумовило актуальність даного дослідження.

Метою цього дослідження є обґрунтування і розробка підходів і практичних рекомендацій, направлених на вдосконалення методик проведення аудиторських перевірок суб'єктів підприємницької діяльності.

У процесі проведення перевірки існує ризик невиявлення, не дивлячись на те, що перевірка якісно спланована й кваліфіковано бути проведена відповідно до стандартів аудиторської діяльності. Вірогідність цього ризику значно зростає за наявності:

значної кількості нормативних актів, що мають безпосереднє відношення до суб'єкта, що перевіряється, але не враховується ним, не використовується їм в системі бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю;

обмеженості систем бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю, які не можуть відобразити всю господарську і фінансову діяльність економічного суб'єкта;

низькій кваліфікації персоналу, зайнятого організацією систем бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю суб'єкта;

отримання аудитором більшості відомостей від суб'єкта, які носять не об'єктивний (доказовий) характер, а інформаційний характер.

Аудитор зобов'язаний установити відповідність фінансових і господарських операцій суб'єкта чинним в Україні нормативним актам.

Таким чином, у разі неоднозначного трактування аудиторською організацією і суб'єктом нормативних документів, що перевіряється, аудиторів слід провести оцінку істотності впливу спірного нормативного документа на оцінку достовірності звітності в цілому. При виявленні

аудитором фактів невиконання економічним суб'єктом вимог нормативних актів він винен ретельніше вивчити обставини, при яких були допущені порушення, а також оцінити, як вплинуть виявлені порушення на достовірність бухгалтерської звітності. Аудитор має право переглянути оцінку можливих ризиків, а також міру достовірності відомостей. Факти невиконання вимог нормативних актів повинні бути враховані аудитором при складанні аудиторського висновку. Аудитор також має право припинити перевірку, якщо керівництво і персонал суб'єкта не прийняли міри стосовно усунення фактів порушення вимог нормативних актів, навіть якщо такі порушення не робили істотного впливу на бухгалтерську звітність, але можуть істотно вплинути на неї надалі. Виконання всіх вище перерахованих рекомендацій дасть можливість підвищити ефективність аудиторських перевірок господарюючих суб'єктів.

Література: 1. Білуха М. Т. Аудит. Підручник. — К.: Вища школа, 2004. — 574 с. 2. Бутинець Ф. Ф. Аудит: Підручник. — Житомир: Рута, 2002. — 672 с. 3. Редько Е. А. Основи методик аудиторської перевірки // Бухоблік і аудит. — №4. — 2001. — С. 56 – 62. 4. Дорош Н. І. Аудит: методика і організація. — К.: Тов. "Знання", КОО, 2001. — 402 с.

Дікань Л. В.

УДК 657.92:001.895

Вороніна О. О.

АУДИТ ІННОВАЦІЙНИХ РИЗИКІВ

Сьогодні Україна переживає період серйозних нововведень і перетворень. Вони стосуються всіх сфер життєдіяльності суспільства і є характерними рисами інноваційного процесу, який супроводжується великою кількістю ризиків. Ризики виникають на кожному етапі інноваційного циклу і є головним гальмом розвитку інноваційної діяльності в Україні.

Для вирішення цієї проблеми сучасні аудитори пропонують якісно новий вид аудиторських послуг — аудит інноваційних ризиків. Актуальність практичних та теоретичних досліджень з цього питання зумовлена перш за все тим, що політична й економічна нестабільність в країні створюють передумови для виникнення додаткових кризових ситуацій у підприємств інноваційної сфери діяльності, що, в свою чергу, веде до підвищення рівня ризиків.

Вивчення даної проблеми знайшло своє відображення в працях А. М. Поручника і Л. Л. Антонюк, Д. І. Кокуріна, В. К. Денисенко [1, 2, 3]. Однак, незважаючи на достатню кількість відповідних робіт, аналіз цих праць свідчить про те, що зазначене питання, не знайшовши однозначного тлумачення різними авторами, дає можливість сформулювати нову мету даного наукового дослідження, яка полягає в теоретичному обґрунтуванні практичного застосування в аудиторській практиці реверсії як способу оцінки ефективності інновації в часовому інтервалі.

Реверсія (термінальна вартість) — вартість об'єкта на кінець прогнозного періоду, що визначається при розрахунках методом дисконтування грошових потоків такими способами:

- 1) за моделлю Гордона;
- 2) "припущення продаж";
- 3) способом оцінки за вартістю чистих активів.

Кожен із цих способів застосовується в рамках витратного підходу аналогів продажів або підходу за прибутковістю і має недоліки й переваги [1].

Для більш точного розрахунку ефективності необхідно використовувати відразу три способи. Саме таке поєднання дає найповнішу інформацію про інноваційний проект.

Показник реверсії поєднує в собі як витратні методи розрахунку ефективності, так і розрахунок поточної вартості прибутків за прогнозний період, що відображає дисконтовану вартість інвестованого капіталу. Також цей показник містить ряд коефіцієнтів, які відображають вплив зовнішніх факторів на інноваційний проект. Такими факторами можуть бути: прогнозна інфляція гривні, фізичний знос, тенденції змін коефіцієнтів функціонального та економічного зносу, специфічні особливості інноваційного проекту, а також коефіцієнти довіри відповідно до методів витрат, аналогів продажів та прибутковості.

Особливість аудиту інноваційних ризиків полягає в тому, що він включає оцінку й аналіз усіх сфер діяльності об'єкта, який перевіряється. Такий глибокий аналіз дозволяє визначити

© Дікань Л. В., Вороніна О. О., 2005

аудитору коло ризиків, які трапляються з кожним окремим проектом. Використання при цьому показника реверсії дає змогу аудитору з найменшою вірогідністю похибки висловити думку щодо реальної величини оцінюваного інноваційного проекту.

В аудиторській практиці інноваційної діяльності цей показник дасть змогу значно скоротити трудомісткість роботи, дозволить оцінити й проаналізувати весь інноваційний цикл, максимально врахувавши при цьому всі ризики, які на нього впливають.

Література: 1. Денисенко В. К. До питання визначення вартості реверсії // Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. — 1998. — №10. — С. 79 – 80. 2. Кокурин Д. И. Инновационная деятельность. — М.: Экзамен, 2001. — 576 с. 3. Поручник А. М. Венчурний капітал: зарубіжний досвід та проблеми становлення в Україні: Монографія. / А. М. Поручник, Л. Л. Антонюк — К.: КНЕУ, 2000. — 172 с.

УДК 657:339

Климов А. В.

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ВНЕДРЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ, МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ АУДИТА И ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ СЕРТИФИКАЦИИ БУХГАЛТЕРОВ

Ускорение рыночных реформ в Украине, вывод отечественной экономики из кризиса стали возможными благодаря комплексу мероприятий, среди которых видное место заняла трансформация системы бухгалтерского учета и аудита. Реалии сегодняшнего дня вменяют в обязанность активнее осуществлять реформы, в том числе реформы бухгалтерского учета и отчетности, ведь основой формирования любой экономической информации является грамотно смоделированная система бухгалтерского учета.

В связи с этим трудно переоценить важность пересмотра и обновления действовавшей до последнего времени нормативной базы. В этом процессе важную роль играет внедрение международных стандартов бухгалтерского учета (МСБУ), сейчас известных под названием "Международные стандарты финансовой отчетности", или МСФО.

Так, Программой реформирования системы бухгалтерского учета, утвержденной Постановлением КМУ №1706 от 28 мая 1998 года, предусмотрен план мероприятий, направленных на приведение национальной системы бухгалтерского учета в соответствие с требованиями рыночной экономики и международными стандартами бухгалтерского учета.

Свой весомый вклад в реформирование бухгалтерского учета в нашей стране внесла и банковская система Украины, перешедшая по требованию международных финансовых организаций с 1 января 1998 года на международные стандарты финансовой отчетности.

В рамках европейской интеграции Украина движется в направлении перехода на МСФО. Кабинетом министров Украины в Постановлении №25-р от 18 января 2003 года переход украинских акционерных обществ на МСФО определен как одно из приоритетных направлений развития корпоративного управления в Украине в 2004 – 2005 годах.

Странами Европейского Союза МСФО приняты как обязательный стандарт бухгалтерского учёта. В мае 2002 года Европарламент принял резолюцию, которой обязал все листинговые компании Европы, начиная с января 2005 года, составлять консолидированную финансовую отчётность согласно МСФО. Поскольку МСФО требуют сравнительной отчётности (то есть для этого нужны отчётные данные за предыдущий год), большинству компаний пришлось перейти на МСФО уже в 2004 году.

Многие компании перешли на МСФО ещё раньше под давлением рынка (инвесторы и кредиторы, а иногда и зарубежные поставщики и потребители требуют отчётности согласно МСФО). Переход на МСФО — это сложный процесс, состоящий из нескольких этапов (например, кардинальное изменение учётной политики компании, анализ всех хозяйственных операций, широкое использование профессионального суждения в бухгалтерском учёте, процесс трансформации отчётности и т. д.). Однако первый этап состоит в обучении и сертификации специалистов: финансовых директоров, бухгалтеров и аудиторов.

© Климов А. В., 2005

Упомянутой выше Программой реформирования системы бухгалтерского учета предусмотрены соответствующие изменения в системе подготовки, переподготовки и повышения квалификации специалистов бухгалтерского учета путем повышения уровня и качества обучения в высших учебных заведениях и заведениях последипломного образования.

Однако для обеспечения соответствия уровня подготовки специалистов бухгалтерской профессии основным квалификационным требованиям и характеристикам необходимо также учитывать многолетний опыт профессиональных общественных бухгалтерских организаций.

Весьма эффективным в вопросе повышения образовательного уровня является такой инструмент, как сертификация, которой предшествует сдача квалификационных экзаменов.

Термин "сертификация" происходит от латинского слова "certus", означающего "уверенный".

Международная сертификация профессиональных бухгалтеров придает уверенности бухгалтерам и аудиторам, предоставляя им возможность подтвердить собственную компетентность перед заинтересованными сторонами (профессиональными организациями, работодателями, государственными органами), а также самим заинтересованным сторонам, которые могут доверять квалификации надлежащим образом сертифицированных профессионалов.

Сегодня в странах бывшего Советского Союза продолжается дискуссия о необходимости профессиональной сертификации бухгалтеров — в них уже существует обязательная сертификация аудиторов. Исторически сложилось так, что в странах бывшего СССР более четко проводят различие между бухгалтерами и аудиторами, нежели в странах Запада; а во многих странах вообще считают, что это разные профессии.

Постепенный переход предприятий стран СНГ на ведение учета в соответствии с МСФО усиливает потребность в квалифицированных бухгалтерях и аудиторах. Поэтому процесс перехода на МСФО требует подготовки высококвалифицированных специалистов в области бухгалтерского учета, где профессиональный уровень бухгалтеров должен определяться через сертификационные экзамены.

За рубежом такие сертификаты как **ACCA** — Ассоциации сертифицированных присяжных бухгалтеров Великобритании (*The Association of Chartered Certified Accountants*), **CPA** — Американского института сертифицированных присяжных бухгалтеров (*American Institute of Certified Public Accountants*), **CGA** — Ассоциации сертифицированных общественных бухгалтеров Канады (*Certified General Accountants Associations*), отвечают требованиям Международной федерации бухгалтеров (МФБ) и уже давно получили широкое признание. Они пользуются высоким доверием как у себя на родине, так и за пределами своих государств, так как предоставляют независимое и надежное подтверждение всех составляющих компетенции профессионального бухгалтера: знаний, опыта и репутации.

Однако из-за языкового барьера и высоких затрат, связанных с обучением в этих странах и сдачей экзаменов на английском языке, названные международные сертификационные программы не получили должного развития в Украине и других странах СНГ.

В Украине на сегодняшний день насчитывается немногим более 120 человек, имеющих дипломы ACCA. Следует отметить, что в основном это сотрудники крупных международных компаний, а также специалисты аудиторских фирм так называемой "большой четверки", имевшие возможность пройти обучение, оплатить учебные материалы и участие в экзаменах за счет своих работодателей.

Тем не менее, с целью унификации стандарты, знание которых проверяется квалификационными экзаменами, всё же должны иметь международное признание. В большинстве стран это означает, что в качестве стандартов бухгалтерского учета должны применяться Международные стандарты финансовой отчетности, а в качестве стандартов аудита должны применяться Международные стандарты аудита (МСА).

В сложившихся обстоятельствах возникла необходимость создания новой, адаптированной к нашим условиям, но основанной на МСФО и МСА программы профессиональной сертификации бухгалтеров.

Пионером в данном направлении стала программа **CIPA**. Название программы (CIPA) — это сокращение англоязычного названия сертификата **Сертифицированный международный профессиональный бухгалтер** (*Certified International Professional Accountant*).

Программа сертификации CIPA основана в 2001 году, когда был создан Международный совет сертифицированных бухгалтеров и аудиторов (МССБА) — объединение региональных профессиональных ассоциаций бухгалтеров, рабочим языком которых является русский. Тринадцать ассоциаций — учредителей из Украины, России и Средней Азии — договорились о взаимном признании квалификационных требований к обучению, экзаменам и сертификации по программе CIPA. На сегодня МССБА объединяет 22 ассоциации бухгалтеров и аудиторов из 8 государств, в которых в общей сложности более 160 000 членов — физических лиц — и более 100 юридических лиц.

Целью основания МССБА является содействие развитию и повышению статуса профессии бухгалтера и аудитора, внедрение и использование международных профессиональных стандартов, принципов, практики и этики, разработанных Международной федерацией бухгалтеров и Комитетом по Международным стандартам финансовой отчетности (КМСФО).

Для достижения данной цели МССБА осуществляет деятельность в области разработки и поддержки на основе рекомендаций МФБ единых квалификационных требований к профессии бухгалтера и аудитора, участия в создании и деятельности единой системы тестирования и сертификации бухгалтеров и аудиторов.

Программой сертификации профессиональных бухгалтеров CIPA предусматривается два уровня сертификации — сертифицированный бухгалтер-практик (**САР** — *Certified Accounting Practitioner: Сертифицированный бухгалтер-практик*) и сертифицированный международный профессиональный бухгалтер (**СІРА** — *Certified International Professional Accountant: Сертифицированный международный профессиональный бухгалтер*) Эти квалификации бухгалтеров рассчитаны на получение, в первую очередь, профессионального признания на рынке.

Преимущества участия в данной программе сертификации заключаются в следующем:

- международное профессиональное признание квалификации;
- членство в профессиональной организации;
- более широкие возможности для престижного и высокооплачиваемого трудоустройства;
- возможность карьерного роста;
- сокращение времени и расходов на поиски и тестирование кандидатов на замещение вакантных бухгалтерских позиций;
- улучшение внутренней отчетности и рентабельности;
- улучшение внешней отчетности и доступа к рынкам капитала;
- гармонизация системы бухгалтерского учета;
- содействие интеграции в мировое экономическое сообщество.

В данный момент в нашей стране более 1470 представителей бухгалтерской профессии получили сертификаты САР, 28 специалистов владеют сертификатами СІРА.

В заключение хотелось бы отметить немаловажную роль отечественных профессиональных общественных организаций в процессе внедрения Международных стандартов финансовой отчетности и Международных стандартов аудита. В первую очередь это Союз аудиторов Украины (САУ), Федерация профессиональных бухгалтеров и аудиторов Украины (ФПБАУ) и Украинская ассоциация сертифицированных бухгалтеров и аудиторов (УАСБА).

Литература: 1. www.accaglobal.com. The Association of Chartered Certified Accountants (ACCA) 2. www.aicpa.org. American Institute of Certified Public Accountants (CPA) 3. www.cga-online.org. Certified General Accountants Association (CGA) 4. www.ifac.org. The International Federation of Accountants (IFAC). 5. www.iasb.org. International Accounting Standards Board (IASB). 6. www.sarpipa.biz. Проект реформы бухгалтерского учёта в Украине. 7. www.cipa-en.org.ua. Экзаменационная сеть (CIPA-EN) 8. www.iccaa.org. Международный Совет Сертифицированных бухгалтеров и аудиторов (МССБА) 9. www.sau-aru.org.ua Аудиторская палата Украины (АПУ) и Союз аудиторов Украины (САУ) 10. www.uafraa.org Федерация профессиональных бухгалтеров и аудиторов Украины (ФПБАУ) 11. www.uacsa.org Украинская ассоциация сертифицированных бухгалтеров и аудиторов (УАСБА)

УДК 657:334.012.64

Горяйнова Ю. С.

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ОРГАНІЗАЦІЮ ОБЛІКОВОГО ПРОЦЕСУ НА МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Інноваційні процеси на сучасному етапі розвитку країни є основою для становлення як економіки в цілому, так і діяльності окремих підприємств. Це не тільки впровадження нових ідей і розробок, а й вдосконалення існуючих, в тому числі й систем організації та управління діяльністю підприємств. Саме тому інноваційні процеси в цій сфері потребують всебічного вивчення й аналізу з метою найбільш ефективного їх застосування. Останнім часом існує багато робіт, присвячених вивченню інноваційної діяльності підприємств [1, 2], однак недостатньо уваги приділяється впливу інновацій безпосередньо на обліковий процес на підприємстві, тому що бухгалтерський облік є основним засобом отримання інформації про господарчу та фінансову діяльність підприємства для прийняття оптимальних управлінських рішень, що й обумовлює актуальність даного дослідження. Основою правильної організації бухгалтерського обліку є використання найбільш раціональних форм і методів обліку. "Перед

© Горяйнова Ю. С.,

підприємцем та керівником господарчого суб'єкта, комерційної структури виникає необхідність всебічно проаналізувати можливість застосування інновації та прийняти рішення, керуючись принципом ефективності, застосувати інновацію з подальшою найбільшою економічною віддачею" [3, с. 75]. Для вибору напрямків інноваційної політики, яка б найкращим чином забезпечила розвиток підприємства, необхідно визначити основні фактори, що оказують суттєвий вплив на діяльність підприємства, зокрема на його облікову політику, яка є сукупністю способів ведення обліку підприємством.

Підприємства малого бізнесу є одними з найважливіших чинників, що сприяють підвищенню зайнятості населення, розширенню ринку товарів і послуг та збільшенню національного продукту країни. Для їх стійкої й ефективної роботи необхідне одержання найбільш повних даних про фінансовий та майновий стан підприємства і результативність його діяльності. Метою даного дослідження є не тільки визначення впливу інноваційних процесів на організацію обліку на підприємстві, а й урахування особливостей облікового процесу на підприємствах, які з чинним законодавством є суб'єктами малого підприємництва.

Організація бухгалтерського обліку на підприємстві залежить від великої кількості факторів — таких, як форма власності, організаційно-правовий статус підприємства, обсяги діяльності, чисельність персоналу.

До малих підприємств в Україні відносяться юридичні особи — суб'єкти підприємницької діяльності будь-якої організаційно-правової форми, в яких за звітний період середньооблікова чисельність працюючих не перевищує п'ятдесяти чоловік і обсяг валового доходу від реалізації продукції не перевищує суми, еквівалентної п'ятистам тисячам євро [4]. У своїй діяльності малі підприємства керуються Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку №25 "Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва" [5], згідно з яким вони самостійно визначають облікову політику, відповідно до якої здійснюють заходи щодо організації бухгалтерського обліку, вибирають його форму і систему рахунків.

Організація обліку передбачає створення системи обліково-економічної інформації й безупинного її упорядкування й удосконалення з метою забезпечення процесу виробництва та управління необхідними обліково-економічними даними. Раціонально організована система обліку на малих підприємствах забезпечить їх ефективну діяльність на основі вдосконалення основних облікових підсистем — таких, як фінансовий та управлінський облік. Для забезпечення облікового процесу підприємство самостійно вибирає структури, форми та технічні засоби, які формуються під впливом інноваційних технологій і процесів.

Облікова політика малого підприємства регламентується нормативними документами, які передбачають можливість альтернативного вибору ряду напрямків бухгалтерського обліку та представляють собою сукупність правил організації і технології реалізації бухгалтерського обліку на підприємстві з метою формування повної, об'єктивної і достовірної фінансово-господарської інформації. Обліковий процес починається з первинного обліку, який складають первинні спостереження факту здійснення господарського процесу, його вимір та фіксування в носіях облікової інформації. Далі починається поточний облік — реєстрація й групування даних первинного обліку в системі рахунків і облікових регістрів. У ході підсумкового обліку необхідно організувати номенклатуру, носії номенклатур, рух носіїв і забезпечення обліку.

Протягом року підприємство повинне додержуватися прийнятої облікової політики. Облікова політика може змінюватися тільки при умові, якщо міняються статутні вимоги, вимоги органа, що затверджує П(С)БО, або забезпечиться більш достовірне відображення подій у фінансовій звітності. Однак під впливом різних факторів, у тому числі й інноваційних, може змінюватись і господарська діяльність, і сам статус суб'єкта малого підприємництва, що призведе до змін у його обліковій політиці. На обрану облікову політику можуть вплинути впровадження нововведень в усі сфери діяльності; зміна умов договору, що укладаються зі споживачами продукції, постачальниками ресурсів; введення і скасування державного регулювання цін на продукцію; зміна джерел формування фінансових ресурсів і ін. Так, виникнення технологій накопичення, обробки та використання бухгалтерської інформації для підприємств, що перейшли на спрощену форму обліку, може призвести до змін елементів системи регістрів бухгалтерського обліку і, як наслідок, — існуючої облікової політики.

Таким чином, постійне відстеження інноваційних процесів, або новітніх розробок, які б сприяли покращенню умов господарювання малих підприємств та своєчасне внесення змін до організації обліку, на цій основі сприятимуть більш ефективному управлінню фінансово-господарською діяльністю підприємств — суб'єктів малого підприємництва.

Література: 1. Фатхутдінов Р. А. Инновационный менеджмент. — М.: Бизнес-школа "Интел-синтез", 2000. — 616 с. 2. Лапко О. Инновационная діяльність у системі державного регулювання. — К.: ІЕП НАНУ, 1999. — 254 с. 3. Абрамов А. Инновационная деятельность и комплекс маркетинга // Управління розвитком. — Вид. ХДЕУ. — 2003. — №2. — С. 75 – 76. 4. Указ Президента України "Про спрощену систему оподаткування, обліку і звітності суб'єктів малого підприємництва" від 03.06.98 р. №727/98 зі змінами від 28.06.99 р. №746/99. — Liga-Info. 5. П(С)БО №25 "Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва". // Все про бухгалтерський облік. — 2002. — №84. — С. 3 – 80.

ЗОВНІШНІ ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У найближчій перспективі головним напрямом підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції має стати масштабне технічне та технологічне оновлення виробництва. Мета такого оновлення — підвищення якості вітчизняної продукції і зниження її собівартості за рахунок заміни фізично й морально застарілої активної частини основних фондів, створення імпортозамінних виробництв, впровадження сучасних технологій, особливо — енергозберігаючих.

Таке масштабне технічне переозброєння вимагатиме величезних коштів, які за оцінками експертів сягають 30 – 40 млрд. дол.

Метою дослідження є визначення можливих джерел фінансування інновацій, кількісна та якісна оцінка можливості їх використання для модернізації виробництва, а також визначення необхідних умов для реального залучення іноземних інвестицій.

Дослідження базується на методах економічного та статистичного аналізів наявної інформації й системного аналізу публікацій.

Аналіз можливостей фінансування модернізації підприємств за рахунок внутрішніх джерел — таких, як самофінансування, залучення заощаджень населення та банківських кредитів, — показав, що ці джерела містять істотні резерви [1, 2, 3]. Водночас, навіть із урахуванням можливого зростання, цих джерел недостатньо для фінансування необхідного масштабного технічного переозброєння виробництва у прийнятні терміни без залучення зовнішніх інвестицій.

Серед зовнішніх джерел залучення фінансових ресурсів доцільно виділити вивезені з України капітали, обсяги яких оцінюються експертами в 30 – 40 млрд. дол. Їх повернення могло б стати одним із важливих джерел фінансування переозброєння виробництва та пусковим механізмом для залучення іноземних інвестицій взагалі.

Розв'язання цієї проблеми пов'язується сьогодні з прийняттям закону про легалізацію вивезених капіталів. Це виглядає суперечливим, оскільки в умовах, коли вивезення грошей з країни практично нічим не ускладнено, амністія, яка загрожує власникам капіталів навіть мінімальним дискомфортом, на практиці не відбудеться [4].

З точки зору авторів статті, повернення вивезених капіталів в економіку України повинно базуватися на компромісі держави і власників цих капіталів. Його досягнення можливе лише при **зміні концепції** вищезгаданого Закону: замість фінансової амністії вивезених капіталів за умови їх повернення на рахунки українських банків потрібно покласти в його основу **оподаткування доходів від цих капіталів, які залишатимуться на рахунках іноземних банків, із збереженням анонімності та створенням умов, які б зацікавили власників інвестувати саме в реальний сектор економіки України**. Вирішення ж питання про повернення вивезених капіталів на рахунки в українських банках можна відкласти на майбутнє.

Можливість реалізації такого закону ґрунтується на тому, що втеча капіталу (capital flight) — проблема не тільки України, а й інших країн як з перехідною економікою, так і економічно розвинених. Так, наприклад, капітал, вивезений з Росії, оцінюється в 300 млрд. дол., із Бельгії — до 200 млрд. дол., Німеччини — понад 300 млрд. євро [5]. Згідно з доповіддю Постійної підкомісії по розслідуванням комітету державних справ сенату США, щороку в США та Західну Європу ввозиться близько 100 млрд. дол. нелегального капіталу і "відмивається" від 500 до 1000 млрд. дол [6].

Для боротьби з цим негативним явищем країни ЄС домовляються про скасування банківської таємниці. Австрія, Бельгія, Люксембург та Швейцарія залишають таємницю банківського внеску, проте зобов'язуються утримувати податки з доходів від відповідних капіталів у розмірі спочатку 15%, з 2007 року — 20%, а з 2010 р. — 35% та передавати 75% від них країні власника рахунку [7].

Ставлення ЄС до України, яке істотно покращилося останнім часом, дозволяє стверджувати, що наша країна матиме змогу безперешкодно приєднатися до зазначеної угоди. Автором розглянуті технічні деталі реально можливого оподаткування вивезених з України капіталів та стимулювання їх інвестування в реальний сектор економіки України [8].

Лише оподаткування зазначеним шляхом доходів від тіньових капіталів може дати від 1 до 2 млрд. грн. на рік додаткових надходжень в бюджет, якщо виходити з експортної оцінки обсягів цих капіталів в 30 – 40 млрд. дол. США, прийняти середню дохідність 8% та ставку

оподаткування 13 – 15%, припустивши, що оподаткуванням буде охоплено 60 – 70% тіньових капіталів. Можна очікувати також залучення в економіку України 10 – 15 млрд. дол. додаткових інвестицій.

Література: 1. Барановський О. Банківська система України: сьогодні і завтра // Дзеркало тижня. — 2003. — №14(439) 2. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. Гейця В. М. — К.: Ін-т екон. прогноз., Фенікс, 2003. — С. 109 – 110.; 3. Роль держави у довгостроковому зростанні / За ред. Кваснюка Б. Є. — К.: Ін-т екон. прогноз.; Х.: Форт, 2003, — С. 28. 4. Барановський О. Проблеми власності та легалізації капіталів і доходів в Україні / О. Барановський, В. Сиденко // Дзеркало тижня. — 2004.— №18(493). 5. Кутах Д., Обережно, амністія! / Д. Кутах, О. Закришкіній, Т. Нурмухаметова // Контракти — 2004. — №14. 6. Private Banking and Money Laundering: A Case Study of Opportunities and Vulnerabilities, S. Hrg. 106-428 (November 9 and 10, 1999), Minority Staff report for Permanent Subcommittee on Investigations at 872. 7. Приходько О. Банківська таємниця в ЄС: ще жива, але вже не вигідна // Дзеркало тижня. — №8(433). — 2003. 8. Чемодуров О. М. Зовнішні джерела фінансування модернізації українських підприємств // Економіка України. — 2005. — №9.

Павликівська О. І.

УДК 657.330.341.1

Рожелюк В. М.

МЕТОДИ ІННОВАЦІЙНОГО КОНТРОЛІНГУ

Сучасний стан інвестиційно-інноваційної теорії і практики потребує додаткових вимог до управлінської діяльності. Як наслідок цього — пошук більш нових і досконалих систем управління, які забезпечують гнучкість і надійність функціонування підприємства. Новим етапом у розвитку управління інноваційною діяльністю є переміщення акценту з аналізу на управління за відхиленнями. Такий напрям отримав назву "інноваційний контролінг", який поєднує теорію прийняття рішень, математичне моделювання, теорію систем, інформаційне й організаційне моделювання [1, 78].

Інноваційні рішення є найбільш відповідальними серед тих, що приймаються керівництвом підприємства, оскільки вони базуються на стратегії підприємства, в довгостроковій перспективі визначають ефективність діяльності суб'єкта господарювання й забезпечують його фінансову рівновагу. Це зумовлює необхідність інтенсивного розвитку і широкого використання саме в інноваційній діяльності підприємства економіко-математичних методів аналізу, які стали предметом наукових дискусій і розглядаються як такі, що безпосередньо впливають на раціональність і об'єктивність прийняття інноваційних рішень.

Економічна основа теорії інновацій сформувала відповідне розуміння "раціональності". На практиці для "раціонального" визначення ефективності інновацій керівник повинен визначити майбутні альтернативні витрати, термін реалізації проекту, майбутні очікувані грошові потоки проекту і можливу вартість капіталу для фінансування проекту [2].

На нашу думку, інноваційний контролінг — інтеграційний інструмент управління за відхиленнями, який спрямований на спостереження за процесом реалізації проекту відповідно до поставлених планів, бюджетів і прийняття рішень на цій основі. Суть інноваційного контролінгу можна визначити як систему аналізу та перевірки того, наскільки успішно реалізуються інноваційні проекти підприємства.

Питанням дослідження обґрунтованості управлінських рішень в системі контролінгу інноваційної діяльності підприємства в сучасній економічній літературі надається не достатня увага, а саме, відсутня єдина думка щодо вибору методичних підходів. Проведений аналіз економічної літератури показав, що провідні українські, російські, німецькі та англійські фахівці, що займаються питаннями контролінгу, разом з традиційними (статичними і динамічними) методами оцінки ефективності інноваційних проектів пропонують використовувати специфічні моделі та методи, які поглиблюють дослідження цих процесів. Відповідно, більшість вчених зосереджують увагу лише на загальновідомих методах оцінки ефективності інноваційних проектів і відносять їх до інноваційного контролінгу.

До основних методів, які доцільно використовувати в інноваційному контролінгу, можна віднести: метод коректив, метод ставки дисконтування з поправкою на ризик, аналіз чутливості, аналіз ризику, аналіз за методом "дерево рішень", метод достовірних еквівалентів, метод "кращого стану", метод прийняття рішень без використання числових значень вірогідності.

Необхідно зазначити, що Д. Адам, К. Серфлінг, Х. Фольмут значно розширюють методичний інструментарій інноваційного контролінгу. Вони декларують необхідність об'єднання

© Павликівська О. І., Рожелюк В. М., 2005

видів контролінгу в межах інноваційного аналогу та можливість використання всіх (оперативних і стратегічних) методів контролінгу. Це викликано комплексністю інноваційного проекту і проміжним станом між оперативним і стратегічним управлінням. Таким чином, в інноваційному контролінгу, окрім використання розрахунків, моделей і методів, доцільно, як відзначає професор Д. Адам, "застосовувати загальні інструменти контролінгу до потреб інноваційного контролінгу" [3, 364].

Одним із найбільш поширених методів інноваційного контролінгу, який пропонується в західній і вітчизняній економічній літературі, є ABC-аналіз. Цей метод оперативного контролінгу застосовується з метою селективного відбору найважливіших для підприємства постачальників і клієнтів, найвагоміших видів матеріалів, елементів затрат, які складають значну частину в собівартості продукції, та найефективніших напрямків капіталовкладень. Завдяки такому підходу вдається сконцентрувати увагу на пріоритетних напрямках інноваційної діяльності підприємства, а також визначити реальні шляхи вдосконалення процесу управління інноваційним проектом.

Отже, на сучасному етапі розвитку інноваційної теорії та практики акценти зміщуються з використання традиційних методів інноваційного аналізу на аналіз відхилень і методів стратегічного обліку (контролінгу), що забезпечує синтезований погляд і перманентне спостереження за інноваційним процесом.

Література: 1. Фалько С. Г. Контроллинг: национальные особенности — российский и американский опыт / С. Г. Фалько, Кейт А. Рассел, Л. Ф. Левин // Контроллинг. — №1. — 2002. 2. Хан Д. Планирование и контроль: концепция контроллинга / Пер. с нем. — М.: Финансы и статистика, 1997. — 280 с. 3. Adam D. Investitionscontrolling — 2., beard, und erw. Aufl. — Munchen; Wien: Oldenbourg, 1997, S. 528.

УДК 657.421.32

Бігдан І. А.

Люк Н. В.

ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ВАРТОСТІ ОБ'ЄКТІВ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стійкий економічний розвиток промислового виробництва головним чином забезпечують науково-технологічні інновації.

Як свідчать статистичні дані, на сьогодні біля 16% промислових підприємств Харківської області займаються інноваційною діяльністю (в Україні в цілому — близько 13%). За 2003 рік освоєно 219 інноваційних видів продукції, з яких до нової техніки належать 32 види, до матеріалів, виробів, продуктів — 187. Більше половини видів нової техніки склали машини та устаткування, решту — електричне, електронне та транспортне устаткування. На протязі цього періоду обсяг реалізованої інноваційної продукції склав 647,9 млн. грн., що дорівнює 5,3% загального обсягу реалізованої промислової продукції (по Україні ці показники становлять відповідно 12882,1 млн. грн. та 5,6%) [1].

З огляду економічної категорії інновація — це не просто поняття, що означає нововведення, а нова функція виробництва, яке має історичне значення і є необхідною для його розвитку. Результатом інновації є створення нових товарів, видів продукції, технологій за допомогою використання різних складових виробничого процесу, серед яких вирішальне значення мають об'єкти промислової власності: промислові зразки, корисні моделі, винаходи, ноу-хау та ін. Саме оригінальність, унікальність того чи іншого об'єкта знаходить втілення в промисловій продукції, товарі, технології, що робить її конкурентоспроможною на ринку відповідних товарів. Вартість цієї продукції повинна відображати витрати на використання об'єктів промислової власності.

Між тим, в Україні існує проблема оцінки вартості зазначених ресурсів. Це пов'язано з відсутністю стандартів оцінки об'єктів інтелектуальної власності, недосконалістю законодавчої бази з охорони комерційної таємниці тощо.

Проведене дослідження використання об'єктів промислової власності в господарській діяльності підприємств Харківської області (ВАТ "Турбоатом, ДП "Завод ім. Малишева", АТ "Харківська бісквітна фабрика") показало відсутність на їх балансі багатьох об'єктів (технологій, пристроїв, способів тощо). Це призводить до заниження вартості майна підприємств, недостовірності результатів їх діяльності і впливає на прийняття управлінських рішень.

Національним стандартом України №1 "Основні положення оцінки майна і майнових прав" визначено три підходи до оцінки: витратний, порівняльний (ринковий), дохідний.

Вибір підходу оцінки прав промислової власності залежить від цілі оцінки. Для бухгалтерського обліку зазначених об'єктів найбільш характерним є витратний підхід. Він передбачає визначення поточної вартості витрат на відтворення та заміщення об'єктів оцінки в поточ-

© Бігдан І. А., Люк Н. В.,

них цінах і подальшого коригування на суму зносу. У межах зазначеного підходу розглядається декілька методів оцінки [2, 3, 4].

Для об'єктів промислової власності, які створені і використовуються у виробництві продукції, але не оприбутковані в обліку, доцільно застосовувати метод вихідних витрат. Він передбачає облік та коригування усіх витрат, пов'язаних з розробкою, правовою охороною, використанням об'єкта у виробництві, на індекс цін на дату оцінки.

Вартість об'єктів промислової власності повинна визначатися відповідно до п.17 П(С)БО 8 "Нематеріальні активи" [5]. На нашу думку, до інших витрат, пов'язаних зі створенням об'єкта, потрібно віднести витрати на підвищення кваліфікації працівників, які задіяні в його створенні. Це відповідає вимогам МСБО 38 "Нематеріальні активи". Крім того, доцільно включити і амортизацію основних засобів, знос малоцінних необоротних активів, спеціальної літератури, витрати на службові відрядження, безпосередньо пов'язані з розробкою об'єкта.

У той же час витрати на дослідження, маркетинг, страхування ризиків, витрати на вирішення конфліктів, у тому числі судових, не включаються до первісної вартості створюваних об'єктів промислової власності, з чим не можна погодитись. Таку ж позицію займає багато вчених і фахівців-практиків [4, 6].

Крім витратного підходу для визначення вартості неоприбуткованих в обліку об'єктів промислової власності в літературі пропонуються методи доходного підходу, вибір яких залежить від принципів створення товару з використанням об'єктів промислової власності [2, 3, 4, 6]. Вартість об'єктів промислової власності при цьому підході визначається як сума додаткового прибутку (доходу) від їх використання у виробництві.

Аналіз літературних джерел показав, що для оцінки вище зазначених об'єктів доцільно застосовувати метод надлишкового прибутку. Але існують певні умови для його застосування:

стабільний дохід від використання об'єктів промислової власності;

обсяг продукції змінюється не в значній мірі;

продукція вийшла на товарний ринок.

Незважаючи на універсальність доходного підходу, необхідно обґрунтування ставки капіталізації (дисконту) з урахуванням ризиків, пов'язаних з підготовкою і використанням об'єктів промислової власності.

Отже, для вартісної оцінки об'єктів промислової власності при виборі того чи іншого методу необхідно враховувати їхні індивідуальні властивості, умови використання, характер поведінки. Це забезпечить реальну оцінку результатів інноваційної діяльності.

Література: 1. Статистичний збірник "Інноваційна діяльність в Харківській області у 2001 – 2003 роках". — Харків: Обласне управління статистики, 2003. — 58 с. 2. Цыбулев П. Н. Оценка интеллектуальной собственности: Учеб. пособие. — К.: Инст. интелект. собств. и права, 2005. — 192 с. 3. Оценка стоимости предприятия (бизнеса): Учебное пособие / Под ред. Н. А. Абдулаева, Н. А. Колайко. — М.: Изд. "Экмос", 2000. — 352 с. 4. Ушаков Е. П. Рыночная стоимость фирмы: принципы и методы оценки / Е. П. Ушаков, С. Е. Охрименко. — М.: ЦЭМИРАН, 1997. — 68 с. 5. Положение (стандарт) бухгалтерского учета 8 "Нематериальные активы" от 18.10.1999 №242 // Все о бухгалтерском учете. — №84 от 16.09.2002. — С. 28 – 30. 6. Оценка бизнеса: Учебник / Под ред. А. Г. Грязновой, М. А. Федотовой. — М.: Финансы и статистика, 1999. — 512 с.

Косаріна В. П.

УДК 336.71:336.732 (477)

Чижевська М. Б.

ПРО СПІВПРАЦЮ КРЕДИТНИХ СПІЛОК І КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Процеси ринкової трансформації аграрного та фінансово-кредитного секторів економіки зумовлюють необхідність ґрунтовних наукових досліджень діяльності кооперативних організацій, які в ринкових умовах мають виконувати соціально-економічну місію. Кооперативні організацію є важливою складовою ринкових систем більшості країн світу, тоді як актуальність їх розвитку в Україні недооцінюється.

Окремі аспекти даної проблеми розглядалися в роботах А. Аззі, М. Алімана, Г. Гойла, В. Гончаренка, Б. Пасхавера та інших вітчизняних і зарубіжних вчених ще тоді, коли питання впровадження інноваційних технологій кредитними спілками в сільській місцевості навіть не були предметом наукового дослідження.

Відповідно до світової практики, кредитний кооперативний рух зароджувався на віддалених територіях, де була невелика концентрація суб'єктів підприємницької діяльності та

© Косаріна В. П., Чижевська М. Б., 2005

населення, через що вони залишалися поза сферою інтересів комерційних банків. Малі та середні сільськогосподарські виробники, дрібні підприємці, домашні господарства, які одержують основні доходи від діяльності в сільськогосподарській сфері, котра вважається ризиковою сферою економіки з циклічним характером та знаходиться під особливою увагою держави щодо її регулювання, — ось далеко не повний перелік, який практично не приваблює розширення сфери діяльності комерційних банківських установ в сільській місцевості.

У сучасних економічних реаліях інтереси комерційних банків обмежуються обслуговуванням великих товаровиробників, але через відносно невисоку рентабельність недостатньо уваги приділяється сільському населенню. Частково цей "вакуум" заповнили самі селяни шляхом створення кредитних спілок, але низький рівень концентрації капіталу та деякі законодавчі обмеження діяльності кредитних спілок не дозволяють їм запропонувати повноцінний спектр фінансових послуг. Таким чином, сільське населення опинилося відірваним від основного продукту науково-технічної революції у фінансовій сфері — банківських платіжних та кредитних карток.

Держава вважає, що з часом зможе ліквідувати цей "вакуум" за рахунок створення кооперативних банківських установ. Але динаміка розвитку кредитних спілок, як засновників таких банків, переконує, що цей процес буде досить довготривалим. Крім того, практика свідчить, що більш динамічно вони працюють переважно не в сільській місцевості. Тому, на наш погляд, спільноті необхідно докласти зусилля для прискорення просування такого продукту, як банківські платіжні картки до сільськогосподарських виробників і населення, котре проживає в сільській місцевості.

Виконання такої складної задачі вимагає концентрації зусиль усіх суб'єктів, які можуть бути зацікавлені в цьому: перш за все, це держава як носій соціальної функції; по-друге, саме сільське населення, котре може співпрацювати з кредитними спілками як споживач фінансових послуг, а також комерційні банки — власники капіталу, який повинен приносити прибуток акціонерам.

Наявність кредитних спілок у віддалених районах та нерентабельність операцій там комерційних банків вимагають досягнення між ними певного консенсусу, результатом якого буде спільна взаємовигідна діяльність. При цьому держава повинна законодавчо забезпечити таку діяльність.

Ми пропонуємо започаткувати проект просування банківських платіжних карток на базі Національної системи масових електронних платежів (НСМЕП). Концепція НСМЕП ґрунтується на ідеології масового використання національних платіжних карток, за допомогою яких у майбутньому передбачається здійснити глобальну автоматизацію розрахунків за роздрібні послуги в масштабах країни. Інакше кажучи, зазначеним проектом буде досягнута інтенсифікація механізму впровадження безготівкового грошового обігу для населення України.

Комерційні банки, які є учасниками пілотного проекту НСМЕП, вирішили технологічні питання стосовно залучення інших банків, які не беруть участь в проекті, до роботи в національній "смартсистемі" на умовах агентських угод із делегуванням повноважень банкам-учасникам, які будуть виступати в ролі квазі-банків платіжної системи. Ми вважаємо, що до цього процесу необхідно залучити кредитні спілки, а це дозволить просувати послуги НСМЕП у віддалені райони України.

Законом України "Про кредитні спілки" передбачена можливість участі кредитних спілок в платіжних системах [1]. Але розвиток кредитних спілок свідчить про те, що вони не зможуть собі дозволити такі масштабні капіталовкладення навіть у віддаленому майбутньому. Надання ж агентських або представницьких послуг Законом не передбачено. Таким чином, у ст. 21 Закону "Про кредитні спілки" необхідно внести, на наш погляд, доповнення, які б дозволяли кредитним спілкам представляти інтереси комерційних банків на агентських умовах. У результаті буде забезпечена концентрація інтересів та об'єднання зусиль банківських і небанківських фінансово-кредитних установ з просування вітчизняного інноваційного продукту.

Фактично, виконуючи банківські функції за рахунок та на користь банків, при одержанні агентської винагороди кредитні спілки зможуть відшкодувати власні витрати, пов'язані з цим процесом. Розмір такої винагороди буде набагато меншим, ніж затрати банків з відкриття у віддалених районах сільської місцевості повноцінних відділень.

Вважаємо, що необхідно надати особливого статусу коштам, які будуть знаходитися на спецкартрахунках. При обліку вони повинні відокремлюватися, оскільки дані кошти будуть гарантовані комерційним банком, який формує відповідні резерви. Цілком справедливо, що під кошти на спецкартрахунках кредитні спілки не повинні формувати резерви. Викладені вище положення необхідно внести до ст. 20 п. 1.3 Закону "Про кредитні спілки".

Вигода від співпраці комерційного банку з кредитними спілками очевидна — розширюючи клієнтську базу і концентруючи увагу на великих товаровиробниках, він одержує додаткові ресурси, що залучає кредитна спілка в сільській місцевості, і фактично зберігає на його рахунку. Кредитна спілка буде виконувати свою основну функцію, надаючи кредити фізичним особам з використанням платіжних карток та позики фермерським господарствам і приватним підприємствам за рахунок власних коштів.

Література: 1. Про кредитні спілки: Закон України від 20.12.2001, №2908-III із змінами і доповненнями.

Секція 1

Економіко-правове регулювання інноваційних процесів на підприємстві

Котляров Е. И., Болжеларский А. А. Управленческий учет – информационная основа инновационной деятельности	3
Корнилова В. А. Распределение затрат комплексного производства при оценке инноваций.....	4
Зубенко А. А. Интегральный экономический эффект от разработки и использования инноваций.....	5
Крячко К. В. Економічне обґрунтування впровадження обмінних контейнерних пунктів	7
Vasylyk S. K., Torjanik L. B. Juridical provision of the anti-crisis management under the innovation entrepreneurship.....	8
Подцерковний О. П. Правові проблеми фінансування інноваційних проектів	9
Рубан В. В. Державна політика стимулювання інвестиційної діяльності в Україні та її вплив на обсяг реальних інвестицій	11
Орлов П. А. Проблеми визначення ефективності реальних інвестицій	12
Селезень С. В. Підприємництво й інновації: правові аспекти.....	14
Назарова Г. В. Інноваційні механізми забезпечення прозорості діяльності акціонерних товариств.....	15
Самойлова И. А. Государственное регулирование инновационных процессов в Украине	16

Корсакова О. С. Дослідження синергетичного ефекту в умовах промислово-фінансової групи	18
Колесніченко В. Ф. Визначення сутності деяких категорій інноваційних процесів	19
Пушкар Т. А. Формування інноваційної моделі розвитку будівельного комплексу Харківської області	20
Жаворонков В. О. Інноваційне підприємництво в місцевому самоврядуванні як пріоритетний напрям стратегічного планування.....	21
Тибінь А. М. Формування інноваційної стратегії в секторі малого підприємництва	23
Іванов Ю. Б., Коновалов М. І. Проблеми податкового регулювання інноваційної діяльності підприємств	24
Тимофеева В. В., Мечникова И. И. Еволюция структуры трансакционных издержек фирмы в трансформационной экономике	25
Гончарова С. Ю., Гончаров А. Б. Економіко-правові засади регулювання інноваційної діяльності підприємств	27
Федорович Р. В. Моделі, чинники та умови інноваційного розвитку	28
Гонтарева И. В. Инновационная составляющая в повышении системной эффективности предприятия...30	
Булеев И. П. Трансакционные издержки и инвестиционная привлекательность государства, предприятия	31
Хархаліс І. Б. Інновації в контексті економічної безпеки підприємств.....	33
Шевцова А. Э., Мемедляев Э. Н. Экономико-правовой подход к распределению риска в про-	

цессе инновационного перехода "новшество – нововведение"	34
Филипович Т. Г. Корпоративное управление инновационными изменениями на предприятии	35

Секція 2

Інформаційне забезпечення систем підтримки прийняття рішень

Бурдаев В. П. Использование экспертно-обучающих систем для дистанционного обучения по дисциплине "Информатика и компьютерная техника"	37
Бутов М. В. Роль інформаційних технологій в управлінні інноваційним процесом організації	38
Гаврилова А. А. Информационная база системы поддержки принятия инновационных решений в управлении корпоративным сектором	39
Гиковатый В. М., Гиковатая Н. К. Интеграция маркетинговых исследований на основе cgm-системы	40
Минухин С. В. Инновационный инжиниринг бизнес-процессов: информационные технологии проектирования и управления	41
Андросова Т. В., Кот О. В. Тенденції розвитку інформаційних технологій корпоративного значення ...	46
Горняк О. В., Доленко Л. Х. Адаптація організаційних структур підприємств до сучасних умов розвитку економіки України	48

Бакова И. В., Пронин А. И. Информационное обеспечение организации научно-исследовательской работы вуза	50
Павленко Л. А. Моделі забезпечення інформаційного комфорту роботи фірми системи підтримки прийняття рішень інформаційного менеджменту	51
Михасёва Н. В. Бюджетирование затрат на инновационную деятельность в системе бюджетирования предприятия	52
Погарцев А. В. Инновационное обеспечение социально-экономической самодостаточности на мезоуровне.....	54
Плеханова Г. О. Використання імітаційної моделі транспортного потоку для оцінювання економічної ефективності проектних рішень в дорожньому будівництві	55
Протиняк С. І. Прийняття рішень про інвестування в галузеві технології за допомогою міжгалузевого балансу	57
Милов А. В. Модели распределенных систем и процедур принятия решений.....	58
Малахова Н. Б. Інформаційне забезпечення розрахунку вартості і ціни товарів залізничної інфраструктури.....	59
Макеева Е. А. Аутсорсинг информационных технологий в процессе инновационно-структурных преобразований экономики Украины.....	61
Лисовенко Н. Н. Автоматизация распределения функций между ЛПР и ЭВМ.....	63

Лепа Р. Н., Петрачкова Е. Л. Концептуальные положения оценки качества и эффективности управленческих решений	64
Левыкин И. В. Требования к обеспечивающему комплексу полиграфической информационной системы	65
Крикавський Є. В., Васелевський М. Логістичні інформаційні системи.....	67
Полякова О. Ю., Олексенко О. С. Поетапна модель оцінки ризикованості інноваційного проекту.....	68
Радевич Н. В., Нікітіна О. В. Загальні концептуальні й технічні аспекти побудови корпоративних інформаційних систем в Україні.....	70
Слукина С. А. Анализ факторов финансового риска предприятия как элемент информационной базы системы управления рисками.....	71
Ткачук Н. В., Аль-Хассание Захер. Адаптивные технологии разработки программного обеспечения как инструмент повышения эффективности инновационных решений при проектировании сложных ИУС.....	73
Чен Р. Н. Организация клиентского доступа в СУБД ACCESS.....	74
Чайковская М. П. Структурная модель оценки инвестиций с учетом типологии информационных систем	75
Цицак В. М. Моделювання доцільності реалізації інноваційного проекту за умов нечіткої вхідної інформації	77
Пушкарь А. И. Информационные ресурсы инновационных решений в электронном бизнесе	78

Янчев А. В., Козуб В. О. Сучасний стан та перспективи розвитку електронної комерції в Україні.....	80
Шарий П. А. Використання методу АВВЗ для підвищення ефективності прийняття інноваційних рішень	81
Бизюк А. В. Печать print-on-demand – перспективи розвитку.....	82
Кавун С. В., Бабаев А. С. Модифицированное решение задачи транспортной логистики	84
Гныря А. В., Любарская В. М. Внедрение CRM-систем как инновационно-структурных преобразований на предприятии	85
Гливенко С. В. Развитие систем поддержки принятия решений	86
Жукареєв В. Ю. Інформаційне забезпечення прийняття управлінського трансформаційного рішення: інноваційний аспект.....	88
Гордієнко Н. І., Гордієнко Т. В. Народного господарська ефективність інновацій у будівництві	89
Знахур С. В. Об одном подходе к разработке информационной системы для интеллектуального анализа данных инновационных процессов предприятия	90
Климова К. Ю., Шевченко С. В. Стратегическое развитие компьютерных сетей с учетом неопределенности.....	91
Потрашкова Л. В. Компьютерная поддержка межличностных коммуникаций в процессе принятия инновационных решений.....	93

Третьяк В. Ф., Голубничий Д. Ю., Челенко Ю. В. Тиражирование данных в системе управления базами данных.....	94
Сокиринська І. Г. Економічна діагностика як інформаційно-аналітична база системи підтримки прийняття управлінських рішень	95
Ушакова І. О., Лощина Л. В. Інструментарій моделювання процесів бізнесу.....	97
Золотарева И. А., Степанов В. П., Мишин А. А. Организация хранения данных на основе гетерогенных методов доступа к базам данных... ..	98
Земляной А. А. Управление системными требованиями для поддержки принятия инновационных решений при разработке программных продуктов.....	100

Секція 3

Фінансове забезпечення інноваційної діяльності підприємств

Колодізєв О. М., Чмутова І. М. Аналіз впливу внутрішніх факторів на ефективність процентної політики банку.....	102
Бурлуцька Г. М., Фоменко А. О., Куліковський М. В. Реалізація властивостей системи інноваційного розвитку фінансового механізму в Донецькому регіоні.	105
Яцина О. О. Оцінка результативності на стадії обґрунтування інноваційного проекту.....	106
Юхимчук В. Д. Грошово-кредитні фактори інвестиційно-інноваційного розвитку підприємств	108

Писарчук О. В. Визначення ролі фінансового забезпечення в системі управління інноваційним розвитком підприємства.....	109
Хохлов М. П. Інвестиційні проблеми впровадження інноваційної моделі розвитку економіки	110
Федорович П. П. Особливості фінансування інноваційної діяльності	112
Филатов В. М. Структурные преобразования в системе финансирования сферы здравоохранения в условиях транзитивной экономики Украины.....	113
Фісічкін Р. А. Фінансово-економічний моніторинг у системі планування та управління підприємством....	115
Титар О. В. Використання державних цінних паперів як джерела фінансування інноваційних проєктів	116
Тарадайко Д. А. Особенности становления венчурного предпринимательства в Украине.....	118
Светличная В. Ю. Проблемы и перспективы инновационной модели развития жилищно-коммунальной сферы	119
Самойленко С. Н. Маркетинг инвестиционного продукта банка.....	120
Онишко С. В. Зростання фінансового потенціалу інноваційного розвитку на основі реалізації нової моделі пенсійного забезпечення.....	122
Ломачинська І. А. До проблеми визначення суттєвого змісту категорії фінансової рівноваги підприємства	123
Крючкова Н. М. Напрямки формування системи оптимального оподаткування	124

Кравчук Н. М. Нормування як інструмент оптимізації управління оборотними коштами підприємств	126
Коюда О. П. Фінансування інноваційної діяльності	127
Олійникова Н. А. Інвестування інноваційної діяльності підприємств.....	128
Коноваленко М. К., Дергоусова А. О. Актуальні проблеми активізації та фінансування інноваційної діяльності підприємств в Україні.....	129
Коляда Т. А., Прозоров Ю. В. Обмеження кредитування інноваційної діяльності підприємств через інституційні зміни в податковому навантаженні на банківську систему.....	130
Колесова И. В. Проблемы финансирования инноваций в корпоративном управлении.....	132
Дікань Л. В., Колесников Є. В. інноваційні ризики у сталості фінансового забезпечення інноваційних рішень	133
Касич А. О. Оцінка інноваційно-інвестиційного потенціалу регіону.....	134
Олексюк В. В. Розробка оптимальної інвестиційної стратегії підприємства з венчурним капіталом	135
Сидорова В. В., Черниш Т. О. Особливості державної фінансової підтримки у сфері інноваційної діяльності	137
Алексеев І. В., Фінансові відносини та економічна ефективність виробничо-господарських процесів	139
Внукова Н. М., Лебедева І. Л., Мовчан О. В. Можливості застосування овердрафту до забезпечення інноваційної діяльності підприємства	140

Бажанов О. Є. Визначення інноваційних джерел фінансового забезпечення при іпотечному кредитуванні	142
Басманова О. Є. Фінансова оцінка інноваційного розвитку та рівня конкурентоспроможності підприємства	144
Калінеску Т. В. Щодо проблем фінансування інноваційної діяльності підприємств.....	145
Мадар А. Е. Создание механизма обеспечения инновационной деятельности на промышленном предприятии	146
Власова С. В. Структура фінансового забезпечення інноваційного розвитку недержавного сектору в Україні	147
Васильчук І. П. Кумулятивне голосування як метод захисту інтересів міноритарних акціонерів	149
Єгоричева С. Б. Сутність та особливості банківських інновацій	150
Беляевская Л. А. Налоговый аутсорсинг в качестве финансовой инновации на предприятии.....	151
Будаева Е. В. Оценка эффективности долгосрочных маркетинговых программ предприятия.....	153
Єрмоленко О. А. Інноваційний підхід до фінансування відтворювальних процесів у сільському господарстві	154
Калінеску Т. В., Попов Д. О. Інвестиційна вразливість як складова економічної безпеки підприємства	156
Кобушко И. Н. Финансовое обеспечение экологизации промышленного производства	157

Захаркин А. А. Совершенствование подходов к финансовой оценке технологических инноваций с учетом экологических факторов.....	158
Можайкина Н. В. Взаимная финансовая заинтересованность домохозяйств и предприятий во внедрении инновационных технологий.....	160
Козырева Е. В. Внедрение системы контроллинга на предприятии.....	161

Секція 4

Особенности обліку та аудиту інновацій

Пилипенко А. А. Інноваційні аспекти організації облікового процесу	162
Шушлякова О. В. Аудит інноваційної діяльності	163
Синюгіна Н. В., Голуб Ю. О. Зарубіжний досвід застосування аудиту ефективності бюджетних програм	164
Кантаева О. В. Проблемные вопросы отражения расходов инновационной деятельности в бухгалтерском учете и аудите.....	165
Гуцайлюк З. В. Управлінський облік в контексті інтенсифікації промислового виробництва: проблеми теорії та практики.....	167
Мултанівська Т. В., Бондаренко А. В. Дотримання нормативних актів при проведенні аудиту.....	169
Дікань Л. В., Вороніна О. О. Аудит інноваційних ризиків.....	170
Климов А. В. Некоторые вопросы внедрения международных стандартов финансовой отчетности.	

международных стандартов аудита и профессиональной сертификации бухгалтеров.....	171
Горяйнова Ю. С., Вплив інноваційних процесів на організацію облікового процесу на малих підприємствах.....	173
Чемодуров О. М. Зовнішні джерела фінансування інноваційної діяльності на підприємстві.....	175
Павликівська О. І., Рожелюк В. М. Методи інноваційного контролінгу.....	176
Бігдан І. А., Люк Н. В. Проблеми оцінки вартості об'єктів інноваційної діяльності.....	177
Косаріна В. П., Чижевська М. Б Про співпрацю кредитних спілок і комерційних банків.....	178